

Ne bis in idem v slovenskom (európskom) trestnom práve a potrestanie za priestupok – 2. časť

JUDr. Michal VALO, CSc.
advokát

VALO, M.: *Ne bis in idem v slovenskom (európskom) trestnom práve a potrestanie za priestupok – 2. časť. Justičná revue, 61, 2009, č. 10, s. 1129 – 1146.*

V druhej časti príspevku sa autor venuje aplikácii čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo vzťahu k Zákonu o cestnej premávke a výkladu pojmu „ten istý delikt“ v judikatúre ESLP, od rozhodnutia vo veci Gradinger z roku 1995, až po rozhodnutie vo veci Zolotukhin z februára 2009.

V prvej časti príspevku autor poukázal na záväznosť medzinárodných zmlúv upravujúcich prekážku *ne bis in idem*, zaoberal sa výkladom čl. 14 ods. 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a podrobne sa venoval výkladu čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej „Dohovor“), najmä autonómnemu výkladu pojmu „trestný“ delikt v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „Európsky súd“) a jeho aplikácii vo vzťahu k Zákonu o priestupkoch.

Druhá časť sa venuje aplikácii čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „čl. 4 Protokolu č. 7“) vo vzťahu k Zákonu o cestnej premávke a výkladu pojmu „ten istý delikt“ v judikatúre ESLP, od rozhodnutia vo veci Gradinger z roku 1995, až po rozhodnutie vo veci Zolotukhin z februára 2009.

„Trestný delikt“ podľa Zákona o cestnej premávke

Vo všeobecnosti Európsky súd považuje za „trestné delikty“ najmä tie priestupky, ktorých skutkové podstaty sa v podstatných znakoch zhodujú so skutkovými podstatami trestných činov rovnakej povahy.³³⁾ V tomto smere sú veľmi častými spory týkajúce sa porušenia doprav-

33) *Taký je napríklad vzťah medzi skutkovou podstatou priestupkov proti majetku podľa § 50 Zákona o priestupkoch a skutkovými podstatami trestných činov krádeže (§ 212), sprenevery (§ 213), podvodu (§ 221), poškodzovania cudzej veci (§ 245, § 246) podľa Trestného zákona alebo medzi skutkovou podstatou priestupkov proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22 Zákona o priestupkoch a skutkovými podstatami trestných činov falšovania a pozmeňovania identifikačných údajov motorového vozidla (§ 220), poškodzovania a ohrozovania prevádzky všeobecne prospešného zariadenia [§ 286 ods. 1 písm. a)], ohrozenia pod vplyvom návykovej látky (§ 289), opilstva (§ 363), atď.*

Pozri tiež rozhodnutia vo veciach Lauko proti Slovenskej republike (poznámka 24) a Kadubec proti Slovenskej republike (poznámka č. 25)

ných predpisov v spojení s požitím alkoholu alebo iných omamných látok, so spôsobením ublíženia na zdraví, neposkytnutím pomoci a pod.

Porušenie dopravných predpisov býva riešené policajnými alebo inými správnymi orgánmi priamo na mieste alebo bezprostredne po čine. Neskôr, po doručení výsledkov rozboru krvi, alebo potom, čo je zranená osoba dlhšiu dobu liečená, sa voči vodičovi začína aj trestné stíhanie v súvislosti s tou istou dopravnou nehodou. To nastoluje otázku prípustnosti takéhoto opätovného postihu. Prvým krokom vedúcim k jej vyriešeniu je posúdenie, či sankcia uložená v správnom konaní má „trestnú“ povahu.

Platný zákon o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov, č. 8/2009 Z. z. (ďalej len „Zákon o cestnej premávke“) označuje „porušenie pravidiel cestnej premávky“ fyzickou osobou, ktorá nie je podnikateľom raz ako „protiprávnu činnosť“ (§ 139 ods. 1), inokedy ako „porušenie povinností“ (§ 139 ods. 2, § 137 ods. 1), ale najčastejšie ako „priestupok“ [§ 6 ods. 5, § 69 ods. 2, § 71 ods. 1 až 7, § 107 ods. 2 písm. e), § 108 ods. 2 a 5, § 138 ods. 1 písm. i)]. Rozhodujúce je, že týmto zákonom bol novelizovaný Zákon o priestupkoch, ktorý mimo iného zmenil znenie § 22 tak, že zahŕňa všetky „priestupky proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky“.³⁴⁾

Z rozhodovacej praxe Európskeho súdu nepriamo vyplýva, že „trestnú povahu“ majú všetky priestupky podľa slovenského Zákona o priestupkoch.³⁵⁾ Táto skutočnosť oprávňuje k záveru, že **všetky priestupky proti bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky podľa § 22 Zákona o priestupkoch** majú „trestnú“ povahu v zmysle Dohovoru. To znamená, že právoplatné potrestanie za takýto „trestný“ delikt (priestupok) zakladá prekážku veci rozhodnutej pre opätovné stíhanie za ten istý skutok, či už v správnom alebo aj v trestnom konaní.

Spornejšou je otázka, či „trestom“, ktorý zakladá prekážku veci rozhodnutej, je len trest uložený podľa Zákona o priestupkoch, alebo je ním aj uloženie opatrení podľa Zákona o cestnej premávke, ako je zadržanie vodičského preukazu podľa § 70 a § 71 a odobratie vodičského preukazu podľa § 92 tohto zákona.

Európsky súd považuje vo všeobecnosti za „trest“ aj zadržanie a odobratie vodičského preukazu,³⁶⁾ ak k nemu dôjde na dlhšiu dobu.³⁷⁾

Vo veci Maszni proti Rumunsku³⁸⁾ Európsky súd argumentoval, že „...aj keď vnútroštátne právo kvalifikuje odobratie vodičského preukazu ako administratívne opatrenie, vykazuje takéto opatrenie vzhľadom na stupeň svojej závažnosti trestajúcu a odradzujúcu povahu a rovná sa tak trestnej sankcii...“

Vo veci Malige proti Francúzku³⁹⁾ uznal, že **odobratie vodičského preukazu môže ovplyvniť realizáciu slobody pohybu a výberu povolania** a za „trestnú sankciu“ označil nielen sa-

34) V § 23 naďalej zostali „Iné priestupky na úseku dopravy“.

35) Pozri rozhodnutia vo veciach *Lauko proti Slovenskej republike* (poznámka 24) a *Kadubec proti Slovenskej republike* (poznámka č. 25)

36) Pozri *Nilson proti Švédsku*, sťažnosť č. 73661/01, rozhodnutie z 13. 12. 2005, *R. T. proti Švajčiarsku*, sťažnosť č. 31982/96, rozhodnutie z 30. 5. 2000.

37) Dlhšou dobou treba rozumieť aj dobu niekoľkých týždňov. Napríklad v Belgicku zákon dovoľuje predbežné odobratie vodičského preukazu do rozhodnutia súdu maximálne na 15 dní a túto lehotu možno za istých podmienok predĺžiť najviac na 45 dní. Vo Francúzsku polícia môže uložiť trest odňatia vodičského oprávnenia na niekoľko dní a pod.

38) *Maszni proti Rumunsku*, sťažnosť č. 59892/00, rozhodnutie z 21. 9. 2006.

39) *Malige proti Francúzsku*, sťažnosť č. 27812/95, rozhodnutie z 23. 9. 1998.

motné odobratie vodičského preukazu, ale dokonca už aj zníženie počtu bodov, po strate ktorých je vodičský preukaz automaticky odobratý.

Európsky súd uviedol, že **odpočítavanie bodov za prekročenie dovolenej rýchlosti⁴⁰⁾ má „trestný charakter“**. Nič na tom nemení skutočnosť, že francúzske právo tento postup považuje len za administratívne opatrenie, ktoré nesúvisí s trestným právom. Aj keď odpočítanie bodov má preventívny charakter, má tiež represívny a odrádzajúci charakter, a je teda podobné ako vedľajší trest. **Právo riadiť motorové vozidlo je vo všeobecnosti veľmi užitočné v každodennom živote a pre výkon povolania. Odobratie vodičského preukazu alebo odpočítanie bodov, ktoré môže viesť k jeho odobratiu, má preto povahu „trestnej“ sankcie.**

Skutočnosť, že podľa francúzskeho vnútroštátneho práva, za konkrétnych okolností, ktoré nastali aj v posudzovanom prípade, je odpočítanie bodov automatickým následkom potrestania súdom za trestný čin v doprave a je vyznačované políciou v jej evidencii; hoci je oddelené od uloženia sankcií súdom, bez osobitného rozhodnutia, nemôže zmeniť charakter tohto opatrenia, ktoré je „trestnou sankciou“.

Na druhej strane, vo veci Escoubet proti Belgicku⁴¹⁾ Európsky súd väčšinou hlasov (14 : 3) nepovažoval **„okamžité odobratie“** vodičského oprávnenia za trest.

Bruselský odvolací súd vo svojom rozhodnutí v tejto veci mimo iného uviedol, že „okamžité odobratie vodičského oprávnenia podľa § 55 zákona zo dňa 16. marca 1968 o cestnej doprave nie je trest, ale preventívne opatrenia navrhnuté tak, **aby sa nebezpečný vodič okamžite vyčlenil z ciest na určité časové obdobie“**.

V konaní pred Európskym súdom belgická vláda tvrdila, že nedošlo k porušeniu článku 6 odsek 1 Dohovoru. Ako svoj hlavný argument uviedla, že sťažnosť je nezlučiteľná *ratione materiae* s článkom 6 odsek 1 Dohovoru, nakoľko k „okamžitému odobratiu“ vodičského oprávnenia nedošlo v „trestnom konaní“.

Pán Escoubet tvrdil, že „okamžitým odobratím“ vodičského oprávnenia na základe rozhodnutia prokurátora, bez možnosti účinného odvolania k súdnemu orgánu, bol zbavený práva na „súd“ v zmysle článku 6 odsek 1 Dohovoru. Argumentoval, že „okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia má povahu „trestnej“ sankcie, nakoľko podľa belgického práva, ak je vodičské oprávnenie „okamžite odobraté“ v súvislosti s podozrením zo spáchania trestného činu v doprave, doba, po ktorú bolo odobraté, sa započíta do doby zákazu činnosti, následne uloženého v prípade trestného konania vedeného v súvislosti s týmto trestným činom. Navyše, toto ustanovenie sa vzťahuje na všetkých občanov v ich postavení cestných užívateľov a odmietnutie odovzdať vodičské oprávnenie je postihnuteľné odňatím slobody alebo pokutou.

Vláda namietala, že „okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia nemá nijakú súvislosť so zisťovaním viny alebo nevinu a má len administratívnu a preventívnu povahu. Jediným cieľom opatrenia je chrániť verejnosť pred potenciálnym rizikom vyplývajúcim zo správania sa nebezpečného vodiča.

40) Podobná prax je v Českej republike, kde má vodič pridelených 10 bodov, z ktorých sa mu za rôzne previnenia odpočítava rôzny počet bodov. Strata všetkých bodov má za následok odňatie vodičského preukazu. Vo Francúzsku je týchto bodov 12 a vodič si ich môže za stanovených podmienok obnoviť, ak 3 roky nespácha žiadny taký čin, za ktorý možno body odňať alebo, ak sa zúčastní špeciálneho výcvikového kurzu.

41) Escoubet proti Belgicku, sťažnosť č. 26780/95, rozhodnutie z 28. 10. 1999.

Prvá otázka, ktorú musel súd rozhodnúť, bola, či ide o „trestné obvinenie“. Pri zisťovaní, či išlo o „trestné obvinenie“, Európsky súd, rovnako ako v ostatných prípadoch, prihliadal na tri kritéria: na právne zaradenie príslušného opatrenia podľa vnútroštátnych právnych predpisov, na povahu opatrenia, ako aj na charakter a mieru závažnosti uloženej sankcie.

Európsky súd zopakoval, že pojem „sankcia“ v článku 7 Dohovoru je autonómnej povahy, rovnako ako pojem „trestné obvinenie“ v článku 6 odsek 1 Dohovoru. Pri výklade tohto pojmu súd nie je viazaný označením podľa vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré majú len relatívnu hodnotu.

V tejto súvislosti Európsky súd uviedol, že procesné záruky, stanovené v článku 6 Dohovoru, sa môžu vzťahovať aj na také opatrenia, ktoré vnútroštátny právny poriadok za sankcie nepovažuje. **Tieto záruky sa však v zásade nevzťahujú na rôzne predbežné opatrenia, ktoré môžu byť prijaté v rámci vyšetrovania trestnej činnosti pred rozhodnutím o vine,** ako je napríklad zatknutie podozrivého, **ktoré však môžu byť upravené inými ustanoveniami Dohovoru** (najmä článkami 3 a 5).

Nakoniec poznamenal, že pokiaľ ide o povahu „okamžitého odobratia“ vodičského oprávnenia, príslušné ustanovenie zákona⁴²⁾ nepredpokladá žiadne vyšetrovanie alebo zisťovanie viny a jeho použitie je úplne nezávislé od akomkoľvek trestného konania, ktoré môže nasledovať. „Okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia sa javí ako preventívne opatrenie pre bezpečnosť premávky na pozemných komunikáciách, okamžitým a len dočasným vylúčením užívateľa z tejto premávky, ktorý je potenciálne nebezpečný pre ostatných užívateľov ciest. Súd to prirovnal k postupu pri vydávaní vodičských oprávnení, ktorý je nepochybne správnym konaním a je zameraný na to, či je uchádzač schopný a kvalifikovaný na vedenie vozidla na verejných komunikáciách. **„Okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia je preventívne núdzové opatrenie, ktoré musí byť uplatnené okamžite, na krátku dobu a jeho cieľ nie je represívny.**

„Okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia má, podľa názoru Európskeho súdu, iný účel a charakter, ako diskvalifikácia z jazdy, nariadená trestným súdom na konci trestného konania. **Zásadný rozdiel je aj v maximálnej prípustnej dobe odňatia vodičského oprávnenia.**⁴³⁾ **V konkrétnom prípade bolo vodičské oprávnenie vrátené 6 dní po jeho zadržaní a 2 dni po tom, čo sťažovateľ o vrátenie požiadal.**

Súd preto väčšinou hlasov rozhodol, že nedošlo k porušeniu čl. 6 Dohovoru.

Troja sudcovia vyslovili spoločne svoj odlišný názor. Opieral sa o presvedčenie, vyjadrené opakovane v predchádzajúcej judikatúre Európskeho súdu, že Dohovor má zaručovať práva podľa čl. 6 najmenej v tom rozsahu, v akom konanie vychádza z označenia vo vnútroštátnom práve za trestné. Kráľovské nariadenie upravujúce cestnú dopravu je vnútroštátnym právom označené ako „samostatný trestný zákon“. Pokiaľ ide o „okamžité odobratie“ vodičského oprávnenia, ktoré je predmetom sporu, toto nariaďuje „korunný prokurátor pre trestné činy“. Prokurátor toto opatrenie odôvodnil svojim presvedčením, že vodič riadil vozidlo pod vplyvom

42) Paragraf 55 belgického zákona zo dňa 16. marca 1968 o cestnej doprave.

43) Trest zákazu činnosti možno v Belgicku uložiť až na 5 rokov, prípadne môže byť vodičské oprávnenie odňaté aj navždy, zatiaľ čo pri „okamžitom odobratí“ je to 15 dní, ktoré môžu byť predĺžené zo závažných dôvodov maximálne ešte dvakrát po 15 dní.

alkoholu, s hladinou vyššou ako 0,8 g/l. Prijatie opatrenia bolo dôsledkom tohto jeho presvedčenia. Navyše, horná hranica „okamžitého odobratia“ vodičského oprávnenia, ktorá je 45 dní, sa citlivo týka práv dotknutej osoby. Preto sa traja zo sedemnástich sudcov vyjadrili, že by sa na toto opatrenie mali vzťahovať záruky podľa čl. 6 Dohovoru.

K tomu je potrebné uviesť, že nie všetky opatrenia upravené trestným zákonom a prijímané „trestným prokurátorom“ majú povahu „trestu“. Viaceré z nich, ako už bolo uvedené, majú povahu **predbežných opatrení, na ktoré sa v zásade nevzťahujú procesné záruky ustanovené v článku 6 Dohovoru** (napr. vzatie do väzby), ale môžu sa na ne vzťahovať procesné záruky ustanovené v čl. 3, čl. 5 alebo v iných ustanoveniach Dohovoru.

V tomto zmysle bude zrejme možné aj zadržanie vodičského preukazu podľa § 70 Zákona o cestnej premávke, **pokiaľ k nemu dôjde len na krátku dobu** (niekoľko dní až týždňov), považovať za preventívne opatrenie, ktoré nemá „trestnú“ povahu. Odôvodňuje to najmä ustanovenie § 70 ods. 4 Zákona o cestnej premávke, podľa ktorého „Orgán, ktorý koná vo veci súvisiacej so zadržaním vodičského preukazu, je povinný v **každom štádiu konania skúmať odôvodnenosť zadržania vodičského preukazu z hľadiska bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. Ak dôvody zadržania nie sú alebo pominuli, musí byť vodičský preukaz vodičovi bezodkladne vrátený.**“

Problematickým je ustanovenie § 70 ods. 5 Zákona o cestnej premávke, podľa ktorého „**Orgán Policajného zboru vydá do 15 dní odo dňa zadržania vodičského preukazu rozhodnutie o zadržaní vodičského preukazu.**“ Toto ustanovenie je zmätočné. Podľa § 70 ods. 3 Zákona o cestnej premávke totiž „**Policajt namieste vydá o zadržaní vodičského preukazu potvrdenie** a najneskôr v nasledujúci pracovný deň **po zadržaní vodičského preukazu** zašle vodičský preukaz **orgánu Policajného zboru** príslušnému podľa miesta, kde **bol vodičský preukaz zadržaný.**“

Je nejasné, kedy vlastne dochádza k zadržaniu vodičského preukazu a kto o zadržaní rozhoduje. Dochádza k nemu „namieste“ a rozhoduje o ňom zakročujúci „policajt“, alebo k nemu dochádza až v lehote do 15 dní a rozhoduje o ňom príslušný „orgán Policajného zboru“? Má byť v lehote 15 dní rozhodnutie skutočne „vydané“, ako to formuluje zákon, alebo len „vyhotovené“ v predpisanej formálnej podobe, po tom, čo bolo „vydané (vyhlásené)“ priamo „namieste“?

Ak má byť rozhodnutie o zadržaní vodičského preukazu skutočne „vydané“ až v lehote 15 dní od jeho faktického odňatia, a to „orgánom Policajného zboru“, odlišným od „policajta“, ktorý vodičský preukaz fakticky odňal, v akom režime sa potom nachádza vodičský preukaz počas lehoty do 15 dní? Akú povahu má akt fyzického odňatia vodičského preukazu?

Navyše, lehota 15 dní je príliš dlhá a odňatie vodičského preukazu na takúto dobu je príliš citlivým zásahom do práv vodiča, ktorý môže mať významné negatívne dôsledky pre jeho súkromný život, u viacerých profesií dokonca aj pre výkon zamestnania. Zadržiavanie vodičského preukazu na dobu 15 dní by sa preto mohlo stať predmetom konania aj pred Európskym súdom.

Odobratie vodičského preukazu podľa § 92 Zákona o cestnej premávke nebude mať zrejme „trestnú“ povahu, ale len preventívnu. Naopak, **zadržanie vodičského preukazu podľa § 71 Zákona o cestnej premávke bude potrebné považovať za opatrenie „trestnej“ povahy.** Ide o represiu za neuhradenie pokuty.

Osobitným prípadom je zadržanie vodičského preukazu podľa § 71 ods. 8 Zákona o cestnej premávke,⁴⁴⁾ ku ktorému dochádza na základe exekučného príkazu pre neplatenie výživného.

Ak toto opatrenie má povahu „trestnej sankcie“, potom jeho uloženie v súlade so zásadou *ne bis in idem* bude brániť následnému potrestaniu, ale aj stíhaniu páchatela pre trestný čin zanedbania povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona, ktorý bol spáchaný tým istým konaním, nespĺnením toho istého výživného stanoveného rozhodnutím súdu. Platí to, samozrejme, aj naopak. V prípade právoplatného odsúdenia páchatela v trestnom konaní už nebude možné za to isté konanie zadržať mu vodičský preukaz.

K prípadnej námietke, že zadržanie vodičského preukazu na základe exekučného príkazu pre neplatenie výživného nemá pôsobiť ako trest, ale má len pôsobiť na povinného, aby si splnil povinnosť uloženú súdom, je potrebné vziať do úvahy stanovisko Európskeho súdu, vyslovené vo veci *Göktan* proti Francúzsku.⁴⁵⁾

V uvedenej veci bola francúzskym súdom sťažovateľovi uložená, okrem trestu odňatia slobody a ďalších trestov, aj povinnosť uhradiť colný dlh (pokutu) vo výške 1 070 000 francúzskych frankov (hodnota pašovaných drog). V rozsudku bolo uvedené, že v prípade nesplnenia tejto povinnosti bude odsúdenému uložené „väzenie pre omeškanie“. Ako „väzenie pre omeškanie“ mu súd neskôr uložil dva roky odňatia slobody. Sťažovateľ sa odvolal. V odvolaní mimo iného vyslovil názor, že bol za jeden čin potrestaný dvakrát, keď mu okrem trestu odňatia slobody bolo uložené aj „väzenie pre omeškanie“ ako náhradný trest odňatia slobody v prípade neuhradenia colného dlhu. Odvolací súd vyslovil názor, že „väzenie pre omeškanie“ nemá právnu povahu sankcie, ale je to prostriedok pripojený k finančnej sankcii len na jej presadenie. Sťažovateľovi nevyhovelo ani dovolací súd.

Európsky súd konštatoval, že „väzenie pre omeškanie“ je prežívajúci relikt z „väznenia za dlžobu“ a predpokladá väznenie „vzdorovitých dlžníkov“. Teraz je k dispozícii len ako prostriedok na vynútenie úhrady dlhu voči štátu, ako sú napríklad colné dlžoby alebo iné finančné čiastky v prospech štátnej pokladnice. Vyjadril výhrady k tomuto opatreniu v posudzovanom systéme, ako takému, pretože predstavuje archaické väzobné opatrenie, ktoré je použiteľné len vo vzťahu k dlhom voči štátnej pokladnici (článok 1 Protokolu č 4 k Dohovoru však nie je aplikovateľný, pretože zakazuje uväznenie pre dlh, iba ak dlh vzniká na základe zmluvného záväzku). S ohľadom na prípady *Gradinger* proti Rakúsku⁴⁶⁾ a *Oliveira* proti Rakúsku⁴⁷⁾ Európsky súd síce na záver konštatoval, že v danom prípade nedošlo k porušeniu článku 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru, ale (ako to jednoznačne vyplýva nielen z odôvodnenia, ale aj z prípadov, na ktoré poukázal) len preto, že ďalší „trest“ bol uložený za „ďalší“ z trestných činov, ktoré boli spáchané v jednočinnom súbehu. „Väzenie pre omeškanie“, aj keď bolo podľa francúzskeho práva

44) Podľa zákona č. 84/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov, exekútor môže vydať príkaz na zadržanie vodičského preukazu tomu, kto nespĺní výživné stanovené rozhodnutím súdu. Tento zákon v čl. II bod 2 s účinnosťou od 1. apríla 2009 doplnil znenie § 71 Zákona o cestnej premávke o nový odsek 8, ktorý znie: „Orgán Policajného zboru, ktorý vodičský preukaz vydal, zadrží vodičský preukaz na základe doručeného exekučného príkazu. Zadržaním vodičského preukazu môže poveriť aj policajta. O zadržaní vodičského preukazu sa vydá potvrdenie“. Pozri VALO, M.: K zadržaniu vodičského preukazu pre neplatenie výživného. *Bulletin slovenskej advokácie*, XV, 2009, s. 8 – 16.

45) *Göktan* proti Francúzsku, sťažnosť č. 33402/96, rozhodnutie z 2. 7. 2002.

46) Poznámka č. 17.

47) Poznámka č. 18.

použitie len ako prostriedok na presadenie rozhodnutia súdu, podľa Európskeho súdu však má právnu povahu trestnej sankcie.

Európsky súd sa už zaoberal aj posúdením, či zadržanie vodičského preukazu podľa skoršieho slovenského zákona č. 315/1996 Z. z. o premávke na pozemných komunikáciách má „trestnú“ povahu. Konanie vo veci Konček proti Slovensku⁴⁸⁾ sa však skončilo dohodou sťažovateľa so Slovenskou republikou o odškodnení, takže súd o merite veci nerozhodol. Zo skutočnosti, že súd navrhol priateľské vyrovnanie, možno usudzovať, že zadržiavanie vodičského preukazu bez súdneho rozhodnutia na dobu niekoľkých rokov, počas ktorých sa čaká na právoplatné rozhodnutie súdu o vine vodiča z trestného činu a uloženie trestu zákazu činnosti, by Európsky súd považoval za porušenie práv zaručených čl. 6 Dohovoru. Porušenie práv však v danom prípade spočívalo predovšetkým v neprimerane dlhej dobe konania.

„Trestné delikty“ podľa iných právnych predpisov

Judikatúra Európskeho súdu, týkajúca sa posúdenia, ktoré porušenia správnych, disciplinárnych a ďalších predpisov majú „trestnú povahu“, je pomerne kauzistická, takže je zložité vyvodit' z nej jednoznačné všeobecné závery. Na rozbor jednotlivých rozhodnutí súdu by bol potrebný rozsiahly priestor.

Pre posúdenie, či ide o „trestný delikt“ vo všeobecnosti, možno použiť tri tzv. „Engel kritéria“⁴⁹⁾ vždy je však potrebné poznať aj judikatúru Európskeho súdu, týkajúcu sa príslušnej kategórie administratívnych alebo disciplinárnych deliktov. Niektorým z nich preto budeme venovať samostatnú pozornosť v budúcich príspevkoch.

Pojem „ten istý delikt“ v judikatúre Európskeho súdu

Jednotlivé právne normy používajú pre označenie „hmotnoprávnej substancie“, pre ktorú nemôže byť tá istá osoba opätovne odsúdená, rôzne označenie. Náš Trestný poriadok používa pojem „**skutok**“, Protokol č. 7 k Dohovoru (ďalej len „Protokol č. 7“) používa pojem „**delikt**“ (anglicky „offence“, francúzsky „infraction“), Rímsky štatút medzinárodného trestného súdu používa pojem „**správanie, ktoré tvorilo základ trestných činov**“. Najčastejšie je používané označenie „**čin**“. Toto označenie používa Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Listina základných práv a slobôd, Ústava, aj Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda.

Čo sa má rozumieť pod pojmom „ten istý skutok“, pre ktorý nemožno podľa ustanovenia § 9 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku opakovane viesť trestné stíhanie, nie je v Trestnom poriadku, v Trestnom zákone ani v inej norme slovenského právneho poriadku definované. Jednoznačne nie je vymedzený ani samotný pojem „skutok“.

48) Konček proti Slovensku, sťažnosť č. 41263/98, rozhodnutie z 26. 11. 2002.

49) 1) či text definujúci predmetný delikt **patrí alebo nepatrí do trestného práva podľa vnútroštátneho právneho poriadku,**

2) aká je podstata deliktu,

3) aká je povaha a stupeň prísnosti hroziaceho trestu.

Vnútroštátna súdna prax vychádza z toho, že skutkom treba rozumieť určitú udalosť vo vonkajšom svete, ktorá je ohraničená určitým konaním a jeho výsledkom,⁵⁰⁾ bez ohľadu na právne posúdenie.⁵¹⁾

Z procesného hľadiska nie je nevyhnutné, aby sa popis skutku (konania a výsledku) v skoršom rozhodnutí úplne zhodoval s tým, ako bude priebeh skutku ustálený neskôr. Súdna prax pripúšťa určité odchýlky tak v konaní, ako aj vo výsledku, za predpokladu, že bude zachovaná zhoda aspoň v podstatných črtách (znakoch) konania alebo výsledku.

Európsky súd sa k chápaniu pojmu „delikt, za ktorý už bola (tá istá osoba) konečným spôsobom oslobodená alebo odsúdená v súlade so zákonom a trestnou procedúrou (toho istého) štátu“, ktorý je obsiahnutý v čl. 4 Protokolu č. 7, prvýkrát vyjadril vo veci Gradinger proti Rakúsku.⁵²⁾

Gradinger proti Rakúsku

Sťažovateľ zavinil dopravnú nehodu, pri ktorej zrazil a usmrtil cyklistu. Bol uňho zistený alkohol v krvi. Bol odsúdený za trestný čin usmrtienia z nedbanlivosti. Príťažujúca okolnosť, spočívajúca v ovplyvnení alkoholom, nebola uplatnená, pretože súd dospel k záveru, že vzhľadom na malý časový odstup medzi konzumáciou alkoholu a dopravnou nehodou, v čase nehody nemohlo byť v jeho krvi vstrebané také množstvo alkoholu, aby bolo možné uplatniť túto príťažujúcu okolnosť.

Následne bol potrestaný správnym orgánom za riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu podľa zákona o premávke na pozemných komunikáciách. Stalo sa tak na základe neskoršieho znaleckého posudku, podľa ktorého, vzhľadom k času, ktorý uplynul medzi nehodou a odobratím vzorky krvi pána Gradingera, množstvo alkoholu v jeho krvi v dobe nehody muselo byť vyššie ako 0,8 g na liter. Uložený trest mal povahu „trestnej“ sankcie (pokuta 12 000 ATS s náhradným trestom dva týždne väzenia v prípade jej neuhradenia).

Uplatnenie príťažujúcej okolnosti podľa trestného zákonníka, ako aj uplatnenie zákona o premávke na pozemných komunikáciách sú podmienené rovnakou najnižšou hladinou alkoholu v krvi vodiča. Sťažovateľ sa preto odvolal na nadriadený správny orgán, ktorý jeho odvolanie zamietol. Ústavný súd jeho sťažnosť neprijal pre zjavnú neopodstatnenosť. Sťažovateľ sa obrátil na Európsky súd. Namietal, mimo iného, aj porušenie čl. 4 Protokolu č. 7.

Vláda argumentovala mimo iného tým, že obe ustanovenia majú rôznu povahu a sledujú rôzne ciele. Kým porušené ustanovenie trestného zákonníka chráni život a zdravie osôb, zákon o premávke na pozemných komunikáciách chráni bezpečnosť cestnej premávky. Delikt podľa zákona o premávke na pozemných komunikáciách je spáchaný už samotným riadením vozidla pod vplyvom alkoholu, aj keď nedôjde k ublíženiu na zdraví.

50) Častejšie sa uvádza ako jednotlivci znak skutku „následok“, ale následok ako všeobecné vyjadrenie poškodenia alebo ohrozenia objektu trestného činu nemôže individualizovať skutok. V opačnom prípade by sa tá istá osoba mohla dopustiť každého z trestných činov iba raz, pretože rovnaký trestný čin (napr. vražda) má stále ten istý následok (usmrtenie človeka). Len totožnosť výsledku, ako konkrétneho poškodenia alebo ohrozenia konkrétneho predmetu útoku, môže individualizovať skutok. Tieto otázky si však zasluhujú samostatnú pozornosť.

51) Nezávislosť totožnosti skutku na jeho právnom posúdení vyplýva napr. z ustanovenia § 76 ods. 9 Trestného poriadku, podľa ktorého „Ak v priebehu konania vyjde najavo, že **skutok, pre ktorý bolo vznesené obvinenie, je iným trestným činom...**“

52) Poznámka č. 17.

Európsky súd konštatoval, že správny delikt (aj keď ide o iný právny predpis a iná je aj povaha a účel predpisu) predstavuje **len jeden z aspektov trestného previnenia** (kvalifikovaný znak). Išlo však o **ten istý skutok, to isté konanie**, a preto rozhodol, že ustanovenie čl. 4 Protokolu č. 7 bolo v tomto prípade porušené.

V rozhodnutí mimo iného konštatoval:

„Súd si je plne vedomý toho, že ustanovenia sa líšia a to nielen pokiaľ ide o pomenovanie trestných deliktov, ale tiež, čo je dôležitejšie, pokiaľ ide o ich povahu a účel. Ďalej pripomína, že trestný čin ustanovený v § 5 zákona o cestnej premávke predstavuje iba jeden aspekt z trestného činu potrestaného podľa § 81 ods. 2 trestného zákonníka. Avšak, obe napadnuté rozhodnutia boli založené na rovnakom správaní (the same conduct). Preto došlo k porušeniu článku 4 Protokolu č. 7 (P7-4).“

V tomto rozhodnutí teda Európsky súd vyslovil názor, že **zákaz opätovného súdenia vyslovený v ustanovení článku 4 Protokolu č. 7 sa vzťahuje na ten istý skutok, nie na to isté právne posúdenie skutku.**

Oliveira proti Švajčiarsku

Vo veci Oliveira proti Švajčiarsku⁵³⁾ však Európsky súd rozhodol spôsobom, ktorý akoby vychádzal z opačného názoru.

Sťažovateľka dostala na zľadovatej vozovke šmyk a narazila do dvoch áut, pričom jedna osoba utrpela vážne zranenie. Policajný orgán jej pre neprispôsobenie rýchlosti uložil pokutu 200 CHF podľa švajčiarskeho zákona o cestnej premávke. Neskôr jej uložil trestný súd pokutu 2 000 CHF za ublíženie na zdraví z nedbanlivosti trestným príkazom. V konaní o odpore súd znížil pokutu na 1 500 CHF. Konštatoval, že predchádzajúce vybavenie veci správnym orgánom nebráni trestnému stíhaniu, ale napriek tomu **rozhodnutie správneho orgánu zrušil a pokutu zaplatenú na jeho základe odpočítal od pokuty, ktorú uložil súd.** Odvolací súd rozhodnutie potvrdil, ale konštatoval pochybenie policajného orgánu v otázke právneho posúdenia skutku.

Sťažovateľka namietala, že policajný orgán vedel o vážnom zranení obeť nehody, aj keď **sa o ňom v rozhodnutí nezmienal.** Vedel teda, že vybavenie veci nepatrí do jeho kompetencie, avšak napriek tomu o veci rozhodol a nepostúpil spis štátnemu zastupiteľstvu.

Európsky súd konštatoval, že ide o „...*typický príklad, keď jeden skutok predstavuje viac trestných deliktov (ideálny súbeh).* Charakteristickou črtou tohto pojmu je, že jediný kriminálny čin predstavuje dva samostatné trestné delikty, v tomto prípade nezvládnutie riadenia vozidla a nedbanlivostné ublíženie na zdraví. V takýchto prípadoch prísnejší trest zvyčajne absorbuje menej prísny. Neexistuje nič, čo by v takej situácii porušovalo článok 4 Protokolu č. 7, pretože toto ustanovenie zakazuje súdiť ľudí dvakrát za ten istý trestný delikt, zatiaľ čo v danom prípade jeden skutok predstavuje viac trestných deliktov (ideálny súbeh), jeden kriminálny čin predstavuje dva samostatné delikty.“

53) Poznámka č. 18.

Európsky súd teda vo veci Oliveira proti Švajčiarsku konštatoval, že článok 4 Protokolu č. 7 **zakazuje súdiť ľudí dvakrát za „ten istý trestný delikt“ a nebráni ich opakovanému súdneniu za „ten istý skutok“, ak predstavuje viacej samostatných deliktov v jednočinnom súbehu.** Vo veci Gradinger však rozhodol, že článok 4 Protokolu č. 7 **zakazuje súdiť ľudí dvakrát za „to isté správanie“** a vyslovil názor, že aj keď sa dve ustanovenia zákonov, vymedzujúce „trestné delikty“, líšia nielen svojím pomenovaním, ale aj svojou povahou a účelom (čo považuje súd za dôležitejšie), **ide o „rozhodnutia založené na rovnakom správaní“, ak správanie, ktoré naplňuje znaky týchto činov, sa aspoň čiastočne prekrýva.**

Vo veci Oliveira proti Švajčiarsku súd pripustil, že by bolo lepšie, keby o oboch deliktach bolo rozhodnuté jedným orgánom v jednom konaní, ale dospel k záveru, že nesprávny postup nebol na ujmu sťažovateľky. **Ustanovenie čl. 4 Protokolu č. 7, podľa názoru súdu, nebráni tomu, aby o jednotlivých deliktach, hoci majú základ v jedinom skutku, rozhodovali rôzne orgány.** Tým skôr, ak jednotlivé sankcie nie sú kumulované, ale absorbované, ako by to bolo aj v prípade, keby o oboch deliktach rozhodoval ten istý orgán. K poškodeniu práv sťažovateľky chránených ustanovením čl. 4 Protokolu č. 7 teda, podľa názoru Európskeho súdu, nedošlo.

Sudca Európskeho súdu za Slovenskú republiku JUDr. Bohuslav Repík, CSc., sa k názoru väčšiny sudcov tohto súdu nepripojil a namietal, že ide o rovnaký prípad ako bol Gradinger, ale s opačným záverom. Vo veci Gradinger bol prijatý záver, že zákaz opakovaného súdnenia sa vzťahuje na totožné trestné konanie a nie na totožnú právnu kvalifikáciu. Takéto riešenie, podľa Repíka, zodpovedá záujmu právnej istoty. Zabraňuje tomu, aby v prípade zmeny niektorého špecifického aspektu skutku, ktorý by viedol k jeho inému právnemu posúdeniu, bola tá istá osoba opakovane súdená. Podľa Repíka neexistujú žiadne také rozdiely medzi vecami Gradinger a Oliveira, ktoré by odôvodňovali opačné rozhodnutia. Takúto kolísavosť v „case-law“ nemôžu odôvodňovať rozdiely spočívajúce v tom, že nie všetky pritažujúce okolnosti prípadu boli alebo mohli byť vzaté do úvahy v dôsledku nesprávneho skutkového posúdenia (súdom vo veci Oliveira) alebo v dôsledku nedbanlivosti policajného úradníka (vo veci Gradinger).

V nasledujúcich rozhodnutiach (najmä vo veci Franz Fischer proti Rakúsku⁵⁴) a Sailer proti Rakúsku⁵⁵) sa Európsky súd pokúsil rozdielne rozhodnutia vysvetliť **rozdielmi vo „vyčerpaní“ všetkých „základných prvkov“ skutku orgánmi, ktoré o ňom rozhodovali.**

Vo veci Gradinger proti Rakúsku došlo k potrestaniu sťažovateľa policajným orgánom za riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu potom, čo súd už rozhodol (aj keď nepriamo a nesprávne) o jeho „nevine“ z riadenia vozidla pod vplyvom alkoholu, keď v rozsudku výslovne uviedol, že nebolo preukázané, žeby v čase nehody riadil vozidlo pod vplyvom alkoholu. Administratívny orgán teda opätovne konal a potrestal sťažovateľa za ten istý skutok, napriek tomu, že v skoršom rozhodnutí **súd „vyčerpá“ všetky „základné prvky“ skutku.** Vo veci Oliveira proti Švajčiarsku sa policajný orgán v rozhodnutí, ktoré predchádzalo odsúdeniu sťažovateľa súdom za ublíženie na zdraví, vôbec nezaoberal skutočnosťou, že pri doprav-

54) *Franz Fischer proti Rakúsku, sťažnosť č. 37950/97, rozhodnutie z 29. 3. 2001 (Vec je označená aj krstným menom sťažovateľa preto, že existujú aj veci Josef Fischer proti Rakúsku, sťažnosť č. 16922/90 z 26. 4. 1995 a Josef Fischer proti Rakúsku, sťažnosť č. 33382/96 zo 17. 1. 2002).*

55) *Sailer proti Rakúsku, sťažnosť č. 38237/97, rozhodnutie zo 6. 6. 2002.*

nej nehode došlo k ublíženiu na zdraví (aj keď o nej vedel). Tento „základný prvok“ skutku „nevyčerpá“.

Franz Fischer proti Rakúsku, Sailer proti Rakúsku a iní

Sťažovateľ Franz Fischer⁵⁶⁾ spôsobil dopravnú nehodu pod vplyvom alkoholu so smrteľným zranením cyklistu. Správny orgán ho potrestal za niekoľko priestupkov, mimo iného aj za riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu, za ktoré mu uložil pokutu 9 000 ATS s náhradným trestom 9 dní väzenia. Neskôr ho súd odsúdil za zabitie pod vplyvom alkoholu na 6 mesiacov odňatia slobody.

Európsky súd v tejto veci zopakoval hodnotenie, ktoré použil už vo veci Oliveira proti Švajčiarsku, že jeden skutok môže naplňať znaky viacerých trestných činov. Toto svoje hodnotenie však doplnil o nové kritérium, keď uviedol, že samotné kritérium ideálneho súbehu pre posúdenie, či došlo k porušeniu čl. 4 Protokolu č. 7 nestačí, a že je dôležité aj to, **či nejde o faktickú konzumpciu, či „oba trestné činy neobsahujú rovnaké základné skutkové znaky“**. Tým odôvodnil aj rozdielny záver vo veciach Gradinger proti Rakúsku a Oliveira proti Švajčiarsku.

V prípade Franz Fischer proti Rakúsku, rovnako ako v prípade Gradinger proti Rakúsku, je rozhodujúcim, že sťažovateľ bol na základe jedného skutku súdený a potrestaný dvakrát, keďže administratívno-správny priestupok vedenia vozidla pod vplyvom alkoholu podľa zákona o cestnej doprave a priťažujúca okolnosť spočívajúca v požití alkoholu podľa trestného zákonníka sa v rámci interpretácie súdov vo svojich základných prvkoch nelíšia.

Pokiaľ ide o fakt, že Gradinger bol trestným súdom oslobodený v súvislosti s priťažujúcou okolnosťou spočívajúcou v zavinení dopravnej nehody pod vplyvom omamných látok, ale odsúdený správnym orgánom za riadenie vozidla v opitosti, zatiaľ čo Franz Fischer bol odsúdený za oba trestné činy, Európsky súd zopakoval, že **článok 4 Protokolu 7 k Dohovoru sa neobmedzuje na právo nebyť potrestaný dvakrát, ale má širší význam, keď zaručuje aj právo nebyť dvakrát súdený**.

V odôvodnení rozhodnutia Európsky súd doslova uviedol:

„Súd uvádza, že **znenie článku 4 Protokolu č. 7 sa nevzťahuje na riešenie problému »ten istý trestný čin«, ale skôr na riešenie postavenia pred súd a potrestanie »opätovne« za trestný čin, pre ktorý žiadateľ už bol konečným spôsobom oslobodený spod obžaloby alebo odsúdený**. Preto, aj keď je pravda, že samotná skutočnosť, že jediný skutok predstavuje viac ako jeden trestný čin, nie je v rozpore s týmto článkom, súd sa nesmie obmedziť len na konštatovanie, že žalobca bol na základe jedného skutku súdený alebo potrestaný za rôzne označené trestné činy. (...) existujú prípady, keď sa na prvý pohľad zdá, že jeden skutok predstavuje viac než jeden delikt, ale podrobnejšie skúmanie ukáže, že **iba jeden delikt by mal byť stíhaný, pretože zahŕňa všetky škodlivé následky obsiahnuté v ostatných (...)**. Je zrejmé, že existujú aj konania, ktoré predstavujú dva trestné činy, z ktorých jeden obsahuje presne rovnaké prvky ako druhý a navyše ešte jeden ďalší. Existujú aj iné prípady, kedy sa trestné činy len mierne prekrývajú. Preto tam, kde sú

56) Poznámka č. 54.

rôzne trestné činy založené na jednom konaní, po konečnom rozhodnutí v druhom konaní Európsky súd skúma, či také trestné činy majú alebo nemajú rovnaké základné prvky.“

Podobne nemecký občan Sailer⁵⁷⁾ zavinil dopravnú nehodu v Rakúsku, pri ktorej jeho spolucestujúci utrpel zranenie. Správny orgán mu uložil pokutu 10 000 ATS s náhradným trestom 9 dní väzenia za riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu. Neskôr bol odsúdený za ublíženie na zdraví pod vplyvom alkoholu súdom. Odvolací súd jeho odvolanie zamietol.

Podľa rakúskeho trestného zákonníka je trestným činom ublíženie na zdraví z nedbanlivosti, pričom kvalifikačným znakom umožňujúcim použitie vyššej trestnej sadzby je aj spáchanie činu pod vplyvom alkoholu. Riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu bolo v kritickej dobe aj priestupkom proti zákonu o premávke na pozemných komunikáciách. Tento zákon v znení platnom v dobe nehody Sailera výslovne stanovoval, že správnym deliktom nie sú konania v ňom uvedené, ak sú trestným činom patriacim do vecnej príslušnosti trestných súdov. Toto pravidlo sa však nevzťahovalo na riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu.

Rakúsky ústavný súd preskúmal ústavnosť zákona o premávke na pozemných komunikáciách, podľa ktorého správny delikt riadenia vozidla pod vplyvom alkoholu nebol konzumovaný trestným činom patriacim do právomoci trestných súdov a rozhodnutím z 5. decembra 1996 zrušil jeho príslušné ustanovenie. Od tohto rozhodnutia **je správnym deliktom len také konanie narušujúce bezpečnosť cestnej premávky, ktoré nie je trestným činom patriacim pod jurisdikciu trestných súdov.**

Európsky súd v rozhodnutí uviedol, že už riešil rôzne prípady, keď došlo k dvom odsúdeniam pre jeden súbor faktov. Vo veci Sailer proti Rakúsku zistil, že sa líši od prípadu Oliveira proti Švajčiarsku, ale je podobný prípadom Gradinger proti Rakúsku a Franz Fischer proti Rakúsku a dospel k záveru, že článok 4 Protokolu č. 7 bol porušený. Prípady Sailer proti Rakúsku je podobný prípadom Gradinger proti Rakúsku a Franz Fischer proti Rakúsku, pretože sťažovateľ bol súdený (aj keď Gradinger nebol uznaný vinným) trestným súdom pre ublíženie na zdraví (resp. usmrtenie) z nedbanlivosti za priťažujúcich okolností (pod vplyvom alkoholu) a správny orgán ho potrestal podľa zákona o premávke na pozemných komunikáciách za riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu.

Podobne nepresvedčivá ako vo veci Oliveira proti Švajčiarsku je aj argumentácia Európskeho súdu v rozhodnutí o neprijateľnosti sťažnosti vo veci R. T. proti Švajčiarsku.⁵⁸⁾ Správny orgán odobral sťažovateľovi vodičské oprávnenie pre riadenie vozidla pod vplyvom alkoholu. O mesiac trestný súd vydal trestný rozkaz, ktorým bol za ten istý skutok odsúdený k odňatiu slobody na 2 týždne s podmieneným odkladom výkonu na 2 roky a pokute 1 100 CHF. Súd konštatoval, že **len dva rôzne orgány uložili 3 rôzne tresty, ktoré zákon za takýto delikt dovoľuje uložiť** a k porušeniu článku 4 Protokolu č. 7 nedošlo. Sťažnosť bola vyhlásená za neprijateľnú s tým, že **z článku 4 Protokolu č. 7 nevyplýva právo, aby o jednom skutku bolo rozhodnuté jedným orgánom v jednom konaní o celej jeho právnej kvalifikácii, aj keď súd to považuje za vhodnejšie.**

57) Poznámka č. 55.

58) R. T. proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 31982/96, rozhodnutie z 30. 5. 2000.

Nepresvedčivá je aj argumentácia Európskeho súdu v rozhodnutí o spojených veciach Ponsetti a Chesnel proti Francúzsku.⁵⁹⁾ Európsky súd rozhodol o neprijateľnosti oboch sťažností pre zjavnú neopodstatnenosť. Konštatoval, že nemohlo dôjsť k porušeniu záruky *ne bis in idem*, obsiahnutej v čl. 4 Protokolu č. 7, ak Ponsetti a Chesnel boli potrestaní najprv daňovým úradom za nepodanie daňového priznania a potom súdom za podvod spočívajúci vo vyhnutí sa plneniu daňovej povinnosti nepodaním daňového priznania za rovnaké obdobie. Svoje rozhodnutie odôvodnil tým, že pre naplnenie znakov prvého trestného deliktu stačilo samotné nepodanie priznania z nedbanlivosti, zatiaľ čo pre naplnenie znakov druhého trestného deliktu bol potrebný úmysel vyhnúť sa plneniu daňovej povinnosti.

Európsky súd v tomto prípade konštatoval, že nejde o ten istý delikt len na základe rozdielnej formy zavinenia.

Vo všeobecnosti však platí, že úmyselný trestný čin je vo vzťahu k rovnakému trestnému činu, pre spáchanie ktorého sa úmysel nevyžaduje v pomere špeciality. Preto nemožno jedným konaním s jedným následkom (výsledkom) spáchať dva trestné činy, jeden zavinene a druhý z nedbanlivosti. Kvalifikovaný úmysel (napríklad zmocniť sa cudzej veci) síce môže byť kvalifikačným znakom iného trestného činu [napr. lúpeže podľa § 188 ods. 3 písm. a) Trestného zákona], než aký by bol spáchaný, keby nebolo tohto úmyslu (napríklad ublíženie na zdraví podľa § 157 Trestného zákona), ale ak bol čin spáchaný úmyselne, nemôže byť súčasne posúdený aj ako keby bol spáchaný z nedbanlivosti.

Európsky súd sa vyjadroval aj ku skutočnosti, či porušenie čl. 4 Protokolu č. 7 vyžaduje úmyselné konanie zo strany štátu, alebo k jeho porušeniu dochádza aj v prípade, že konajúce štátne orgány o sebe navzájom nevedia. Stalo sa tak, mimo iného, vo veci Zigarella proti Taliansku.⁶⁰⁾

Sťažovateľ bol stíhaný za porušenie viacerých stavebných predpisov. Toto konanie bolo zastavené z dôvodu premlčania. Skôr, ako sa rozsudok stal konečným, bolo voči nemu začaté konanie pre 4 stavebné priestupky, pričom dvoch z nich sa týkalo aj pôvodné konanie. Potom, čo sa rozhodnutie o zastavení konania stalo konečným, sťažovateľ namietal, že je tu prekážka *ne bis in idem* a súd aj druhé konanie zastavil. Európsky súd následne riešil otázku, či dvojitém trestným stíhaním, bez ohľadu na to, že nedošlo aj k dvojitému potrestaniu, nedošlo k porušeniu čl. 4 Protokolu č. 7. Dospel k záveru, že **čl. 4 Protokolu č. 7 zakazuje len také opätovné súdenie, ktoré sa koná úmyselne (*volontairement*)**. Keďže v danej veci nešlo o úmysel a chyba bola napravená ihneď po jej zistení, konštatoval, že nedošlo k porušeniu čl. 4 Protokolu č. 7.

Nad rámec riešeného prípadu súd poznamenal, že ani keby sa ustanovenie čl. 4 Protokolu č. 7 vzťahovalo aj na konanie začaté neúmyselne (*involontairement*), nebolo by možné považovať sťažovateľa za obeť, lebo štát sám svoju chybu uznal a napravil. Tento argument je nepresvedčivý. Keby štát úmyselne konal opätovne, porušil by tým ustanovenie čl. 4 Protokolu č. 7. Neskoršie zastavenie konania by nepredstavovalo žiadnu satisfakciu alebo inú formu „nápravy“ poškodenia sťažovateľa, ku ktorému došlo jeho opakovaným stíhaním. Bolo by len oneskoreným splnením povinnosti štátu.

59) *Ponsetti a Chesnel proti Francúzsku, sťažnosti č. 36855/97 a 41731/98, rozhodnutie zo 14. 9. 1999.*

60) *Zigarella proti Taliansku, sťažnosť č. 48154/99, rozhodnutie z 3. 10. 2002.*

Na názore, že ak ide o dva rôzne trestné činy spáchané rovnakým konaním, ktoré sa navzájom nekonzumujú, teda ktoré sa navzájom líšia vo svojich podstatných prvkoch, potom konečné potrestanie alebo oslobodenie za jeden z nich netvorí prekážku stíhania za ďalší, ani keby išlo o jednočinný súbeh, zotrval Európsky súd po dobu vyše 10 rokov,⁶¹⁾ až do februára 2009. Prelomovým – a nielen v tomto smere – sa zdá byť rozhodnutie veľkej komory vo veci Zolotukhin proti Ruskej federácii.⁶²⁾

Zolotukhin proti Ruskej federácii

Zolotukhin bol spoločne so svojou priateľkou predvedený na policajnú stanicu v súvislosti s tým, že jeho priateľka sa neoprávnenne nachádzala v uzavretom vojenskom objekte. Tu mal policajtom vulgárne nadávať a slovné ich napadať. Za to bol potrestaný podľa zákona o správnych deliktach tromi dňami administratívneho väzenia a trest bol bezprostredne vykonaný. Počas prevozu z policajnej stanice na vyššie policajné veliteľstvo nadával náčelníkovi polície, ktorý ho sprevádzal a vyhrážal sa mu, že len čo bude prepustený, tak ho zabije. Následne bol trestne stíhaný pre viacero trestných činov. Súd ho nakoniec odsúdil len za nebezpečné vyhrážanie verejnému činiteľovi počas prevozu na vyššie veliteľstvo. Trestné stíhanie pre skutky, ktorých sa mal dopustiť na policajnej stanici, súd zastavil, pretože spáchanie trestných činov nebolo preukázané a za spáchané priestupky bol už potrestaný v správnom konaní a toto rozhodnutie nebolo zrušené. **Sťažovateľ žiadal, aby Európsky súd rozhodol, že došlo k porušeniu čl. 4 ods. 1 Protokolu č. 7 už tým, že bol opätovne trestne stíhaný za rovnaké skutky, aj keď nakoniec nebol po druhý raz odsúdený.**

Európsky súd najprv posudzoval otázku, či správne konanie, v ktorom mu bol uložený trest 3 dní väzenia, ktorý aj vykonal, **bolo konaním „trestnej povahy“**. Dospel k záveru, že áno. Vychádzal z toho, že v takomto konaní mohol byť uložený trest až do 15 dní väzenia a sťažovateľovi bol uložený trest 3 dní väzenia. Takúto sankciu považoval za „trestnú“. Pre záver, že išlo o konanie „trestnej povahy“ svedčila aj skutočnosť, že delikty obsiahnuté v ruskom kódexe správnych deliktov, podľa jeho úvodných ustanovení, slúžia k ochrane verejného poriadku a ľudskej dôstojnosti a tieto záujmy obyčajne patria do oblasti chránenej trestným právom. Ustanovenia kódexu, za ktoré bol sťažovateľ stíhaný, platia pre všetky osoby, nielen na nejaké skupiny s osobitným postavením.

Následne Európsky súd riešil otázku, **či išlo o ten istý skutok**. Dospel k záveru, že skutok vyhrážania náčelníkovi polície zabitím počas prevozu je iný, ako skutok spáchaný na policajnej stanici. Došlo k nemu na inom mieste a v inom čase. Skutok spáchaný na policajnej stanici, za ktorý bol sťažovateľ potrestaný v administratívnom konaní a uložený trest vykonal, bol však tým istým skutkom, ako druhý zo skutkov, za ktoré bol neskôr aj trestne stíhaný, i keď zaň nebol potrestaný a trestné stíhanie pre tento skutok bolo zastavené.

K záveru, že sťažovateľ bol stíhaný pre ten istý trestný čin, pre ktorý bol už predtým odsúdený, súd dospel na základe skutočností, že čin „drobné výtržníctvo“ a trestný čin „výtržníctva“,

61) *Hauser-Sporn proti Rakúsku, sťažnosť č. 37301/03, rozhodnutie zo 7. 12. 2006, Schutte proti Rakúsku, sťažnosť č. 18015/03, rozhodnutie z 26. 7. 2007, Stempfer proti Rakúsku, sťažnosť č. 18294/03, rozhodnutie z 26. 7. 2007 a iné.*

62) *Zolotukhin proti Ruskej federácii, sťažnosť č. 14939/03, rozhodnutie z 10. 2. 2009.*

ako sú definované v zákone, majú rovnaké základné znaky, a síce rušenie verejného poriadku.

Dňa 7. júna 2007 senát pozostávajúci z 8 sudcov dospel jednomyselne k záveru, že došlo k porušeniu článku 4 Protokolu č. 7 a predložil ponuku na zmier v súvislosti s nepeňažnou ujmu a súdnymi trovami.

Vláda Ruskej federácie požiadala v súlade s článkom 43 Dohovoru, aby bol prípad postúpený veľkej komore. Porota piatich sudcov veľkej komory žiadosť prijala.

V odôvodnení rozsudku, ktorým veľká komora vo veci rozhodla, poukázala na to, ako je zásada *ne bis in idem* vykladaná Súdny dvorom Európskych spoločností, Medzi-Americkým súdom pre ľudské práva, Najvyšším súdom Spojených štátov amerických a ako bola do tej doby vykladaná Európskym súdom.

Veľká komora konštatovala, že v prípade Gradinger proti Rakúsku súd vyslovil, že označenie, charakter a účel trestných deliktov boli rôzne, ale išlo o **jeden skutok** (*idem factum*).

Vo veci Oliveira proti Švajčiarsku súd vyslovil, že aj keď ide o jeden skutok, **ide o rôzne trestné činy** (jednočinný súbeh), o ktorých môžu byť vedené samostatné konania, aj keď by bolo vhodnejšie, keby o nich konal jeden súd v jednom konaní. Súd poukázal aj na skutočnosť, že sankcie neboli kumulatívne.

V prípade Franz Fischer proti Rakúsku Súdny dvor potvrdil, že článok 4 Protokolu č. 7 umožňuje tolerovať stíhanie pre niekoľko trestných činov vyplývajúcich z toho istého trestného konania. Avšak, pretože by bolo v rozpore s týmto ustanovením, ak by žiadateľ mohol byť súdený alebo potrestaný za trestné činy, ktoré boli iba „pomenovaním rôzne“, Súdny dvor rozhodol, že je potrebné ďalej skúmať, **či také trestné činy majú alebo nemajú rovnaké „podstatné prvky“**. Tiež poukázal na to, že keby sa dva trestné činy, za ktoré daná osoba bola stíhaná, len mierne prekrývali, nebol by dôvod na to, aby odporca nemohol byť stíhaný pre každý z nich osobitne. Rovnaký prístup bol zvolený v prípade Sailer proti Rakúsku.

V niekoľkých prípadoch týkajúcich sa trestných činov daňových sa zistilo, že **sa líšia v trestných zámeroch a účeloch** (napr. Ponsetti-Chesnel proti Francúzsku). Iný súbor „základných prvkov“ figuroval v dvoch rakúskych prípadoch. Vo veci Hauser-Sporn proti Rakúsku súd rozhodol, že trestný čin neposkytnutia pomoci a trestný čin neinformovania polície o nehode sa líšili v trestnom zámere a týkali sa tiež rôznych konaní a opomenutí. Napokon, vo svojom rozhodnutí o tejto otázke vo veci Garret proti Francúzsku⁶³⁾ Súdny dvor vyslovil, že dva trestné činy mali **iné „podstatné prvky“** v tom zmysle, že boli rozoznateľné z hľadiska ich závažnosti a následkov, chránených spoločenských hodnôt a trestných zámerov.

K tomu veľká komora uviedla, že „sa domnieva, že **existencia rôznych prístupov k zisťovaniu, či trestný čin, pre ktorý žiadateľ bol stíhaný, je naozaj ten istý ako ten, za ktorý už bol konečným spôsobom oslobodený spod obžaloby alebo odsúdený, plodí právnu neistotu nezlučiteľnú s jedným zo základných práv, teda právom, že nikto nemôže byť trestne stíhaný dvakrát za ten istý trestný čin**. Súd je preto vyzvaný k vytvoreniu harmonizovaného výkladu pojmu „rovnaký čin“ – s rovnakým prvkom „*non bis in idem* – na

63) Garrett proti Francúzsku, sťažnosť č. 2529/04, rozhodnutie zo 4. 3. 2008.

účely článku 4 Protokolu č. 7. I keď je v záujme právnej istoty, predvídateľnosti a rovnosti pred zákonom, aby sa Súd neodchýlil, a to bez riadneho dôvodu, z precedensov ustanovených v predchádzajúcich prípadoch, zachovanie dynamického a vyvíjajúceho sa prístupu je nevyhnutné pre reformu alebo zlepšenie.“

Podľa stanovísk Súdneho dvora Európskych spoločenstiev a Medzi-Amerického súdu pre ľudské práva je rozdiel medzi pojmami „ten istý čin“ alebo „tá istá vec“ na strane jednej a pojmom „rovnaký trestný čin“ na strane druhej dôležitým faktorom v prospech prijatia **prístupu založeného striktno na totožnosti materiálneho konania a zamietnutí právnej kvalifikácie takéhoto konania ako irelevantného**. Ako sudy zdôraznili, len takýto prístup zaručuje, aby páchatel vedel, že potom, čo bol uznaný vinným a vykonal trest, alebo bol oslobodený, sa už nemusí báť ďalšieho stíhania za rovnaké konanie.

Veľká komora sa domnieva, že použitie slov „trestný čin“ v znení článku 4 Protokolu č. 7 nemôže odôvodňovať reštriktívny prístup. Dohovor musí byť vykladaný a uplatňovaný spôsobom, ktorý umožňuje presadiť práva prakticky a efektívne, nie teoreticky a iluzórne. Je to živý nástroj, ktorý sa musí vykladať vo svetle súčasných podmienok. Ustanovenia medzinárodnej zmluvy, akou je Dohovor, sa musia vykladať so zreteľom na ich cieľ a účel, a tiež v súlade so zásadou efektivity. Konštatuje, že prístup, ktorý kladie dôraz na právnu kvalifikáciu oboch trestných činov, je príliš reštriktívny voči právam jednotlivca na súde, ak sa obmedzuje na konštatovanie, že osoba bola stíhaná pre trestné činy, ktoré majú odlišnú právnu kvalifikáciu a riskuje podryvanie záruky zakotvenej v článku 4 Protokolu č. 7, jej poskytnutie praktické a účinné, ako to vyžaduje Dohovor. Veľká komora je preto toho názoru, že **článok 4 Protokolu č. 7 sa musí vykladať tak, že zakazuje stíhania alebo súdne konania pre druhý „trestný čin“, ak vyplýva z konania zhodného alebo z konania, ktoré je v podstate rovnaké**.

Záruka zakotvená v článku 4 Protokolu č. 7 sa týka začatia nového stíhania, ak predchádzajúce odsúdenie alebo oslobodenie sú už konečné a znamenajú právoplatne rozsúdenú vec. Je irelevantné, ktoré časti nových obvinení budú nakoniec potvrdené alebo zamietnuté v následnom konaní, pretože článok 4 Protokolu č. 7 obsahuje ochranu proti tomu, aby osoby mohli byť súdené znova v novom konaní, nielen zákaz ich druhého odsúdenia alebo oslobodenia. Pri úvahách o prípustnosti ďalšieho trestného stíhania by sa príslušné orgány mali zamerať na to, či jeho predmetom nemajú byť tie isté skutočnosti, či nejde o **súbor konkrétnych skutkových okolností, neoddeliteľne spojených v čase a priestore**, existencia ktorých už bola predmetom právoplatne skončeného konania.

Veľká komora zopakovala, že článok 4 Protokolu č. 7 sa neobmedzuje len na **právo nebyť potrestaný dvakrát**, ale má širší význam a znamená, že **nikto nesmie byť ani stíhaný alebo súdený dvakrát**. Bolo konštatované, že argument, že žalobca bol nakoniec oslobodený spod obžaloby, nemá žiadny vplyv na jeho tvrdenie, že bol opätovne stíhaný a súdený pre obvinenia z toho istého skutku. V konkrétnom prípade bolo trestné konanie proti sťažovateľovi vykonávané rovnakým policajným oddelením a pred tým istým súdom, ktoré mali v plnom rozsahu vedomosti o predchádzajúcich správnych odsúdeniach sťažovateľa za rovnaký skutok. Preto veľká komora rozhodla o porušení čl. 4 protokolu č. 7, aj keď sťažovateľ v konečnom dôsledku nebol odsúdený a sudy konanie voči nemu zastavili.

Veľká komora pripomenula, že cieľom článku 4 Protokolu č. 7 je **zákaz opakovania trestného konania, ktoré bolo uzavreté „konečným“ rozhodnutím**. Podľa dôvodovej správy

k Protokolu č. 7, ktorá sama odkazuje na Európsky dohovor o medzinárodnej platnosti trestných rozsudkov, „rozhodnutie je konečné“, ak nadobudlo účinnosť právoplatne rozsúdených vecí. To je prípad, keď je neodvolateľné, to znamená, keď žiadne riadne opravné prostriedky nie sú k dispozícii, alebo ak strany vyčerpali takéto prostriedky, alebo márne vypršal časový limit pre ich podanie. Tento prístup je zavedený aj judikatúrou Súdneho dvora Európskeho spoločenstva. Rozhodnutia, proti ktorým ešte existuje riadny opravný prostriedok, sú vyňaté z pôsobnosti záruky obsiahnutej v článku 4 Protokolu č. 7 do doby, kým časový limit pre podanie takéhoto riadneho opravného prostriedku ešte neskončil. Na druhej strane, mimoriadne opravné prostriedky, ako je žiadosť o obnovu konania alebo žiadosť o predĺženie lehoty, nie sú brané do úvahy pre účely stanovenia, či konanie dosiahlo konečnú podobu. Hoci tieto opravné prostriedky umožňujú pokračovanie pôvodného konania, „konečný“ charakter rozhodnutí nezávisí od ich použitia. Je dôležité zdôrazniť, že **článok 4 Protokolu č. 7 nebráni obnove konania, ako je jasne uvedené v druhom odseku článku 4.**

Článok 4 Protokolu č. 7 sa vzťahuje aj na prípady, kedy osoba je naďalej súdená v konaní, ktoré už doteraz viedlo k jej právoplatnému potrestaniu.

Velká komora pripomenula, že článok 4 Protokolu č. 7 obsahuje tri rôzne záruky a stanovuje, že **nikto nesmie byť (1) stíhaný, (2) súdený, ani (3) potrestaný za rovnaký trestný čin.**

Velká komora však pripustila, že v prípadoch, keď domáce orgány, potom čo sa dozvedia o dvoch sporov, uznajú porušenie *ne bis in idem* a ponúknu vhodnú nápravu cestou skončenia alebo zrušenia druhého konania a jeho faktických účinkov, prípadne aj cestou odškodnenia, môže Európsky súd dospieť k záveru, že dotknutá osoba tým stratila štatút ako „obeť“. Inak by vnútroštátne orgány nemali možnosť na nápravu údajného porušenia článku 4 Protokolu č. 7 na vnútroštátnej úrovni a pravidlo subsidiarity by nemohlo byť naplnené.

Od prijatia rozhodnutia vo veci Zolotukhin proti Ruskej federácii uplynulo len niekoľko mesiacov, a preto nemožno sledovať, aký vplyv bude mať na rozhodovanie Európskeho súdu. Rozhodnutie veľkej komory nepochybne predstavuje významný pokrok vo výklade čl. 4 Protokolu č. 7. Až ďalšie rozhodnutia však ukážu, aký bude reálny dopad rozhodnutia, že „**čl. 4 Protokolu č. 7 sa musí vykladať tak, že zakazuje stíhania alebo súdne konania pre druhý »trestný čin«, ak vyplýva z konania zhodného alebo z konania, ktoré je v podstate rovnaké**“. Ako bude Európsky súd v konkrétnych prípadoch vykladať, čo predstavuje a čo nepredstavuje „**súbor konkrétnych skutkových okolností, neoddeliteľne spojených v čase a priestore**“.

Z rozhodnutia vo veci Zolotukhin proti Ruskej federácii jednoznačne vyplýva, že:

- 1) prekážku *ne bis in idem* tvorí len konečné odsudzujúce alebo oslobodzujúce rozhodnutie;
- 2) po tom, čo dôjde ku konečnému rozhodnutiu (alebo čo uplynú lehoty, po ktorých sa rozhodnutie stane konečným), už nemožno v tom istom štáte tú istú osobu nielen súdiť a odsúdiť, ale nemožno už voči nej ani viesť nové konanie pre ten istý delikt, ani pokračovať v tom istom konaní o tomto delikte (to sa netýka obnovy konania);
- 3) pre posúdenie, či ide o ten istý delikt, nie je rozhodujúce ako sú delikty právne posúdené, či ide o delikty s rovnakým názvom, ani či ide o „trestné“ delikty podľa toho istého zákona (môže ísť o „trestný“ delikt, ktorý bude v jednom konaní posúdený podľa trestného zákona

a v ďalšom napríklad podľa zákona o priestupkoch alebo podľa zákona o cestnej premávke a pod.);

4) pre posúdenie, či ide o ten istý delikt, je rozhodujúce, či ide v oboch prípadoch o „zhodné konanie“ alebo aspoň o konanie, ktoré „je v podstate rovnaké“, ktoré sa vyznačuje zhodným „súborom konkrétnych skutkových okolností, neoddeliteľne spojených v čase a priestore“. Konkrétnejší výklad týchto pojmov bude zrejmý až z nadväzujúcej judikatúry Európskeho súdu.

* * *

Nabudúce o záväznosti judikatúry ESLP, jej „komunitarizácii“ a výklade prekážky *ne bis in idem*, ustanovenej čl. 54 Dohody o vykonaní Schengenského dohovoru.

Zásada *non-refoulement* a právná úprava poskytovania medzinárodnej ochrany

JUDr. Miroslava BÁLINTOVÁ
spoluzástupkyňa Slovenskej republiky
pred Európskym súdom pre ľudské práva

BÁLINTOVÁ, M.: Zásada *non-refoulement* a právná úprava poskytovania medzinárodnej ochrany. Justičná revue, 61, 2009, č. 10, s. 1147 – 1158.

Inherentnou súčasťou poskytovania medzinárodnej ochrany je aj záväzok nevrátiť osobu do krajiny, kde by bol ohrozený jej život, alebo kde by bola vystavená hrozbe mučenia, krutého, neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania, alebo trestu. Realizácia tohto záväzku v praxi je priamo závislá od podoby jeho implementácie do vnútroštátneho právneho poriadku, ako aj od jeho interpretácie príslušnými vnútroštátnymi orgánmi. Autorka v článku analyzuje vývoj slovenskej právnej úpravy v oblasti poskytovania medzinárodnej ochrany a jej súčasnú podobu. S poukazom na medzinárodné dokumenty a českú právnu prax načrtáva určité požiadavky na rozhodovaciu činnosť príslušných slovenských orgánov v tejto oblasti.

Jednou zo základných záruk uplatňovaných v utečeneckom práve je zásada *non-refoulement*, ktorá znamená záruku, že nik nebude násilne vrátený do krajiny, v ktorej mu hrozí prenasledovanie. Je výslovne zakotvená v článku 33 Dohovoru o právnom postavení utečencov,¹⁾ nazvanom „Zákaz vyhostenia alebo vrátenia („*refoulement*““), ktorý znie: „1. Žiadny zmluvný štát nevyhostí utečenca akýmkoľvek spôsobom alebo ho nevráti na hranice územia, na ktorých by jeho život alebo jeho osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov. 2. Výhody tohto ustanovenia však nemôže požadovať utečenec, ktorého odôvodnene možno považovať za nebezpečného pre bezpečnosť štátu, v ktorom sa nachádza, alebo ktorý po tom, čo bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného z osobitne závažného trestného činu, predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť tohto štátu.“

Rovnako túto zásadu zakotvuje článok 3 Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu,²⁾ ktorý znie: „1. Žiadny štát, ktorý

1) Pozri oznámenie č. 319/1996 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o pristúpení Českej a Slovenskej Federatívnej republiky k Dohovoru o právnom postavení utečencov a k Protokolu týkajúcemu sa právneho postavenia utečencov.

2) Pozri vyhlášku ministra zahraničných vecí č. 143/1988 Zb. o Dohovore proti mučeniu a inému krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, nevyovie, nevráti alebo nevydá osobu inému štátu, ak sú vážne dôvody domnievať sa, že by jej v ňom hrozilo nebezpečenstvo mučenia. 2. Na účely určenia toho, či existujú také dôvody, vezmú príslušné orgány do úvahy všetky súvisiace okolnosti, včítane, v odôvodnených prípadoch, existencie trvalého hrubého, zrejmeho alebo masového porušovania ľudských práv v danom štáte.“ Okrem toho bola táto zásada vyvodená aj zo znenia článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd,³⁾ ktorý ustanovuje, že „nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu“. Európsky súd pre ľudské práva vo svojej ustálenej judikatúre k tomu článku vyslovil, že v zmysle ustálených princípov medzinárodného práva majú zmluvné štáty, pričom musia rešpektovať záväzky, ktoré im vyplývajú zo zmlúv, vrátane Dohovoru, právo kontrolovať vstup, pobyt a odchod cudzincov. Navyše, Dohovor ani jeho protokoly nezaručujú právo na azyl.⁴⁾ Napriek tomu môže extradícia zmluvným štátom vyvolať otázku z hľadiska článku 3 a nastoliť tak zodpovednosť dotknutého štátu v zmysle Dohovoru, pokiaľ existujú závažné a preukázateľné dôvody domnievať sa, že dotknutá osoba v prípade vydania do krajiny určenia bude čeliť reálnemu riziku, že bude podrobená zaobchádzaniu, ktoré je v rozpore s týmto ustanovením.⁵⁾ Zmluvný štát by sa v skutočnosti správal spôsobom nezlučiteľným so „spoločným dedičstvom politických ideálov a tradícií, slobody a právneho štátu“, na ktoré sa odvoláva preambula Dohovoru, ak by vedome odovzdal osobu inému štátu, ak existujú závažné dôvody domnievať sa, že v tomto štáte bude dotknutá osoba vystavená mučeniu alebo neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.⁶⁾

Slovenská právna úprava a prax

V slovenskom právnom poriadku je táto zásada v princípe vyjadrená v tzv. prekážkach vyhostenia, resp. vydania do cudziny. K aplikácii prekážok vyhostenia dochádza v rámci správneho konania (azylového konania alebo konania o administratívnom vyhostení⁷⁾), ako aj v rámci trest-

-
- 3) Pozri oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. o dojednaní Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokolov na tento Dohovor nadväzujúcich.
 - 4) Pozri napríklad NA. v. Spojené kráľovstvo, rozsudok zo 17. júla 2008, ods. 109, alebo Üner v. Holandsko [GC], rozsudok z 18. októbra 2006, ods. 54, ako aj Abdulaziz, Cabales a Balkandali v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 28. mája 1985, ods. 67, Boujlifa v. Francúzsko, rozsudok z 21. októbra 1997, ods. 42, Salah Sheekh v. Holandsko, rozsudok z 11. januára 2007, ods. 121 a nasl., alebo Saadi v. Taliansko [GC], rozsudok z 28. februára 2008, ods. 124.
 - 5) Pozri napr. Soering v. Spojené kráľovstvo, rozsudok zo 7. júla 1989, ods. 90 – 91, Vilvarajah a ďalší v. Spojené kráľovstvo, rozsudok z 30. októbra 1991, ods. 103, H. L. R. v. Francúzsko, rozsudok z 29. apríla 1997, ods. 34, Jabari v. Turecko, rozsudok z 11. júla 2000, ods. 38, alebo tiež Basnet v. Spojené kráľovstvo, rozhodnutie z 24. júna 2008, ods. 55.
 - 6) Pozri napr. Soering v. Spojené kráľovstvo, rozsudok zo 7. júla 1989, ods. 88, Mamatkulov a Askarov v. Turecko [GC], rozsudok zo 4. februára 2005, ods. 68, alebo Gasayev v. Španielsko, rozhodnutie zo 17. februára 2009.
 - 7) V zmysle § 58 zákona č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení, ktorý upravuje prekážky administratívneho vyhostenia, cudzinca nemožno administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie, alebo v ktorom by mu hrozilo mučenie, kruté, neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie, alebo trest. Rovnako nemožno cudzinca administratívne vyhostiť do štátu, v ktorom mu bol uložený trest smrti alebo je predpoklad, že v prebiehajúcim trestnom konaní mu takýto trest môže byť uložený. Cudzinca nemožno administratívne vyhostiť ani do štátu, v ktorom by bola ohrozená jeho sloboda z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie; to neplatí, ak cudzinec svojím konaním ohrozuje bezpečnosť štátu, alebo ak bol odsúdený za obzvlášť závažný trestný čin a predstavuje nebezpečenstvo pre Slovenskú republiku.
-

ného konania pri ukladaní trestov.⁸⁾ Prekážky vydania do cudziny sa zase uplatňujú v rámci extradičného konania podľa trestnoprávnych predpisov.⁹⁾ V ďalšom texte toho článku, s ohľadom na jeho účel, sa rozoberá uplatňovanie zásady *non-refoulement* iba v oblasti aplikácie administratívnych predpisov, a to konkrétne v oblasti azylovej procedúry.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o azyle“) obsahoval do 31. decembra 2006 ustanovenie o zákaze vyhodenia alebo vrátenia, podľa ktorého žiadateľa o azyl, azylanta, cudzinca, ktorý požiadal o poskytnutie dočasného útočiska, alebo odídencu nebolo možné akýmkoľvek spôsobom vyhostiť alebo vrátiť na hranice územia štátu, (i) kde by jeho život alebo osobná sloboda boli ohrozené z dôvodov jeho

- 8) *Pri ukladaní trestov v trestnom konaní je táto zásada vyjadrená vo forme zákazu uloženia trestu vyhodenia podľa § 65 ods. 2 Trestného zákona (zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov) páchatelovi, okrem iného, (a) ak má byť vyhostený do štátu, v ktorom by bola ohrozená jeho osobná sloboda z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie; to neplatí pre toho, koho odôvodnene možno považovať za nebezpečného pre bezpečnosť Slovenskej republiky, alebo pre toho, kto bol odsúdený za obzvlášť závažný zločin a predstavuje nebezpečenstvo pre Slovenskú republiku, alebo (b) ak má byť vyhostený do štátu, v ktorom by bol ohrozený jeho život z dôvodov jeho rasy, národnosti, náboženstva, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo pre politické presvedčenie, alebo v ktorom by mu hrozilo mučenie, kruté, neludské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, alebo v ktorom mu bol uložený trest smrti alebo je predpoklad, že v prebiehajúcom trestnom konaní mu taký trest môže byť uložený.*
- 9) *Uplatňovanie tejto zásady v rámci extradičného konania má právny základ v § 510 ods. 2 Trestného poriadku (zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), obsahujúcom dôvody, pre ktoré minister spravodlivosti môže rozhodnúť, že vydanie vyžadanej osoby nepovolí, a to konkrétne, ak (a) je dôvodná obava, že trestné konanie v dožadujúcom štáte nezodpovedalo alebo by nezodpovedalo zásadám článkov 3 a 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd alebo trest odňatia slobody uložený alebo predpokladaný v dožadujúcom štáte by nebol vykonaný v súlade s požiadavkami článku 3 tohto dohovoru, (b) je dôvodná obava, že vyžiadaná osoba by v dožadujúcom štáte bola vystavená prenasledovaniu z dôvodu jej pôvodu, rasy, náboženstva, príslušnosti k určitej národnostnej alebo inej skupine, jej štátneho občianstva alebo pre jej politické názory alebo že by sa z týchto dôvodov zhoršilo jej postavenie v trestnom konaní alebo pri výkone trestu odňatia slobody, (c) vyžiadaná osoba by vzhľadom na jej vek a osobné pomery pri zohľadnení závažnosti trestného činu, z ktorého je obvinená, bola vydaním do cudziny zrejme neprimerane tvrdo postihnutá, (d) za trestný čin, pre ktorý sa vydanie žiada, možno uložiť v dožadujúcom štáte trest smrti okrem prípadov, ak sa dožadujúci štát zaručí, že trest smrti nebude uložený, alebo (e) dožadujúci štát žiada o vydanie na vykonanie trestu smrti. K tomu pozri bližšie aj nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 111/08 z 26. júna 2008, v ktorom ústavný súd po rozsiahlej analýze slovenského extradičného procesného práva konštatoval, že „aj všeobecné sudy sú pri posudzovaní prípustnosti vydania viazané ľudsko-právnymi normami. Inými slovami, podmienky prípustnosti vydania (extradičné právo hmotné), ktoré sú povinné zvažovať sudy, sa rozširujú o podmienku ľudsko-právnu, jadrom ktorej je naplnenie textu dohovoru a judikatúry k nemu. Uvedené vyplýva už zo spomenutej nezastupiteľnej úlohy brániť ľudskú slobodu pred inými mocami. V materiálnom právnom štáte sú sudy vzhľadom na svoju nezávislosť (č. 141 ods. 1 a 2, čl. 144 ods. 1 ústavy), viazanosť len právom (čl. 144 ods. 1 ústavy) a znalosť práva na prvom mieste povolané brániť základné práva a slobody, v extradičnom prípade pred prokurátorom krajskej prokuratúry (§ 502 ods. 1 Trestného poriadku) a mocou dožadujúceho štátu. Sudy sú zároveň vzhľadom na svoju znalosť práva vo vzťahu k ľudským právam „najpovolanejším“ štátnym orgánom. Treba doplniť, že dôsledkom rozšírenia dôvodov neprípustnosti podľa § 501 Trestného poriadku sa rozširuje aj prieskum podľa § 509 ods. 4 Trestného poriadku. Z teoretického hľadiska ide o aplikačnú prednosť ústavy a medzinárodných zmlúv v situácii, v ktorej sú právnymi normami stanovujúcimi „niečo viac“ ako zákon, čím rozširujú zdanlivo taxatívnu úpravu v zákone. V koncepte priamej aplikovateľnosti ústavy a medzinárodných zmlúv o ľudských právach už nie vždy obстоjí doslovný výklad a klasické chápanie taxatívneho výpočtu. Súčasťou extradičného práva podľa Trestného poriadku je aj výhrada verejného poriadku (ordre public) podľa jeho ustanovenia § 481. Slovenská republika sa hlási ku konceptu materiálneho právneho štátu (čl. 1 ústavy), je členom Rady Európy a členským štátom Európskej únie, ktorých základnou zdieľanou hodnotou je úcta k ľudským právam. Základným komponentom nášho verejného poriadku je teda úcta k ľudským právam v európskom štandarde. Z významu verejného poriadku a z jeho systematického zaradenia v Trestnom poriadku je zrejme, že tento viaže nielen ministra spravodlivosti, ale aj sudy. (...) Vzhľadom na mnohokrát zdôrazňovanú závažnosť extradičie a priority ľudských práv v koncepte materiálneho právneho štátu je vhodné a nutné, aby sa ľudsko-právnu stránkou extradičie zaoberali tak všeobecné sudy, ako aj minister spravodlivosti.“ Z toho vyplýva, že aj sudy (nielen minister spravodlivosti) sú pri posudzovaní prípustnosti vydania povinné preskúmať vec aj z hľadiska dôvodov uvedených v § 510 ods. 2 Trestného poriadku.*

rasy, náboženstva, národnosti, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov; to neplatilo pre toho, koho bolo odôvodnene možné považovať za nebezpečného pre bezpečnosť Slovenskej republiky alebo kto potom, čo bol právoplatným rozsudkom uznaný za vinného z obzvlášť závažného trestného činu, predstavoval nebezpečenstvo pre spoločnosť, alebo (ii) kde by bol mučený alebo podrobený krutému, neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu, alebo trestu.¹⁰⁾

S účinnosťou od 1. januára 2007 bol do právnej úpravy zavedený inštitút poskytovania doplnkovej ochrany, ktorá je takou formou medzinárodnej ochrany, ktorá sa poskytuje žiadateľovi o azyl, ktorému nebol udelený azyl, ale sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia.¹¹⁾ Právna úprava ďalej obsahuje tzv. vylučujúce klauzuly, v zmysle ktorých sa doplnková ochrana neposkytuje žiadateľovi o azyl, u ktorého je dôvodné podozrenie, že (a) sa dopustil trestného činu proti mieru, trestného činu vojnového alebo trestného činu proti ľudskosti podľa medzinárodných dokumentov, (b) spáchal obzvlášť závažný zločin, (c) je vinný za činy, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami Organizácie Spojených národov, (d) predstavuje nebezpečenstvo pre bezpečnosť Slovenskej republiky alebo (e) predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť, a ďalej žiadateľovi o azyl, ktorý (f) má viac štátnych občianstiev a odmieta ochranu štátu, ktorého je štátnym občanom, ak nejde o štát, v ktorom mu hrozí vážne bezprávie, (g) mohol využiť účinnú ochranu v inej časti krajiny pôvodu, ak v tejto časti neexistuje reálna hrozba vážneho bezprávia a je v nej možný aj pobyt žiadateľa, alebo (h) je dôvodne podozrivý, že pred vstupom na územie Slovenskej republiky spáchal čin, ktorý je podľa slovenského Trestného zákona trestným činom, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej päť rokov, a krajinu pôvodu opustil len z dôvodu, aby sa vyhol trestnému stíhaniu.¹²⁾ Inštitút doplnkovej ochrany bol do právneho poriadku zavedený z dôvodu povinnosti implementovať smernicu Rady 2004/83/ES z 29. apríla 2004 o minimálnych ustanoveniach pre oprávnenie a postavenie štátnych prislušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátnej príslušnosti ako utečencov alebo osôb, ktoré inak potrebujú medzinárodnú ochranu a obsah poskytovanej ochrany (tzv. kvalifikačná smernica).

Zároveň bola z právnej úpravy postupne vypúšťaná povinnosť, pri rozhodovaní o žiadosti o azyl, zároveň rozhodnúť o tzv. prekážkach vyhostenia. S účinnosťou od 1. januára 2007 bolo zo zákona o azyle vypustené ustanovenie o zákaze vyhostenia alebo vrátenia s tým, že v prípade, ak cudzincovi nebol udelený azyl a ani doplnková ochrana, alebo ak bola jeho žiadosť o azyl zamietnutá ako zjavne neopodstatnená, tieto prekážky sa v azylovom konaní naďalej posudzovali, avšak podľa § 58 ods. 1 a 2 zákona č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v platnom znení. Ako dôvod uvedenej zmeny právnej úpravy predkladateľ v dôvodovej správe k novele zákona, okrem iného, uviedol: „Vzhľadom na aplikačnú prax sa navrhuje vypustiť doterajšie ustanovenie § 47 zákona o azyle „Zákaz vyhostenia alebo vrátenia“. Uvedený krok sa navrhuje predovšetkým z dôvodu právnej istoty a jednotnosti právnej úpravy, nakoľko prekážky vyhostenia v zákone o pobyte cudzincov a zákone o azyle nie sú upravené rovnako. ... Ministerstvo vnútra bude aj naďalej rozhodovať o prekážkach vyhostenia, ale len v prípadoch zamietnutia žiadosti ako zjavne ne-

10) Pozri § 47 ods. 1 a 2 zákona o azyle v znení účinnom do 31. decembra 2006.

11) Pozri § 13a zákona o azyle v znení účinnom od 1. januára 2007.

12) Pozri § 13c zákona o azyle v znení účinnom od 1. januára 2007.

opodstatnenej, neposkytnutia doplnkovej ochrany, nepredĺženia doplnkovej ochrany alebo zrušenia doplnkovej ochrany, pričom v rozhodnutí bude odkazovať na príslušné ustanovenie zákona o pobyte cudzincov. Nové znenie § 47 sa navrhuje vzhľadom na prax, kedy sa rozhodovacou činnosťou krajských súdov, často nejednotnou, zaviazalo ministerstvo vnútra posudzovať zákaz vyhostenia alebo vrátenia podľa § 47 zákona o azyle v širšom kontexte, berúc do úvahy najmä Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (čl. 8) a Dohovor o právach dieťaťa. Išlo o prípady žiadateľov, ktorí nespĺnili podmienky na udelenie azylu, ani sa nich nevzťahoval zákaz vyhostenia či vrátenia do krajiny pôvodu podľa § 47 zákona o azyle, avšak v rozhodnutí o neudelení azylu odvolací orgán požadoval uviesť zákaz vyhostenia alebo vrátenia z dôvodu ochrany rodinného života, nakoľko na území Slovenskej republiky títo žiadatelia majú deti, manželku alebo družku, ktorí sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky. Ministerstvo vnútra podľa zákona o azyle rozhoduje o udeľovaní azylu, poskytovaní doplnkovej ochrany či dočasného útočiska. V nadväznosti na uvedené je oprávnené poskytnúť cudzincovi rovnakú ochranu, ak ide o zlúčenie rodiny s cudzincom, ktorému sa udelil azyl z dôvodu prenasledovania, poskytlo sa dočasné útočisko na účely ochrany pred vojnovým konfliktom, endemickým násilím a pod. alebo sa poskytla doplnková ochrana vzhľadom na hrozbu vážneho bezprávia, pričom na takéto zlúčenie rodiny sú stanovené osobitné podmienky. Problematika zlúčenia rodiny cudzinca so štátnym občanom Slovenskej republiky alebo s cudzincom, ktorý má na území Slovenskej republiky povolený pobyt, s výnimkou prípadov podľa § 10, 13b a 31a zákona o azyle, patrí do vecnej pôsobnosti policajného útvaru, ktorý pri rozhodovaní podľa zákona o pobyte cudzincov zohľadňuje túto skutočnosť aj v zmysle príslušných medzinárodných dohovorov.¹³⁾ Pri ďalšej zmene právnej úpravy, kedy sa s účinnosťou od 1. januára 2008 zrušila povinnosť rozhodovať o existencii prekážok vyhostenia v prípade, ak bola žiadosť o azyl zamietnutá ako zjavne neopodstatnená, predkladateľ príslušnej novely zákona v dôvodovej správe, okrem iného, uviedol: „V prípade zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej nie je účelné uvádzať existenciu prekážky administratívneho vyhostenia. Ak takáto prekážka existuje, ministerstvo môže zamietnuť žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú len vo výnimočných prípadoch. Ak je dôvodom na zamietnutie žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej skutočnosť, že žiadateľ nespĺní povinnosť spolupracovať s ministerstvom, ministerstvo ani nemôže dostatočne posúdiť existenciu takýchto prekážok. V týchto prípadoch bude o existencii prekážok administratívneho vyhostenia rozhodovať orgán, ktorý je na to kompetentný podľa zákona o pobyte cudzincov, a tým je príslušný policajný útvar.“¹⁴⁾ Napokon s účinnosťou od 1. decembra 2008 bola úplne zrušená povinnosť v rámci azylovej procedúry rozhodovať o prekážkach vyhostenia. Ako dôvod predkladateľ v dôvodovej správe k novele zákona uviedol: „Vypustenie predmetného textu sa navrhuje z dôvodu odstránenia dvojitého posudzovania prekážok administratívneho vyhostenia v súčasnosti, a to ministerstvom vnútra v konaní o azyle a následne príslušným útvarom Policajného zboru (...) pri vyhostovaní cudzinca z územia Slovenskej republiky. Ministerstvo vnútra podľa zákona o azyle nemá v kompetencii vyhostovanie cudzincov, preto je nelogické, ak má posudzovať prekážky vyhostenia podľa § 58 zákona o pobyte cudzincov,

13) Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 692/2006 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zdroj: www.nrsr.sk).

14) Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 643/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zdroj: www.nrsr.sk).

hoci samotné konanie o vyhostení ešte nezačalo. Predmetom zákona o pobyte cudzincov je o. i. upraviť podmienky a postup administratívneho vyhostenia cudzinca z územia Slovenskej republiky, pričom len príslušný policajný útvar môže rozhodnúť o administratívnom vyhostení cudzinca. Policajný útvar posúdi aktuálnu existenciu prekážok administratívneho vyhostenia v čase rozhodovania o administratívnom vyhostení cudzinca. Policajný útvar pritom musí brať do úvahy nielen § 58 zákona o pobyte cudzincov (prekážky administratívneho vyhostenia), ale tiež ďalšie ustanovenia zákona o pobyte cudzincov, napr. § 43 ods. 1 písm. f) [„Policajný útvar udelí povolenie na tolerovaný pobyt cudzincovi, ak to vyžaduje rešpektovanie jeho súkromného a rodinného života.“], § 57 ods. 10 písm. b) až d) [„Policajný útvar nemôže administratívne vyhostiť dieťa mladšie ako osemnásť rokov; to neplatí, ak je vyhostenie tohto dieťaťa v jeho záujme“, „cudzinca, u ktorého dôjde k vzniku choroby, ktorá ohrozuje verejné zdravie, po udelení povolenia na pobyt“ ani „cudzinca, ktorému bolo udelené povolenie na tolerovaný pobyt podľa § 43 ods. 6“].¹⁵⁾

V dôsledku uvedených zmien právnej úpravy azylového práva v súčasnosti orgán príslušný na rozhodovanie o azyle (Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky) v rozhodnutí o neudelení azylu s účinnosťou od 1. januára 2007 zároveň rozhodne, či cudzincovi poskytne doplnkovú ochranu. Do 31. novembra 2008: ak príslušný orgán neposkytol doplnkovú ochranu, v rozhodnutí zároveň uviedol, či existuje prekážka administratívneho vyhostenia. S účinnosťou od 1. decembra 2008 však príslušný orgán, ak doplnkovú ochranu neposkytne, vo výroku rozhodnutia už neuvádza, či existuje prekážka administratívneho vyhostenia. Ak príslušný orgán zamietá žiadosť ako zjavne neopodstatnenú, podľa právnej úpravy účinnej do 31. decembra 2007 vo výroku rozhodnutia zároveň uviedol, či existuje prekážka administratívneho vyhostenia. S účinnosťou od 1. januára 2008 vo výroku rozhodnutia o zamietnutí žiadosti ako zjavne neopodstatnenej neuvádza, či existuje prekážka administratívneho vyhostenia; zároveň však v takom prípade ani nerozhoduje, či cudzincovi poskytne doplnkovú ochranu.¹⁶⁾

V skratke teda možno povedať, že slovenské azylové právo dnes už neobsahuje tzv. prekážky vyhostenia, ale na účely rešpektovania zásady *non-refoulement* slúži inštitút poskytovania doplnkovej ochrany. Uvedené vyjadril v podstate aj Najvyšší súd Slovenskej republiky, ktorý v rozsudku sp. zn. 8 SžA 29/2008 z 1. januára 2009¹⁷⁾ judikoval: „Zmyslom a účelom doplnkovej ochrany je poskytnúť subsidiárnu ochranu a možnosť legálneho pobytu na území Slovenskej republiky tým žiadateľom o medzinárodnú ochranu, ktorým nebol udelený azyl, ale u nich by bolo neúnosné (z dôvodov taxatívne uvedených v zákone), neprimerané či inak nežiadúce požadovať ich návrat do krajiny pôvodu.“ Zatiaľ čo však v prípadoch, kedy príslušný orgán rozhodne o neudelení azylu, rozhodne zároveň, či cudzincovi poskytne doplnkovú ochranu, v prípadoch, kedy žiadosť o azyl zamietne ako zjavne neopodstatnenú, o poskytnutí doplnkovej ochrany nerozhoduje.

V tejto súvislosti by som si rada dovoľila poukázať na českú právnu prax.

15) Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 451/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zdroj: www.nrsr.sk).

16) Pozri § 20 ods. 4 zákona o azyle v znení účinnom do 31. decembra 2006, v znení účinnom od 1. januára 2007 do 31. decembra 2007, v znení účinnom od 1. januára 2008 do 30. novembra 2008 a v znení účinnom od 1. decembra 2008.

17) Rozsudok bol uverejnený v časopise *Zo súdnej praxe* č. 1/2009, s. 35, pod č. 11/2009.

Česká právná úprava a prax

V zmysle § 28 českého zákona č. 325/1999 Sb. o azyle a o zmene zákona č. 283/1991 Sb. o Polícii Českej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „český zákon o azyle“), v znení účinnom do 31. augusta 2006, ak Ministerstvo vnútra Českej republiky rozhodlo o neudelení azylu, v rozhodnutí uviedlo, či sa na cudzinca vzťahuje prekážka vycestovania. Toto ustanovenie bolo v praxi dlho vykladané tak, že pokiaľ bola žiadosť o udelenia azylu zamietnutá ako zjavne neopodstatnená podľa § 16 zákona, nebolo potrebné rozhodovať o tom, či sa na cudzinca vzťahuje prekážka vycestovania.¹⁸⁾ Tu treba podotknúť, že na rozdiel od českej právnej úpravy, slovenský zákon o azyle obsahoval ustanovenie, podľa ktorého bol orgán príslušný na rozhodnutie povinný v prípade zamietnutia žiadosti ako zjavne neopodstatnenej vo výroku rozhodnutia uviesť, či sa na cudzinca vzťahuje zákaz vyhostenia alebo vrátenia.¹⁹⁾ Uvedený výklad bol však prekonaný judikatúrou českého Najvyššieho správneho súdu, ktorý v uznesení rozšíreného senátu sp. zn. 1 Azs 96/2006 – 80 z 28. januára 2009 vyslovil právny názor, že „ustanovenie § 28 zákona č. 325/1999 Sb. o azyle v znení účinnom do 31. augusta 2006 je nutné vyložiť tak, že pojem „rozhodnutie o neudelení alebo odňatí azylu“ zahŕňa tiež rozhodnutie o zamietnutí žiadosti ako zjavne neopodstatnenej (§ 16 zákona). V tomto prípade bol správny orgán povinný rozhodnúť aj o prekážke vycestovania“. Český Najvyšší správny súd svoj právny názor založil na tom, že inštitút prekážok vycestovania predstavoval zákonné odzrkadlenie zásady *non-refoulement* a neposudzovanie prekážok vycestovania v prípade zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej by bolo v rozpore s medzinárodnými záväzkami. Preto dospel k záveru, že správny orgán je aj v takom prípade povinný samostatným výrokom vysloviť, či sa na cudzinca vzťahuje prekážka vycestovania a tento výrok náležite odôvodniť.²⁰⁾

S účinnosťou od 1. septembra 2006 bol do českého zákona o azyle zavedený inštitút doplnkovej ochrany.²¹⁾ Právna úprava bola zároveň zmenená tak, že ak príslušný orgán nezistí dôvody na udelenie ani jednej z foriem medzinárodnej ochrany (azylu alebo doplnkovej ochrany), odôvodní svoje rozhodnutie vo vzťahu k obom formám medzinárodnej ochrany; povinnosť vysloviť v rozhodnutí, či sa na cudzinca vzťahuje prekážka vycestovania, však už právna úprava neobsahuje.²²⁾ Podobne ako v Slovenskej republike (aj keď tu išlo o postupný proces) bol teda inštitút doplnkovej ochrany zavedený za súčasného zrušenia tzv. prekážok vycestovania. Hoci úprava doplnkovej ochrany nie je obsahovo úplne totožná s predchádzajúcou úpravou prekážok vycestovania, český Najvyšší správny súd vo svojej rozhodovacej činnosti

18) Pozri napr. rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 2 Azs 147/2004 – 41 z 9. septembra 2004, alebo rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 5 Azs 230/2004 – 45 z 22. septembra 2004, (www.nssoud.cz).

19) Pozri § 20 ods. 3 zákona o azyle v znení účinnom do 31. decembra 2006 a § 20 ods. 4 zákona o azyle v znení účinnom od 1. januára 2007 do 31. decembra 2007.

20) Tento právny názor sa odzrkadlil v množstve ďalších rozhodnutí, pozri napr. rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 11/2008 – 42 z 3. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 58/2007 – 63 z 3. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 59/2007 – 117 z 18. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 23/2008 – 51 z 18. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 50/2008 – 52 z 9. apríla 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 8/2008 – 56 z 9. apríla 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 2 Azs 4/2009 – 180 z 26. mája 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 5 Azs 36/2008 – 119 z 28. mája 2009, (www.nssoud.cz).

21) Pozri § 14a a 14b českého azylového zákona v znení účinnom do 31. augusta 2006 a v znení účinnom od 1. septembra 2006.

22) Pozri § 28 českého zákona o azyle v znení účinnom do 31. augusta 2006 a v znení účinnom od 1. septembra 2006.

vyslovil právny názor, že v tých častiach, kde možno takúto zhodu nájsť, možno aplikovať právne názory vyslovené Najvyšším správnym súdom vo vzťahu k prekážkam vycestovania.²³⁾ Po dôkladnom porovnaní doplnkovej ochrany a prekážok vycestovania český Najvyšší správny súd vo svojom rozsudku sp. zn. 1 Azs 107/2008-78 z 11. februára 2009 konštatoval, že *„hoci je základná filozofia predchádzajúcich prekážok vycestovania a dnešnej doplnkovej ochrany zhodná, a teda nie je dôvod paušálne odmietat aplikáciu záverov judikatúry a doktríny k prekážkam vycestovania, pri výklade doplnkovej ochrany je potrebné venovať pozornosť všetkým nuansám a zmenám, ku ktorým došlo oproti úprave prekážok vycestovania. Správny orgán a správny súd sú navyše povinné vykladať inštitút doplnkovej ochrany nielen v súlade so znením § 14a zákona o azyle, ale i v súlade s textom a účelom kvalifikačnej smernice a brať do úvahy výklad smernice podaný Súdny dvorom Európskych spoločenských súdov, ako aj judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva v tejto oblasti“.*

Následne sa Najvyšší správny súd, s odkazom na svoju predchádzajúcu judikatúru týkajúcu sa vzťahu prekážok vycestovania a zamietnutia žiadosti o azyl ako zjavne neopodstatnenej (pozri vyššie), zaoberal otázkou posudzovania doplnkovej ochrany v prípade zamietnutia žiadosti o medzinárodnú ochranu ako zjavne neopodstatnenej. Urobil tak v konaní o kasačnej sťažnosti proti rozsudku krajského súdu, ktorý zamietol žalobu proti rozhodnutiu ministerstva vnútra o zamietnutí žiadosti o udelenie medzinárodnej ochrany ako zjavne neopodstatnenej z dôvodu podľa § 16 ods. 2 českého zákona o azyle, t. j. že cieľom podania žiadosti o udelenie medzinárodnej ochrany bola snaha vyhnúť sa hroziacemu vyhosteniu, vydaniu alebo odovzdaniu na trestné stíhanie. Český Najvyšší správny súd vo svojom rozhodnutí vydanom v tomto konaní okrem iného uviedol: *„Inými slovami, aj v prípade zamietnutia žiadosti o medzinárodnú ochranu ako zjavne neopodstatnenej podľa § 16 ods. 2 zákona o azyle je správny orgán povinný sa v odôvodnení presvedčivo vysporiadať s otázkou možného udelenia doplnkovej ochrany. Nepostačí totiž iba odôvodnenie toho, že boli splnené podmienky § 16 ods. 2 zákona o azyle – ak bola žiadosť o medzinárodnú ochranu zamietnutá ako zjavne neopodstatnená, nedošlo v zmysle § 28 ods. 2 zákona o azyle k udeleniu ani jednej z foriem medzinárodnej ochrany. Podľa toho istého ustanovenia má v tomto prípade správny orgán povinnosť odôvodniť svoje rozhodnutie vo vzťahu k obojformu ochrany: kým však odôvodnenie vo vzťahu k neudeleniu azylu nemá zmysel tam, kde nie sú žiadne azylovo relevantné dôvody uvádzané, s otázkou doplnkovej ochrany má správny orgán povinnosť sa vysporiadať vždy a sám z úradnej povinnosti zistiť (zo správ o krajine pôvodu a jemu dostupných databáz), či žiadateľovi v prípade návratu do krajiny pôvodu skutočne nehrozí vážna ujma (pozn. autorky: v slovenskej právnej úprave sa v tejto súvislosti používa pojem „vážne bezprávie“). Zo zásady non-refoulement totiž vyplýva primárna povinnosť štátu nevystaviť žiadateľa reálnej hrozbe závažnej ujmy, pričom na túto povinnosť sa musí viazať i povinnosť štátu zistiť si príslušné skutočnosti, ktoré nevyhnutne vedú k aplikácii tejto zásady. Na zabezpečenie zásady non-refoulement teda správny orgán musí vyvinúť primeranú aktivitu aj z úradnej moci. Rozsah vyhľadávacej aktivity bude pritom daný povahou vážnej ujmy, ktorá by mohla žiadateľovi o medzinárodnú ochranu v prípade navrátenia do krajiny pôvodu hroziť.“* S poukazom na vyššie citované rozhodnutie rozšíreného senátu sp. zn. 1 Azs 96/2006-80 z 28. januára 2008 český Najvyšší správny súd ďalej uviedol: *„S ohľadom na skutočnosť, že inštitút prekážok vycestovania bol od 1. 9. 2006 zo zákona o azyle odstránený a „nahradený“ (...) inštitútom do-*

23) Pozri rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 2 Azs 30/2007 – 69 z 26. júla 2007, (www.nssoud.cz).

plnkovej ochrany, je zrejmé, že i po tejto novele by mala správne orgánu zostať povinnosť zaoberať sa dodržaním zásady *non-refoulement*, resp. doplnkovou ochranou, v prípadoch zjavne neopodstatnených žiadostí. Zmena zákonnej úpravy, pri ktorej dochádza k čiastkovým zmenám obsahu a rozsahu zásady *non-refoulement* v širšom chápaní, avšak jej základný zmysel zostáva nezmenený (teda zabrániť vycestovaniu cudzinca do štátu, kde by bol ohrozený jeho život, telesná integrita, či ľudská dôstojnosť), totiž nemôže mať za následok bezdôvodné zníženie ochrany cudzinca oproti predchádzajúcej úprave, pri ktorej povinnosť rozhodovať o prekážkach vycestovania aj v prípade zjavne neodôvodnených žiadostí konštatoval rozšírený senát. Hoci nová úprava už nepožaduje, aby bolo do výroku rozhodnutia o zamietnutí žiadosti podľa § 16 ods. 2 zákona o azyle transformované posúdenie zásady *non-refoulement*, zostáva povinnosťou správneho orgánu vysporiadať sa s ňou v odôvodnení svojho rozhodnutia.²⁴⁾ Absenciu takéhoto odôvodnenia v rozhodnutí správneho orgánu hodnotil český Najvyšší správny súd ako dôvod jeho nepreskúmatelnosti.²⁵⁾

Pokiaľ ide o rozsah povinnosti príslušného správneho orgánu zisťovať existenciu dôvodov svedčiacich o nutnosti poskytnúť doplnkovú ochranu, český Najvyšší správny súd dospel k záveru, že pokiaľ ide o vážnu ujmu podľa § 14a ods. 2 písm. a) a b) českého zákona o azyle (pozn. autorky: v slovenskej právnej úprave sa v tejto súvislosti používa pojem „vážne bezprávie“), je správny orgán povinný sa ňou zaoberať, ak ju žiadateľ o medzinárodnú ochranu namieta, alebo ak iným spôsobom v priebehu konania vyjde najavo. Ak žiadateľ v tomto ohľade nič netvrdí a v priebehu konania sa ani neobjaví žiadna informácia o možnej vážnej ujme, správny orgán nemusí jej prípadnú existenciu sám vyhľadávať, avšak v odôvodnení svojho rozhodnutia musí uviesť, že hrozba vážnej ujmy nebola uvádzaná, ani nevyšla najavo.²⁶⁾

Závery

Samozrejme, že v podmienkach Slovenskej republiky nemožno jednoducho aplikovať judikatúru českého Najvyššieho správneho súdu. Slovenská právna úprava sa od tej českej do určitej miery líši, a to aj pokiaľ ide o znenie ustanovení upravujúcich rozhodnutie o neudelení medzinárodnej ochrany. Akokoľvek, právne názory Najvyššieho českého správneho súdu, vyslovené v tejto súvislosti, sú inšpiratívne a najmä je z nich zjavné, že tento súd mal vo veľkej miere na zreteli predovšetkým ľudské práva dotknutých osôb a medzinárodné ľudsko-právne štandardy, ktoré sa premietajú aj do zásady *non-refoulement*.

Slovenský právny poriadok ukladá príslušnému orgánu rozhodnúť o tom, či cudzincovi poskytne doplnkovú ochranu iba v prípade, ak rozhodne o neudelení azylu (alebo odňatí azylu); v prípade zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej príslušný orgán

24) Pozri rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 107/2008 – 78 z 11. februára 2009, (www.nssoud.cz).

25) Tento právny názor sa následne odzrkadlil aj v ďalších rozhodnutiach, a to aj v prípadoch, kedy bola žiadosť o udelenie azylu zamietnutá ako zjavne neopodstatnená z iného dôvodu podľa § 16 ods. 1 českého zákona o azyle; pozri napr. rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 57/2008 – 60 z 19. februára 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 8 Azs 11/2009 – 39 z 31. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 5 Azs 37/2009 – 100 z 31. marca 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 2 Azs 7/2009 – 85 z 29. apríla 2009, rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 5 Azs 37/2009 – 100 z 25. júna 2009, a porovnaj napr. rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 8 Azs 12/2009 – 52 z 31. marca 2009, (www.nssoud.cz).

26) Pozri rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 5 Azs 37/2009 – 100 z 31. marca 2009, ako aj rozsudok Najvyššieho správneho súdu sp. zn. 1 Azs 107/2008 – 78 z 11. februára 2009, (www.nssoud.cz).

túto povinnosť nemá. Vzhľadom na to sa v rozhodnutí o zamietnutí žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej neuvádza samostatný výrok o poskytnutí, resp. neposkytnutí doplnkovej ochrany. Avšak náležité rešpektovanie medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky, osobitne záväzku nevystaviť osobu mučeniu, neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu, ktorý jej vyplýva z článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, kladie na rozhodovaciu činnosť všetkých štátnych orgánov určité kvalitatívne požiadavky, ktoré sa musia premietnuť aj do ich rozhodnutí.

Pri vypustení povinnosti posudzovať pri zamietnutí žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej existenciu tzv. prekážok vyhostenia, ktoré boli *de facto* a s určitými obsahovými odchýlkami „nahradené“ dnešným inštitútom doplnkovej ochrany, predkladateľ novely zákona konštatoval, že „v prípade zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej nie je účelné uvádzať existenciu prekážky administratívneho vyhostenia. Ak takáto prekážka existuje, ministerstvo môže zamietnuť žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú len vo výnimočných prípadoch. Ak je dôvodom na zamietnutie žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej skutočnosť, že žiadateľ nesplní povinnosť spolupracovať s ministerstvom, ministerstvo ani nemôže dostatočne posúdiť existenciu takýchto prekážok“. Uvedené potvrdzuje znenie zákona o azyle, v zmysle ktorého príslušný orgán zamietne žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú, ak žiadateľ (a) odôvodňuje svoju žiadosť o udelenie azylu inými skutočnosťami alebo dôvodmi, ako tými, ktoré sú uvedené v § 8, 10, 13a alebo § 13b (t. j. dôvodmi pre udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany), (b) pochádza z bezpečnej krajiny pôvodu; to neplatí, ak v jeho prípade nemožno túto krajinu považovať za bezpečnú krajinu pôvodu, alebo (c) nesplní povinnosť spolupracovať s ministerstvom podľa tohto zákona, najmä ak sa opakovane a bez vážnych dôvodov nedostaví na pohovor, čím znemožní posúdenie žiadosti. Príslušný orgán zamietne žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú aj vtedy, ak žiadateľ nespĺňa podmienky podľa § 8, 10, 13a alebo § 13b (t. j. podmienky pre udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany) a zároveň (a) neoprávnene vstúpil na územie Slovenskej republiky a bez vážneho dôvodu nepožiadal o medzinárodnú ochranu bezodkladne po svojom vstupe, (b) nepodrobil sa odňatiu daktyloskopických odtlačkov, (c) predložil nepravdivé informácie alebo dokumenty, falšované alebo pozmenené doklady alebo zadržoval podstatné informácie alebo dokumenty dôležité na konanie o udelenie azylu s úmyslom sťažiť posudzovanie žiadosti o udelenie azylu, (d) zdôvodňuje svoju žiadosť o udelenie azylu nesúvislými, protirečivými, nepravdepodobnými alebo nedostatočnými vyhláseniami, na základe čoho nemožno jeho osobu považovať za dôveryhodnú, (e) je pravdepodobné, že zničil alebo sa zbavil svojho cestovného dokladu alebo iného dokladu totožnosti s úmyslom vytvoriť si nepravú totožnosť v konaní o azyle alebo inak sťažiť posudzovanie žiadosti o udelenie azylu, (f) predložil svoju žiadosť o udelenie azylu len z dôvodu odvrátiť bezprostredne hroziace vyhostenie z územia Slovenskej republiky, (g) bez vážneho dôvodu nepožiadal o medzinárodnú ochranu bezodkladne potom, ako sa dozvedel o skutočnostiach odôvodňujúcich medzinárodnú ochranu, (h) predstavuje nebezpečenstvo pre bezpečnosť Slovenskej republiky, (i) predstavuje nebezpečenstvo pre spoločnosť, a (j) ide o ďalšiu žiadosť o udelenie azylu a žiadateľ uviedol iné osobné údaje.

Ako je z uvedeného zrejmé, slovenská právna úprava tým, že vo väčšine prípadov pripúšťa zamietnutie žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej, iba ak žiadateľ nespĺňa podmienky na udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany, v podstate implicitne vyžaduje od or-

gánu rozhodujúceho o žiadosti o udelenie azylu, aby v každom prípade, kedy zamietne žiadosť o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenú, posúdil, okrem iného, aj to, či žiadateľ nespĺňa podmienky na poskytnutie azylu a podmienky na poskytnutie doplnkovej ochrany. Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, česká právna úprava s jedinou výnimkou [§ 16 ods. 1 písm. g) českého zákona o azyle] takúto implicitnú povinnosť neobsahuje,²⁷⁾ ale ako bolo uvedené vyššie, s poukazom na medzinárodné dokumenty a ochranu ľudských práv ju vyvodil český Najvyšší správny súd. V zmysle slovenskej právnej úpravy (rovnako ako v zmysle českej právnej úpravy) sa v rozhodnutí o zamietnutí žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej neuvádza samostatný výrok týkajúci sa doplnkovej ochrany (logicky sa v takomto rozhodnutí neuvádza ani výrok týkajúci sa azylu), avšak z hľadiska požiadavky zrozumiteľnosti a preskúmateľnosti takéhoto rozhodnutia by z jeho obsahu malo byť zrejmé, že žiadateľ podmienky na udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany nespĺňa, a to nielen jednoduchým konštatovaním tejto skutočnosti.

Uvedené by malo platiť pre všetky prípady zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej, teda bez ohľadu na zákonný dôvod, pre ktorý sa žiadosť považuje za zjavne neopodstatnenú, za predpokladu, že žiadateľ o udelenie azylu uvedie skutočnosť, ktorá by mohla byť relevantná pre posúdenie otázky poskytnutia doplnkovej ochrany, alebo ak takáto skutočnosť v priebehu konania iným spôsobom vyjde najavo. Preto v prípade, ak žiadateľ o udelenie azylu uvedie skutočnosti, ktoré by mohli byť relevantné pre posúdenie otázky poskytnutia doplnkovej ochrany, alebo takéto skutočnosti v priebehu konania iným spôsobom vyšli najavo, avšak po ich posúdení sa dôvody na udelenie doplnkovej ochrany nepreukázali, správny orgán môže zvoliť buď cestu vydania rozhodnutia o neudelení azylu, v ktorom zároveň uvedie výrok o tom, že sa cudzincovi neposkytne doplnková ochrana, alebo môže vydať (pokiaľ tak stihne spraviť v zákonom stanovenej lehote) rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej, ktoré však s poukazom na vyššie uvedené argumenty a medzinárodné záväzky musí spĺňať určité kvalitatívne požiadavky, teda z jeho odôvodnenia musí byť zrejmé, že sa správny orgán zaoberal aj otázkou existencie dôvodov poskytnutia doplnkovej ochrany.

Slovenská právna úprava však v tejto súvislosti obsahuje určité riziko v prípade, ak žiadateľ nedokáže dostatočne jasne a podrobne predložiť dôvody svojej žiadosti o udelenie azylu. Ustanovenie § 12 ods. 1 totiž obsahuje dôvody zamietnutia žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej, ktoré, na rozdiel od dôvodov uvedených v § 12 ods. 2, neobsahujú kumulatívnu podmienku, že žiadateľ nespĺňa podmienky podľa § 8, 10, 13a alebo § 13b (t. j.

27) V zmysle § 16 českého zákona o azyle sa žiadosť o udelenie medzinárodnej ochrany zamietne ako zjavne neopodstatnená, ak žiadateľ (a) uvádza iba ekonomické dôvody, (b) bez vážneho dôvodu uvádza nesprávne údaje o svojej totožnosti alebo štátnom občianstve, alebo tieto údaje odmieta uviesť, (c) žiada o udelenie medzinárodnej ochrany iba z dôvodu, aby sa vyhol všeobecne nepriaznivej situácii, (d) prichádza zo štátu, ktorý Česká republika považuje za bezpečnú tretiu krajinu pôvodu, pokiaľ sa nepreukáže, že v jeho prípade tento štát za takú krajinu považovať nemožno, (e) má viac ako jedno štátne občianstvo a nevyužil ochranu niektorého zo štátov, ktorého je občanom, pokiaľ nepreukáže, že túto ochranu nemohol využiť z dôvodov uvedených v § 12 alebo 14a, (f) neuvádza skutočnosť svedčiacu o tom, že by mohol byť vystavený prenasledovaniu z dôvodov uvedených v § 12 alebo že mu hrozí vážna ujma podľa § 14a, (g) uvádza zjavne nedôveryhodné skutočnosti, alebo (h) s cieľom sťažiť zistenie skutočného stavu vecí zničil, poškodil alebo zatajil svoj cestovný doklad alebo inú dôležitú listinu, alebo s týmto cieľom predložil falošný alebo pozmenený cestovný doklad alebo inú dôležitú listinu. Ako zjavne neopodstatnená sa zamietne aj žiadosť o udelenie medzinárodnej ochrany, ak je z postupu žiadateľa zjavné, že ju podal s cieľom vyhnúť sa hroziacemu vyhosteniu, vydaniu alebo odovzdaniu na trestné stíhanie do cudziny, hoci mohol požiadať o udelenie medzinárodnej ochrany skôr, ak žiadateľ nepreukáže opak.

podmienky pre udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany). Osobitne to platí pre dôvod uvede-
ný pod písm. a), t. j. že žiadateľ odôvodňuje svoju žiadosť o udelenie azylu inými skutočnosťami
alebo dôvodmi, než tými, ktoré sú uvedené v § 8, 10, 13a alebo § 13b (t. j. dôvodmi pre
udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany). Tu by v prípade postupu výlučne podľa zákona
mohlo dôjsť k situácii, že žiadosť bude zamietnutá ako zjavne neopodstatnená bez posúdenia
prípadných dôvodov na poskytnutie doplnkovej ochrany, keďže, na rozdiel od iných dôvodov
zamietnutia žiadosti, ktorých súčasťou je podmienka, že žiadateľ nespĺňa podmienky pre ude-
lenie azylu alebo doplnkovej ochrany, v tomto ustanovení zákonodarca použil takú právnu
konštrukciu, ktorej splnenie je závislé výlučne od „uvádzaných“ dôvodov. Medzinárodný závä-
zok Slovenskej republiky nevystaví osobu zaobchádzaniu nezlučiteľnému s článkom 3 Doho-
voru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je však nielen absolútny, ale má objektívny
charakter a jeho dodržiavanie nemožno ponechať závislým iba od iniciatívy žiadateľa o azyl
a jeho schopností právne relevantne formulovať svoje prípadné obavy.

Preto by správny orgán, podľa môjho názoru, s cieľom náležite rešpektovať zásadu *non-re-
foulement*, aj v tomto prípade mal aktívne zisťovať, od žiadateľa samotného, ako aj na základe
informácií o krajine pôvodu, a to v súlade s § 19a ods. 1 zákona o azyle, či nie sú splnené pod-
mienky pre poskytnutie doplnkovej ochrany, a ak sa v konaní vyskytnú skutočnosti, ktoré by
mohli byť relevantné pre posúdenie otázky poskytnutia doplnkovej ochrany, mal by sa v odô-
vodnení svojho rozhodnutia o zamietnutí žiadosti ako zjavne neopodstatnenej s nimi vysporiadať.
Nemožno totiž vylúčiť situáciu, že žiadateľ o azyl neuvedie skutočnosti, ktoré by odôvodňovali po-
súdenie otázky poskytnutia doplnkovej ochrany, avšak príslušný správny orgán sa v rámci
svojej činnosti o takýchto skutočnostiach vo vzťahu k žiadateľovi dozvie. Keďže však, tak ako
to formuloval český Najvyšší správny súd, „zo zásady *non-refoulement* ... vyplýva primárna
povinnosť štátu nevystaviť žiadateľa reálnej hrozbe závažnej ujmy, pričom na túto povinnosť
sa musí viazať i povinnosť štátu zistiť si príslušné skutočnosti, ktoré nevyhnutne vedú k apliká-
cii tejto zásady...“, som presvedčená, že správny orgán by sa nemal v takomto prípade obme-
dziť iba na formálne dodržanie litery zákona. Preto ak v konaní vyšli najavo skutočnosti, ktoré môžu
býť relevantné pre posúdenie otázky poskytnutia doplnkovej ochrany, nemal by svoje rozhodnu-
tie o zamietnutí žiadosti o udelenie azylu ako zjavne neopodstatnenej založiť iba na konštato-
vaní, ktoré predpokladal zákonodarca, t. j., že žiadateľ „neuvádza“ skutočnosti alebo dôvody
uvedené v § 8, 10, 13a alebo § 13b (t. j. dôvody pre udelenie azylu alebo doplnkovej ochrany),
ale mal by tieto skutočnosti posúdiť a v odôvodnení svojho rozhodnutia uviesť dôvody, pre kto-
ré ich nepokladal za preukázané. Tak bude, podľa môjho názoru, z jeho rozhodovacej činnosti
zrejmé, že (napriek textu zákona) rešpektoval požiadavky vyplývajúce zo zásady *non-refoule-
ment*, ktorá predstavuje jeden z nosných pilierov utečeneckého práva.

Miestne referendum a krajské referendum – 1. časť

Radoslav PROCHÁZKA

Katedra Teórie práva

Právnická fakulta Trnavskej univerzity

PROCHÁZKA, R.: Miestne referendum a krajské referendum – 1. časť. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1159 – 1166.

Autor analyzuje ústavnú a zákonnú úpravu priamej demokracie tak na úrovni obecnej (1. časť), ako aj na úrovni samosprávnych krajov (2. časť), a ponúka vlastnú interpretáciu príslušných právnych predpisov. Viaceré medzery v tejto úprave, najmä vo vzťahu k miestnemu referendu, však navrhuje odstrániť prijatím novej zákonnej úpravy, kombinujúcej už existujúce prvky zákonnej úpravy tzv. celoštátneho referenda a krajského referenda s novými prvkami, zohľadňujúcimi podobnosť aj rozdielnosť vo výsledkoch normotvornej činnosti orgánov obce na jednej strane a obyvateľov obce na strane druhej.

Ambíciou tohto článku v oboch jeho častiach je ponúknuť relatívne podrobnú kategorizáciu typov miestneho referenda a referenda na území vyššieho územného celku (ďalej len „krajské referendum“), poukázať v náznakoch na niektoré nedostatky súčasnej zákonnej úpravy tohto inštitútu a predstaviť rámcový návrh zmeny niektorých jej prvkov. Práve z dôvodu nedokonalosti a viacerými medzerami postihnutej zákonnej úpravy je podstatná časť textu skôr pokusom o doktrínálnu interpretáciu tejto úpravy ako popisným rozborom jej znenia, a má teda v mnohom preskriptívny charakter.¹⁾ Rozsah problematiky zároveň vedie k potrebe rozdeliť ju na dve obsahovo súvisiace časti – táto prvá je venovaná miestnemu referendu, neskoršia druhá krajskému referendu a stručnému zhrnutiu.

I. Právny základ

Právnym základom miestneho referenda je čl. 67 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ktorý ustanovuje, že „územná samospráva sa uskutočňuje na zhromaždeniach obyvateľov obce, miestnym referendom, referendom na území vyššieho územného celku, orgánmi obce alebo orgánmi vyššieho územného celku. Spôsob vykonania miestneho referenda a referenda na území vyššieho územného celku ustanoví zákon.“

1) Z iného uhľa pohľadu, ale s podobným zámerom, sú niektoré tieto otázky spracované aj v NIKODÝM, D.: *Referendum – aktuálne otázky. Právny obzor*, 85, 2002, č. 5-6, s. 398 – 411; JESENKO, M.: *K ústavnej koncepcii územnej samosprávy v Slovenskej republike. Právny obzor*, 89, 2006, č. 6, s. 503. Pozri tiež MAZÁK, J. – OROSZ, L.: *Obce a samosprávne kraje v konaní pred ústavným súdom. Košice, 2004. Pre komparatívnu perspektívu pozri najmä OROSZ, L.: Priama demokracia v Maďarskej republike – právna úprava a aplikačná prax. Justičná revue*, 2005, č. 10, s. 1280.

Podľa § 4 zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej *promiscue* „zákon č. 369/1990 Zb.“ alebo „zákon o obecnom zriadení“) – „*obec samostatne rozhoduje a uskutočňuje všetky úkony súvisiace so správou obce a jej majetku, všetky záležitosti, ktoré ako jej samosprávnou pôsobnosť upravuje osobitný zákon, ak takéto úkony podľa zákona nevykonáva štát alebo iná právnická osoba alebo fyzická osoba*“ (ods. 1), pričom „*samosprávu obce vykonávajú obyvatelia obce a) orgánmi obce, b) hlasovaním obyvateľov obce, c) verejným zhromaždením obyvateľov obce*“ (ods. 2).

Z uvedeného celkom jednoznačne vyplýva, že nositeľom samosprávnej pôsobnosti obce sú jej obyvatelia, ktorí túto môžu vykonávať buď priamo alebo prostredníctvom orgánov obce. Priamy výkon samosprávy môže mať podobu decíziu (hlasovanie obyvateľov obce) alebo deliberačnú (verejnú zhromaždenie obyvateľov obce). Decízna podoba predpokladá rozhodovanie o veci, deliberačná jej prerokovanie. Nepriamy výkon samosprávy môže mať tak decíziu, ako aj deliberačnú podobu. V ďalšom sa budem venovať takmer výlučne decíznej podobe priameho výkonu samosprávy, t. j. výkonu samosprávnej pôsobnosti obce prostredníctvom hlasovania jej obyvateľov.

II. Podmienky a predmet konania

Podľa § 11a ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb., obecné zastupiteľstvo vyhlási hlasovanie obyvateľov obce (miestne referendum), ak ide o

- a) zlúčenie obcí, rozdelenie alebo zrušenie obce, ako aj zmenu názvu obce,
- b) odvolanie starostu, alebo
- c) petíciu skupiny obyvateľov obce aspoň 30 % oprávnených voličov.

Podľa § 11a ods. 4 zákona č. 369/1990 Zb., obecné zastupiteľstvo môže vyhlásiť hlasovanie obyvateľov obce aj pred rozhodnutím o ďalších dôležitých veciach samosprávy obce.

Z uvedených ustanovení vyplýva, že (i) **miestne referendum môže mať obligatórnu alebo fakultatívnu povahu**, pričom (ii) **obligatórne miestne referendum môže byť buď výlučným alebo nevýlučným spôsobom výkonu samosprávnej pôsobnosti**.

2.1. Obligatórne referendum

Miestne referendum sa musí konať, ak ide o niektorý z prípadov podľa § 11a ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb. Obligatórne referendá, vyhlásené a konané podľa tohto ustanovenia, sa líšia v závislosti od toho, či v danej veci je samosprávna pôsobnosť obyvateľov obce výlučnou, alebo v danej veci disponuje vecnou pôsobnosťou aj niektorý z orgánov obce. Možno teda rozlíšiť medzi vecne obligatórnym miestnym referendom a procesne obligatórnym (ale vecne fakultatívnym) miestnym referendom: (i) **vecne obligatórne referendum sa musí konať z dôvodu povahy veci, o ktorej sa koná, pričom na rozhodnutie o danej veci nie je príslušný žiadny iný samosprávny subjekt, zatiaľ čo** (ii) **procesne obligatórne referendum sa musí konať z dôvodu povahy subjektu, ktorý jeho konanie inicioval, a kvalifikovaného spôsobu, akým ho inicioval, pričom v danej veci je prinajmenšom implicitne daná aj rozhodovacia pôsobnosť niektorého z orgánov obce**.

2.1.1. Vecne obligatórne referendum

Vecne obligatónym referendom je miestne referendum podľa § 11a ods. 1 písm. a) a b) zákona č. 369/1990 Zb. V týchto prípadoch nemožno pôsobnosť obyvateľov obce nahradiť výkonom pôsobnosti iného orgánu obce, keďže pre danú vec nie je ani subsidiárne daná rozhodovacia právomoc či už zastupiteľstva alebo starostu.

Zlúčenie, rozdelenie, zrušenie alebo zmena názvu obce

Podľa § 1a ods. 2 prvá veta zákona č. 369/1990 Zb., „*názov obce určuje alebo mení vláda Slovenskej republiky nariadením; názov obce možno zmeniť iba so súhlasom obce.*“ Podľa § 2 ods. 3, „*obec zriaďuje, zrušuje, rozdeľuje alebo obce zlučuje vláda nariadením. Rozhodnúť o tom možno iba so súhlasom obce a na základe stanoviska obvodného úradu v sídle kraja, v ktorého územnom obvode sa obec nachádza.*“ Nakoľko (i) § 11a ods. 1 písm. a) zákona o obecnom zriadení predpokladá v takejto veci povinné konanie miestneho referenda a (ii) § 2a ods. 2 prvá veta v spojení s § 2a ods. 8 druhá veta zákona o obecnom zriadení predpokladá, že povinnou súčasťou návrhu na zlúčenie alebo rozdelenie obce je výsledok hlasovania obyvateľov všetkých dotknutých obcí alebo obce, platí, že **nevyhnutnou súčasťou zákonom predpokladaného súhlasu obce je súhlas jej obyvateľov, vyjadrený prostredníctvom miestneho referenda.**²⁾

O zlúčení, rozdelení, zrušení alebo zmene názvu obce jednoducho nemožno rozhodnúť bez toho, aby s tým obyvatelia danej obce alebo obcí vyslovili svoj súhlas. Súhlas obyvateľov obce je pritom vyslovený práve a len prostredníctvom platného miestneho referenda. **Absencia súhlasu obyvateľov obce**, a to z akéhokoľvek dôvodu (napríklad neplatné referendum), **znamená absenciu oprávnenia vlády nariadením rozhodnúť o zlúčení, rozdelení, zrušení alebo zmene názvu obce.**

Odvolanie starostu obce

Podľa § 12 ods. 1 písm. f) zákona č. 369/1990 Zb., mandát starostu zaniká vyhlásením výsledku hlasovania obyvateľov obce o odvolaní starostu, ktorým sa rozhodlo o odvolaní starostu. Podľa § 13a ods. 3, obecné zastupiteľstvo

- a) vyhlási hlasovanie obyvateľov obce o odvolaní starostu, ak
 1. o to petíciou požiada aspoň 30 % oprávnených voličov,
 2. hrubo alebo opakovane zanedbáva povinnosti starostu, porušuje Ústavu Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy,
- b) môže vyhlásiť hlasovanie obyvateľov obce o odvolaní starostu, ak neprítomnosť alebo nepôsobilosť starostu na výkon funkcie trvá dlhšie ako šesť mesiacov.

Pre odvolanie starostu teda platí, že ho možno dosiahnuť výlučne prostredníctvom platného miestneho referenda, pričom takéto referendum zastupiteľstvo buď musí, alebo môže vyhlásiť. Bez ohľadu na to, či referendum bolo vyhlásené zo zákonnej povinnosti zastupiteľstva ale-

2) Osobitná výslovná úprava je pri vyhlasovaní miestneho referenda o rozdelení obce, keď v zmysle § 11a ods. 2 platí, že takéto referendum je zastupiteľstvo oprávnené (a povinné) vyhlásiť iba v prípade, ak sú splnené zákonom ustanovené podmienky pre rozdelenie obcí.

bo na základe jeho vlastného rozhodnutia, je platný výsledok tohto referenda nevyhnutným predpokladom odvolania starostu.

V prípadoch podľa § 13a ods. 3 písm. a) ide o kombináciu vecne konotovanej a procesne konotovanej povinnej povahy referenda: nielen, že (i) o veci možno rozhodnúť iba prostredníctvom referenda, ale (ii) takéto referendum sa v daných prípadoch aj musí vyhlásiť a konať. V prípade podľa § 13 a ods. 3 písm. b) síce o odvolaní starostu nemožno rozhodnúť bez platného výsledku referenda, toto sa však vyhlásiť a konať nemusí. Inými slovami, zatiaľ čo v prvom prípade sa musí iniciovať rozhodovací mechanizmus a ten môže mať len určenú podobu, v druhom prípade sa určený rozhodovací mechanizmus použiť nemusí.

Spoločné prvky

V prípadoch podľa § 11a ods. 1 písm. a) a b) zákona o obecnom zriadení je **hlasovanie obyvateľov obce výlučným spôsobom výkonu obecnej samosprávy v danej veci**, a to v tom zmysle, že tento spôsob výkonu samosprávy nemožno nahradiť iným spôsobom, t. j. rozhodnutím orgánov obce alebo prerokovaním veci na verejnom zhromaždení obyvateľov obce. V ktoromkoľvek z prípadov podľa § 11a ods. 1 písm. a) a b) zákona č. 369/1990 Zb. je teda rozhodnutie o príslušnej samosprávnej veci prijaté len v prípade, ak bolo vyhlásené miestne referendum, toto referendum sa konalo a jeho platné výsledky boli zákonom ustanoveným spôsobom vyhlásené. Inými slovami, **jediným nositeľom samosprávnej pôsobnosti, oprávneným rozhodnúť (i) o zlúčení, rozdelení, zrušení alebo zmene názvu obce, alebo (ii) o odvolaní starostu, sú obyvatelia obce. Rozhodovacia právomoc obyvateľov obce je v danom prípade nenahraditeľná**, a absencia platného výsledku miestneho referenda vyúsťuje do absencie právomoci orgánov obce v danej veci rozhodnúť takpovediac namiesto obyvateľov obce.

2.1.2. Procesne obligatórne referendum

Procesne obligatórnym referendom (a zároveň vecne fakultatívnym) je miestne referendum podľa § 11a ods. 1 písm. c) zákona č. 369/1990 Zb., t. j. referendum o otázke, ktorá je predmetom petície, predloženej obyvateľmi obce v počte aspoň 30 percent oprávnených voličov. Domnievam sa, že takéto referendum sa môže konať iba o veci, v ktorej je výslovne alebo implicitne založená rozhodovacia právomoc niektorého z orgánov obce a vo vzťahu ku ktorej preto hlasovanie obyvateľov obce predstavuje nevýlučný spôsob výkonu samosprávy. K uvedenému záveru ma vedú tieto dôvody:

- referendum je spôsob výkonu samosprávy, takže sa môže konať len o veciach samosprávy obce (§ 4 zákona o obecnom zriadení)
- samosprávu vykonávajú buď obyvatelia obce alebo jej orgány
- zákon ustanovuje demonštratívny výpočet právomoci obecného zastupiteľstva
- zákon priznáva správcovským kompetenciám starostu komplementárnu povahu [v zmysle § 13 ods. 4 písm. d) starosta rozhoduje vo všetkých veciach správy obce, ktoré nie sú zákonom alebo štatútom obce vyhradené obecnému zastupiteľstvu].

Ak možno miestne referendum konať iba vo veciach samosprávy obce a ak samosprávu obce vykonávajú buď obyvatelia alebo orgány obce, potom **samosprávna vec, v ktorej zákon ne-**

predpokladá výlučnú pôsobnosť obyvateľov obce, musí byť *per definitionem* vecou, v ktorej má pôsobnosť (aj) niektorý z orgánov obce.

V prípade, ak petícia spĺňa zákonné náležitosti a dosiahne kvalifikovanú reprezentatívnosť, o veci, o ktorej by za iných okolností smel rozhodnúť orgán obce, smú rozhodovať obyvatelia obce. **Na rozdiel od vecne obligatórneho referenda, keď povaha veci vylučuje prijatie rozhodnutia iným subjektom než obyvateľmi obce, však v takomto prípade zostáva ako subsidiárna právomoc zachovaná pôsobnosť vecne príslušného orgánu obce.** V takomto prípade teda platí, že ak bolo na základe kvalifikovanej petície o samosprávnej veci, v ktorej má zákonom alebo štatútom obce založenú právomoc aj niektorý z orgánov obce, vyhlásené miestne referendum, jeho platný výsledok je pre tento orgán záväzný, avšak neplatný výsledok referenda mu nebráni vo výkone jeho subsidiárnej pôsobnosti. **Absencia platného výsledku procesne obligatórneho referenda teda nie je na prekážku tomu, aby o veci následne rozhodol ten orgán obce, ktorý je na jej rozhodnutie vecne príslušný.**

2.2. Fakultatívne referendum

Miestne referendum sa môže konať, ak ide o rozhodovanie o dôležitej veci samosprávy obce a táto vec nie je predmetom kvalifikovanej petície podľa § 11a ods. 1 písm. c) zákona č. 369/1990 Zb. Takéto referendum je fakultatívne tak z hľadiska povahy veci, o ktorej sa rozhoduje, ako aj z hľadiska procesu, ktorý predchádza jeho vyhláseniu. Fakultatívne miestne referendum je oprávnené vyhlásiť výlučne zastupiteľstvo, a to na základe vlastnej úvahy.

Pri fakultatívnom referende platí, že jeho vyhlásenie, konanie a platnosť jeho výsledkov nie je nevyhnutným predpokladom výkonu samosprávnej pôsobnosti obce v danej veci. Inak povedané, **rozhodovacia pôsobnosť obyvateľov obce vo veci, ktorá je predmetom postupu podľa § 11a ods. 4 zákona č. 369/1990 Zb., je nevýlučným a „len“ jedným z možných spôsobov, pričom rozhodovacia pôsobnosť orgánov obce má v prípade konania referenda subsidiárny charakter** – ak o veci prostredníctvom platného miestneho referenda rozhodnú obyvatelia obce, rozhodovacia právomoc orgánov obce sa v danej veci neuplatní; **ak o veci prostredníctvom platného miestneho referenda obyvatelia obce nerozhodnú, orgány obce môžu, ale nemusia uplatniť svoju vecnú kompetenciu.** V skratke, **ak miestne referendum bolo vyhlásené a konalo sa na základe § 11a ods. 4 zákona č. 369/1990 Zb., absencia platného výsledku miestneho referenda nie je na prekážku výkonu samosprávnej pôsobnosti obce v danej veci,** a teda na prekážku výkonu rozhodovacej právomoci toho orgánu obce, ktorý má zákonom alebo štatútom obce založenú právomoc o takejto veci rozhodovať.

Od procesne obligatórneho referenda sa teda fakultatívne referendum líši „iba“ v tom, že jeho vyhlásenie je predmetom voľnej úvahy zastupiteľstva.

III. Právne účinky

Podľa § 11a ods. 5 zákona č. 369/1990 Zb. – „*výsledky hlasovania obyvateľov obce sú platné, ak sa na ňom zúčastnila aspoň polovica oprávnených voličov a ak bolo rozhodnutie prijaté nadpolovičnou väčšinou platných hlasov účastníkov hlasovania obyvateľov obce.* Obecné za-

stupiteľstvo vyhlási výsledky hlasovania obyvateľov obce do troch dní od doručenia zápisnice o výsledkoch hlasovania na úradnej tabuli.“

3.1. Platný výsledok

Ani ústava, ani zákon č. 369/1990 Zb. výslovne neupravujú účinky výsledkov miestneho referenda. Považujem za nepochybné, že platný výsledok vecne obligatórneho referenda je pre orgány obce (ako aj pre iné štátne orgány, napríklad vládu) právne záväzný a tieto orgány ho musia nielen rešpektovať, ale v prípade potreby aj vykonať potrebné opatrenia na jeho realizáciu. V prípade, ak by tak neurobili, mohlo by ísť o konanie spôsobilé byť predmetom komunálnej ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 ústavy, keďže výsledok hlasovania obyvateľov obce je výsledkom uplatnenia ich ústavne chránenej samosprávnej pôsobnosti.

Pokiaľ však ide o procesne obligatórne alebo o fakultatívne referendum, pri absencii výslovného návodu sú, podľa môjho názoru, možné dva výkladové prístupy: platný výsledok referenda vo veci, o ktorej sa nemuselo rozhodovať, ale rozhodlo sa v referende, môže znamenať buď (i) absenciu právomoci orgánu obce o danej veci rozhodnúť inak ako o nej rozhodli obyvatelia obce, alebo naopak, (ii) právomoc orgánu obce „prelomiť“ výsledok hlasovania jej obyvateľov.

V prospech prvej možnosti hovorí predovšetkým rozdiel v povahe a kvalite mandátu príslušného decízora. Zatiaľ čo obyvatelia obce disponujú pôvodnou samosprávnou mocou a túto aj priamo vykonávajú, samosprávna (právo) moc orgánov obce má odvodený, delegovaný charakter a predstavuje nepriamy výkon samosprávy. Javí sa ako zrejmé, že ak o niečom rozhodne pôvodca mocenského poverenia, nemalo by jeho rozhodnutie podliehať možnosti, že ho zvráti dočasný nositeľ takéhoto poverenia.

V prospech druhej možnosti by mohol hovoriť fakt, že zákon nijako neupravuje temporálne účinky platného výsledku referenda. Absencia takejto úpravy sa javí ako mimoriadne problematická práve vo vzťahu k referendám o otázkach, o ktorých by sa nemuseli konať a o ktorých by v prípade ich nekonania sa mohol rozhodnúť orgán obce. Ak napríklad obyvatelia obce v roku 2009 v platnom referende vyslovia nesúhlas s realizáciou nejakého konkrétneho investičného zámeru, je povinnosťou zdržať sa realizácie takéhoto zámeru viazaný aj orgán obce, zvolený v roku 2011 a rokujúci o veci v roku 2013? Ak obyvatelia v referende, vyhlásenom na základe petície, rozhodnú dnes, že na hlavnom námestí nechcú mať sochu dejateľa XY, smie alebo nesmie mu ju zastupiteľstvo z vlastného rozhodnutia postaviť dajme tomu o päť alebo desať rokov? Inými slovami, znamená platný výsledok referenda definitívny zánik oprávnenia orgánu obce rozhodnúť o danej veci inak? Alebo sa to vzťahuje len na prebiehajúce volebné obdobie? Alebo sa má nejakou čudесnou výkladovou extenziou aplikovať ústavou založené pravidlo trojročnej garancie, vzťahujúce sa na celoštátne referendá, prípadne zákonom založené pravidlo dvojročnej „záruky“ pre krajské referendá? Ani pre jednu z týchto odpovedí, ani pre žiadnu inú nedáva zákonodarca použiteľnú odpoveď.

Návodom nie je ani znenie § 11 ods. 4 zákona, ktorý ustanovuje, že fakultatívne referendum môže zastupiteľstvo vyhlásiť **pred rozhodovaním** o dôležitej samosprávnej veci. Je zrejmé, že zákonodarca predpokladá konanie fakultatívneho referenda o otázkach, ktoré v zmysle § 4 zákona patria do samosprávnej pôsobnosti obce, pričom zostáva otázne, či rozhodovaním má na mysli iba rozhodovanie zastupiteľstva alebo aj rozhodovanie starostu, a či takto vyhlásené referendum má mať decízny alebo len konzultačný charakter.

Môj pokus o doktrínálnu odpoveď – opierajúci sa o náznakovú systematicku a teleologickú záležitosť zákonnej úpravy a o skutočnosť, že platné výsledky každého konaného referenda sa vyhlasujú obdobným spôsobom ako všeobecne záväzné nariadenia obce – znie tak, že **platný výsledok miestneho referenda, bez ohľadu na jeho typ, predstavuje záväzné rozhodnutie obce o veci, ktorá bola jeho predmetom, pričom zmenu tohto rozhodnutia možno dosiahnuť len v tej podobe, v akej bolo prijaté, t. j. opäť prostredníctvom platného referenda.**

Iný záver – napríklad, že výsledok fakultatívneho referenda má pre orgány obce len odporúčací charakter – považujem za neudržateľný jednak preto, že zákon nijako nerozlišuje v spôsobe vyhlasovania výsledkov referenda v závislosti od ich povahy (obligatórne/fakultatívne), a jednak preto, že by to znamenalo pripísať normotvornému mandátu obecných orgánov ako orgánov moci konštituovanej vyššiu kvalitu, než samosprávnej moci obyvateľov obce ako entity, ktorá v obecnom kontexte nepochybne predstavuje *pouvoir constitutif*. Fakt, že zastupiteľstvo v otázke podľa § 11 ods. 4 zákona môže, ale nemusí miestne referendum vyhlásiť, neznamená, podľa mojej mienky, nič iné, než to, že **ak zastupiteľstvo cíti potrebu oprieť rozhodnutie svoje alebo starostovo o kvalitatívne vyššiu legitimitu, než akou disponuje orgán obce ako zákonom predpokladaný decizor, môže sa o získanie takejto opory pokúsiť. Ak má mať takýto postup nejaký význam, potom jeho výsledkom iniciátor jednoducho musí byť viazaný.**

3.2. Neplatný výsledok

Pokiaľ ide o neplatné výsledky, ich účinky sa líšia v závislosti od povahy pôsobnosti, akú obyvatelia obce formou referenda vykonali. Ak ide o pôsobnosť, ktorá je na samosprávnej úrovni výlučnou [§ 11a ods. 1 písm. a) a b) zákona], **neplatný výsledok vecne obligatórneho miestneho referenda je prekážkou pre rozhodnutie orgánov obce o danej veci.** Považujem tento záver za zrejмый v takej miere, aká ho činí triviálnym – pokiaľ je totiž na rozhodnutie o danej veci zákonom určený jeden nositeľ samosprávnej pôsobnosti (obyvatelia), fakt, že tento subjekt o veci právoplatne nerozhodol, nemôže znamenať, že o nej smie rozhodnúť iný subjekt (orgán obce).

Ak však ide o pôsobnosť vo veci, v ktorej je založená vecná kompetencia orgánu obce [§ 11a ods. 1 písm. c) a § 11a ods. 4 zákona], **neplatný výsledok procesne obligatórneho alebo fakultatívneho miestneho referenda nevyvoláva žiadne právne účinky a nepredstavuje prekážku pre výkon samosprávnej pôsobnosti orgánmi obce.**

Uvedené je zrejмый predovšetkým na tom právnom základe, že zatiaľ čo o veci, ktorá je predmetom vecne obligatórneho miestneho referenda [§ 11a ods. 1 písm. a) a b) zákona o obecnom zriadení], smie obec rozhodnúť len formou hlasovania jej obyvateľov, **o akejkoľvek inej dôležitej samosprávnej veci sa miestne referendum konať nemusí a absencia jeho platného výsledku znamená úplne rovnaký právny stav, ako keby sa takéto nepovinné referendum ani nekonalo.**³⁾ Ak obyvatelia obce požadovanou väčšinou pri požadovanej účasti o nejakej otázke rozhodnú, je takéto ich rozhodnutie právne záväzným a právne

3) Referendum podľa § 11a ods. 1 písm. c) zákona č. 369/1990 Zb. má hybridný charakter v tom zmysle, že nejde o povinnosť konať referendum z dôvodu povahy veci, ale z dôvodu povahy subjektu, ktorý ho inicioval a kvalifikovaného spôsobu, akým ho inicioval.

účinným spôsobom výkonu samosprávnej pôsobnosti obce. Ak však takýmto spôsobom nerozhodnú, je rozdiel, či zákon ich rozhodnutie v danej veci predpokladá alebo nepredpokladá ako výlučný spôsob výkonu obecnej samosprávy. **Vecne obligatórne miestne referendum na jednej strane a procesne obligatórne a fakultatívne miestne referendum sa teda nelíšia vo svojich účinkoch v prípade, ak bol dosiahnutý platný výsledok hlasovania, ale v prípade, ak takýto výsledok dosiahnutý nebol, práve a len v druhom prípade prichádza do úvahy subsidiárne uplatnenie vecnej kompetencie orgánu obce ako subjektu s delegovanou rozhodovacou pôsobnosťou.**

(pokračovanie nabaďúce)

Výsluch svedka v konaní pred ústavným súdom

JUDr. Ľubomír DOBRÍK
sudca Ústavného súdu Slovenskej republiky
doktorand Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela Banská Bystrica

DOBRÍK, Ľ.: Výsluch svedka v konaní pred ústavným súdom. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1167 – 1170.

Príspevok za zaoberá výsluchom svedka vo verejnom práve pri dokazovaní vo volebných veciach. Naväzuje na článok inej autorky, ktorá rozoberala otázku svedeckého výsluchu v konaní pred všeobecným súdom. V rámci konania pred ústavným súdom ide o výnimočný prostriedok, ktorého výnimočnosť vyplýva z toho, že pred Ústavným súdom Slovenskej republiky sa dokazovanie vykonáva len pri realizácii jednej právomoci, a to konaní vo volebných veciach. Zákon o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov č. 38/1993 Z. z. reaguje na túto situáciu len zmienkou v ustanovení § 31a, kde uvádza, že na konanie pred ústavným súdom sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku alebo Trestného poriadku.

Autor v nadväznosti na článok JUDr. L. Chrapkovej, uverejnený v *Justičnej revue* č. 4, 61/2009, s. 508 – 513, uvádza odlišnosti pri výsluchu svedka (svedeckej výpovede) pred Ústavným súdom Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) v rámci konania (dokazovania) vo volebných veciach.

Na rozdiel od všeobecného súdu, kde vo všetkých typoch konaní sa denne realizuje dokazovanie aj za príspevia svedeckých výpovedí, v konaní pred ústavným súdom ide o dokazovanie zriedkavé, viažuce sa len na jeden druh zverenej právomoci.

Podľa čl. 124 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) je ústavný súd nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Podľa čl. 129 ods. 2 ústavy ústavný súd rozhoduje o ústavnosti a zákonnosti:

- a) volieb prezidenta Slovenskej republiky,
- b) volieb do Národnej rady Slovenskej republiky,
- c) volieb do orgánov územnej samosprávy,
- d) volieb do Európskeho parlamentu.

Pri tomto type konania skúma ústavný súd, okrem ústavnosti, aj zákonnosť volieb, to znamená zabezpečuje aj dôkazy pre svoje rozhodnutie na rozdiel od iných svojich právomocí, kde neskúma skutkový stav, ale posudzuje rozhodnutia orgánov verejnej moci z hľadiska ich zlučiteľnosti s ústavou alebo medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky, pričom vychádza z dôkazov vykonaných v predchádzajúcich konaniach.

Vo volebnej veci je príslušné rozhodovať plénum ústavného súdu v zmysle čl. 131 ods. 1 ústavy. Plénum ústavného súdu sa uznáša nadpolovičnou väčšinou všetkých sudcov. Ak sa táto

väčšina nedosiahne, návrh sa zamietne. Nadpolovičná väčšina je 7 hlasov prítomných sudcov.

Podľa čl. 140 ústavy podrobnosti o organizácii ústavného súdu, o spôsobe konania pred ním a o postavení jeho sudcov ustanoví zákon. Ústava splnomocnila zákonodarný zbor, aby vydal zákonný predpis upravujúci organizáciu, konanie a postavenie sudcov ústavného súdu.

Podľa ustanovenia § 29 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) spravodajca zabezpečí, aby návrh, ktorý sa prijal na ďalšie konanie, bez meškania sa doručil ostatným účastníkom konania s výzvou na vyjadrenie v lehote, ktorú určí. Spravodajca vo veci je určený rozvrhom práce ústavného súdu.

Podľa ustanovenia § 29 ods. 4 citovaného zákona spravodajca môže každému účastníkovi konania uložiť, aby v určenej lehote odovzdal ústavnému súdu potrebný počet odpisov svojich návrhov, vyjadrení alebo iných podaní pre ústavný súd, alebo pre ostatných účastníkov konania; ak sa tak nestane, tieto písomnosti sa obstarajú na náklady účastníka konania, ktorému sa táto povinnosť uložila.

Ústavný súd vykonáva dôkazy potrebné na zistenie stavu veci. Vykonaním určitého dôkazu mimo ústneho pojednávania môže poveriť jednotlivého sudcu. O vykonanie určitého dôkazu a úkonu môže požiadať aj iný súd (§ 31 ods. 1 citovaného zákona).

Všetky súdy, orgány verejnej správy a iné štátne orgány poskytujú ústavnému súdu na jeho požiadanie pomoc pri obstarávaní podkladov na jeho rozhodovanie (§ 31 ods. 2 citovaného zákona).

Svedok alebo znalec sa nemôžu odvolať na svoju povinnosť mlčanlivosti, ustanovenú právnymi predpismi, ak ho ústavný súd svojim uznesením pre tento prípad povinnej mlčanlivosti zbavil (§ 31 ods. 3 citovaného zákona).

Podľa ustanovenia § 31a citovaného zákona – ak tento zákon neustanovuje inak a povaha veci to nevylučuje, použijú sa na konanie pred ústavným súdom primerane ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku alebo Trestného poriadku. Keďže primerané použitie Trestného zákona prichádza do úvahy len v konaní o vlastizrade prezidenta, v ostatných konaniach sa ako primerané použijú ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku.

V danom prípade prichádza do úvahy použitie Občianskeho súdneho poriadku, čím sa vytvára aj paralela medzi svedeckou výpoveďou v konaní pred všeobecným súdom a svedeckou výpoveďou v konaní pred ústavným súdom, ktorú predstavuje spoločná procesná úprava.

Na rozdiel od konkrétnej kontroly ústavnosti, v najčastejšie realizovanej agende v konaní o sťažnostiach podľa čl. 127 ústavy, kde v súlade s § 55 zákona o ústavnom súde ústavný súd vychádza zo skutkových zistení vykonaných v predchádzajúcich konaniach, v konaní vo volebných veciach podľa § 59 a nasl. zákona o ústavnom súde sa vykonáva dokazovanie.

Meritórne rozhodovanie vykonáva plénum ústavného súdu a podklady na preň zabezpečuje sudca – spravodajca.

Plénum ústavného súdu vyžiada potrebné volebné dokumenty a vypočuje dotknuté osoby cez svojho povereného člena – sudcu spravodajcu.

V našom výklade sústredím pozornosť na konanie vo volebných veciach do orgánov samosprávy.

Podľa stabilnej judikatúry ústavného súdu konanie vo volebných veciach prebieha tak, že vec je plénom ústavného súdu pridelená sudcovi – spravodajcovi, ktorý ju preskúma z hľadiska náležitostí požadovaných pre návrh, a to ako všeobecných (§ 20 zákona o ústavnom súde), tak aj osobitných (uvedených v § 60 zákona o ústavnom súde), a pripraví vec na rozhodnutie o veci na predbežné prerokovanie.

V prípade, ak je vec prijatá na ďalšie konanie, spravodajca doručí rozhodnutie o prijatí veci na ďalšie konanie účastníkom a vyzve ich, aby sa k veci v primeranej lehote vyjadrili.

Spravodajca zabezpečuje v konaní aj iné listinné dôkazy, napr. volebné zoznamy, voličské lístky, zápisnice volebných komisií, atď. Okrem toho na základe splnomocnenia predsedu pléna vykoná spravodajca výsluchy svedkov a návrh rozhodnutia spolu so zabezpečenými dôkazmi predloží na rozhodnutie plénu ústavného súdu.

V tomto type konania je výsluch svedka významným dôkazným prostriedkom. Sudca, ktorý vykonáva výsluch svedka, postupuje v zmysle Občianskeho súdneho poriadku.

Zaujímavý je názor publikovaný v Slovníku verejného práva Československého, pokiaľ ide o dôležitosť slubu utvrdzujúceho pravdivosť výpovede a jeho históriu.¹⁾

Prikláňam sa k názoru, že svedecká výpoveď je nezastupiteľná, pretože ide o zdroj významného dôkazného prostriedku, ktorý vznikol vnímaním reality fyzickej osoby, ktorá sa osobne zúčastnila predmetného deja, t. j. volebného aktu alebo situácií priamo s ním súvisiacich.

V zásade pri výsluchu (u sudcu, ktorý bol sudcom všeobecného súdu, ide o rutinnú záležitosť mnohokrát opakovanú) je dôležité, aby sudca, ktorý bol splnomocnený predsedom pléna k vykonaniu dôkazov výsluchom, bol náležite pripravený.

V súvislosti s tým je potrebné zdôrazniť, že svedkovia (svedok) majú byť náležite poučení. Po poučení majú možnosť svojimi slovami opísať skutkový dej ako ho oni vnímali. V záverečnej časti má sudca položiť otázky hlavne dotýkajúce sa deja, resp. rozsahu, v akom bola vec prijatá na ďalšie konanie plénom ústavného súdu.

Aj keď je to, podľa môjho názoru, zbytočné zdôrazňovať, vo svedeckej výpovedi je najviac premietnutá zásada ústnosti a bezprostrednosti. To znamená, že svedok reprodukuje svoje osobné vnímanie deja, ktorého sa zúčastnil, a ako ho vnímal; toto je povereným orgánom súdu zaznamenané a slúži ako jeden z podkladových materiálov na ucelený názor členov pléna ústavného súdu na prejednávany prípad, ktorý nájde aj odraz v právnom rozhodnutí o merite veci.

Tu je potrebné zdôrazniť, že zabezpečenie dôkazov vrátane výsluchu účastníkov zabezpečuje sudca spravodajca. Výsluchy vykonáva za účasti sťažovateľa a jeho zástupcu, ale aj

1) *Slovník veřejného práva Československého, svazek III, Eurolex Bohemia 2000, s. 698 a nasl.*

iných účastníkov a ich zástupcov (napr. zvolených poslancov), ktorí sa môžu vo veci aj vyjadriť a dávať otázky vyslúchaným osobám.

Treba však zdôrazniť, že plénum ústavného súdu rozhoduje v merite veci na neverejnom zasadnutí, kde sudca spravodajca predloží záverečný návrh aj so zisteniami, ktoré zabezpečil, medzi iným aj výsluchmi svedkov.

V závere svojho článku autorka L. Chrapková uviedla nemeckú úpravu zahrňujúcu aj písomnú výpoveď.

Podľa môjho názoru nič nebráni účastníkom konania a ani svedkom, aby sa k veci vyjadrili aj písomne, a ani sudcovi spravodajcovi, aby vyžiadal písomné vyjadrenie alebo doplnenie podaní. Takéto vyjadrenie alebo doplnenie však nemožno považovať za svedeckú výpoveď.

V ostatnom čase sa aj v judikatúre ústavného súdu vyskytli riešenia svedeckej výpovede, kde sudca spravodajca dosiaľ netradičným spôsobom vykonal výsluchy svedkov, a to listom adresovaným jednotlivým svedkom, kde popisuje skutok, v ktorom sa koná (voľba poslancov pri zhode voličských hlasov). Nasleduje polozenie otázok svedkovi s určením lehoty na predloženie odpovede. Záverečná časť listu obsahuje poučenie (*ad generalia*) s citáciou ustanovení § 126 ods. 1 a 2 Občianskeho súdneho poriadku, vrátane následku krivej výpovede podľa ustanovenia § 346 ods. 1 Trestného zákona.

Tento spôsob výsluchu, podľa mňa, popiera zásadu ústnosti a bezprostrednosti, ba nie je ani zrejmé, kto na tieto otázky odpovedal a ako by sme dokázali, že vypovedal krivo s následkami vyššie citovanými. Môžem povedať, že predstavuje „slepú kolaj“ a nemá opodstatnenie v súčasnej právnej úprave. Chcem naďalej veriť, že aj ďalšia prax ústavného súdu odmietne „inovácie“, ktoré sa, podľa mňa, snažia z nejakého bližšie nepomenovaného dôvodu vyhnúť kontaktu so svedkami.

Ako som vyššie uviedol, účastníci konania majú možnosť písomného vyjadrenia k veci od jej začiatku. Už samotný zákon o ústavnom súde požaduje, aby návrhy na začatie konania boli písomné (§ 20 ods. 1 citovaného zákona). Svedecké výpovede však majú byť vykonávané, podľa môjho názoru, v zmysle ustanovenia § 126 Občianskeho súdneho poriadku pred sudcom a nie písomne.

Záver

Z vyššie uvedeného, podľa môjho názoru, vyplýva, že svedecká výpoveď je dôležitým dôkazným prostriedkom nielen v konaní pred všeobecnými súdmi, ale aj v konaní pred ústavným súdom, t. j. v oblasti verejného ústavného práva. Podľa mňa odkaz v zákone o ústavnom súde na primerané použitie Občianskeho súdneho poriadku a pri jeho rešpektovaní vylučuje, aby sa výsluch svedka konal iným spôsobom, ako vyplýva z tohto procesného predpisu.²⁾

2) *Pro domo* – pre autorov „diaľkového výsluchu“ ust. § 126 ods. 1 a 2 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý citujete, pojednáva o povinnosti fyzickej osoby dostaviť sa na súd a vypovedať. V odseku 2 tohto ustanovenia je časť „ad generalia“, ktorá hovorí o zistení totožnosti svedka a o okolnostiach, ktoré môžu mať vplyv na vierohodnosť výpovede, napr. pomer k účastníkom. **Z toho vyplýva, že povinnosť dostaviť sa na súd je osobná účasť pred vyslúchajúcim a túto v žiadnom prípade nemôže nahradiť výsluch len písomný bez toho, aby bol identifikovaný svedok, ktorý na otázky sudcu zodpovedal. Platná právna úprava takýto postup vylučuje.**

Problematika spoločného dvora

JUDr. Marián FEČÍK

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

FEČÍK, M.: Problematika spoločného dvora. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1171 – 1177.

Článok sa zaoberá problematikou tzv. spoločného dvora vo vzťahu k jeho zápisom v pozemkovej knihe, evidencii nehnuteľností a katastri nehnuteľností, pričom analyzuje právnu povahu spoločného dvora de lege lata a zároveň dáva do pozornosti aj legislatívny zámer pripravovanej právnej úpravy pridruženého podielového spoluvlastníctva k spoločnému dvoru.

Úvod

Evidovanie nehnuteľností na území dnešného Slovenska má za sebou bohatú a dlhú spoločenskú a právnu históriu. Jej príkladom je i vývoj pozemkovej knihy (v užšom zmysle), ako prvého moderného komplexného verejného registra pozemkov (nehnuteľností). Zakladanie a vedenie pozemkovej knihy v bývalom Uhorsku upravil **pozemnoknižný poriadok**, spočívajúci v nariadení ministerstva spravodlivosti č. 222/1855 zo dňa 15. decembra 1855.¹⁾ V zmysle neho pozemková kniha pozostávala z **pozemnoknižných zápisníc** (protokolov), ktoré sa zakladali podľa systému tzv. **personálnych fólií**, teda podľa osoby vlastníka, pričom každý vlastník sa zapísal iba do jednej zápisnice, ktorá poskytovala prehľad o jeho výlučnom vlastníctve, resp. spoluvlastníctve. Systém vzájomne prepojených zápisníc síce poskytoval prehľad o vlastníkoch, avšak jeho výpovedná hodnota ohľadom nehnuteľností bola nedostatočná. Od roku 1886 sa preto začali zakladať **pozemnoknižné vložky**,²⁾ ktoré vychádzali zo systému tzv. **reálnych fólií**, čo znamená, že každé pozemnoknižné teleso sa zapísalo osobitne do jednej pozemnoknižnej vložky.³⁾ Rozdiel medzi pozemnoknižnými zápisnicami a pozemnoknižnými vložkami teda spočíval najmä vo zvolenom spôsobe evidencie. Zatiaľ čo v prvom prípade bol nosným kritériom vlastník, tak v druhom prípade to bolo pozemnoknižné teleso (nazývané aj knihovné teleso), t. j. jeden alebo viac pozemkov tvoriacich právny a zväčša i hospodársky celok.⁴⁾

1) Pozri ŠTOFKO, T. – BERNARD, K.: *Súbor pozemnoknižných predpisov platných na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Nákladom Zväzu čl. súdnych úradníkov pobočky v Košiciach. Košice 1933, s. 14.

2) Zakladanie pozemnoknižných vložiek vychádzalo zo zákonných článkov XXIX. z roku 1886, XXXVIII. z roku 1889, XVI. z roku 1891 a § 32 až § 35 zákonného článku VII. z roku 1912.

3) K tomu pozri MEDZIHRADESKÝ, M.: *Na Slovensku platný pozemnoknižný poriadok*. Tlačou a nákladom Štefana Huszára v Nitre 1922, s. 62 a 63; HULJAK, Š – BALÁŽ, Š.: *Pracujeme s pozemkovou knihou*. ARS NOTARIA 2/1998, s. 10 – 24.

4) Rozdiel medzi údajmi v pozemnoknižných zápisniciach a pozemnoknižných vložkách spočíval tiež v tom, že zatiaľ čo zápisnice sa spracovávali v nadväznosti na polohopisné nákresy vyhotovené krokárskym zameraním často len podľa „oka“, tak mapy spojené so spracovaním pozemnoknižných vložiek boli presnejšie, lebo boli odtlačkami máp katastrálnych s geometrickou presnosťou. Vid' ŠTOFKO, T. – ŠMIRJÁK, J.: *Pozemnoknižné právo na Slovensku*. Vydané vlastným nákladom Bratislava – Levice 1947, s. 102 a 103.

Spoločný dvor v pozemkovej knihe

Špecifické postavenie z hľadiska evidovania v pozemkovej knihe mal tzv. spoločný dvor. Pod spoločným dvorom možno rozumieť pozemok – dvor slúžiaci spoločne vlastníkom alebo spoluvlastníkom viacerých domov.

Spôsob evidovania pozemnoknižného telesa bol upravený v § 51 a § 55 pozemnoknižného poriadku. Ku každému takémuto telesu malo byť zapísané vlastnícke právo buď jednotlivca alebo i viacerých osôb, ak išlo o nerozdeliteľné teleso [§ 55 písm. a)], alebo spoluvlastníkov spolu s vyznačením spoluvlastníckeho podielu [§ 55 písm. b)]. **Nariadenie ministerstva spravodlivosti č 19.665 zo dňa 26. mája 1893, tzv. vložkárska úprava**, sa v § 114 priamo zaoberalo i zápisom spoločného dvora. V zmysle tohto ustanovenia mal byť spoločný dvor zapísaný **pod osobitným parcelným číslom vo všetkých vložkách**, v ktorých boli zapísané domy, ku ktorým sa vzťahoval. Z každej vložky malo byť zjavné, že ide o spoločný dvor, pričom sa malo vyznačovať i parcelné číslo pozemku, na ktorom stál druhý dom, resp. ostatné domy a v zátvorke i čísla príslušných vložiek. Pre lepšiu orientáciu bol spôsob zápisu spoločného dvora uvedený aj v prílohe (vzorkách) pozemnoknižného poriadku (pozri vzorky XVIII/c-d).⁵⁾

Zo znenia § 114 ako i príslušných vzoriek pozemnoknižného poriadku však v podstate vyplynulo, že napriek príklonu k princípu reálnych fólií boli spoločné dvory evidované naďalej v systéme personálnej fólie, pretože v pozemnoknižnej vložke boli viazané na osobu vlastníka, resp. spoluvlastníkov. Spoločný dvor teda nebol zapísaný v časti A jednej pozemnoknižnej vložky s tým, že v časti B tejto vložky boli k nemu zapísaní jeho spoluvlastníci a v časti C ťarchy (bremená). Zápis spoločného dvora sa uskutočňoval tak, že tento bol zapísaný do každej pozemnoknižnej vložky, v ktorej bol evidovaný dom, k užívaniu ktorého slúžil, a to bez uvedenia spoluvlastníckeho podielu.

Opísaná úprava zápisu však v praxi spôsobovala neprehľadnosť a komplikácie najmä vo vzťahu k vzniku záložných práv, pretože v zmysle § 57 pozemnoknižného poriadku záložné právo bolo možné zriadiť len na celé pozemnoknižné teleso alebo jednotlivé podiely spoluvlastníkov na ňom, nie však na jednotlivé pozemky (parcely) tohto telesa.

Tieto skutočnosti sa následne premietli do zmeny právnej úpravy reprezentovanej **nariadením ministerstva spravodlivosti č. 37748/32 zo dňa 23. augusta 1932 o zapisovaní spoločných dvorov**.⁶⁾ Týmto nariadením sa reagovalo aj na neúspešné návrhy katastrálnych meračských úradov na zápis spoločných dvorov do samostatných vložiek pri zakladaní nových pozemkových kníh, ktoré neboli akceptované súdmi s odvolaním sa na znenie § 114 vložkárskej úpravy a najmä jej vzoriek XVIII/c-d.

Podľa daného nariadenia „*Taký spoločný dvor nie je v spoluvlastníctve určitých, individuálne pomenovaných osôb, ale náleží ako ideálne podiely ku všetkým domom (nehnutelnostiam), ktorých vlastníci ho spoločne užívajú (podobne ako napríklad spoločná cesta niekoľkých nehnutelností, alebo pasienkov a pod., spoločná niekoľkým usadlostiam), tvorí hospodársky celok*

5) Vo vzorke XVIII/c. je príklad vložky č. 35, v ktorej je zapísaný dom pod popisným č. 6 na parc.č. 8 a parc.č. 9 ako spoločný dvor s domom na parc.č. 7 (viď vložka č. 36). Vo vzorke XVIII/d. je príklad vložky č. 36, v ktorej je zapísaný dom pod popisným č. 5 na parc.č. 7 a parc.č. 9 ako spoločný dvor s domom na parc.č. 8 (viď vložka č. 35).

6) Publikované v ŠTOFKO, T. – ŠMIRJÁK, J.: Pozemnoknižné právo na Slovensku. Vydané vlastným nákladom Bratislava – Levice 1947, s. 160 – 162.

s týmito domami, slúži ich potrebe a nemôže byť oddelený, aby tým neboli nehnuteľnosti znehodnotené a nebolo ich užívanie znemožnené.“ Vo vzťahu k vykonaniu zápisu spoločného dvora do pozemkovej knihy predmetné nariadenie ustanovilo, že „Spoločný dvor treba zapísať pod zvláštnym parcelným číslom do samostatnej knihovnej vložky a nie ako čiastku knihovného telesa do všetkých vložiek zriadených pre domy, ku ktorým náleží. V tejto vložke treba potom prepísať ideálny podiel vlastníkom jednotlivých domov, ale bez uvedenia určitých individuálne pomenovaných osôb.“

Nariadenie ministerstva č. 37748/32 teda v podstate neupravilo len zápis spoločného dvora do pozemkovej knihy, ale vymedzilo spoločný dvor i hmotnoprávne – ako predmet spoluvlastníckeho práva *sui generis*. Spoluvlastníctvo však bolo v rozhodnej dobe založené na tom, že spoluvlastnícky podiel sa viazal na osobu spoluvlastníka, ktorý s ním mohol plne disponovať, pričom ak výška spoluvlastníckeho podielu nebola určená, malo sa za to, že všetky spoluvlastnícke podiely sú rovnaké.⁷⁾ V dôsledku predmetného nariadenia ako keby **spoluvlastnícke podiely na spoločnom dvore prestali byť individuálne spôsobilým predmetom občianskoprávných vzťahov a dispozícia s nimi sa neoddeliteľne zviazala s nakladaním s „hlavnými“ nehnuteľnosťami – domami**. Konkrétne spoluvlastník podielu na spoločnom dvore nemohol s týmto podielom nakladať samostatne a k platnému scudzeniu tohto podielu mohlo dôjsť len, ak došlo k prevodu vlastníctva na dome, ku ktorému spoločný dvor patrila. Nerozlučnosť vlastníctva spoločného dvora a domov, na ktoré sa tento viazal, sa následne premietla i do judikatúry súdov, ktoré došli k záveru, že **spoluvlastníctvo k spoločnému dvoru nemožno zrušiť**.⁸⁾ Hmotnoprávne teda aj bez normatívnej úpravy príslušných občianskoprávných ustanovení získal spoločný dvor povahu nehnuteľnej veci v nezrušiteľnom spoluvlastníctve. V tejto súvislosti je však potrebné dodať aj to, že občianske právo platné na Slovensku v medzivojnovom období nebolo „pojaté v jednotný občiansky zákonník, ale pozostávalo z roztrúsených predpisov starších i novších, ktorých medzery vyplňovalo obyčajové právo“.⁹⁾

Forma zápisu spoločného dvora v pozemkovej knihe bez uvedenia konkrétnych spoluvlastníkov bola na jednej strane „praktická“, pretože každá zmena vlastníckeho, resp. spoluvlastníckeho pomeru na „hlavnej“ nehnuteľnosti znamenala automaticky i zmenu spoluvlastníctva na spoločnom dvore. Na strane druhej však postupom času v dôsledku zmeny spoločenských a právnych pomerov ako i pochybení vlastníkov a orgánov verejnej moci dochádzalo k situáciám, keď podiel na spoločnom dvore začal bývať vo vyhotoveniach právnych listín, či už vkladových alebo záznamových opomenutý. Tak sa stávalo, že pri prevode vlastníctva k domu, ku ktorému spoločný dvor patrila, sa v prevodnej zmluve podiel na spoločnom dvore neuviedol, resp. tento podiel nebol predmetom dedičstva po poručiteľovi, ktorý bol vlastníkom daného domu. Následkom toho prestali mať zápisy uvedené v pozemkovej knihe ohľadom spoločných dvorov oporu v právnych listinách, ktoré boli titulom pre zmeny vlastníctva k domom, s ktorými boli spoločné dvory spojené. Negatívny vplyv v tejto súvislosti malo i zrušenie konštitutívneho

7) FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Heuréka 1998, s. 145.

8) Pozri SEDLÁČEK, J.: *Vlastnícke právo. Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha 1935, s. 77, a rozhodnutie najvyššieho súdu Rv. III. 1958/27, publikované v Právnom Obzore 1929 s. 134, podľa ktorého „súd na prax ohľadom spoločného dvora a studne, ktoré sa stali doplnujúcou súčasťou každej z rozdelených a oddelených nehnuteľností ... vylučuje nútené zrušenie spoluvlastníctva.“*

9) ROUČEK, F.: *Československý obecný zákonník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Československý Kompas, Praha 1926, s. 12.

zápisu do pozemkovej knihy od 1. januára 1951. Dňom 1. apríla 1964 bola pozemková kniha nahradená evidenciou nehnuteľností. Zápisy z pozemkovej knihy do evidencie nehnuteľností boli preberané v tzv. druhej etape od roku 1967, pričom v nezmenenej podobe boli prevzaté a naďalej i vykonávané aj zápisy týkajúce sa spoločných dvorov.

Spoločný dvor v katastri nehnuteľností a aplikačné problémy

Dňom 1. januára 1993 bola evidencia nehnuteľností nahradená katastrom nehnuteľností. Prebráním zápisov z pozemkovej knihy do evidencie nehnuteľností a prevzatím operátu evidencie nehnuteľností do katastra nehnuteľností sa tak v tomto ocitli na listoch vlastníctva také zápisy spoločných dvorov, v ktorých v časti B – vlastníci neboli uvedené konkrétne osoby spoluvlastníkov, ale len odkazy na čísla iných listov vlastníctva, na ktorých boli zapísané domy, ku ktorým spoločný dvor prináležal. Zároveň na listoch vlastníctva, v ktorých boli zapísané domy, boli v časti D vyznačené odkazy na list vlastníctva so spoločným dvorom.

Na základe toho sa následne v praxi ako i v postupe a rozhodovaní katastrálnych orgánov vyskytli aplikačné problémy spojené so spoluvlastníctvom spoločného dvora.¹⁰⁾

Pre správne pochopenie tejto problematiky je potrebné vymedziť, akú právnu povahu má spoločný dvor *de lege lata*. Spoločný dvor ako inštitút *sui generis* nebol priamo normatívne upravený hmotnými predpismi občianskeho práva, ale právnymi predpismi upravujúcimi vykonávanie zápisov do pozemkovej knihy, pričom jeho chápanie bolo doplnené i príslušnou judikatúrou. Nastúpením účinnosti Občianskeho zákonníka č. 141/1950 Zb. od 1. januára 1951 sa prestalo aplikovať dovtedy na Slovensku platné občianske obyčajové právo (§ 562, § 568). V zmysle § 865 Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb., účinného od 1. apríla 1964, sa ustanoveniami tohto zákona spravujú aj právne vzťahy vzniknuté pred 1. aprílom 1964, pokiaľ nie je uvedené inak, pričom vznik týchto právnych vzťahov, ako aj nároky z nich vzniknuté pred 1. aprílom 1964 sa posudzujú podľa doterajších predpisov. V dôsledku účinnosti Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb. ako i zrušenia pozemkovej knihy sa teda na spoluvlastnícke vzťahy týkajúce sa spoločného dvora začali vzťahovať ustanovenia § 137 až § 142 o podielovom spoluvlastníctve. Zápis spoločného dvora v katastri nehnuteľností (na liste vlastníctva) je preto v súčasnosti potrebné vyhodnotiť cez prizmu **podielového spoluvlastníctva**. Nemožno sa preto stotožniť s názorom Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, že spoločný dvor naďalej predstavuje taký špecifický druh spoluvlastníctva, aký mu priznávali právne predpisy, resp. obyčajové právo do roku 1951.¹¹⁾ Žiadne ustanovenia Občianskeho zákonníka, zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv

10) Pozri POLDAUFOVÁ, O.: *Problematika spoločných dvorov v katastrálnom konaní*. Zborník prednášok z konferencie o katastri nehnuteľností. Geodetický a kartografický ústav Bratislava 2008, s. 71 – 74.

11) Katastrálny bulletin č. 1/2007, odpoveď na otázku č. 8: „Inštitút spoločný dvor je osobitným, špecifickým druhom spoluvlastníctva k pozemku. Podiel na spoločnom dvore sa viaže k nehnuteľnosti – k stavbe, a nie ku konkrétnemu vlastníkovi. S prevodom stavby sa prevádza i podiel zo spoločného dvora. Dôvodom pre takýto postup je zabezpečenie riadneho užívania stavby. Na prevod podielu k spoločnému dvoru sa nevzťahuje ustanovenie § 140 Občianskeho zákonníka. Z uvedeného dôvodu nemožno nakladať so spoluvlastníckym podielom k spoločnému dvoru bez stavby, ku ktorej sa viaže.“ To, že ide o otázku spornú i medzi katastrálnymi orgánmi, vyplýva aj z časovo predchádzajúceho zápisu č. 1/03 (bod 3) z porady vedúcich oddelení zápisu práv k nehnuteľnostiam zo správ katastra Trnavského kraja, konanej dňa 27. februára 2003, podľa ktorého „nakladanie so spoločným dvorom sa riadi rovnakými pravidlami ako nakladanie s pozemkom v podielovom spoluvlastníctve“. K tomu pozri aj Katastrálny bulletin č. 1/2007 odpoveď na otázku č. 9, Katastrálny bulletin č. 4/1998 odpovede na otázky č. 47 a 48.

k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) a ani iného platného a účinného právneho predpisu nebránia samostatnému nakladaniu so spoluvlastníckym podielom na spoločnom dvore, a to či už vo forme jeho scudzenia, založenia alebo uplatnenia si predkupného práva. *De lege lata* je inštitútom právne najbližším povahy bývalého pozemnoknižného spoločného dvora spoluvlastnícky podiel na spoločných častiach a spoločných zariadeniach domu v zmysle zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov, pretože tento spoluvlastnícky podiel sám osebe tiež nemôže byť predmetom nakladania, nakoľko je neoddeliteľne spojený s vlastníctvom bytu alebo nebytového priestoru (§ 13 ods. 1 a § 19 ods. 1) a tiež sa vo vzťahu k nemu nemožno dožadovať zrušenia a vyporiadania spoluvlastníctva (§ 13 ods. 2). Ani prostredníctvom analógie v zmysle § 853 ods. 1 Občianskeho zákonníka by sa však nemohol na vzťahy týkajúce sa spoločného dvora uplatniť ekvivalentný režim ako pri podiele na spoločných častiach domu a spoločných zariadeniach domu. Jednak znenie § 853 ods. 1 Občianskeho zákonníka odkazuje na analogické použitie ustanovení tohto a nie iného zákona, a na druhej strane právne normy upravujúce druhy vecných práv majú v zásade kogentný charakter, a preto nemožno analogicky vytvárať také právne inštitúty, ktoré by nemali oporu v príslušných ustanoveniach Občianskeho zákonníka.

Vo vzťahu k zápisom spoločných dvorov na listoch vlastníctva je nutné sa vyporiadať aj s otázkami týkajúcimi sa **formy zápisu** spoluvlastníkov a stanovenia **výšky** ich spoluvlastníckych podielov.

Vlastnícke vzťahy k spoločným dvorom bývajú v dôsledku nástupníctva po pozemkovej knihe a evidencii nehnuteľností v katastri nehnuteľností na listoch vlastníctva vyznačené tak, že v časti B – vlastníci nie sú uvedení konkrétni vlastníci, t. j. priamo určené fyzické alebo právnické osoby, ale je tu len odkaz na vlastníkov zapísaných na iných listoch vlastníctva. Okrem toho, že výpovedná hodnota takéhoto zápisu je značne znížená, nemožno ho považovať ani za súladný s § 8 ods. 1 písm. b) bod 2 katastrálneho zákona,¹²⁾ v zmysle ktorého má byť vlastník na liste vlastníctva určený uvedením mena, priezviska, rodného priezviska a názvu, ako aj ďalších identifikačných údajov. Správa katastra by teda mala takéto vlastnícke zápisy na listoch vlastníctva nahradiť zápismi konkrétnych spoluvlastníkov. Otázne môže byť, v akom konaní a na základe akého preskúmania by sa tak malo stať. Pre posúdenie tohto problému musíme vychádzať z axiómy, že zapísaním konkrétnych spoluvlastníkov **nedochádza k žiadnej zmene vlastníckeho režimu**, ale list vlastníctva sa len upravuje do podoby súladnej s katastrálnym zákonom. Správa katastra je teda oprávnená urobiť takúto zmenu **neformálne aj bez návrhu**, pričom na jej vykonanie bude odkazovať len príslušné číslo zmeny.

Pokiaľ však správa katastra zistí, že u niektorého z konkrétnych spoluvlastníkov nedošlo k nadobudnutiu spoluvlastníckeho podielu na spoločnom dvore (napríklad tento bol opomenutý v prevodnej zmluve alebo dedičskom rozhodnutí), je oprávnená v správnom konaní o oprave chýb v katastrálnom operáte – v zmysle § 59 ods. 1 písm. a), ods. 4 a 5 katastrálneho zákona začať aj bez návrhu – rozhodnúť o zmene zápisu príslušného spoluvlastníka na lis-

12) Vymedzenie listu vlastníctva a jeho obsahových náležitostí bolo do katastrálneho zákona doplnené až jeho novelou zákonom č. 304/2009 Z. z. účinným od 1. septembra 2009. Dovtedy bol list vlastníctva vrátane jeho náležitostí upravený len v § 15 vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 79/1996 Z. z., ktorou sa vykonáva katastrálny zákon, hoci viaceré ustanovenia katastrálneho zákona na list vlastníctva odkazovali, resp. s ním alebo zápismi v ňom spájali právne následky.

te vlastníctva. V takomto konaní sa však môže skúmať len súlad vlastníctva vyznačeného v katastri nehnuteľností (na liste vlastníctva) s posledným (najmladším) nadobúdacím titulom.

Pokiaľ nie je na liste vlastníctva uvedená výška podielu na spoločnom dvore, je ohľadom jej stanovenia nosným ustanovenie § 137 ods. 2 Občianskeho zákonníka. Ak sa všetci spoluvlastníci spoločného dvora dohodnú na výške svojich spoluvlastníckych podielov, pôjde v podstate o **dohodu o urovnaní sui generis** v zmysle § 137 ods. 2 a § 585 Občianskeho zákonníka, ktorá odstráni zápis v katastri nehnuteľností (na liste vlastníctva), ktorý by bol spôsobilý vyvolať spory a pochybnosti, teda vo všeobecnosti neistotu ohľadom spoluvlastníctva. Táto dohoda by sa do katastra nehnuteľností zapísala **vkladom**,¹³⁾ pretože jednak stanovenie presnej výšky spoluvlastníckych podielov možno subsumovať pod zmenu práv k nehnuteľnostiam v zmysle § 28 ods. 2 katastrálneho zákona a zároveň zápisy práv k nehnuteľnostiam sa vykonávajú vkladom (§ 28 ods. 1 a 2 katastrálneho zákona), pokiaľ katastrálny zákon neustanovuje inak, pričom predmetnú dohodu nemožno podradiť pod žiadny z právnych titulov uvedených v § 34 ods. 1 katastrálneho zákona. Pri uzatvorení tejto dohody by spoluvlastníci mali zohľadniť skutočnosť, že spoluvlastnícky podiel na spoločnom dvore v pozemkovej knihe bol spojený s vlastníctvom (spoluvlastníctvom) domov a nie počtom ich vlastníkov (spoluvlastníkov). To znamená, že ak bol spoločný dvor užívaný napríklad vlastníkmi dvoch domov, pričom prvý dom bol vo vlastníctve jednej osoby a druhý dom mali v spoluvlastníctve dve osoby, podiel vlastníka prvého domu by mal predstavovať 1/2 a spoluvlastníci druhého domu by mali mať každý na spoločnom dvore podiel vo výške 1/4.¹⁴⁾ Na druhej strane však spoluvlastníkom spoločného dvora nič nebráni, aby si na ňom určili spoluvlastnícke podiely aj v inej výške. Možná je i situácia, že k uzatvoreniu uvedenej dohody zo strany všetkých spoluvlastníkov nedôjde, v dôsledku čoho správa katastra na základe návrhu aspoň jedného z nich zapíše k spoločnému dvoru rovnakú výšku podielu každého spoluvlastníka a to **záznamom**, pretože pôjde o zápis v zmysle zákonnej domnienky, danej § 137 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

Opísaná úprava týkajúca sa konkretizácie spoluvlastníkov spoločného dvora a výšky ich spoluvlastníckych podielov by mala byť vykonaná **pred prípadným nakladaním** so spoluvlastníckym podielom na spoločnom dvore. V zásade totiž nemožno akceptovať stav, keď je predmetom dispozície neurčený spoluvlastnícky podiel na pozemku, pretože takýto právny úkon možno pre jeho neurčitosť považovať za absolútne neplatný podľa § 39 Občianskeho zákonníka pre rozpor s § 37 ods. 1 daného zákona a § 42 ods. 2 písm. c) katastrálneho zákona. Dedičské rozhodnutie, obsahom ktorého je spoluvlastnícky podiel na spoločnom dvore v neurčenej výške, však správa katastra musí vždy zapísať záznamom do katastra nehnuteľností.

Na základe vyššie uvedeného možno preto konštatovať, že spoločný dvor predstavuje vo vzťahu k súčasnemu katastru nehnuteľností určitý právny relikť, pričom *de lege lata* **neexistu-**

13) K tomu pozri BAUDYŠ, P.: *Kataster a nehnuteľnosti*. C. H. Beck, Praha, prvé vydanie 2003, s. 188 – 194.

14) *Vid' nariadenie ministerstva spravodlivosti č. 37748/32 zo dňa 23. augusta 1932 o zapisovaní spoločných dvorov. Sporným však môže byť výpočet podielu na spoločnom dvore, ak tento napríklad bol spojený s tromi domami, ktoré boli pôvodne vo vlastníctve rozdielnych osôb, pričom dva domy sa následne ocitli vo vlastníctve tej istej osoby. Vid' POLDAUFOVÁ, O.: *Problematika spoločných dvorov v katastrálnom konaní*. Zborník prednášok z konferencie o katastri nehnuteľností. Geodetický a kartografický ústav Bratislava 2008, s. 73. V každom prípade takýto výpočet má len podporný charakter, pretože prioritný význam pri určení výšky spoluvlastníckych podielov v zmysle § 137 ods. 2 Občianskeho zákonníka má dohoda spoluvlastníkov a pri jej nedosiahnutí zákonná domnienka rovnakej výšky podielu každého spoluvlastníka.*

je relevantný dôvod, aby sa spoločný dvor po právnej stránke posudzoval odlišne od ktoréhokoľvek iného pozemku.

Úvahy *de lege ferenda*

Vo vzťahu k problematike spoločného dvora nemožno opomenúť ani pripravovanú kodifikáciu súkromného práva, resp. rekonštrukciu Občianskeho zákonníka. Z legislatívnych východísk návrhu nového Občianskeho zákonníka¹⁵⁾ vyplýva, že úprava spoluvlastníctva má byť doplnená o tzv. **pridružené podielové spoluvlastníctvo**, ktoré je nerozlučne spojené s individuálnym vlastníctvom k určitej veci, pričom jedným z takýchto prípadov má byť i pridružené spoluvlastníctvo k spoločným dvorom. Legislatívny zámer¹⁶⁾ odkazuje na použitie tých právnych ustanovení, ktoré boli pripravené ešte v súvislosti s návrhom Občianskeho zákonníka v roku 1998, t. j. na § 367 až § 375. V § 367 sa upravuje pridružené podielové spoluvlastníctvo vo všeobecnosti a v § 371 pridružené spoluvlastníctvo k spoločným dvorom. V zásade možno konštatovať, že daný návrh znovooživuje ten inštitút spoločného dvora, aký poznala pozemková kniha, a to najmä čo sa týka jeho podstaty, teda nerozlučného spojenia s hlavnou vecou (domom alebo jeho časťou), nakladania s ním, ako i nemožnosťou zrušenia spoluvlastníctva k nemu. Nóvum predstavuje stanovenie vzorca pre výpočet veľkosti spoluvlastníckeho podielu (§ 371 ods. 2), ktorý sa odvíja od pomeru podlahovej plochy domu alebo jeho časti k úhrnu podlahových plôch všetkých domov alebo ich častí, s ktorými je spoluvlastníctvo k spoločnému dvoru nerozlučne spojené. Za nedostatok navrhovaného znenia možno už v súčasnosti označiť úpravu týkajúcu sa vzniku a zániku tohto pridruženého spoluvlastníctva.

Predmetný legislatívny návrh by však mohol byť do budúca jednak riešením spoločensky komplikovaných vzťahov, spojených s užívaním spoločných dvorov, a zároveň by mohol pôsobiť aj ako prevencia vzniku s tým spojených interpersonálnych konfliktov a od toho sa odvíjajúcich súdnych sporov.

Záver

Spoločný dvor, tak ako ho chápala pozemková kniha, predstavoval jedinečný predmet podielového spoluvlastníctva. Jeho súčasné právne chápanie však možno odvíjať jedine od právneho stavu *de lege lata*, v dôsledku čoho nemožno robiť rozdiely medzi právnym režimom spoločného dvora a iného pozemku. Spoločenský záujem na právnom kreovaní pozemku slúžiaceho vlastníkom viacerých domov a zabezpečujúceho možnosť ich riadneho užívania, vrátane zabezpečenia prístupu k nim, však môže *de lege ferenda* viesť k vytvoreniu takého spoluvlastníctva (pridruženého podielového spoluvlastníctva) k tomuto pozemku – spoločnému dvoru, ktoré by sa približovalo bývalému pozemnoknižnému spoločnému dvoru.

15) LAZAR, J. a kolektív.: *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva*. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, Poradca podnikateľa s.r.o., 2008, s. 29.

16) *Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka, schválený uznesením Vlády Slovenskej republiky č. 13 zo dňa 14. januára 2009, tretia časť, bod 2.5.2.*

Európsky zatýkací rozkaz a problémy jeho aplikácie v praxi

JUDr. Stanislav JAKUBČÍK
Krajská prokuratúra Žilina

JAKUBČÍK, S.: Európsky zatýkací rozkaz a problémy jeho aplikácie v praxi. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1178 – 1188.

Autor hodnotí, z pohľadu prokurátora, zákon č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým bolo do právneho poriadku SR implementované Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o Európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi. Článok má dve časti, pričom jeho 1. časť je venovaná niektorým praktickým aspektom postupu pri vydávaní európskeho zatýkacieho rozkazu a 2. časť praktickým otázkam týkajúcim sa postupu pri vykonávaní európskych zatýkacích rozkazov cudzích justičných orgánov. Autor tiež poukazuje na niektoré slabšie miesta zákona a zaoberá sa možnosťami ich eliminovania.

Prvého mája tohto roku Slovenská republika oslávila 5. výročie vstupu do Európskej únie. Prvého augusta tohto roku zároveň uplynulo 5 rokov od nadobudnutia účinnosti zákona č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o EZR“). Počas uplynulých piatich rokov zákon o EZR, až na nutné zmeny vyplývajúce zo vstupu SR do Schengenského priestoru, nebol však výraznejším spôsobom menený a dopĺňaný. Päťročný časový priestor využívania zákona o EZR v praxi, nazdávam sa, je dostatočne dlhý na to, aby umožnil zhodnotiť praktickú aplikáciu tohto zákona a odhalil niektoré jeho slabšie miesta alebo nedostatky.

Ambíciou tohto článku nie je hodnotiť Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o Európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi (ďalej len „RR o EZR“),¹⁾ ktoré bolo do právneho poriadku SR transponované zákonom o EZR. Snahou je zhodnotiť aplikáciu zákona o EZR v praxi z pohľadu prokurátora krajskej prokuratúry primárne zodpovedného za správne vykonanie predbežného vyšetrovania v konaní o výkone EZR, ktorý sa pri svojej práci stretáva s európskym zatýkacím rozkazom (ďalej len „EZR“) od momentu jeho doručenia zo strany štátu pôvodu²⁾ alebo od momentu zadržania vyžiadanej osoby až do rozhodnutia o výkone EZR,³⁾ ako aj prokurátora, ktorý sa pri výkone dozoru v trestnom konaní stretáva s potrebou vydania EZR a v prípravnom konaní zároveň podáva návrh na vydanie EZR príslušnému súdu.

1) Úradný vestník Európskych spoločenstiev L 190, 18. 7. 2002.

2) V súlade s legálnou definíciou v § 2 písm. c) zákona o EZR členský štát, ktorého justičný orgán vydal EZR.

3) Nemá však praktické skúsenosti s fyzickou realizáciou vydania osoby príslušnému orgánu štátu pôvodu.

Slovenská republika ako štát pôvodu

O potrebe aplikácie EZR sa začne spravidla uvažovať vtedy, keď nemožno zabezpečiť prítomnosť obvineného na úkonoch trestného konania. Primárne sa spravidla v takomto prípade vyhlási pátranie po takejto osobe, prípadne sa zväží využitie príkazu na zatknutie. Využitie EZR zvyčajne prichádza do úvahy vtedy, keď sa prostredníctvom Interpolu alebo z iných zdrojov (napríklad od rodinných príslušníkov obvineného) podarí zistiť, že obvinený sa zdržiava v niektorom z členských štátov EÚ. Stupeň miery pravdepodobnosti zdržiavania sa obvineného v niektorom z členských štátov EÚ v nadväznosti na využitie EZR bude závisieť aj od nebezpečnosti trestného činu v danom konkrétnom prípade. Už v počiatočnej fáze je však potrebné zvážiť, či účel trestného konania nemožno dosiahnuť inými právnymi prostriedkami (napr. možnosťou odovzdania trestného konania alebo vyžiadaním právnej pomoci z cudziny). Je tiež potrebné zvážiť povahu konkrétneho konania, stupeň miery pravdepodobnosti, že obvinený sa trestného činu dopustil a že konanie napĺňa znaky trestného činu, pre ktorý EZR vydať možno, či vôbec možno očakávať uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody a to v trvaní dlhšom ako 4 mesiace, o aký trestný čin v konkrétnom prípade ide, či vôbec možno očakávať vydanie vyžiadanej osoby z konkrétneho štátu, kde sa táto osoba zdržiava, a podobne. Netreba opomínať, že vydaniu EZR v prípravnom konaní musí predchádzať vydanie príkazu na zatknutie (ktoré je podkladom vydania EZR), v odôvodnených prípadoch však vydanie príkazu na zatknutie môže bezprostredne predchádzať vydaniu EZR (napr. sa podarí získať informáciu z iného členského štátu, že obvinený je zadržaný, vo väzbe alebo výkone trestu na území iného členského štátu a v najbližších dňoch alebo hodinách bude prepustenný). V prípade, ak už vo veci bol predtým vydaný medzinárodný zatýkací rozkaz, vydanie vnútroštátneho zatýkacieho rozkazu nebude nevyhnutné (tento ako podklad na vydanie EZR postačí). Podanie návrhu na vydanie EZR v prípravnom konaní prokurátorom je podmienené, v zmysle vnútrorezortných predpisov prokuratúry, predchádzajúcim súhlasom GP SR. Aj keď forma na podanie návrhu na vydanie EZR nie je predpísaná, už k návrhu je vhodné pripojiť vyplnený formulár EZR. K návrhu sa pripojí aj na vec sa vzťahujúci vyšetrovací spis. V prípade vyžiadania na výkon trestu odňatia slobody, právnym podkladom na vydanie EZR bude právoplatný rozsudok. Pozornosť je potrebné venovať aj úplnosti samotného vyplnenia formulára EZR, ktorý vo svojej podstate predstavuje rozhodnutie, ktoré je predmetom uznania na území iného členského štátu. Pole „prezývka“ časti a) formulára zahŕňa aj falošné mená, pričom ak osoba používa falošnú totožnosť, táto by sa mala uviesť vo všetkých príslušných poliach (napr. falošný dátum narodenia a falošná adresa). Mimoriadne dôležitý je náležitý opis skutku, ktorý by mal byť stručný, presný a výstižný, pričom netreba opomínať, že trestnosť tohto skutku, až na stanovené výnimky, bude posudzovaná na území iného členského štátu. Čiastkové útoky pokračujúceho trestného činu možno zlúčiť do jedného skutku. Vyplnenie časti f) formulára (iné okolnosti týkajúce sa prípadu) môže obsahovať aj vysvetlenie dôvodov podstatne neskoršie vydaného EZR vo vzťahu k dobe spáchania skutku, poznámky k obmedzeniu kontaktov s tretími osobami po zadržaní, informácie, že existuje riziko zničenia dôkazov alebo riziko opätovnej trestnej činnosti a podobne. V prípravnom konaní v prípade existencie viacerých súbežne prebiehajúcich trestných konaní proti obvinenému, najmä vo vzťahu k niektorým štátom (napr. Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska alebo Írska), je potrebné zvážiť spojenie vecí do spoločného konania, aby sa predišlo posudzovaniu separátne vydaných EZR ako ich stretu. Určite však aj v prípade, ak by nedošlo k spojeniu vecí na spoločné kona-

nie, je potrebné o vydaní EZR upovedomiť iný príslušný orgán (aby aj tento zväžil potrebu vydania EZR a vyhol sa tak prípadnému uplatneniu zásady špeciality). Veľmi dobrou pomôckou pri vydaní a vyplňovaní formulára EZR je tiež Európska príručka pri vydávaní EZR.⁴⁾ Príslušným na vydanie EZR môže byť prakticky každý súd, v konaní pred ktorým vyvstala potreba jeho vydania. Spravidla to však bude príslušný okresný súd.

V praxi súdov som sa stretol aj s okamžitým zabezpečením oficiálneho prekladu EZR, spravidla do anglického jazyka. Takýto „preventívny“ preklad je spravidla potrebný len vtedy, ak sú k dispozícii informácie o mieste zdržiavania sa vyžiadanej osoby. Inak postačí zabezpečiť preklad EZR až na základe oznámenia o tom, že vyžiadaná osoba bola zadržaná v inom členskom štáte. V zmysle bilaterálnych zmlúv s Českou republikou, Poľskom a Rakúskom by dokonca nebol potrebný preklad EZR, v praxi sa však takýto preklad zabezpečuje (s výnimkou Českej republiky), a je zaužívanou praxou medzi týmito štátmi zasielať si EZR, zabezpečený prekladom, pričom preklad zabezpečuje štát pôvodu. Súd, ktorý vydá EZR, ho neodkladne zašle osobitnému útvaru PZ SIRENE, ktorý na jeho základe vyhotoví záznam. Ak má informáciu o príslušnom vykonávajúcim justičnom orgáne, zašle vydaný EZR aj tomuto orgánu.⁵⁾

Dôležité je tiež správne zaradenie skutkov do niektorej z kategórie 32 skutkových podstát protiprávných konaní v zmysle § 4 ods. 8 zákona o EZR, samozrejme, za podmienky, že ide o trestný čin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody vo výmere najmenej 3 roky. SR na rozdiel od niektorých iných štátov v tomto smere nemá stanovené presné kritériá na zaradenie skutku do uvedenej kategórie trestných konaní, čo v zásade nie je na škodu, nakoľko ponecháva príslušnému súdu do určitej miery voľnosť pri posúdení kritérií dôvodnosti zaradenia skutkov do tejto kategórie, zároveň však kladie na súdy aj zvýšenú mieru zodpovednosti, citlivého posúdenia skutku a jeho oprávneného zaradenia do niektorej z týchto kategórií. Úplné stanovenie kritérií normatívnym predpisom, podľa môjho názoru, ani nie je namieste, nakoľko v niektorých prípadoch presné vymedzenie kategórie 32 skutkových podstát, zodpovedajúcich trestným činom v SR, by mohlo spôsobiť, že by niektorý skutok nemohol byť zaradený do uvedenej kategórie vzhľadom na jeho právnu kvalifikáciu, a to aj napriek tomu, že by to znaky takéhoto trestného činu odôvodňovali. Typickým takýmto prípadom je kategória podvodné konanie, ktorá môže pozostávať z nepreberného množstva variácií konania páchatela, ktoré sa nie vždy môže odraziť v zodpovedajúcej právnej kvalifikácii skutku v zmysle stanoveného kritéria. Problémy môžu byť aj v jednotlivých jazykových mutáciách RR o EZR, kde napr. kategória organizovaná alebo ozbrojená lúpež sa v niektorých jazykových mutáciách prekladá ako organizovaná alebo ozbrojená krádež, a takéto zaradenie skutku by v praxi vykonávajúceho štátu nemalo byť dôvodom na spochybnenie odôvodnenosti podradenia skutku pod uvedenú kategóriu. Tu je, samozrejme, aj problém stavby skutkových podstát trestných činov podľa právneho poriadku SR, v poňatí ktorého ozbrojená krádež je v podstate lúpež, čo by z hľadiska správneho zaradenia skutku nemalo spôsobovať problémy. Iný je však prípad organizovanej krádeže, kde sa orgány SR v podstate takýmto prekladom právneho termínu obrali o mož-

4) Bola vydaná Radou Európskej Únie v Bruseli 18. júna 2008, existuje aj v slovenskej jazykovej mutácii a obsahuje množstvo praktických informácií napr. k správne vyplňaniu formulára EZR, vyhlásenia členských štátov o osobitnom postupe aplikácie v nadväznosti na dobu spáchania trestného činu, výnimky vo vzťahu k odovzdávaniu vlastných občanov zo strany niektorých členských štátov, jazyky akceptované členskými štátmi pri vykonávaní EZR, lehoty na doručenie originálu EZR po zadržaní vyžiadanej osoby a pod.

5) Paragraf 10 ods. 3 zákona o EZR.

nosť podraďovať takéto konanie pod jednu z 32 kategórií trestných konaní. Podobné prípady sa akiste môžu vyskytnúť aj v prípade niektorých iných kategórií.

Náležitú pozornosť je potrebné venovať aj rešpektovaniu zásady špeciality, teda zásady medzinárodného práva, podľa ktorej osoba vydaná do SR na základe EZR, vydaného slovenským orgánom, nesmie byť až na stanovené výnimky bez súhlasu vykonávajúceho štátu stíhaná, odsúdená ani inak obmedzená na osobnej slobode za trestné činy spáchané pred jej vydaním, na ktoré sa EZR nevzťahoval.⁶⁾ Automaticky je nevyhnutné venovať pozornosť tejto zásade vtedy, ak ide o osoby, ktoré boli na územie SR vydané už predtým na základe medzinárodného zatýkacieho rozkazu alebo na základe EZR. V tomto prípade možno spravidla potrebné informácie získať z príslušného vyšetrovacieho spisu; nie vždy je to však možné, keďže v praxi sa tieto dôležité informácie súvisiace s odovzdaním nie vždy oznamujú. V konkrétnom prípade som si napr. informáciu, pre aké trestné činy je osoba z cudzieho štátu vydaná, zisťoval cestou právnej pomoci. Databázu odovzdaných osôb, aj vo vzťahu k uplatneniu zásady špeciality, vedie Ministerstvo spravodlivosti SR, problémom je však jej aktualizácia. V konkrétnom prípade je preto najlepšie kontaktovať priamo s týmto orgánom. Ak sa vydaná osoba uplatnenia zásady špeciality nevzdala, ako najčastejší prípad jej prelomenia bude prichádzať do úvahy súhlas s dodatočným trestným stíhaním alebo výkonom trestu, a to cestou vydania nového EZR. Za porušenie uplatnenia zásady špeciality sa nepovažuje vznesenie obvinenia pre trestný čin, vo vzťahu ku ktorému sa súhlas bude žiadať, ani výsluch obvineného, pretože tieto úkony sú potrebné na podanie žiadosti o súhlas. Vydaná osoba sa výslovným vyhlásením môže sama vzdať uplatnenia zásady špeciality. Vzhľadom na význam tohto úkonu je nutné takéto vyhlásenie predniesť pred súdom, a to za prítomnosti obhajcu. Príslušný pritom bude súd, ktorý vydal EZR, nie iný súd, ktorý vo veci koná, preto najvhodnejšie je takýto prípadný súhlas získať bezprostredne po vydaní pri výsluchu pred súdom. Zásada špeciality predstavuje nesporne významnú ochranu práv vydaných osôb, no paradoxne môže pre vydanú osobu predstavovať aj určitú nevýhodu v prípade súbežne vedeného väzobného trestného konania, kedy pre nemožnosť vykonávania procesných úkonov do doby, kým štát pôvodu nezíska súhlas s dodatočným trestným stíhaním, môže predĺžiť dobu trvania väzby. Aj tu sa ukazuje význam využitia vzdania sa uplatnenia zásady špeciality zo strany vydanej osoby.

Na úrovni EÚ sa vo veľkej miere do popredia dostáva otázka prísneho uplatňovania zásady primeranosti aj vzhľadom na skutočnosť, že v praxi jednotlivých členských štátov sa vo veľkom množstve prípadov využíva inštitút EZR ako krajný prostriedok spojený spravidla s obmedzením osobnej slobody dotknutej osoby aj vtedy, keď to okolnosti prípadu neodôvodňujú, resp. keď konkrétnu situáciu možno riešiť inými prostriedkami, ako napr. využitím právnej pomoci alebo zvážením možnosti odovzdania trestného stíhania. EZR by v takomto prípade určite nemalo byť vydané, ak jeho výkon, spojený s obmedzením osobnej slobody dotknutej osoby na území iného členského štátu, nie je opatrením primeraným, adekvátnym a uplatniteľným na konkrétny prípad, napr. v prípade ak existujú iné prostriedky nespojené s odňatím slobody ako vyhlásenie pátrania po pobyte alebo totožnosti osoby. Tu je v zásade potrebné vyhnúť sa možným extrémom na jednej aj druhej strane. Na jednej strane je to extrém navodením dojmu, že EZR možno vydať až v prípade, keď je jednoznačne stanovené miesto pobytu na území iného členského štátu, a na druhej strane extrém či už predčasného alebo neodôvodneného

6) Paragraf 12 ods. 1 zákona o EZR.

vydania EZR aj vtedy, keď konkrétnu procesnú situáciu bolo možné riešiť inými právnymi prostriedkami. Kritérium presného zistenia miesta pobytu vyžadanej osoby sa relativizuje v závislosti od závažnosti trestného činu.

V praktickom živote sa často zabúda na to, že zásada primeranosti je do určitej miery stanovená samotným Trestným poriadkom, kde v § 492 ods. 1 Tr. por. je jednoznačne uvedené, že súd medzinárodný (subsidiárnym využitím Tr. por. aj európsky) zatýkací rozkaz nevydá, ak sa predpokladá uloženie iného ako nepodmienečného trestu odňatia slobody alebo kratšieho ako 4 mesiace, zatýkací rozkaz sa vzťahuje na výkon trestu odňatia slobody, ktorý je kratší ako 4 mesiace, vydaním by boli SR spôsobené náklady alebo dôsledky neprimerané verejnému záujmu na trestnom stíhaní alebo výkonu trestu odňatia slobody dotknutej osoby alebo prípad, ak by vyžiadanim bola dotknutej osobe spôsobená ujma neprimeraná významu trestného konania alebo následkom trestného činu najmä s ohľadom na jej vek, sociálne postavenie alebo rodinné pomery.

Tu sa zároveň dostávame k problému subsidiárneho využitia Tr. por., vyplývajúceho z § 1 ods. 2 zákona o EZR, ktoré je aplikovateľné aj na vyššie uvedené prípady nevydania zatýkacieho rozkazu.

V tejto súvislosti nie je, podľa môjho názoru, najvhodnejší príliš všeobecný odkaz na aplikáciu Trestného poriadku, ak zákon o EZR neustanovuje inak. O subsidiárnej aplikovateľnosti ustanovení Tr. por. možno uvažovať napr. v prípade § 491 Tr. por. (strata platnosti zatýkacieho rozkazu), § 492 Tr. por. (dôvody, pre ktoré súd zatýkací rozkaz nevydá), § 494 Tr. por. (odovzdanie osoby súdu), § 495 Tr. por. (splnenie podmienok súvisiacich s výhradami vykonávajúceho štátu), § 507 Tr. por. (spôčívanie väzby), § 511 ods. 3 – 5 Tr. por. (podmienky v súvislosti s dočasným odovzdaním vyžadanej osoby) alebo v prípade § 514 Tr. por. (dodatčný súhlas a súhlas s ďalším vydaním). Tu ide len o ustanovenia Tr. por., týkajúce sa extradície, nie to ešte o iné ustanovenia Tr. por., napr. ustanovenia o väzbe. Aplikácia niektorých ustanovení Tr. por. je sporná, napr. vzhľadom na inak nastavený systém európskeho zatýkacieho rozkazu. V praxi takto vznikajú problémy, ktoré ustanovenia Tr. por. je potrebné subsidiárne použiť, alebo túto povinnosť jednotlivé orgány opomenú. Takéto prípady by mali byť eliminované jednak podrobnejšou úpravou zákona o EZR, ako aj jasným vymedzením v tomto zákone, ktoré ustanovenia Trestného poriadku, predovšetkým ustanovenia týkajúce sa extradície, majú byť využité obdobne.

Slovenská republika ako vykonávajúci štát

O existencii EZR sa prokurátor spravidla dozvie až po oznámení zadržania vyžadanej osoby zo strany príslušného policajného orgánu na základe vydaného EZR alebo existencie záznamu v Schengenskom informačnom systéme. Zriedkavejšie sú prípady, kedy justičný orgán štátu pôvodu zašle príslušnej prokuratúre EZR priamo, vzhľadom na miesto pobytu vyžadanej osoby. V takomto prípade je potrebné túto skutočnosť signalizovať príslušnej zložke polície za účelom pátrania po vyžadanej osobe, hoci policajný orgán zvyčajne už touto informáciou disponuje. Osobitný súhlas prokurátora na zadržanie osoby nie je potrebný. Po zadržaní je potrebné vyžadajú osobu vypočuť tak, aby v 48-hodinovej lehote od zadržania mohol byť prípadne podaný návrh na jej vzatie do väzby. Prokurátor zadržanú osobu oboznámi s dôvodmi

zadržania a oboznámi ju s existenciou EZR. Zároveň jej umožní zvoliť si obhajcu a poučí ju, že v prípade nezvolenia si obhajcu jej bude tento ustanovený opatrením súdu. V prípade, že nejde o prípad obligatórnej väzby, prvotný výsluch by mal byť zameraný aj na skúmanie dôvodov útekovvej väzby. Zabezpečenie vyjadrenia vyžiadanej osoby k vydaniu už v tomto štádiu konania nie je žiadúce (ani v prípade, ak by už prokurátor disponoval originálom EZR a bol by k dispozícii obhajca) z dôvodu plynutia lehôt na vykonanie EZR. V prípade pochybností si tiež možno vyžiadať stanovisko stálej služby SIRENE k prípadnému označeniu záznamu v Schengenskom informačnom systéme ako prekážke zadržania osoby.

Bezprostredne po tomto prvotnom štádiu konania a prípadnom rozhodnutí o väzbe prokurátor krajskej prokuratúry, miestne príslušný podľa miesta zadržania, vykoná predbežné vyšetrovanie, ktorého účelom je zistiť, či sú dané podmienky na vykonanie EZR.⁷⁾ V rámci predbežného vyšetrovania si prokurátor vždy vyžiada správu od príslušnej zložky polície k prípadnému trestnému stíhaniu vyžiadanej osoby na území SR ako aj originál EZR (v prípade ak ho nemá k dispozícii). Podľa okolností si tiež vyžiada odpis z registra trestov vyžiadanej osoby (napr. z dôvodu skúmania podmienok prerušenia plynutia premlčacej doby pri právomoci slovenských orgánov na konanie vo veci pri možnosti premlčania, ako aj z dôvodu, či vyžiadaná osoba pre skutok nebola na území SR odsúdená), vyžiadanie si údajov k štátnemu občianstvu SR vyžiadanej osoby, prípadne k trvalému pobytu cudzinca na území SR (v prípade pochybností z hľadiska skúmania podmienok pôsobnosti orgánov SR na konanie vo veci), zabezpečenie relevantných informácií od orgánu, ktorý trestne stíha vyžiadajú osobu alebo príslušného prokurátora, prípadne súdu, ak je vec v konaní pred súdom (najmä z dôvodov skúmania podmienok odkladu vydania), prípadne účasť vyžiadanej osoby na amnestii na území SR (v prípade pôsobnosti orgánov SR na konanie vo veci), k prípadnému odsúdeniu alebo oslobodeniu vyžiadanej osoby na území iného štátu a výkonu tohto trestu. V súvislosti s vyžiadanim si originálu EZR sú pomerne časté prípady súčasného vyžiadania si dodatočných informácií od orgánu štátu pôvodu (medzi najfrekvencovanejšie patria prípady nedostatočného opisu skutku z hľadiska skúmania podmienok jeho obojstrannej trestnosti, sporné zaradenie skutku do kategórie 32 trestných konaní alebo neúplne vyplnené podstatné časti formulára EZR). Po skončení predbežného vyšetrovania a po doručení originálu EZR s prekladom prokurátor vyžiadajú osobu opätovne za prítomnosti obhajcu a prípadne tlmočníka vypočuje, ak sa tak ešte nestalo, doručí jej kópiu EZR a zabezpečí si jej stanovisko k nemu, poučí ju o rozsahu uplatnenia zásady špeciality a o jej dôsledkoch, požiada ju o jej vyjadrenie k možnosti vydania s jej súhlasom bez predloženia veci súdu po poučení o dôsledkoch udelenia súhlasu a v prípade jeho udelenia aj k možnosti vzdať sa uplatnenia zásady špeciality. O doručení originálu EZR by mal prokurátor vykonávajúci predbežné vyšetrovanie informovať aj príslušný krajský súd, aby sa tak predišlo prípadnému prepusteniu vyžiadanej osoby z väzby z dôvodu prekročenia zákonnej 40-dňovej lehoty na doručenie originálu EZR.

Vari najspornejším bodom zákona o EZR, prameniáciom z transpozície čl. 2 odsek 2 RR o EZR, je zaradovanie skutkov do kategórie 32 skutkových podstat protiprávnych konaní v zmysle § 4 odsek 8 zákona o EZR, pri ktorých sa neskúma obojstranná trestnosť skutku orgánmi vykonávajúceho štátu, ak sa vydanie žiada pre skutok, ktorý je trestným činom podľa právneho poriadku štátu pôvodu, horná hranica trestnej sadzby podľa jeho právneho poriadku

7) Paragraf 18 ods. 1 zákona o EZR.

je najmenej 3 roky a bol justičným orgánom štátu pôvodu označený do najmenej jednej z kategórie 32 tu vymedzených protiprávných konaní. Takéto zaradenie skutku má závažné procesné dôsledky pre justičné orgány SR jednak tým, že má za následok obligatórne vziať vyžadanej osoby do väzby podľa § 17 odsek 1 zákona o EZR bez skúmania dôvodov väzby, ako aj tým, že vylučuje skúmanie obojstrannej trestnosti skutku pri zaradení skutku do tejto kategórie príslušným orgánom vykonávajúceho štátu pri rozhodovaní o výkone EZR. Aj keď RR o EZR v tomto smere vychádzalo z harmonizácie týchto skutkových podstát trestných činov na úrovni EÚ a tým by mali byť tieto kategórie protiprávných konaní trestné na území všetkých členských štátov EÚ, zo strany príslušných orgánov štátu pôvodu mnohokrát dochádza k neoprávnenému zaradeniu skutku do tejto kategórie, alebo minimálne vznikajú pochybnosti o oprávnenosti takéhoto zaradenia. Príčiny sú rôzne – od nejednoznačného vymedzenia kategórií skutkových podstát trestných činov v samotnom RR o EZR, cez chýbajúce pravidlá zaradovania skutkov do tejto kategórie štátmi pôvodu a z toho prameniacej nevedomosti, či daný skutok spadá do takejto kategórie a z toho vyplývajúcej nejednotnosti zaradovania skutkov do týchto kategórií, odlišnosti právnych kultúr na úrovni EÚ, až po možné zámerné zaradenie skutku do príslušnej kategórie orgánom štátu pôvodu, motivované snahou dosiahnuť odovzdanie osoby štátu pôvodu za každú cenu. Zdá sa, že ani proklamovaná vysoká miera dôvery medzi justičnými orgánmi členských štátov EÚ nie je absolútna a skutočná miera dôvery v praktickom živote má svoje medzery. Ukazuje sa, že ani dobrý úmysel tvorcu, prameňiaci v existencii trestnosti protiprávných konaní vymedzených v jednotlivých kategóriách v každom členskom štáte, nezabránil problémom pri aplikácii tohto inštitútu v praktickom živote. V praxi takto potom vznikli kuriózne prípady zaradenia skutku do kategórie „uľahčenie neoprávneného prekročenia štátnej hranice a neoprávneného pobytu“ v prípade slovenského strihača oviec, nelegálne sprostredkujúceho prácu v Španielsku, alebo zaradenia skutku do kategórie „vražda, závažné ublíženie na zdraví“ v prípade páchatela spôsobiaceho pri dopravnej nehode z nedbanlivosti smrť inej osoby, kde RR o EZR neposkytuje návod, aké skutky z pohľadu úmyslu možno podradiť pod kategóriu „závažné ublíženie na zdraví“. Pritom však možno mať minimálne pochybnosť, či pod tieto kategórie protiprávných konaní možno zaradiť aj skutky spáchané z nedbanlivosti. RR o EZR⁸⁾ a v nadväznosti naň aj zákon o EZR⁹⁾ v takýchto prípadoch pripúšťajú vyžiadanie si dodatočných informácií príslušným orgánom vykonávajúceho štátu a stanovenie lehoty na ich zaslanie, avšak s tým, že ak tieto informácie nie sú dostatočné, prokurátor vykonávajúci predbežné vyšetrovanie vráti EZR štátu pôvodu bez rozhodnutia o vykonaní, ak štát pôvodu neposkytol dostatočné informácie;¹⁰⁾ v tejto súvislosti však nerieši situáciu, keď štát pôvodu síce poskytne dostatočné doplňujúce informácie, no napriek tomu zotrvá na zaradení skutku do kategórie 32 protiprávných konaní, akokoľvek sa takéto zaradenie javí neoprávnené. Pri striktnom výklade zákona o EZR by sa nemala ani v takýchto prípadoch skúmať obojstranná trestnosť skutku a zaradenie skutku vykonávajúcim orgánom nespochybňovať; zdá sa však, že prax smeruje skôr k opačnému trendu a tým ku skúmaniu obojstrannej trestnosti skutku aj v takýchto prípadoch. Je tiež potrebné pripomenúť, že právne poriadky členských štátov, napriek proklamovanej vysokej miere dôvery medzi nimi, majú aj v tejto oblasti rôzne ochranné mechanizmy a tieto má aj SR v premietnutí princí-

8) Čl. 15 odsek 2 RR o EZR.

9) Paragraf 18 odsek 2 zákona o EZR.

10) Paragraf 18 ods. 4 zákona o EZR.

pu medzinárodného verejného poriadku v § 481 Trestného poriadku, otázny ja však jeho výklad a využitie v praxi.

Na rozdiel od tradičnej úpravy extradície, mechanizmus založený na EZR nerozlišuje medzi predbežnou a vydávacou väzbou. Ak ide o skutok, ktorý nepodlieha preskúmvaniu jeho obojstrannej trestnosti, predseda senátu krajského súdu do 48 hodín od dodania zadržanej osoby obligatórne vezme zadržanú osobu do väzby, dôvodmi väzby pritom nie je viazaný. Aj tu sa ukazuje nutnosť správneho podradovania skutkov do niektorej z 32 kategórií protiprávných konaní. Podľa môjho názoru, uvedené ustanovenie v zákone o EZR je nadbytočné, spôsobuje v praxi skôr problémy, nevyžaduje ho ani RR o EZR,¹¹⁾ pričom právna úprava dôvodov väzby by mala byť obmedzená buď len na dôvody obavy z úteku či skrývania sa vyžadanej osoby, alebo by súd pri rozhodovaní o väzbe vôbec nemal mať stanovené nejaké kritériá dôvodov väzby, ako je tomu v prípade tradičných extradičných postupov. Problémom inštitútu obligatórnej väzby v prípade kategórie 32 skutkových podstát trestných činov je zadržanie osoby na základe záznamu v Schengenskom informačnom systéme, kde informácia, či ide o trestný čin zaradený do kategórie 32 protiprávných konaní, ktorý je obsiahnutý v časti M formulára EZR, nie je vždy zo strany SIRENE predložený.¹²⁾ V praxi sa dá takáto informácia následne získať od Národnej ústredne SIRENE, no môže to mať vplyv na dĺžku zadržania vyžadanej osoby, keďže prokurátor podávajúci návrh na vzatie vyžadanej osoby do väzby potrebuje takouto informáciou disponovať ešte pred podaním návrhu na vzatie do väzby, prípadne pred prepustením zo zadržania. Ďalšou veľkou nevýhodou inštitútu obligatórnej väzby sú prípady, kde je v podstate od počiatku jasné, že vykonanie EZR bude odmietnuté, k čomu spravidla dochádza pri preličaní trestného stíhania alebo výkonu trestu podľa právneho poriadku SR pri súčasnej existencii jurisdikcie orgánov SR na konanie vo veci, teda predovšetkým v prípadoch vyžiadania občanov SR. V praxi by v takýchto prípadoch mal vziať vyžadovanú osobu do väzby, na čo by malo nadväzovať vyžiadanie originálu európskeho zatýkacieho rozkazu s prekladom do slovenského jazyka a vykonanie predbežného vyšetrovania, a až následne podanie návrhu na nevykonanie EZR prokurátorom, pričom dôvodom na prepustenie vyžadanej osoby z väzby je až rozhodnutie o nevykonaní EZR príslušným krajským súdom.¹³⁾ Takéto prípady sa vyskytli predovšetkým vo vzťahu k Českej republike, ktorej právna úprava do 1. 7. 2006 neumožňovala vydávanie EZR pre skutky spáchané pred 1. 11. 2004.

Inak súd vezme zadržanú osobu do väzby len vtedy, ak existujú konkrétne skutočnosti, ktoré odôvodňujú obavu, že zadržaná osoba ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhla trestnému stíhaniu alebo výkonu trestu alebo ochranného opatrenia. Ide o osobitnú úpravu dôvodov väzby, ktoré nemožno zamieňať s dôvodmi väzby podľa § 71 ods. 1 písm. a) Tr. por., a teda sa na ne nemožno pri rozhodovaní o väzbe odvolávať. Ide teda o rozdiel od tradičného mechanizmu extradície, kedy súd pri vzatí zadržanej osoby do väzby nie je viazaný dôvodmi väzby podľa § 71 ods. 1 Tr. por. Problémom môže byť preukazovanie takéhoto dôvodu väzby predo-

11) RR o EZR v tomto prípade ponecháva voľnosť členským štátom, pričom držanie osoby vo väzbe je viazané na právny poriadok toho-ktorého štátu, pričom vykonávajúci členský štát má vytvoriť podmienky na zabránenie ukrytia takejto osoby – čl. 12 RR o EZR.

12) Prokurátor v prípade zadržania na základe záznamu má niekedy k dispozícii len formulár typu A EZR, kde sú predovšetkým informácie týkajúce sa identity vyžadanej osoby, orgánu, ktorý vydal EZR, právnu kvalifikáciu skutku, čas miesto a spôsob jeho spáchania, nie však údaj, či ide o trestný čin zaradený do kategórie 32 skutkových podstát protiprávných konaní.

13) Paragraf 17 ods. 4 písm. c) zákona o EZR.

všetkým u bezúhonného slovenského občana. V prípade, ak by zo strany zákonodarcu nebola vôľa k vynechaniu inštitútu obligatórnej väzby, nie je bez významu zamyslieť sa aj nad zákonnou úpravou vzatia zadržanej osoby do väzby v dvoch samostatných zákonných ustanoveniach, aby sa predišlo prípadným problémom, kedy sa o tom, či bola zadržaná osoba vzatá do obligatórnej väzby, nemožno dozvedieť, alebo sa možno dozvedieť len z odôvodnenia uznesenia o väzbe. Domnievam sa tiež, že by nebolo celkom bez významu zamyslieť sa nad možnosťou, aby aspoň v prípade, ak vyžiadaná osoba súhlasila s vydaním, mohol prokurátor (podobne ako má takúto možnosť v prípravnom konaní) sám rozhodnúť o prepustení vyžiadanej osoby z väzby dňom, keď dôjde k vydaniu osoby. Ak môže prokurátor v takýchto prípadoch sám rozhodnúť o vykonaní EZR, mal by mať tiež možnosť sám rozhodnúť o prepustení vyžiadanej osoby z väzby, čo je aj v záujme dosiahnutia bezproblémového odovzdania vyžiadanej osoby štátu pôvodu. Domnievam sa, že prokurátor by mohol mať takúto možnosť aj v iných prípadoch, kedy je zrejmé, že k vykonaniu EZR a vydaniu osoby orgánom štátu pôvodu nedôjde [napr. prípady vymedzené v § 17 ods. 4 písm. b), e) zákona o EZR¹⁴⁾], vyššie uvedený prípad je však najčastejší. Na druhej strane by však malo byť v takýchto prípadoch povinnosťou prokurátora o prepustení osoby z väzby na slobodu informovať súd.

Prepustenie osoby z väzby nevyklučuje opakované vzatie do väzby.¹⁵⁾ Tu však netreba zabúdať, že lehoty trvania väzby vykonanej v pôvodnom konaní a takejto ďalšej väzby sa spočítavajú, čo môže mať reálny vplyv na samotnú možnosť opätovného vzatia vyžiadanej osoby do väzby, napr. v prípade, ak 40-dňová lehota väzby na doručenie originálu EZR už uplynula a originál EZR nie je k dispozícii.¹⁶⁾

Vyústením predbežného vyšetrovania je rozhodnutie prokurátora o vykonaní EZR v prípade súhlasu vyžiadanej osoby s odovzdaním, alebo predloženie veci súdu na rozhodnutie o vykonaní alebo nevykonaní EZR. V prípade súhlasu vyžiadanej osoby s odovzdaním, prokurátor o výkone EZR nerozhodne a predloží vec na rozhodnutie súdu len v prípadoch, ktoré RR o EZR pokladá za obligatórne dôvody na nevykonanie EZR,¹⁷⁾ teda aj v prípadoch, kedy by inak o výkone EZR nerozhodol a vec by predložil na rozhodnutie súdu s návrhom na nevykonanie EZR. Zákonodarca to odôvodňoval vyššou mierou súhlasu vyžiadanej osoby. Tento pomerne nelogický stav hodlá zákonodarca odstrániť v niektorej z najbližších noviel zákona o EZR.

14) Paragraf 17 ods. 4 písm. b), písm. e) zákona o EZR znie:

Predseda senátu krajského súdu nariadi príkazom prepustenie osoby z väzby dňom, keď dôjde k vydaniu osoby orgánom štátu pôvodu, alebo ak

...

b) justičný orgán štátu pôvodu zrušil európsky zatýkací rozkaz alebo ho odvolal vo vzťahu k Slovenskej republike,

...

e) inak zanikli dôvody väzby alebo realizácie vydania.

15) Paragraf 17 ods. 5 zákona o EZR.

16) *Takéto praktické problémy sa môžu vyskytnúť aktuálne najmä vo vzťahu k Maďarskej republike, ktorej vnútroštátna právna úprava rozšírila účinnosť EZR aj na územie Maďarskej republiky a vnútroštátny zatýkací rozkaz takto nemôže predstavovať právny podklad na vydanie EZR, čím absentuje vyplnenie časti b) formulára EZR ako jeho podstatnej časti. Pôvodne boli takéto EZR vracané štátu pôvodu bez rozhodnutia o vykonaní a vyžiadané osoby boli prepustené z väzby po tom, čo maďarské orgány nedokázali prokurátorovi vykonávajúcemu predbežné vyšetrovanie poskytnúť uspokojujúcu dodatočnú informáciu. V súčasnosti bol zvolený pragmatický prístup, ktorý umožňuje takéto EZR akceptovať s tým, že súdy vydávajúce EZR v tejto časti formulára uvádzajú: „EZR, účinnosť ktorého sa rozširuje aj na územie Maďarskej republiky, tým je zároveň kvalifikovaný aj ako národný zatýkací rozkaz“.*

17) Čl. 3 RR o EZR.

Náležitosti rozhodnutia o vykonaní EZR prokurátorom upravuje priamo zákon o EZR.¹⁸⁾ Napriek tomu príslušné rozhodnutie môže obsahovať aj údaj o dĺžke trvania väzby v konaní o výkone EZR alebo aspoň jej začiatok v záujme započítania tejto doby zo strany štátu pôvodu, keďže zákon o EZR nemá osobitné ustanovenie upravujúce povinnosť vykonávajúceho orgánu oznamovať príslušnému orgánu štátu pôvodu všetky informácie týkajúce sa väzby.¹⁹⁾ V prípade, ak by vyžiadaná osoba nesúhlasila s vydaním, a po nariadení verejného, resp. neverejného zasadnutia by dodatočne udelila svoj súhlas, prokurátor vezme svoj návrh na rozhodnutie o EZR späť a o vykonaní EZR rozhodne sám. Ak existuje dôvod na odklad vydania, orgán rozhodujúci o výkone EZR môže rozhodnúť o odklade jeho realizácie, ak sa voči osobe vedie na území SR trestné stíhanie alebo osoba vykonáva alebo má vykonávať trest odňatia slobody pre iný trestný čin. Kritériá pre rozhodnutie o odklade realizácie vydania neexistujú, základným kritériom by však malo byť zabezpečenie fyzickej prítomnosti osoby na odovzdanie v čase, kedy dôvody odkladu vydania alebo lehota odkladu vydania pominú. Na tieto skutočnosti by mal myslieť už prokurátor vykonávajúci predbežné vyšetrovanie a počas jeho výkonu, prípadne v súčinnosti s príslušným orgánom zvažovať aj iné možnosti ukončenia súbežne vedeného trestného stíhania vyžiadanej osoby na území SR. V každom prípade odklad vydania má pravdepodobne význam napr. v prípade väzobne prebiehajúceho trestného stíhania vyžiadanej osoby s predpokladom uloženia nepodmienečného trestu. Opačným prípadom, kedy sa bude odkladu vydania potrebné vyhnúť, je napr. trestné stíhanie za málo závažný trestný čin s predpokladom uloženia podmieneného trestu odňatia slobody alebo iného druhu trestu nespojeného s odňatím slobody s prípadnou možnosťou odovzdania trestného stíhania do štátu pôvodu, kedy by fyzická účasť osoby na odovzdaní mohla byť problematická.

V prípade existencie dôvodov na odmietnutie vykonania EZR súd uznesením rozhodne, že EZR sa nevykoná.²⁰⁾ V prípade, ak je vyžiadaná osoba vo väzbe, musí zároveň rozhodnúť o prepustení vyžiadanej osoby z väzby.²¹⁾ Podobne krajský súd rozhodne aj o vykonaní EZR v prípade, ak vyžiadaná osoba s vydaním nesúhlasí a nie je dôvod na odmietnutie vykonania EZR. V súvislosti s rozhodnutím o nevykonaní EZR NS SR zaujal právny názor, že sťažnosť prokurátora a vyžiadanej osoby je prípustná len proti rozhodnutiu o vykonaní EZR, nie však proti rozhodnutiu, že EZR sa nevykoná.²²⁾ NS SR takto zaujal líniu, na ktorej zotrval aj v ďalších rozhodnutiach, podľa ktorej zákon o EZR výslovne upravuje len sťažnosť proti rozhodnutiu o vykonaní EZR, a keďže prípady rozhodnutia o vykonaní a o nevykonaní EZR sú dve rozličné rozhodnutia, nie je proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR sťažnosť prípustná. S uvedeným rozhodnutím NS SR, samozrejme, možno polemizovať. Zákonodarca osobitným spôsobom upravil len sťažnosť proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR, pravdepodobne práve z dôvodu, že táto je po obsahovej stránke obmedzená len pre niektorý z dôvodov odmietnutia vykonania EZR. Keďže sťažnosť proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR nebol dôvod po obsahovej stránke

18) Paragraf 20 ods. 4 zákona o EZR.

19) V súlade s čl. 26 ods. 2 RR o EZR vykonávajúci súdny orgán alebo určený ústredný orgán za účelom započítania obdobia zadržiavania vyplývajúceho z výkonu EZR do celkovej doby zadržiavania na výkon vyneseného trestu alebo ochranného opatrenia poskytne vydávajúcemu súdnemu orgánu v čase odovzdávania všetky informácie týkajúce sa trvania väzby vyžiadanej osoby na základe EZR. Uvedené ustanovenie nebolo transponované do zákona o EZR.

20) Paragraf 21 ods. 4 zákona o EZR.

21) Eventuálna sťažnosť proti rozhodnutiu o prepustení z väzby nemá podľa § 17 ods. 6 zákona o EZR odkladný účinok, preto je také rozhodnutie vykonateľné bez ohľadu na jeho právoplatnosť.

22) Uznesenie NS SR zo 14. júna 2006, sp. zn. 3 To 66/2006.

obmedziť, zákonodarca pravdepodobne vychádzal zo všeobecnej dikcie subsidiárneho využitia Tr. por. s tým, že ak sťažnosť proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR osobitným spôsobom neupravil, rátal v plnom rozsahu s úpravou sťažnosti a konania o nej v zmysle všeobecných ustanovení 8. hlavy Tr. por. Nemožnosť podania sťažnosti proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR, a tým nemožnosť minimálne prokurátora prípadné nezákonné rozhodnutie súdu o nevykonaní EZR zvrátiť, považujem za nelogickú. Napriek tomu, v záujme predídania opakovaným problémom v budúcnosti, by, *de lege ferenda*, bolo potrebné, aby možnosť podania sťažnosti proti rozhodnutiu o nevykonaní EZR dostali menovite konkrétne subjekty a tieto by boli príslušné podať sťažnosť a vykonať prípadné obsahové obmedzenie sťažnosti; to treba, podľa mňa, upraviť priamo v zákone o EZR.

Zákon o EZR, transponovaním čl. 17 RR o EZR, v záujme urýchlenia výkonu EZR a realizácie odovzdania osoby zakotvuje pomerne prísne časové lehoty a garancie ich dodržiavania.²³⁾ Aj keď procesné dôsledky má len nedodržanie 10-dňovej lehoty na odovzdanie osoby orgánom štátu pôvodu, dodržiavanie lehôt je na úrovni EÚ pomerne intenzívne sledované a monitorované. V konečnom dôsledku by čo najskoršia realizácia výkonu EZR, odovzdanie osoby pri garantovaní procesných práv vyžiadanej osoby, mala byť v záujme samotného príslušného členského štátu.

ZÁVER

Aj keď nemám dostatočné praktické skúsenosti s aplikáciou predchádzajúcich tradičných extradičných postupov, dovoľujem si tvrdiť, že model aplikácie EZR sa v praxi v podstate osvedčil. Proces sa zrýchlil a zefektívnil, minimalizovala sa administratívna zložka rozhodovania a úloha ústredných orgánov, zaviedli sa pomerne prísne časové lehoty výkonu EZR, minimalizovali sa dôvody odmietnutia výkonu EZR, zaviedol sa štandardizovaný formulár, ktorý uľahčuje orientáciu aj vykonávajúcemu orgánu. Päťročná časová lehota využívania zákona o EZR odhalila niektoré jeho slabšie miesta, nedostatky a aplikačné problémy, na ktoré bude potrebné reagovať rozsiahlejšou novelou zákona. Na niektoré aplikačné problémy som poukázal. Zákon o EZR v zásade nepovažujem za zlý, za jeho najväčší nedostatok považujem jeho rámcovosť a príliš všeobecný odkaz na aplikáciu Trestného poriadku, ktorá spôsobuje v praxi problémy. Niektoré inštitúty nie sú v zákone zakotvené a aplikácia ustanovení Trestného poriadku o extradícii, aj vzhľadom na jej odlišnosti, nie je uspokojujúca. Žiada sa legálne zakotviť niektoré postupy, ktoré si vyžiadala prax aj s ohľadom zabezpečenia lepšej koordinovanosti jednotlivých orgánov zahrnutých do procesu tak vydávania ako aj výkonu EZR. Niektoré nedostatky odhalila aj aplikačná prax súdov a aj na tieto bude potrebné v zákone reagovať. Je však potrebné pripustiť, že slabé miesta má aj samotné RR o EZR, na ktoré by sa malo reagovať aj na úrovni EÚ. V súčasnosti sú to napr. také pertraktované témy, ako je uplatňovanie zásady primeranosti, problematika akcesorických (vedľajších) trestných činov,²⁴⁾ problematika zneužívania inštitútu EZR, s ktorou systém nerátal, ako aj lipnutie na striktnom uplatňovaní zásady špeciality, kde sa množia úvahy, že jej uplatňovanie medzi členskými štátmi EÚ sa javí ako prekonané. Pevne verím, že aspoň niektoré z týchto problémov sa podarí odstrániť a aplikačnej praxi sa tým uľahčí.

23) K takýmto garanciam nesporne patrí aj informovanie justičného orgánu štátu pôvodu o predĺžení lehoty na vykonanie EZR, resp. informovanie Eurojustu prostredníctvom MS SR o dôvodoch nevykonania EZR v predĺženej lehote.

24) Teda trestných činov, pre ktoré samo osebe vydanie EZR nie je prípustné.

Náhrada trov konania v správnom súdnictve

Mgr. Tomáš BRITVÍK

zamestnanec Protimonopolného úradu
Slovenskej republiky¹⁾

BRITVÍK, T.: Náhrada trov konania v správnom súdnictve. Justičná revue, 61, 2009, č. 10, s. 1189 – 1193.

Autor v článku analyzuje situáciu náhrady trov konania v správnom súdnictve, pri rozhodovaní o žalobách proti rozhodnutiam a postupom správnych orgánov a na konkrétnych prípadoch z praxe poukazuje na nejednotný postup súdu v otázke priznávania trov konania pri rozhodovaní o žalobách proti rozhodnutiam a postupom správnych orgánov.

I. Všeobecná charakteristika správneho súdnictva

Podstatou správneho súdnictva je kontrola verejnej správy nezávislou súdnou mocou v zmysle princípu plnej súdnej jurisdikcie, tak ako to vyžaduje Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, vyhlásený zákonom č. 209/1992 Zb. Právnická obec spravidla považuje systém správneho súdnictva za zložitý,²⁾ zrejme aj v dôsledku jeho procesnej úpravy, tak ako je uvedená v zákone č. 99/1963 Zb. občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“). Správne súdnictvo je však jedným zo základov právneho štátu,³⁾ pričom jeho primárnym cieľom nie je nachádzanie subjektívnych práv jednotlivcov, ako to vysvetlím ďalej. Najvyšší súd SR o správnom súdnictve v súvislosti s trovami konania judikoval toto: „Najvyšší súd zdôrazňuje, že **v správnom súdnictve, ktoré je založené na prieskume zákonnosti aplikácie verejných práv správnym orgánom a nie na nachádzaní subjektívnych práv jednotlivcov...**“⁴⁾

1) Názory autora, uvedené v tomto príspevku, nie sú názormi inštitúcie, ktorej je zamestnancom.

2) „Pojem správne súdnictvo je zložito štruktúrovaný a nejednoznačný, hoci jeho základnou charakteristikou je to, že obsahuje základnú kompetenciu súdnych orgánov na právnu kontrolu správnych orgánov v najširšom slova zmysle.“ MAZÁK, J. a kolektív: Základy občianskeho procesného práva. Iura edition, Košice 2007, s. 458.

3) „Správne súdnictvo je neoddeliteľným atribútom právneho štátu, zaručujúcim každej osobe ochranu nielen individuálnych, ale aj skupinových práv proti nezákonnému zásahu verejnej moci bez ohľadu na to, či ide o fyzickú alebo právnickú osobu.“

FICOVÁ, S. a kolektív: Občianske právo procesné. Základné konanie. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s. 350.

4) Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Sžf 37/2007.

Správne súdnictvo má svoj ústavný základ v čl. 36 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd. Z článku 142 ods. 1 Ústavy SR vyplýva všeobecná právomoc správneho súdnictva, na základe ktorého súdy preskúmajajú aj zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy a zákonnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánov verejnej moci, ak tak ustanoví zákon. Ústavný súd v tejto súvislosti uviedol, že „Správne súdnictvo je upravené v piatej časti Občianskeho súdneho poriadku zavedenej zákonom č. 519/1991 Zb. Ide o zákonnú realizáciu čl. 36 ods. 2 Listiny základných práv a slobôd zavedenú do nášho právneho poriadku ústavným zákonom č. 23/1991 Zb. Podľa platnej právnej úpravy ide o realizáciu čl. 46 ods. 2 ústavy, a to predovšetkým v druhej hlave piatej časti pod názvom Rozhodovanie o žalobách proti rozhodnutiam správnych orgánov.“⁵⁾ V právnej náuke sa tiež uvádza často pertraktovaný názor, že obsah čl. 46 ods. 2 Ústavy SR „je určujúcim pre rozsah právomoci správneho súdnictva a súčasne určuje aj vzťah správneho súdnictva k ústavnému súdnictvu, k právomoci Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorého kompetencie fungujú na princípe subsidiarity.“⁶⁾ OSP vo svojej piatej časti rozlišuje v jednotlivých hlavách rôzne druhy konania, ktoré prebiehajú v správnom súdnictve. Pozornosť však sústredím výlučne na druhú hlavu piatej časti OSP, nazvanú Rozhodovania o žalobách proti rozhodnutiam a postupom správnych orgánov (ďalej len „rozhodovanie podľa druhej hlavy OSP“). Pokiaľ ide o úpravu trov konania, tieto sú vymedzené v správnom súdnictve osobitou úpravou v ust. § 250k ods. 1 a 2 OSP. Pokiaľ osobitná úprava trov konania v tejto časti nie je dostačujúca pre vyriešenie prípadných vzniknutých otázok, na ich vyriešenie by bola zrejme použitá všeobecná úprava trov konania, začínajúca v ust. § 137 OSP, čo možno vyvodíť aj zo znenia ust. § 246c ods. 1 OSP, kde je stanovené, že pre riešenie otázok, ktoré nie sú priamo upravené v piatej časti OSP, sa použijú primerane ustanovenia prvej, tretej a štvrtej časti OSP.

II. Rozhodovanie o trovách konania

Všeobecne právna náuka aj OSP rozlišujú pokiaľ ide o trovy konania, platenie a hradenie trov konania. Predmetom tohto príspevku je predovšetkým hradenie trov konania pri rozhodovaní podľa druhej hlavy OSP. Z ust. § 137 OSP vyplýva, ktoré položky tvoria predovšetkým trovy konania, pričom ich výpočet je uvádzaný demonštratívne.

V našom prípade pôjde predovšetkým o výdavky zástupcov účastníkov konania, v konaní pred súdom, ktorými mi budú predovšetkým advokáti, a to najmä s prihliadnutím na ust. § 250a OSP, ktorý stanovuje, s výnimkami, povinné zastúpenie pre rozhodovanie podľa druhej hlavy OSP. Samozrejme, do úvahy by tak prichádzali trovy konania na strane žalobcu a žalovaného, o ktorých by rozhodoval súd. Avšak pre potreby tohto príspevku, ako aj berúc do úvahy ust. § 250k OSP, z ktorého by mohlo vyplývať, že žalovaný – správny orgán, nemá nárok na trovy konania,⁷⁾ sa budem zaoberať predovšetkým výdavkami účastníka konania a advokáta. Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o advokácii“) definuje v ust. § 1 ods. 2, čo treba rozumieť výkonom advokácie. Ide predovšetkým

5) Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 22. júna 1999, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1999, s. 103, č. PL. ÚS. 14/1998.

6) Pozri napr. MAZÁK, J. a kolektív: *Základy občianskeho procesného práva*. Iura edition, Košice 2007, s. 458.

7) Pozri napr. KRAJČO, J. a kolektív: *Občiansky súdny poriadok – komentár*. Eurounion, Bratislava 2006, s. 709

všetkým o zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov a ďalšie formy právneho poradenstva a právnej pomoci, ak sa vykonáva sústavne a **za odmenu**. Teda účastníkovi konania vznikajú pri zastupovaní advokátom výdavky za poskytovanie jednotlivých právnych úkonov – právnych služieb. Tieto výdavky ako súčasť trov konania sú upravené predovšetkým vyhláškou č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška o trovách konania“). V zmysle vyhlášky o trovách konania má advokát nárok na odmenu, náhradu hotových výdavkov a náhradu výdavkov za stratu času. Odhliadnuc od vzťahov odmeňovania medzi advokátom a klientom, ktoré môžu byť založené aj na zmluvnej odmene, v prípadoch, ak sa advokátovi priznávajú trovy konania proti inej fyzickej alebo právnickej osobe, v konaní pred súdom, odmena advokáta sa určí podľa výšky tarifnej odmeny, stanovenej vyhláškou o trovách konania.⁸⁾ Ustanovenia o tarifnej odmene, uvedené v ust. § 9 a nasl. vyhlášky o trovách konania, vychádzajú predovšetkým z hodnoty veci. Ustanovenie § 9 vyhlášky o trovách konania to uvádza takto: „Základná sadzba tarifnej odmeny sa stanoví podľa tarifnej **hodnoty veci** alebo druhu veci, alebo práva a podľa **počtu úkonov právnej služby**, ktoré advokát vo veci vykonal, ak táto vyhláška neustanovuje inak“. Ďalej je vo vyhláške stanovená základná sadza tarifnej odmeny v závislosti od hodnoty veci. Štandardne advokát, pri zastupovaní klienta pri rozhodovaní súdu, podľa druhej hlavy OSP vykoná zhruba tieto právne úkony: prevzatie a príprava zastúpenia alebo obhajoby vrátane prvej porady s klientom, písomné podanie na súd alebo iný orgán alebo protistrane týkajúce sa veci samej, konanie pred súdom. Teda pôjde o tri právne úkony, ktoré sa vynásobia hodnotou veci, teda všeobecne hodnotou sporu, istiny a pod. Všeobecne sa teda pri rozhodovaní o trovách konania postupuje, pri zohľadnení zásad uvedených v OSP, podľa ust. § 10 ods. 1 vyhlášky o trovách konania. Avšak, domnievam sa, že tento postup je neaplikovateľný pri rozhodovaní súdu podľa druhej hlavy OSP, nakoľko **správne súdnictvo nie je založené na nachádzaní subjektívnych práv jednotlivcov**. To teda znamená, že súd nerieši spor o subjektívne právo ako v klasickom občiansko-právnom konaní, „ale len chráni verejné subjektívne práva jednotlivcov pred nezákonným rozhodovaním a postupom orgánov verejnej správy.“⁹⁾ Tento malý rozdiel má však obrovské aplikačné dôsledky, najmä pokiaľ ide o výšku trov konania, ktoré súd prípadne prizná víťaznej strane. Rozdiel spočíva predovšetkým v tom, že keďže súd nerieši spor o nachádzanie subjektívneho práva strán, ktoré je sporné a ktorého hodnota by bola vyčísľiteľná v peniazoch, ale len chráni jasne existujúce a deklarované právo, ktorého hodnota nie je vyčísľiteľná v peniazoch, **nemožno v prípade úspechu žalobcu v takomto konaní vychádzať pri určovaní výšky trov konania žalobcu, ak ich včas vyčíslil v zmysle ustanovení OSP, z ust. § 10 ods. 1 vyhlášky o trovách konania**. Uvedený záver vyslovil najvyšší súd vo viacerých rozsudkoch,¹⁰⁾ ale predovšetkým v rozsudku sp. zn. 5 Sžf 37/2007¹¹⁾ „...že v **správnom súdnictve, ktoré je založené na prieskume zákonnosti aplikácie verejných práv správnym orgánom a nie na nachádzaní subjektívnych práv jednotlivcov... nie je možné sa na ustanovenie § 10**

8) Pozri ust. § 18 vyhlášky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov.

9) MAZÁK, J. a kolektív: *Základy občianskeho procesného práva*. Iura edition, Košice 2007, s. 458.

10) Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Sžf 71/2008, 3Sžf 1/2008, rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Sžf 3/2008.

11) Pozri poznámku č. 4.

ods. 2 vyhlášky č. 655/2004... odvolávať¹². V tomto prípade išlo o prípad z oblasti daňového práva, v ktorých bol žalovaný daňový úrad. Žalobca sa v tomto prípade snažil vychádzať pri počítaní trov konania z výšky sankčného úroku neskoro zaplatenej dane. Tento postup bol však nesprávny, pretože, ako som načrtnol vyššie, predmetom sporu nebola výška sankčného úroku, teda nachádzanie subjektívneho práva, ale len spochybnenie nepriznania **práva na sankčný úrok, ktoré nie je ocniteľné peniazmi.**¹²⁾ Najvyšší súd zachoval túto rozhodovaciu líniu aj v iných prípadoch. Ako ďalší príklad môže slúžiť uznesenie najvyššieho súdu, ktorým bolo rozhodnuté, že konanie, predmetom ktorého je preskúmanie zákonnosti rozhodnutia žalovaného, treba posúdiť ako spor o právo, ktorého hodnotu nemožno vyjadriť v peniazoch. Aj v tomto prípade išlo o dane, konkrétne o DPH, pričom podľa žalobcu bola predmetom sporu výška vyrubenej DPH a podľa toho teda počítal aj trovy konania. Najvyšší súd však mal na vec iný názor a preto vychádzal ako pri predchádzajúcom prípade pri výpočte trov konania z ust. § 11 ods. 1 vyhlášky o trovách konania.¹³⁾

III. Rozhodovacia prax iných súdov

Nie všetky súdy si však osvojili túto rozhodovaciu prax Najvyššieho súdu. Napríklad v rozhodnutí Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) sp. zn. 1 S 31/2006. V tomto prípade išlo o uloženie pokuty pre Slovak Telecom a.s. vo výške 885 000 000 Sk (29 376 618,20 EUR) za zneužívanie dominantného postavenia; Protimonopolným úradom Slovenskej republiky. Krajský súd priznal žalobcovi trovy konania podľa ust. § 10 ods. 1 vyhlášky o trovách vo výške 6 864 696 Sk (227 866,16 EUR). Čo je však paradoxné, v rozsudku v časti trov konania Krajský súd napísal ako nosný § 11 ods. 1.¹⁴⁾ Nezostalo však iba pri jednom prípade. Krajský súd ďalej v rozsudku sp. zn. 1 S 263/2003, opäť v súťažnej veci, priznal žalobcovi trovy konania vo výške 183 763, 50 Sk (6 099,83 EUR). V tomto prípade dostala od Protimonopolného úradu pokutu vo výške 30 501 054 Sk (1 012 449,51 EUR) Železničná spoločnosť Cargo Slovakia a.s. Krajský súd pri rozhodovaní o trovách konania opäť aplikoval ust. § 10 ods. 1 vyhlášky o trovách konania. Netreba asi dodávať, že tieto trovy konania sa platia z daní nás všetkých. Ak by si trovy konania advokáti vyčíslovali podľa ust. § 11 vyhlášky o trovách konania, resp. ak by ostatné súdy rešpektovali rozhodovaciu prax Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, výška trov konania by bola „zlomkom“ súm, ktoré som tu uviedol. Napr. ak by sme v prvom prípade trov konania, ktorých výška bola 6 864 969 Sk (227 875,22 EUR) podľa ust. § 10 ods. 1 vyhlášky o trovách konania, postupovali podľa ust. § 11 ods. 1 vyhlášky o trovách konania (pre zjednodušenie budem pracovať s výpočtovým základom pre rok 2006, ktorý bol 16 381 Sk,¹⁵⁾ 543,75 EUR), bola by suma odmeny advokáta za jeden úkon 1/13 zo 16 381 Sk (543,75 EUR). **Pri troch úkonoch je to suma 3 780 Sk (125,47 EUR) + režijný paušál a prípadne DPH.** Podľa môjho názoru je zmyslom požiadavky dodržiavania zásad právneho štátu aj predvídateľnosť súdnych rozhodnutí, ktorá však v tomto prípade úplne absentuje. V prípade, že súdy pri svojej aplikačnej činnosti, rešpektujúc všetky požiadavky právneho štátu, majú rôzne právne závery v skutkovo obdobných prípadoch, mal by do celej veci zasiahnuť Najvyšší súd Slovenskej republiky vo forme vydania zjednocujúceho stanoviska správneho kolégia najvyššieho súdu.

12) Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 5Sžf 37/2007.

13) Pozri uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 3 Sžf 71/2008.

14) Dostupné na <http://www.antimon.gov.sk/files/30/2009/1S-31-2006-126.pdf>

15) Dostupné na <http://www.sak.sk/blox/cms/sk/zone2/doc/id2/lbtnFolderOpen>

IV. Úvahy *de lege ferenda*

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) pripravilo do mezdirezortného pripomienkového konania návrh vyhlášky, ktorou sa ustanovujú podmienky náhrady trov právneho zastúpenia advokátov v súdnom konaní.¹⁶⁾ V ust. § 2 tejto vyhlášky bola stanovená maximálna výška odmeny pre advokáta v prípadoch podľa piatej časti OSP. **Bola to suma 500 EUR.** Tento návrh ministerstva bol však stiahnutý. Následne v marci 2009 predložilo ministerstvo návrh vyhlášky, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška o trovách konania.¹⁷⁾ V Čl. I v bode 3 sa novelizovalo ust. § 11 ods. 3, ktoré sa doplnilo vetou tohto znenia: „*Základná sadzba tarifnej odmeny za jeden úkon právnej služby je jedna šestina výpočtového základu vo veciach zastupovania v konaniach podľa piatej časti OSP*“.

V každom prípade tento krok ministerstva treba hodnotiť pozitívne už len z toho hľadiska, že jasne stanovilo vo vyhláške o trovách konania výšku odmeny za jeden úkon v správnom súdnictve, čo doteraz nebolo. Avšak ministerstvo mohlo dotiahnuť tento krok aj ďalej a určiť maximálnu výšku odmeny, napr. tak ako je to stanovené v obdobnej vyhláške pre českých advokátov.¹⁸⁾ Česká úprava vychádza z maximálneho limitu 25 000 českých korún ako stropu tarifnej hodnoty v prípade vecí rozhodovaných podľa Súdneho rádu správneho, teda v prípadoch, keď nemožno hodnotu práva alebo veci vyjadriť v peniazoch, resp. len s nepomernými ťažkosťami. Teda nezávisle od výšky pokuty sa bude hodnota jednotlivých úkonov právnej služby stanovovať od maxima 25 000 českých korún, a to tak, že za sumu presahujúcu 10 000 Kč má úkon právnej služby hodnotu 1 500 Kč a za každých ďalších 1 000 Kč nad 10 000 Kč sa pripočíta 40 Kč. Tento postup rešpektujú aj české sudy.¹⁹⁾ Teda v prípadoch podľa Súdneho rádu správneho bude výška odmeny za úkon právnej služby spravidla vždy 2 100 Kč. Samozrejme, k tomu si účastník, ktorý má právo na náhradu trov konania, môže pripočítať režijný paušál a ďalšie obdobné plnenia, rovnako ako podľa slovenskej úpravy.

16) Tento návrh bol súčasťou balíka novel právnych predpisov predložených na pripomienkovanie prostredníctvom Portálu právnych predpisov.

17) Tento materiál bol prístupný na stránke ministerstva a aj na Portáli právnych predpisov pod rezortným číslom 26690/2008-110.

18) Ust. § 9 ods. 3 vyhlášky č. 177/1996 Sb Advokátní tarif.:

Částka 25 000 Kč se považuje za tarifní hodnotu ve věcech:

- určení, zda tu je právní vztah nebo právo, určení neplatnosti právního úkonu, jde-li o určení práva k věci peněží neocenitelné nebo jde-li o určení neplatnosti právního úkonu, jehož předmětem je věc nebo plnění peněží neocenitelné,
- žalob na projev vůle směřující ke vzniku, změně nebo zániku právního úkonu, jehož předmět je peněží neocenitelný,
- zřízení nebo zrušení věcného břemene a dalších práv a povinností z věcných břemen,
- osobnostních práv, ve věcech ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, a ve věcech vyplývajících z uplatňování práv a povinností podle právních předpisů o ochraně osobních údajů nebo podle právních předpisů o ochraně průmyslového a jiného duševního vlastnictví, bez návrhu na náhradu nemajetkové újmy,
- nájmů nebytových prostor, staveb a pozemků, nejde-li o peněžitě plnění,
- žalob, kasačních stížností a dalších právních věcí projednávaných podle soudního řádu správního, s výjimkou věcí podle odstavce 2, a
- ústavních stížností, s výjimkou věcí podle odstavce 2.

19) Pozri napr.: rozsudok Krajského soudu v Brně, sp. zn. 62 Ca 15/2007 – dostupné na http://www.compet.cz/fileadmin/user_upload/sbirky_rozhodnuti/rozsudky/62_Ca_15_2007-519.pdf
rozsudok Krajského soudu v Brně 62CA9/2007 – dostupné na http://www.compet.cz/fileadmin/user_upload/sbirky_rozhodnuti/rozsudky/62Ca_9_2007_104.pdf

K zásade v pochybnostiach v prospech poškodeného uplatňovanej v prípravnom konaní a k jej dôsledkom pre súdne konanie

JUDr. Peter ŠAMKO
sudca Okresného súdu v Pezinku

ŠAMKO, P.: K zásade v pochybnostiach v prospech poškodeného uplatňovanej v prípravnom konaní a k jej dôsledkom pre súdne konanie. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1194 – 1205.

Autor tohto príspevku sa zaoberá úpravou zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. a) a písm. c) Tr. por., a to vo vzťahu k podávaniu obžalôb a dôsledkom z toho vyplývajúcim na konanie pred súdom. Autor vyslovuje nesúhlas so súčasnou výkladovou praxou ustanovení o zastavení trestného stíhania, ktorá spôsobuje podávanie obžalôb často len preto, že dôkazy si odporujú. Podľa názoru autora, rozpory v dôkazoch nie sú, a priori, pochybnosti, a preto ich odstránenie prokurátorom v prípravnom konaní nie je neprípustným použitím zásady in dubio pro reo. Navyac, opakom zásady in dubio pro reo, využívanej v konaní pred súdom, nie je zásada v pochybnostiach v prospech poškodeného, ktorá by mala byť uplatňovaná v prípravnom konaní.

Trestný poriadok účinný od 1. 1. 2006, na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy, vyžaduje od prokurátorov v konaní pred súdom oveľa väčšiu aktivitu pri dokazovaní, s tým, že dôkazné bremeno leží výhradne na prokurátorovi a súd by mal byť len orgánom rozhodujúcim v spore medzi prokurátorom a obvineným. Táto nová zákonná úprava konania pred súdom sa však doposiaľ v praxi plne nevrátila, nakoľko prokurátori pri podávaní obžalôb a pri zastavovaní trestného stíhania v prípravnom konaní vychádzajú naďalej zo zásad, ktorých základným východiskovým bodom je to, že ak je vec vedená v prípravnom konaní sporná (t. j. najčastejšie, ak si zabezpečené dôkazy vzájomne odporujú), vec nemožno zastaviť, prípadne rozhodnúť iným spôsobom, ale je nevyhnutné podať na obvineného obžalobu a vykonať hlavné pojednávanie.

V podmienkach novej úpravy konania pred súdom ide preto o prenášanie dôkazného bremena z prokuratúry na súd, pretože súd má výrazne obmedzené kompetencie v tom, že vec už nemôže vrátiť prokurátorovi na došetrenie, ak zistí hmotnoprávne vady (napríklad, ak vo veci nie sú objasnené ani základné skutkové okolnosti), teda prokurátorovi postačí v prípravnom konaní dodržať len procesné ustanovenia, pričom môže konať s vedomím, že akékoľvek výraznejšie problémy vo veci (napríklad riešenie sporných právnych kvalifikácií, dopĺňanie dokazovania, či hodnotenie rozporných dôkazov) musí vyriešiť súd po podaní obžaloby na hlavnom pojednávaní. Zjednodušene povedené, postačí, ak vec je objasnená v minimálnej miere, prípadne aj vôbec, nakoľko nič nebráni tomu, aby bola riadne objasnená na hlavnom pojednávaní súdom.

Naznačený postup prokurátorov, uplatňovaný aj po 1. 1. 2006, vychádza nielen z akejsi zaužívanej tradície (t. j. najmä z toho, že prokurátor pri akýchkoľvek rozporoch v dôkazoch povinne podáva obžalobu), ale aj z pomerne nejednoznačnej a komplikovanej právnej úpravy, ktorú zvolil zákonodarca pri koncipovaní nového Trestného poriadku. V tomto smere treba po-

ukázať hlavne na úpravu podávania obžaloby prokurátorom, ktorá veľmi úzko súvisí s úpravou zastavenia trestného stíhania v prípravnom konaní (ak prokurátor trestné stíhanie nezastaví, spravidla podá na obvineného obžalobu), ako aj so základnými zásadami trestného konania.

Trestný poriadok účinný od 1. 1. 2006 upravuje podanie obžaloby prokurátorom v ustanovení § 234 ods. 1 Tr. por. tak, že ak výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd, prokurátor podá obžalobu príslušnému súdu, pripojí k nej spisy, ich prílohy a dôkazné predmety. V podstate zhodne upravovalo podanie obžaloby aj ustanovenie § 176 ods. 1 Tr. por. účinného do 31. 12. 2005.

Ani „starý“ a ani „nový“ Trestný poriadok bližšie nešpecifikuje, kedy je potrebné považovať výsledky vyšetrovania za postačujúce na podanie obžaloby. Vzhľadom na takmer totožné znenie vyššie uvedených ustanovení sa aj za účinnosti nového Trestného poriadku vychádza z toho, že prokurátor je povinný podať obžalobu aj v prípade, ak si dve skupiny dôkazov odporujú a rozpory už nemožno odstrániť, pretože ďalšie dôkazy buď neexistujú, alebo sa dostupnými prostriedkami už nedajú zaobstarať. Za takejto situácie neostáva nič iné ako podať obžalobu, pretože zistenie, ktoré z navzájom si odporujúcich dôkazov sú pravdivé, závisí len na ich zhodnotení súdom po ich vykonaní na hlavnom pojednávaní podľa zásad ústnosti a bezprostrednosti. Zásadu v pochybnostiach v prospech obvineného totiž môže použiť len súd.¹⁾

Táto vyššie uvedená zásada založená na judikatúre nadobudla v praxi prokuratúry extrémne a nekritické rozmery v tom smere, že prokurátori podávajú obžalobu v akejkoľvek veci, v ktorej existuje čo i len jeden odchylný dôkaz od iných, a dokonca v niektorých prípadoch prokurátori priamo v odôvodnení obžalobného návrhu poukážu na predmetnú judikatúru s tým, že nemohli rozhodnúť iným spôsobom, pretože zabezpečené dôkazy sú vzájomne rozporné. Z judikatúry súdov sa tak v praxi prokuratúry vžila len jej prvá časť, teda to, že „ak si dve skupiny dôkazov odporujú“, treba podať obžalobu. Skutočnosť, že judikatúra na podanie obžaloby v takýchto prípadoch vyžaduje aj to, že „rozpory už nemožno odstrániť“, zostala prakticky nepovšimnutá.

Prokurátori spravidla vychádzajú nesprávne z toho, že pochybnosti sú tu už vtedy, ak si protirečia zabezpečené dôkazy, teda rozporné dôkazy vôbec nehodnotia podľa zásady voľného hodnotenia dôkazov a ani sa spravidla hodnotením dôkazov nepokúšajú odstrániť vzniknuté rozpory, nakoľko už len samotné rozpory v dôkazoch sa považujú za pochybnosti, pričom, podľa zaužívaného výkladu, len súd po vykonanom dokazovaní na hlavnom pojednávaní môže rozpory odstraňovať, a to prípadne aj ich hodnotením. Navyše, v niektorých obžalobách sa výslovne poukazuje na to, že nový Trestný poriadok dokonca „prehlbil“ toto pravidlo v tom, že došlo, oproti predchádzajúcej právnej úprave, k zmene (k sprísneniu) dôvodu na zastavenie trestného stíhania v prípadoch, ak je trestné stíhanie vedené proti konkrétnej osobe, pretože v súčasnosti možno zastaviť trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 písm. c) Tr. por. len vtedy, ak je nepochybné, že skutok nespáchal obvinený. Obžaloba je tak často podaná s tým, že „nech rozhodne súd“, teda s tým, že vo veci sú rozpory v dôkazoch a zásadu *in dubio pro reo* môže použiť len súd.²⁾

1) Napríklad pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR 28/1977.

2) Je paradoxným, že ak súd skutočne následne, po vykonanom hlavnom pojednávaní, obžalovaného spod obžaloby oslobodí práve s poukazom na zásadu *in dubio pro reo*, prokurátori spravidla podajú vo veci odvolanie a súdu vytýkajú nesprávne hodnotenie dôkazov.

Pre určitú objektivitu je nutné uviesť, že takýto postup prokurátorov vyžaduje často nadriadená prokuratúra a nezriedka priamo Generálna prokuratúra SR, ktorá prostredníctvom oprávnenia § 363 a nasl. Trestného poriadku zrušuje niekedy aj právoplatné zastavujúce uznesenia prokurátorov z toho dôvodu, že dôkazy si odporujú a je nutné podať obžalobu. Stáva sa tak dokonca aj v prípadoch, keď logickou úvahou by mohol prokurátor tieto rozpory odstrániť, avšak ten, viazaný právnym názorom nadriadenej prokuratúry, musí podať obžalobu. Pritom v niektorých prípadoch je evidentné, že dôkazná situácia je taká, že v žiadnom prípade nemôže viesť k odsúdeniu obvinenej osoby v konaní pred súdom. Obžaloba je v takýchto prípadoch podávaná zjavne v rozpore s ustanovením § 234 ods. 1 Tr. por., nakoľko postavenie obvineného pred súd nie je dôvodné.³⁾

Autor tohto článku zastával aj ako prokurátor názor, že postup prokurátora, ktorý podá obžalobu na obvineného len preto, že dôkazy si odporujú, alebo len preto, že výpoveď poškodeného je odlišná od výpovede obvineného (čo je zväčša pravidlom), je absolútne nesprávny. Rovnako nesprávna je prax, ak sa obžaloba podá len s poukazom na ustanovenie § 215 ods. 1 písm. a) alebo c) Tr. por. s tým, že trestné stíhanie nemožno zastaviť, pretože nie je „nepochybné“, že sa skutok nestal, respektíve nie je „nepochybné“, že skutok nespáchal obvinený. To, či je alebo nie je v niektorých prípadoch podaná na obvineného obžaloba, nezávisí často ani tak od ustanovení Trestného zákona či Trestného poriadku, ako skôr od toho, aký názor zastáva bezprostredne nadriadený prokurátor, ktorý meritórne rozhodnutia prokurátora schvaľuje. Možno však vysloviť súhlas s tým, že aj keď menšia, ale predsa len časť vedúcich prokurátorov zastáva právny názor, že nie každá vec, kde bolo vznesené obvinenie a v ktorej sa objavia rozpory, musí zákonite skončiť na súde.

Naznačeným nesprávnym postupom časti prokurátorov je potrebné venovať pozornosť, pričom v prvom rade je nutné sa zaoberať ustanovením § 215 ods. 1 písm. c) Tr. por.

Podľa ustanovenia § 215 ods. 1 písm. c) Tr. por. prokurátor zastaví trestné stíhanie, ak je **nepochybné**, že skutok nespáchal obvinený. Podľa ustanovenia § 172 ods. 1 písm. c) Tr. por. účinného do 31. 12. 2005, prokurátor zastavil trestné stíhanie, ak **nebolo dokázané**, že skutok spáchal obvinený.

Porovnaním vyššie uvedených ustanovení je zrejmé, že zákonodarca v novom Trestnom poriadku nahradil slovné spojenie „nie je dokázané“ spojením „je nepochybné“, čím došlo k obdobnej právnej úprave ako pri zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. a) Tr. por., len s tým rozdielom, že písmeno a) sa týka toho, či sa skutok stal a písmeno c) toho, či skutok spáchal obvinený. Uvedená zmena však, zo strany zákonodarcu, zostala nevysvetlená a možno sa len domnievať prečo k nej došlo.⁴⁾

Nevysvetleným zostáva aj to, akým spôsobom vykladať slovné spojenie „je nepochybné“ v podmienkach novej úpravy trestného procesu, teda či „nepochybnosť“ má znamenať úplnú istotu, že skutok nespáchal obvinený (teda či ide o takú nepochybnosť, ktorá v sebe zahŕňa

3) Autor tohto článku sa ako prokurátor okresnej prokuratúry a následne aj krajskej prokuratúry stretával s takýmito rozhodnutiami nadriadených prokuratúr, a tak prakticky ako každý prokurátor zúčastňoval sa aj na súdnych konaniach, na ktorých ako intervenujúci prokurátor musel „držať obžalobu až do konca“ a v záverečnej reči navrhovať odsúdenie obžalovaného aj napriek tomu, že dokazovanie viny vôbec nepotvrdilo.

4) V dôvodovej správe k Trestnému poriadku nie je uvedené nič o príčinách tejto zmeny – pozri k tomu napríklad Trestný poriadok s dôvodovou správou. Epos 2005.

vždy absolútne, a to absolútne v tom smere, že musí ísť o nezvratnú istotu o skutkových zisteniach, prípadne o páchatelovi, pričom nepochybnosť, pri takomto dôslednom jazykovom výklade, by už pojmovo vylučovala akékoľvek pochybnosti), respektíve, či pod „je nepochybné“ možno podradiť, vzhľadom na niektoré ďalšie ustanovenia Trestného poriadku, aj prípady, pri ktorých nejde o nepochybnosť absolútne, ale ide o nepochybnosť, pri ktorej možno pripustiť určité pochybnosti.

Pri riešení tejto otázky je nutné vychádzať zo základných zásad trestného konania, a to najmä z ustanovenia § 2 ods. 10 veta prvá Tr. por., podľa ktorého orgány činné v trestnom konaní (t. j. policajti a prokurátor) postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na rozhodnutie.

Podľa uvedenej základnej zásady trestného konania je povinnosťou prokurátora a policajta zistiť skutkový stav (a možného páchatela), o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. Základná zásada trestného konania teda nekladá prokurátorovi a policajtovi povinnosť v tom smere, že skutkový stav (a možný páchatel) musí byť v prípravnom konaní zistený mimo akýchkoľvek pochybností, teda s absolútnou istotou, ale pripúšťa aj určité dôvodné (rozumné) pochybnosti. Zo základnej zásady trestného konania, uvedenej v ustanovení § 2 ods. 10 Tr. por., preto vyplýva, že ak prokurátor nemusí mať na podanie obžaloby absolútne isté (absolútne dokázané mimo akúkoľvek pochybnosť), či sa skutok stal a či ho spáchala konkrétna osoba (pozitívne zistenie ohľadne skutku a jeho páchatela), nemusí mať ani na zastavenie trestného stíhania absolútne isté (absolútne dokázané mimo akúkoľvek pochybnosť), že sa skutok nestal, respektíve, že ho nespáchala konkrétna osoba (negatívne zistenie ohľadne skutku a jeho páchatela). Z ustanovenia § 2 ods. 10 Tr. por. teda nemožno v žiadnom prípade vyvodiť, že na podanie obžaloby postačia len pochybnosti o skutkovom stave či páchatelovi, avšak na zastavenie trestného stíhania už je nutná nepochybná negatívna istota, že sa skutok nestal, alebo že ho nespáchala obvinená osoba. Napokon, pojem „dôvodné (rozumné) pochybnosti“ použitý v ustanovení § 2 ods. 10 Tr. por. zjavne nemožno vykladať ako nepochybnosť úplnú (ako istotu).

Z vyššie uvedeného preto vyplýva, že pojem „nepochybnosť“, uvedený v ustanovení § 215 ods. 1 písm. a) a písm. c) Tr. por., je nutné vykladať v spojitosti s ustanovením § 2 ods. 10 Tr. por., teda vo svetle jedného z nosných právnych princípov trestného konania tak, že nejde o absolútnu nepochybnosť (t. j. absolútnu istotu), ale ide o nepochybnosť relatívnu (t. j. relatívnu istotu), čo znamená, že orgány činné v trestnom konaní majú vykonávať dokazovanie (a to aj v zmysle § 215 ods. 1 Tr. por.) len potiaľ, pokiaľ pochybovanie o skutku v tom smere, že sa nestal, respektíve že ho nespáchal obvinený, nedáva logický zmysel. Orgán činný v trestnom konaní môže preto zastaviť trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 písm. a) alebo písm. c) Tr. por. aj vtedy, ak o skutkovom stave alebo o obvinenej osobe sú určité pochybnosti vyplývajúce z jednotlivých dôkazov, avšak po ich náležitom vyhodnotení a v spojitosti aj s inými dôkazmi ide o pochybnosti, ktoré už nemožno považovať za logické, rozumné, či dôvodné.

K uvedenému je potrebné uviesť, že v dôsledku obmedzených prostriedkov ľudského poznania nikto nemôže dospieť k absolútne istému poznaniu o existencii či neexistencii nejakého skutkového stavu; vždy sú mysliteľné možnosti, že rozhodné skutočnosti nenastali alebo nastali inak. Kto pochopí medze ľudského poznania, nemôže nikdy predpokladať, že by mohol byť bez akýchkoľvek pochybností presvedčený o existencii nejakého deja a že jeho omyl je absolútne vylúčený. Preto v ľudskom živote platí vysoký stupeň pravdepodobnosti, ktorý vzni-

ká pri starostlivom využití dostupných prostriedkov poznania a možno ho preto považovať za pravdu. Presvedčenie poznávajúceho subjektu o danosti takto sprostredkovaného stupňa pravdepodobnosti je presvedčením o pravde.⁵⁾

Napokon, v celom trestnom konaní, a teda aj v konaní prípravnom, sa za pravdu považuje to, čo bolo dokázané s určitým vyšším stupňom pravdepodobnosti, čo však vôbec neznamená, že to aj pravdivé musí byť, respektíve, že to, čo vyplýva z dôkazov ako logické a pravdepodobné, musí byť naozaj aj v súlade so skutkovým dejom tak, ako sa v minulosti odohral. Povedať o niečom, že je pravdivé, musí potom znamenať, že ju (pravdu) možno verifikovať, že je v súlade so všetkými našimi presvedčeniami alebo že sa s realitou zhoduje. Ak však všetko hovorí v prospech istej hypotézy a nič proti nej, nemusí to znamenať, že je pravdivá, nakoľko ona sa len zhoduje s faktami, ale neznamená to, že je (alebo musí byť) aj pravdivá a nepochybná. Vyplýva to najmä z toho, že neexistujú pravidlá na určenie toho, ktoré súdy sú objektívne isté, teda nepochybné.⁶⁾

Práve s touto relatívnou istotou, či relatívnou pravdou počíta aj sám zákonodarca, pretože súčasťou Trestného poriadku je aj inštitút obnovy konania ako mimoriadny opravný prostriedok slúžiaci práve na nápravu skutkových omylov. Zákonodarca teda nielen v základnej zásade trestného konania, ale aj v inštitúte obnovy konania dáva najavo, že nie je v ľudských možnostiach viesť dokazovanie nepochybné a počíta aj s určitými omylmi.

Aj vo svetle týchto skutočností je evidentné, že z ustanovení § 215 ods. 1 písm. a) a písm. c) Tr. por. by malo byť vypustené slovo „nepochybné“ a malo by byť nahradené iným termínom, napríklad slovným spojením „nebolo dokázané v rozsahu nevyhnutnom na podanie obžaloby“, že sa skutok stal, respektíve, že skutok spáchal obvinený. Táto zmena by lepšie vyhovovala právnej praxi, pričom by nezbavovala orgány činné v trestnom konaní hľadať a dokazovať nepochybnú istotu tam, kde ju nájsť a dokázať nemožno. Už bolo uvedené vyššie, že aj za súčasnej právnej úpravy možno (alebo je nutné) vykladať termín „nepochybné“ ako určitý vyšší stupeň pravdepodobnosti (teda nie ako absolútnu istotu, ktorú objektívne nemožno dosiahnuť), že sa skutok nestal, prípadne že ho nespáchal obvinený, t. j. na zastavenie trestného stíhania postačí len dostatočne odôvodnené pravdepodobné zistenie založené sa starostlivom uvážení všetkých skutočností a na náležitom vyhodnotení všetkých dôkazov.

Nelogickosť právnej úpravy, ktorá by na zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní vyžadovala absolútnu nepochybnosť, možno vyvodíť aj z úpravy inštitútu začatia trestného stíhania vo veci podľa § 199 ods. 1 Tr. por., podľa ktorého na začatie trestného stíhania postačí len to, že nie je dôvod na odmietnutie, odovzdanie, či odloženie veci. Vzhľadom na túto právnu úpravu sú prakticky bežne začínané trestné stíhania vo veci len na základe okolností, ktoré sú uvedené v trestných oznámeniach a ktoré sú takmer vždy len jednostranné a pomerne všeobecné. Je síce zrejmé, že na začiatku trestného konania neexistuje jasný dôkazný materiál a až prebehajúce prípravné konanie má slúžiť k zhromažďovaniu dôkazov, avšak, ak sa po zhromaždení určitých dôkazov nepodarí objasniť základné skutkové okolnosti a tvrdenia oznamovateľa (poškodeného), prípadne, ak tvrdenia poškodeného zostanú osamotené (bez existencie ďalších priamych, či nepriamych dôkazov), nič by nemalo orgánu činnému v trestnom konaní brániť v tom, aby takéto trestné stíhanie zastavil podľa § 215 ods. 1 písm. a) Tr.

5) HOLLÄNDER, P.: *Filozofie práva*. Plzeň, Aleš Čenek, 2006, s. 197 a nasl.

6) WITTGENSTEIN, L.: *O istote*. Bratislava, Kalligram, 2006, s. 148.

por. Iný postup by nebol celkom logický, nakoľko trestné stíhanie vo veci nemožno začať s tým, že na začatie trestného stíhania postačujú len subjektívne tvrdenia oznamovateľa a že až prípravné konanie má slúžiť k objasneniu základných skutkových okolností a následne nezastaviť, po vykonanom dokazovaní, trestné stíhanie s poukazom na to, že na zastavenie trestného stíhania sa vyžaduje nepochybnosť, t. j. absolútna istota a tá nie je daná, nakoľko oznamovateľ (poškodený) aj naďalej trvá na svojich podaniach. Napríklad poškodený tvrdí, že bol napadnutý určitou osobou konkrétnym spôsobom, pričom vyšetrovanie potvrdí, že žiadni svedkovia na mieste činu neboli, poškodený bol pod vplyvom alkoholu a znalec vo svojom posudku uvedie, že je nemožné, aby zranenia, ktoré utrpel poškodený, vznikli takým mechanizmom ako uvádza poškodený vo svojej výpovedi (ďalšie dokazovanie už pritom neprichádza do úvahy). V takomto prípade by malo byť trestné stíhanie zastavené postupom podľa § 215 ods. 1 písm. a) Tr. por., pretože bolo preukázané (teda je to relatívne isté), mimo rozumných pochybností, že sa skutok nestal tak ako to uvádza poškodený, pričom je dostatočne odôvodnený predpoklad, že si zranenia mohol spôsobiť aj napríklad pádom v opitosti. Podanie obžaloby v takomto prípade len preto, že poškodený aj naďalej trvá na svojom, by bolo zrejším formalizmom, pretože už pri podávaní obžaloby by bolo jasné, že vec bude súdom oslobodená. Pri takomto postupe prokurátora by bolo len ťažko možné hovoriť o tom, že výsledky vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd, tak ako to vyžaduje ustanovenie § 234 ods. 1 Tr. por.

V praxi sa pomerne často vyskytujú aj prípady, kedy nie je dokázané v rozsahu nevyhnutnom na vznesenie obvinenia to, či sa skutok stal, prípadne to, či ho spáchala podozrivá osoba, pričom zostávajú, aj po vykonaní a vyhodnotení všetkých dostupných dôkazov vo veci pochybnosti s tým, že nemožno skonštatovať, že sa skutok nestal, ale ani to, že sa skutok stal (rovnako to platí aj pre zistenie, či je alebo nie je podozrivá osoba páchatelom trestného činu, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie). Napríklad, ak by sme použili vyššie uvedený príklad s tým rozdielom, že znalec vo svojom posudku nevylúči aj alternatívu, že poškodený mohol byť skutočne niekým zbitý, pričom poškodený síce uvádza konkrétnu osobu, ktorá ho zbiť mala, avšak nikto útok na poškodeného nevidel, a navyše existujú svedkovia, ktorí potvrdzujú, že napríklad osoba, ktorá mala zbiť poškodeného, bola v čase, keď malo prísť k útoku, už na inom mieste, nemožno vzniesť obvinenie a už vôbec nie podať obžalobu. Len okolnosti tvrdené poškodeným a alternatívne závery uvedené v znaleckom posudku, same osebe, nemôžu stačiť na vznesenie obvinenia v zmysle § 206 ods. 1 Tr. por. Predmetné ustanovenie totiž na vznesenie obvinenia vyžaduje určitý vyšší stupeň pravdepodobnosti, že došlo konkrétnou osobou k spáchaniu skutku, ktorý vykazuje znaky skutkovej podstaty trestného činu (slovné spojenie „dostatočne odôvodnený záver“, ktoré je uvedené v § 206 ods. 1 Tr. por.). Tento vyšší stupeň pravdepodobnosti nemôže byť daný len tým, že poškodený osamotene trvá na svojich podozreniach voči konkrétnej osobe. Na vznesenie obvinenia, navyše, nepostačuje len to, ak je orgánom činným v trestnom konaní známa totožnosť osoby, ktorá by mala byť podozrivá (napríklad osoba, ktorú za podozrivú označil poškodený), ak z dokazovania vôbec nevyplýva záver o tom, či a akým konkrétnym spôsobom sa mala táto osoba dopustiť trestného činu (napríklad ani znalecky sa nepodarí objasniť, či poškodený utrpel zranenia v dôsledku pádu v opitosti, respektíve, či niekto na neho útočil, ak áno, tak akým spôsobom, t. j. či to bolo so zbraňou, rukou, kopaním, úderom až po náhodnom páde a podobne).

Vzhľadom na tieto skutočnosti by nebolo možné vymedziť v uznesení o vznesení obvinenia skutok tak, ako to vyžaduje ustanovenie § 206 ods. 3 Tr. por., pretože všetky v ňom uvedené podstatné skutkové okolnosti by si musel vyšetrovateľ v podstate len vymyslieť (dedukovať ich), keďže z dokazovania, mimo rozumných pochybností, nevyplývajú, a priebeh skutkového deja mohol byť aj reálne úplne iný. Ak tieto dedukcie vyšetrovateľa postačovali na začatie trestného stíhania vo veci, neznamená to, že stačia aj na vznesenie obvinenia. Pri vznášaní obvinenia musí byť totiž postup taký, že podstatné skutkové okolnosti musia vyplývať z dokazovania aspoň v takej sile, že postačia na dostatočne odôvodnený záver, že konkrétna osoba spáchala konkrétny trestný čin a to konkrétnym spôsobom. Tieto závery nemusia byť nepochybné (isté), avšak nemôžu byť ani založené len na domnienkach a indíciách. V žiadnom prípade nemožno skonštatovať, že ak sú tu pochybnosti o nejakej skutkovej okolnosti, je nutné dať za pravdu poškodenému (t. j. skutkovému dejovi, ktorý uvádza poškodený) a vzniesť obvinenie podozrivej osobe. Vyšetrovateľ ako aj prokurátor totiž zastupujú v trestnom konaní záujmy štátu a nie záujmy poškodeného, a preto nemôžu, bez ďalšieho, vychádzať len z prezumpcie pravdivosti tvrdenia poškodeného a z prezumpcie nepravdivosti tvrdení, ktoré skutkovú verziu poškodeného nepotvrdzujú, respektíve vyvracajú. **Zo žiadnych ustanovení Trestného poriadku nemožno vyvodiť existenciu zásady, ktorá by stanovovala, že v pochybnostiach, ktoré sa nedajú odstrániť ani ich dôsledným vyhodnotením, by mali orgány činné v trestnom konaní postupovať vždy v prospech poškodeného, respektíve v neprospech podozrivej osoby.** Alebo povedané inak, to, že zásadu v pochybnostiach v prospech obvineného môže použiť len súd, je nepochybné, avšak uvedené vôbec neznamená, že orgány činné v trestnom konaní môžu v prípravnom konaní *a priori* postupovať v neprospech obvineného (či podozrivej osoby) pri akýchkoľvek pochybnostiach.

Vo vyššie naznačených prípadoch by sa preto nemalo vznášať obvinenie, ale malo by sa postupovať podľa § 228 ods. 1 Tr. por. a trestné stíhanie by malo byť prerušené. Podľa tohto ustanovenia sa dá totiž postupovať nielen vtedy, ak je páchatel neznámy, ale aj vtedy, ak nemožno skonštatovať, že sa skutok nestal, avšak na obvinenie konkrétnej podozrivej osoby nie sú dostatočné dôkazy. Uvedené pritom platí aj na prípady, keď o skutku nie sú žiadne pochybnosti, avšak podozrivú osobu spája s preukázateľne spáchaným skutkom len napríklad pachová stopa, ktorá je ako dôkaz svedčiaci proti podozrivej osobe úplne osamotená, pričom je zrejmé, že pachová stopa nemôže byť nikdy hlavným dôkazom svedčiacim o vine, ale môže len iné dôkazy dopĺňať a podporovať. Len pachová stopa by na vznesenie obvinenia, a už vôbec nie na podanie obžaloby, nemala stačiť, a preto by mal byť aj tu odôvodnený postup podľa § 228 ods. 1 Tr. por.

Je potrebné opätovne vysloviť určité pochybnosti o správnosti súčasnej právnej úpravy, ktorá svojím jazykovým vyjadrením (napríklad slová ako „nepochybné“) požaduje na jednej strane minimum na začatie trestného stíhania, vznesenie obvinenia a podanie obžaloby, a na strane druhej požaduje maximum na zastavenie trestného stíhania v prípravnom konaní. Táto právna úprava pritom zvädza policajné orgány často k tomu, že tvrdenia a domnienky poškodeného uvedú aj do skutkovej vety v uznesení o vznesení obvinenia a následne takto vytvorenej skutkovej vete prispôsobujú dokazovanie v prípravnom konaní. Takýto postup je však zjavne nesprávny. Trestný poriadok totiž neumožňuje vzniesť obvinenie v prípadoch, ak sa skutok „ukazuje“ len v nejasných náznakoch. Svojvoľné vymedzenie skutku je neprípustné a je v rozpore so zákazom ľubovôle pri rozhodovaní štátnych orgánov. Ak takéto uznesenie proku-

rátor nezruší, vedie to často až k tomu, že za použitia výkladu o absolútnej istote pri zastavení trestného stíhania musí byť následne podaná obžaloba. Takýto postup je pomerne bežný pri objasňovaní napríklad majetkovej trestnej činnosti, keď poškodený zotrúva na názore, že podozrivá osoba, ktorá od neho zobrala tovar a ktorá mu následne neuhradila kúpnu cenu, už určite v čase podpisu kúpnej ceny vedela, že nemá dostatočné finančné prostriedky na jej úhradu a uzatvorením kúpnej zmluvy sa podozrivá osoba chcela len obohatiť. Policajt následne tieto ničím nepotvrdené domnienky uvedie často nielen do skutkovej vety uznesenia o začatí trestného stíhania pre trestný čin podvodu, ale aj následne do uznesenia o vznesení obvinenia a následne práce vykonáva dokazovanie zamerané na potvrdenie týchto tvrdení. Pri takýchto trestných oznámeniach (prípadne obdobných) by malo byť už trestné oznámenie odmietnuté podľa § 197 ods. 1 písm. d) Tr. por., nakoľko ide o problematiku, ktorá spadá výhradne do kompetencie súdov v občianskom súdnom konaní, pričom práve občianske súdne konanie má primárne slúžiť na objasnenie všetkých sporných otázok vyplývajúcich zo záväzkovo-právnych vzťahov.

Úlohou policajta a prokurátora nie je len vykonávať výsluchy a viesť dokazovanie s tým, že ak sú vo veci rozpory v dôkazoch, tak je nutné postupovať v neprospech takejto osoby, vzniesť jej obvinenie a následne na takúto, už obvinenú osobu, podať obžalobu, nakoľko rozpory aj naďalej pretrvávajú a musí ich vyriešiť súd. Opätovne treba zdôrazniť, že prokurátor a policajt sú viazaní zásadou voľného hodnotenia dôkazov, musia v zmysle nej postupovať, odstraňovať rozpory, ustáliť skutkový stav veci, možného páchatela a následne prijímať rozhodnutia, a tým aj zodpovednosť. Tejto zodpovednosti sa preto nemôžu zbaviť tak, že ju budú prenášať na súd len z dôvodov „rozporov v dôkazoch“ a to aj v prípadoch, keď je obvinenie vyslovene postavené len na domnienkach. Podstatným východiskom pre prácu policajta a prokurátora v rámci prípravného konania by malo byť to, že orgány činné v trestnom konaní nie sú len orgány na zbieranie dôkazov (na ich vyhľadávanie a fixovanie) a na ich predkladanie súdu s tým, že až súd je oprávnený ich hodnotiť. Práve naopak, orgány činné v trestnom konaní musia dôkazy riadne hodnotiť a nemôžu len svojvoľne skonštatovať, že existujú pochybnosti a je potrebné podať obžalobu. Cieľom ich činnosti by preto nemalo byť podávanie obžalôb na súd „za každú cenu“, často len z dôvodu, že ak už raz bolo vznesené obvinenie a zostalo v platnosti, bolo by neúspechom orgánov činných v trestnom konaní, ak by sa trestné stíhanie vedelo proti nej v prípravnom konaní zastavilo.

V tomto smere je potrebné pripomenúť, že k podaniu obžaloby by zásadne nemali stačiť len indicie alebo domnienky, ktoré nasvedčujú tomu, že nemožno vylúčiť, že obvinený trestný čin spáchal,⁷⁾ pričom už staršia trestnoprávna literatúra kládla obžalobe veľký dôraz, keď uvádzala, že nepodložená, prehnaná, nesvedomitá a nedôvodná obžaloba je vždy nebezpečenstvom pre správne a spravodlivé rozhodnutie súdu, nech je súd akokoľvek objektívny a nestranný.⁸⁾ Prokurátor by nemal preto trpieť „obžalova-

7) *Primerane aj rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSSR 30/1967.*

8) *RÁLIŠ, A.: Trestní řízení. Praha, 1947. Prof. JUDr. Antonín Ráliš už vo svojej učebnici Trestné právo procesné, Bratislava, nakladateľstvo Justitia Bratislava z roku 1942 na strane 66 uvádza: „je zrejme, že aj dobrý a statočný štátny zástupca sa snaží, ako je jeho povinnosťou, o zistenie pravdy, a preto nepodáva (alebo by nemal podávať) žaloby neodôvodnené, lenže eventuálna chyba netkvie snád' v nedostatku jeho dobrej vôle, ale priamo vo funkcii, ktorú koná. Snaha usvedčiť človeka podozrivého je u neho, v dôsledku úradnej a navyklej funkcie, tak intenzívna, že ľahko môže viesť k omylom a nedopatreniam“.*

cou úchylkou“ a podávať aj celkom nepreukázané alebo alibistické obžaloby a ponechávať vec na rozhodnutie súdu.⁹⁾

Podporne možno vychádzať aj z názoru českej odbornej literatúry, kde autori za zásadne nesprávny postup považujú taký postup prokurátora, keď podá obžalobu pri akýchkoľvek pochybnostiach len s formálnym poukazom na uvedenú judikatúru s vedomím, že dôkazná situácia musí v konaní pred súdom zákonite viesť k oslobodeniu obžalovaného. Podanie obžaloby v prípade rozporov v dôkazoch možno odôvodniť totiž len dôvodným očakávaním, že v konaní pred súdom môže reálne dôjsť k takej zmene dôkaznej situácie, ktorá môže viesť k odsúdeniu obžalovaného. Vyplýva to z toho, že súdy sú povolané rozhodovať o vine a treste a nie *a priori* o nevine obžalovaného. Takýto postup nemožno vyvodiť zo žiadneho zákonného ustanovenia, naopak, uvedený formalistický prístup prokurátora by odporoval základným zásadám výkonu štátnej moci a prípustnosti jej používania len v nevyhnutnom rozsahu s maximálnym šetrením základných práv a slobôd a rešpektovania zásady zdržanlivosti.¹⁰⁾

Podanie nepodloženej, nedôvodnej alebo nesvedomitej obžaloby má zásadne vplyv na konanie pred súdom. Bolo uvedené vyššie, že súdy majú obmedzenú možnosť vrátiť vec prokurátorovi na došetrenie, a preto sa musia zaoberať aj takýmito obžalobami, t. j. napríklad obžalobami, pri ktorých je dopredu isté, že musí dôjsť k oslobodeniu obžalovaného, nakoľko je reálne nemožné, aby došlo na hlavnom pojednávaní k zmene dôkaznej situácie na rozdiel od dôkaznej situácie, ktorá bola v prípravnom konaní [sem možno zaradiť najmä niektoré prípady podávania obžalôb, kde už prokurátor mal zastaviť trestné stíhanie buď podľa § 215 ods. 1 písm. a) Tr. por., prípadne podľa § 215 ods. 1 písm. c) Tr. por.].

Pod tzv. nesvedomitú obžalobu možno zaradiť napríklad aj také obžaloby, ktoré boli podané prokurátorom bez toho, aby boli objasnené aspoň základné skutkové okolnosti prípadu. Možno uviesť prípad z praxe, keď prokurátor podal obžalobu pre trestný čin poškodzovania veriteľa, pričom v prípravnom konaní bolo zistené len to, že poškodený je veriteľom obvineného, obvinený neuhradil poškodenému dlh a zároveň obvinený predal svoj rodinný dom inej osobe (uvedené okolnosti boli zistené prakticky len z výpovede poškodeného a z listinných dôkazov, ktoré sa týkali pohľadávky, pričom obvinený vo veci odmietol vypovedať). Súd na hlavnom pojednávaní vykonal dokazovanie výsluchom obžalovaného (opätovne odmietol vypovedať) a poškodeného (opätovne uvádzal, že je veriteľom obžalovaného a ten predajom svojej nehnuteľnosti znemožnil uspokojiť jeho pohľadávku) s tým, že čítaním boli oznámené listinné dôkazy, ktoré potvrdzovali, že poškodený je skutočne veriteľom obžalovaného a že obžalovaný skutočne v čase splatnosti pohľadávky poškodeného predal rodinný dom, ktorý bol v jeho vlastníctve. Následne súd zisťoval, či strany majú nejaké ďalšie návrhy na doplnenie dokazovania, pričom prokurátor a obžalovaný odpovedali negatívne. Takáto situácia (postup prokurátora) stavia súd do situácie, keď nie je úplne jasné ako by mal postupovať, aby dodržal všetky zásady trestného konania, uplatňované v novom kontradiktórnem konaní.

Ak by mal súd dôsledne dodržiavať zásadu rovnosti strán v konaní pred súdom (§ 2 ods. 14 Tr. por.), mal byť v uvedenom prípade obžalovaného okamžite spod obžaloby oslobodiť, nakoľko skutok nie je trestným činom. Prokurátorovi sa totiž podarilo preukázať len to, že medzi ob-

9) ŠÁMAL, P.: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia s.r.o., Praha 1999, s. 319.*

10) Pavel ŠÁMAL a kol.: *Přípravné řízení trestní. Praha, C. H. Beck 2003, s. 483.*

žalovaným a poškodeným je vzťah dlžníka a veriteľa, pričom dlžník svoj dlh neuhradil a zároveň predal dom, ktorý bol v jeho vlastníctve. Nehradenie dlhov, a už vôbec nie predaj vlastného majetku, nie je, samo osebe, trestným činom, pričom prokurátor nenavrhol žiadne ďalšie dokazovanie.

Podľa § 2 ods. 11 Tr. por. však súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrholi. Ak by mal súd primárne postupovať podľa tejto zásady, mal by sám ďalším dokazovaním zisťovať celkovú hospodársku situáciu obžalovaného, t. j. či mal obžalovaný aj nejaký ďalší majetok, okrem predaného domu, ktorý by mohol slúžiť na uspokojenie pohľadávky poškodeného, respektíve za akú finančnú sumu skutočne predal rodinný dom, ako naložil s prevzatými finančnými prostriedkami a podobne, a podľa výsledkov tohto dokazovania by mohol napríklad zistiť, že obžalovaný mal napríklad aj motorové vozidlá, ktorých predajom by sa poškodený mohol uspokojiť v exekučnom konaní (nešlo by o trestný čin), alebo by mohol súd zistiť, že jediným majetkom obžalovaného bol práve jeho rodinný dom a jeho predaj zrealizoval len za tým účelom, aby sa poškodený nemohol domôcť úhrady svojej pohľadávky, pričom už nedisponoval žiadnym ďalším majetkom a finančnú sumu prevzatú za predaj domu nepoužil na úhradu svojich dlhov, ale ich použil na nezistený účel (mohlo by ísť o trestný čin poškodzovania veriteľa).

Autor tohto článku zastáva názor, že správny je prvý postup súdu, t. j. oslobodenie obžalovaného spod obžaloby, bez ďalšieho, nakoľko prokurátor neunesol dôkazné bremeno. Tu treba zdôrazniť, že iný postup by bol v rozpore s už uvedenou zásadou rovnosti strán v konaní pred súdom, pretože súd, pri ďalšom samostatnom dopĺňaní dokazovania, by preberal na seba úlohu prokurátora (súd by za prokurátora prebral dôkazné bremeno na seba a stal by sa tak ďalšou procesnou stranou). **Súd však nie je pomocníkom prokurátora, ktorý mu sám dotvorí alebo doplní dokazovanie tak, aby mu mohol vyhovieť.** Súd je arbitrom, ktorý má rozhodnúť o vine (ak prokurátor neunesol dôkazné bremeno), alebo má obžalovaného oslobodiť (ak prokurátor neunesol dôkazné bremeno). Napokon, tomuto názoru zodpovedá aj ustanovenie § 2 ods. 10 Tr. por., podľa ktorého majú povinnosť zisťovať skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, len orgány činné v trestnom konaní, ale nie aj súd. To koniec koncov vyplýva aj z novej koncepcie konania pred súdom, ktorá platí od 1. 1. 2006, kde hlavnou úlohou súdu je, zjednodušene povedané, rozhodnúť spor medzi stranami (alebo, povedané presnejšie, rozhodnúť, či prokurátor neunesol alebo neunesol dôkazné bremeno). **Úlohou súdu už totiž nie je zisťovať pravdu, ale len rozhodnúť spor.** Uvedené možno vyvodiť aj z toho, že v konaní pred súdom sa od 1. 1. 2006 uplatňuje aj tzv. teória formálnych dôkazov, čo znamená, že zákonodarca priamo v Trestnom poriadku stanovuje situácie, ako majú byť dôkazy hodnotené a sudca nemôže vysloviť v rozsudku iný názor. Táto teória vyplýva napríklad z inštitútu priznania viny, prípadne dohody o vine a treste, kde po splnení zákonných podmienok, súd vychádza bez toho, že by dôkazy sám vykonal, z „priznaného“, respektíve „dohodnutého“ skutkového stavu (nejde teda o pravdu zistenú, ale o pravdu priznanú, prípadne dohodnutú), ktorý potvrdzuje rozsudkom.

Zároveň je však potrebné uviesť, že ak súd postupuje v zmysle naznačených ustanovení a nedoplní sám dokazovanie, vystavuje sa tomu, že prokurátor podá proti oslobodzujúcemu rozsudku odvolanie (a to aj napriek svojej pasivite na hlavnom pojednávaní), v ktorom použije práve argumentáciu súdu z oslobodzujúceho rozsudku, že pre uznanie viny by bolo potrebné vykonať vo veci aj ďalšie dokazovanie (napríklad pri vyššie použítom prípade navrhne zisťovanie finančnej situácie obžalovaného), pričom nadriadený súd môže takémuto odvolaniu vyho-

viť práve s poukazom na to, že ďalšie dokazovanie už prokurátor ako strana v konaní navrhol a je potrebné sa ním zaoberať.

Vzhľadom na všetky uvedené skutočnosti možno závery tohto príspevku zhrnúť takto:

- a) prokurátor zastupuje v trestnom konaní primárne záujmy štátu a nie poškodenej osoby, a preto jeho úlohou nie je len „sekundovať“ policajtovi pri stíhaní konkrétnej osoby, pasívne vykonávať dozor, podávať obžaloby aj v nedostatočne preukázaných veciach, respektíve vo veciach, kde sú akékoľvek rozpory s tým, že „nech rozhodne súd“ a následne v konaní pred súdom čakať na rozhodnutie súdu a v prípade, že je oslobodzujúce, paušálne podávať odvolania. V trestnom konaní totiž neexistuje povinnosť, ktorá by nútila prokurátora postupovať vždy v neprospech obvineného (respektíve podozrivej osoby). Opakom zásady v pochybnostiach v prospech obžalovaného, uplatňovanej v konaní pred súdom, nie je zásada, ktorá by ukladala prokurátorovi v prípravnom konaní, respektíve v konaní pred súdom, povinnosť postupovať pri rozporoch v dôkazoch vždy v prospech poškodeného, respektíve v neprospech obvineného;
- b) úlohou orgánov činných v trestnom konaní je riadne vyhľadávať dôkazy, vykonávať ich a v zmysle § 2 ods. 12 Tr. por. ich aj hodnotiť, následne hodnotením odstraňovať prípadné rozpory vo vykonaných dôkazoch a obžalobu podávať len vtedy, ak možno celkom reálne očakávať v konaní pred súdom odsúdenie obvineného. Odstraňovanie rozporov v dôkazoch, zo strany orgánov činných v trestnom konaní, nie je neprípustným použitím zásady *in dubio pro reo*, pretože rozpory v dôkazoch neznamenajú, samé osebe, aj pochybnosti. Hodnotením dôkazov možno tieto rozpory odstrániť, pričom v prípadoch, že sa odstrániť objektívne nedajú – a je tak napríklad možná verzia skutkového deja uvádzaná poškodeným, ako aj iná protikladná verzia – je potrebné, ak ešte nebolo vznesené obvinenie a vec ani nemožno objasniť ďalšími dôkazmi, dôsledne sa zaoberať aj možnosťou prerušiť, postupom podľa § 228 ods. 1 Tr. por., trestné stíhanie, pretože skutkový stav nie je dostatočne preukázaný na podanie obžaloby;¹¹⁾
- c) prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 písm. a) alebo písm. c) Tr. por. aj vtedy, ak nie je absolútne isté (absolútne nepochybné), že sa skutok nestal, respektíve, že ho nespáchala obvinená osoba, nakoľko na takýto záver postačí, v zmysle § 2 ods. 10 Tr. por., aj istota relatívna (relatívna nepochybnosť), o ktorej nie sú dôvodné pochybnosti. **V tomto smere je potrebné odmietnuť predstierať (nepochybnú) istotu tam, kde v skutočnosti nie je (objektívne ani nemôže byť), neuspokojovať sa len s frázami a postulatmi (o tom, že možno dospieť k absolútnej nepochybnosti) a usilovať sa o také poňatie, ktoré vyhovuje právnej praxi a zdôrazňuje zákonnosť a ochranu občianskej slobody a ľudskej dôstojnosti;**¹²⁾

11) K uvedenému je potrebné uviesť, že nie je celkom jasné, čo viedlo zákonodarcu k tomu, že umožnil výsluch tzv. nezadržanej podozrivej osoby len v § 196 ods. 2 Tr. por. v rámci postupu pred začatím trestného stíhania, ale už nie aj v prípravnom konaní. Takáto možnosť by mala byť aj v prípravnom konaní, nakoľko konkrétnu podozrivú osobu nemožno vypočúvať ako svedka (to, že tak policajti bežne robia, treba označiť za neprijateľné) a ani ako obvineného. Trestný poriadok by mal zaviesť inštitút výsluchu tzv. nezadržaného podozriveho v prípravnom konaní, prípadne aj možnosť prerušiť trestné stíhanie vedené voči obvinenému z dôvodu, že zabezpečené dôkazy nepostačujú na podanie obžaloby, avšak neumožňujú ani zastaviť trestné stíhanie z dôvodu, že skutok nespáchal obvinený.

12) WEINBERGER, O.: *Logické a metodologické základy dŕkazŕ v oboru práva. Stát a právo č. 13/1967, s. 202 – text uvedený v zátvorke doplnil autor tohto článku.*

- d) v konaní pred súdom má dôkazné bremeno len prokurátor, a preto by nemalo byť od súdu vyžadované, aby pri pasivite prokurátora porušil zásadu rovnosti strán v konaní pred súdom a preberal na seba dôkazné bremeno a bol tak v akejsi pozícii „pomocníka“ prokurátora. Rovnosť strán znamená rovnosť práv v konaní pred súdom, ale nie aj rovnosť povinností, kde je v zásade len povinnosťou prokurátora preukázať vinu obžalovanému, pričom prokurátor má aj pružne reagovať na prípadné zmeny, ktoré vyplynuli z vykonaného dokazovania a v odôvodnených prípadoch zvažovať aj ustúpenie od obžaloby. Aby to bolo aj reálne možné, prokurátor by nemal byť len predĺženou rukou svojho bezprostredného nadriadeného a „držať obžalobu za každú cenu“.

Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas v judikatúre Súdneho dvora ES

prof. JUDr. Helena BARANCOVÁ, DrSc.
Právnická fakulta TU v Trnave

BARANCOVÁ, H.: Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas v judikatúre Súdneho dvora ES. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1206 – 1211.

Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas patrí v komunitárnom práve medzi atypické zamestnania, rozvoj ktorých Európska únie v posledných rokoch výrazne podporuje ako jeden z právnych nástrojov zníženia nezamestnanosti. Na druhej strane z pozície zákonodarcov členských štátov vyžaduje dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania medzi zamestnancami na ustanovený týždenný pracovný čas a zamestnancami na kratší týždenný pracovný čas. Existujúca slovenská pracovnoprávna úprava pracovného pomeru na kratší týždenný pracovný čas v Zákonníku práce nie je v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania. Tento nesúlad si všimla aj Európska komisia, ktorá žiada vládu SR o nápravu existujúceho stavu. V článku autorka poukazuje na konkrétne problémy nesúladu slovenskej pracovnoprávnej úpravy a smernice č. 97/81/ES týkajúcej sa rámcovej dohody o práci na kratší pracovný čas.

Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas patrí v práve Spoločenstva medzi atypické pracovnoprávne vzťahy. Európska únia v posledných rokoch uskutočnila viaceré iniciatívy podporujúce prácu v atypických pracovnoprávných vzťahoch ako jednu z možností uplatnenia sa na trhu práce.¹⁾ Právo Spoločenstva podporuje zamestnávanie fyzických osôb v atypických pracovných pomeroch, akým je aj práca na kratší týždenný pracovný čas. Na druhej strane však kladie pre právne poriadky členských štátov určité právne limity garantujúce sociálnoprávnu ochranu zamestnanca. Aj ďalší rozvoj práce v pracovnom pomere na kratší týždenný pracovný čas je v práve Spoločenstva podriadený zásade rovnakého zaobchádzania zamestnancov na kratší pracovný čas v porovnaní so zamestnancami na ustanovený týždenný pracovný čas (plný pracovný úväzok).

Právna úprava kratšieho týždenného pracovného času v § 49 Zákonníka práce z hľadiska kvality právneho postavenia zamestnanca rozlišuje medzi kratším týždenným pracovným časom všeobecne a týždenným pracovným časom kratším ako 15 hodín, v prípade ktorého zamestnancovi prislúcha podstatne nižší objem práv. Podľa § 49 ods. 6 Zákonníka práce pracovný pomer na kratší pracovný čas ako 15 hodín týždenne môže zamestnávateľ alebo za-

1) Pozri dokument Európskej komisie *Employment in Europe 2006*.

mestnanec skončiť výpoveďou z akéhokoľvek dôvodu alebo bez uvedenia dôvodu s výpovednou dobou 30 dní, ktorá začína plynúť dňom, v ktorom sa doručila výpoveď. Na pracovný pomer kratší ako 15 hodín týždenne podľa § 49 ods. 7 Zákonníka práce sa nevzťahujú ustanovenia o hromadnom prepúšťaní (§ 73 ZP), o výpovedných dobách (§ 62 ZP), ustanovenia o ochrannnej dobe [§ 64 ods. 1 písm. a), b), d) a, e], o predchádzajúcom prerokovaní výpovede alebo okamžitom skončení pracovného pomeru so sociálnym partnerom zamestnávateľa (§ 74 ods. 1 ZP), ako ani ustanovenie § 240 ods. 8 ZP o predchádzajúcom súhlase zástupcov zamestnancov pri výpovedi zamestnávateľa alebo pri okamžitom skončení pracovného pomeru voči zástupcom zamestnancov. Pracovný pomer kratší ako 15 hodín týždenne sa zo zákona nemení na pracovný pomer na neurčitý čas v prípade, že zamestnanec pokračuje v práci po jeho skončení s vedomím zamestnávateľa (§ 73 ZP).

Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas je upravený smernicou 97/81/ES o Rámcovej dohode o práci na kratší pracovný čas (ďalej len „smernica“), hlavnou myšlienkou ktorej je zabezpečenie rovnakého zaobchádzania zamestnancov pracujúcich v pracovnom pomere na kratší týždenný pracovný čas (čiastočný pracovný úväzok) v porovnaní so zamestnancami v pracovnom pomere na ustanovený týždenný pracovný čas (plný pracovný úväzok).

V nadväznosti na platnú pracovnoprávnu úpravu kratšieho pracovného času v Zákonníku práce a jej porovnanie so smernicou problémom zostáva súladnosť platnej pracovnoprávej úpravy Zákonníka práce so smernicou. Ukazuje sa, že v kvalite transpozície uvedenej smernice sú problémy, ktoré bránia uskutočneniu zásady rovnakého zaobchádzania so zamestnancami v pracovnom pomere na kratší týždenný pracovný čas v porovnaní so zamestnancami na ustanovený týždenný pracovný čas.

Základnou myšlienkou a účelom smernice je zabezpečenie odstránenia diskriminácie zamestnancov na kratší pracovný čas a súčasne aj rozvoj práce na kratší týždenný pracovný čas, ktorý prispieva k pružnej organizácii pracovného času a zohľadňuje potreby zamestnancov a zamestnávateľov. Tým sa, podľa aktuálnej judikatúry Súdneho dvora ES, myslí aj odstránenie administratívnych a iných prekážok, ktoré by mohli zamestnávateľov odrádzať od tejto formy zamestnania.²⁾

Podstatnou myšlienkou smernice je zásada rovnakého zaobchádzania zamestnancov na čiastočný pracovný úväzok so zamestnancami na plný pracovný úväzok. Táto zásada musí platiť pre všetky pracovné pomery na kratší týždenný pracovný čas, a to bez ohľadu na rozsah týždenného pracovného času. Podľa pracovnoprávej úpravy Zákonníka práce tak tomu nie je. Ustanovenie § 49 zakotvuje celý katalóg výnimiek, ktoré sa vzťahujú na zamestnancov pracujúcich v pracovnom pomere na týždenný pracovný čas kratší ako 15 hodín.

Na rozdiel od pracovnoprávej úpravy *de lege lata* smernica v doložke č. 2 umožňuje členskému štátu z osobnej pôsobnosti smernice celkom alebo čiastočne vyňať len zamestnancov na kratší pracovný čas, ktorí pracujú ako príležitostní zamestnanci. V prípade, ak by to členský štát využil, takéto vylúčenie príležitostnej práce je potrebné pravidelne kontrolovať a overovať, a to preto, či objektívne dôvody pre takéto vylúčenie príležitostnej práce sú stále platné. Vylúčenie príležitostnej práce zo zásady rovnakého zaobchádzania oprávňuje členský štát len za predpokladu

2) Pozri spojené veci C- 55/07 a 56/07 (Bozen) z 24. 4. 2008, v ktorých konštatoval, že vnútroštátna úprava je v rozpore s rámcovou smernicou, ak vyžaduje, aby bola v priebehu 30 dní po uzatvorení pracovných zmlúv na kratší pracovný čas kópia takejto pracovnej zmluvy zaslaná správne orgánu.

existencie objektívnych dôvodov. Je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania, zakotvenou v smernici, keď právna úprava členského štátu EÚ vyníma zo zásady rovnakého zaobchádzania aj zamestnancov, ktorí pravidelne pracujú menej ako 15 hodín týždenne.

Nielen výnimky ako také, ale aj rozsah výnimiek zo zásady rovnakého zaobchádzania, ktoré platia pre zamestnancov s týždenným pracovným časom kratším ako 15 hodín, je v rozpore s doložkou 4 smernice, ktorá pre účely zásady nediskriminácie neustanovuje minimálny rozsah týždenného pracovného času, a to s cieľom dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania so zamestnancami na kratší týždenný pracovný čas a zamestnancami na ustanovený týždenný pracovný čas.

Zmluva o ES umožňuje síce členským štátom EÚ určitý rámec voľnej úvahy pri transpozícii smernice, ale podľa názoru Komisie Slovenská republika znížením právnej ochrany u zamestnancov v pracovnom pomere s týždenným pracovným časom kratším ako 15 hodín konala nad rámec voľnej úvahy.³⁾ Tým, že slovenské právne predpisy plošne upierajú všetkým zamestnancom v pracovnom pomere s pracovným časom kratším ako 15 hodín sociálnu ochranu, ktorá prináleží zamestnancom na plný pracovný úväzok, značne presahujú rámec toho, čo je prijateľné vzhľadom na danú možnosť voľnej úvahy, čo je v rozpore so zásadou proporcionality, ako aj s nemennou judikatúrou Súdneho dvora, podľa ktorej sa musia výnimky z cieľa nediskriminácie vykladať a uplatňovať reštriktívne.

Ďalším, sekundárnym právnym následkom nedostatočnej transpozície smernice o čiastočnom pracovnom úväzku je, že sa prehľbuje nepriamo aj nerovnosť medzi mužmi a ženami, pretože na kratší pracovný čas pracujú viac ženy.⁴⁾

Pokiaľ ide o podmienky zamestnania, so zamestnancami na kratší pracovný čas sa podľa doložky 4 smernice nesmie zaobchádzať nevýhodnejším spôsobom, ako s porovnateľnými zamestnancami na plný pracovný úväzok len preto, že pracujú na kratší týždenný pracovný čas, pokiaľ takéto odlišné zaobchádzanie nie je odôvodnené objektívnymi dôvodmi.

V právnej veci C- 96/2002 (Vasiliki Nikolaidi) Súdny dvor ES posudzoval prípad nižšej mzdy u zamestnancov na kratší týždenný pracovný čas. V právnej vete rozhodnutia Súdny dvor ES vyslovil, že právna úprava, na základe ktorej zamestnanci pracujúci v čiastočnom pracovnom úväzku majú nižšiu časovú mzdu než zamestnanci v plnom pracovnom úväzku, je v rozpore s článkom 141 Zmluvy ES, pretože sa čiastočný pracovný úväzok viac týka žien ako mužov.

Podľa rozhodnutia Súdneho dvora ES v právnej veci C-300/06 (Ursula Voß) zo dňa 6. 12. 2007 došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania na základe pohlavia, ak úradníci pracujúci na čiastočný pracovný úväzok sú horšie odmeňovaní pri výkone nadčasovej práce ako zamestnanci pracujúci na plný pracovný úväzok v prípade, ak takáto právna úprava sa viac týka žien pracujúcich v čiastočnom pracovnom úväzku v porovnaní s mužmi.

Prvé významné rozhodnutie pokiaľ ide o zásadu rovnakého zaobchádzania mužov a žien z dôvodu pohlavia, týkajúce sa čiastočných pracovných úväzkov, je právna vec Jenkins, pri

3) Podľa článku 249 Zmluvy o ES sú členské štáty povinné zaručiť výsledok, ktorý im ukladá právo Spoločenstva.

4) C- 170/84 (Bilka) z 13. 5. 1986, C- 278/93 (Freers a Speckmann) zo 7. 3. 1996, C- 243/95 (Hill a Stapleton) zo 17. 6. 1998, C- 279/96, 280/96, 281/96 (Ansaldo Energia a iní) z 15. 9. 1998.

ktorom Súdny dvor ES konštatoval nepriamu diskrimináciu žien pracujúcich v čiastočnom pracovnom úväzku.⁵⁾

Porovnateľný zamestnanec

Pre účely zistenia, či sa v prípade práce vykonávanej v čiastočnom pracovnom úväzku dodržiava zásada rovnakého zaobchádzania, je nevyhnutné, aby členský štát vo svojom právnom poriadku zakotvil pojem „porovnateľný zamestnanec.“

Podľa tohto pojmu sa majú porovnať pracovné podmienky zamestnanca pracujúceho na ustanovený týždenný pracovný čas (plný pracovný úväzok) so zamestnancom pracujúcim na kratší týždenný pracovný čas (čiastočný pracovný úväzok) pri výkone rovnakej alebo podobnej práce. Problémom je, že pojem podobná práca nie je, podľa súčasného právneho stavu SR, definovaná zákonom. Pojem porovnateľný zamestnanec, ustanovený v § 40 ZP, nezodpovedá požiadavkám smernice. Porovnateľným zamestnancom podľa smernice je zamestnanec na plný pracovný úväzok u rovnakého zamestnávateľa, ktorý má rovnaký druh pracovnej zmluvy a ktorý je prijatý na rovnakú alebo podobnú prácu, pričom treba zohľadniť aj ostatné činitele, akými sú služobný vek a kvalifikácia. Ak porovnateľný zamestnanec u toho istého zamestnávateľa neexistuje, porovnanie pre účely dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania sa vykoná s odkazom na platnú kolektívnu zmluvu, a kde takejto zmluvy niet, potom s poukazom na platné právo, kolektívne zmluvy alebo prax.⁶⁾

V niektorých prípadoch možno za porovnateľného zamestnanca považovať aj zamestnanca mimo zamestnávateľa. Ide hlavne o prípady, keď kolektívne zmluvy zahŕňajú viac podnikov alebo koncern stanoví jednotné pracovné podmienky u svojich dcérskych spoločností (právna vec Lawrence, právna vec Allonby).⁷⁾

Zamestnávateľ však môže v určitých prípadoch vychádzať z hypotetických pracovných podmienok.

Absencia pojmu „porovnateľný zamestnanec“ spôsobuje závažné právne následky. Neumožňuje posúdiť dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa smernice.

V právnej veci Wippel Súdny dvor rozhodol, že do pôsobnosti smernice prislúcha aj zamestnankyňa, u ktorej podľa pracovnej zmluvy dĺžka a rozvrhnutie pracovného času sa určia v závislosti od množstva práce, ktorú treba vykonať (išlo o prácu, ktorú možno považovať aj za príležitostnú prácu), ak členský štát takýchto zamestnancov úplne alebo čiastočne nevylúčil z pôsobnosti článku 2 ods. 2 smernice. Pracovný čas pani Wippel bol kratší ako ustanovený týždenný pracovný čas.⁸⁾ Na predbežnú otázku nemeckého súdu, či nejde v tomto prípade o nepriamu diskrimináciu, ak vnútroštátne predpisy neustanovujú dĺžku ani rozvrhnutie pracovného času zamestnancov pracujúcich na čiastočný úväzok, Súdny dvor odpovedal, že je vecou posúdenia vnútroštátneho súdu, ktorý v konkrétnom prípade má preveriť, či uplatnenie takéhoto vnútroštátneho predpisu vedie na jednej strane k nevýhodnejšiemu zaobchádzaniu

5) C- 96/80 (Jenkins) z 31. 3. 1981, pozri tiež C- 170/84 (Bilka) z 13. 5. 1986.

6) C- 313/02 (Wippel) z 8. 8. 2002, bod 12, 58.

7) C- 256/01 (Allonby) z 13. 1. 2004, právna vec C- 320/00 zo 17. 9. 2002.

8) C-313/02 (Wippel) z 8. 8. 2002.

so zamestnancami na kratší pracovný čas v porovnaní so zamestnancami na plný pracovný úväzok (podľa doložky 4 smernice), a súčasne či takýto vnútroštátny predpis vedie k rozdielnemu zaobchádzaniu podľa článku 2 ods. 2 a článku 5 smernice 76/207/EHS (bod 33, 35, 39 rozhodnutia Súdneho dvora ES).⁹⁾

Predmetom tretej prejudiciálnej otázky nemeckého súdu bola platnosť pracovnej zmluvy na kratší pracovný čas z dôvodu diskriminácie, ktorá neobsahuje úpravu dĺžky pracovného času ani rozvrhnutie pracovného času, ale iba stanovuje, že sa určí v závislosti od množstva práce pre každý prípad osobitne, pričom dotknutý zamestnanec môže danú prácu prijať alebo odmietnuť. V odpovedi na túto otázku Súdny dvor ES vyjadril, že v tejto súvislosti je potrebné skúmať pred vnútroštátnym súdom, či má takáto pracovná zmluva na kratší pracovný čas v porovnaní s ostatnými zamestnancami s pracovným časom na ustanovený týždenný pracovný čas, nachádzajúcim sa v porovnateľnej situácii, diskriminačný charakter (bod 57 rozhodnutia). Ako vyplynulo z prejednávanej veci, u zamestnávateľa neexistuje žiadny porovnateľný zamestnanec s pani Wippel, preto takáto pracovná zmluva na kratší pracovný čas nezakladá nevýhodnejšie zaobchádzanie v zmysle doložky 4 smernice (bod 62 rozhodnutia). Podľa Súdneho dvora, ak v podmienkach konania pred vnútroštátnym súdom dve kategórie zamestnancov zamestnávateľa nie sú porovnateľné, pracovná zmluva na kratší týždenný pracovný čas podľa potreby, ktorá neustanovuje dĺžku pracovného času ani rozvrhnutie pracovného času, nezakladá diskriminačné opatrenie v zmysle článku 2 ods. 1 a článku 5 ods. 1 smernice 1976/207.

Vo výroku rozhodnutia Súdny dvor v nadväznosti na vyššie položenú otázku vyjadril, že pracovnú zmluvu na kratší týždenný pracovný čas, v ktorej nie je dohodnutá dĺžka pracovného času a rozvrhnutie pracovného času sa určí v závislosti od množstva práce, je platná v prípade, ak pracovné zmluvy všetkých ostatných zamestnancov jedného podniku stanovujú dĺžku týždenného pracovného času a rozvrhnutie pracovného času.

Fyzické osoby v pracovnom pomere s rozsahom týždennej práce kratším ako 15 hodín, resp. s rozsahom kratším ako 18 hodín boli predmetom posúdenia Súdneho dvora ES vo vzťahu k možnosti ich vyňatia zo systému povinného nemocenského a dôchodkového poistenia.¹⁰⁾ V tejto veci konštatoval, že ich vyňatie zo systému povinného nemocenského a povinného dôchodkového poistenia nie je diskrimináciou na základe pohlavia, a to ani v prípade, že sa príslušné ustanovenia týkajú viac žien ako mužov. Súdny dvor ES v tejto súvislosti uznal argumenty nemeckej vlády, ktorá vyňatie uvedenej kategórie osôb zdôvodnila ako predpis nevyhnutný na dosiahnutie cieľa sociálnej politiky, ktorý nesúvisí s diskrimináciou na základe pohlavia, aj keď sa významnejšie týka žien.¹¹⁾

Odstránenie prekážok v rozvoji práce na kratší pracovný čas

Doložka 5 smernice v súlade s nemennou judikatúrou Súdneho dvora ukladá členským štátom povinnosť identifikovať a analyzovať prekážky, ktoré môžu obmedzovať zamestnávanie na kratší týždenný pracovný čas a podľa možnosti ich odstraňovať.¹²⁾ Ide hlavne o prekážky,

9) Smernica č. 76/207/EHS.

10) C- 444/93 (Megner a Scheffel) zo dňa 14. 12. 1995.

11) Tamtiež, pozri tiež C- 317/93 ((Nolte) zo 14. 12. 1995, tiež C-189/91 (Kirsammer Hack) z 30. 11. 1993.

12) Spojené veci C- 55/07 a C- 56/07 (Bozen a iní) z 24. 4. 2008.

ktoré môžu podniky odrádzať od tejto formy práce. Podľa aktuálnej judikatúry Súdneho dvora ES doložka 5 smernice bráni vytváraniu prekážok, ktoré nie sú opodstatnené objektívnymi dôvodmi.¹³⁾

V spojených právnych veciach (Bozen a iní) Súdny dvor ES vyjadril, že povinnosť zamestnávateľa zasielať pracovné zmluvy na kratší týždenný pracovný čas inšpektorátu práce je v rozpore s cieľom smernice a neuznal vyjadrenia talianskej vlády, že uvedené opatrenie je právnou zárukou transparentnosti a boja s nelegálnou prácou (bod 16 a 17). Naopak, uvedené opatrenie Súdny dvor ES posúdil ako administratívnu prekážku, ktorá môže obmedziť možnosti práce na kratší týždenný pracovný čas v zmysle doložky 5 ods. 1 písm. a) smernice (bod 24).

Záver

Pracovný pomer na kratší týždenný pracovný čas, aj keď v práve ES patrí k atypickým zamestnaniam, ako jedna z foriem uplatnenia sa na trhu práce, má veľký význam pre zvýšenie zamestnanosti v celej Európskej únii. Rozširovanie možnosti prístupu na trh práce je súčasne spojené s požiadavkami na minimálnu úroveň ochrany zamestnancov, pretlmočenými v smernici o práci v čiastočnom pracovnom úväzku. Členské štáty EÚ majú na jednej strane povinnosť rozširovať prácu na čiastočný pracovný úväzok, a na druhej strane naplniť cieľ smernice aj dodržiavaním zásady rovnakého zaobchádzania zamestnancov na kratší týždenný pracovný čas v porovnaní so zamestnancami na ustanovený týždenný pracovný čas. Ukazuje sa, že transpozícia smernice o kratšom týždennom pracovnom čase (čiastočnom pracovnom úväzku) do slovenského právneho poriadku nie je na konci a treba ju v blízkej budúcnosti optimalizovať. Pri predpokladanej zmene právnej úpravy bude potrebné vychádzať aj z aktuálnej judikatúry Súdneho dvora ES, ktorá obsahuje mnohé významné právne výpovede o správnosti právnej úpravy kratšieho týždenného pracovného času.

13) *Tamtiež, bod 18.*

Inštitucionálny systém pri uplatňovaní komunitárneho súťažného práva

Peter VARGA

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
PRK Partners s.r.o.

VARGA, P.: Inštitucionálny systém pri uplatňovaní komunitárneho súťažného práva. Justičná revue, 61, 2009, č. 10, s. 1212 – 1230.

Článok analyzuje postavenie inštitúcií, ktoré aplikujú právne normy komunitárneho súťažného práva, keďže aj inštitucionálna oblasť bola ovplyvnená reformou komunitárneho súťažného práva. Došlo k rozšíreniu právomocí aj na národné súťažné orgány a národné súdy, ktoré môžu aplikovať komunitárne súťažné normy. Tomu bolo potrebné prispôsobiť aj príslušné právne predpisy v Slovenskej republike.

1. Úvod

Politika ochrany hospodárskej súťaže patrila dlhodobo, možno povedať že od prijatia Nariadenia 17/62,¹⁾ čo bolo štyri roky po účinnosti Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva²⁾ (ďalej len „ZES“), medzi výlučnú právomoc Európskeho spoločenstva (ďalej prípadne aj ako „Spoločenstvo“). Avšak aj v tejto oblasti došlo nedávno k zmenám, ktorými prišlo k posunu časti právomocí na orgány členských štátov. Politika ochrany hospodárskej súťaže predstavuje významnú právomoc Európskeho spoločenstva, ktorou sa zabezpečuje dodržiavanie a uplatňovanie jeho úloh a cieľov, medzi ktoré patrí najmä vytvorenie spoločného trhu.³⁾ Aplikácia práva však musí byť zverená konkrétnym inštitúciám, ktoré budú dohliadať na realizáciu komunitárneho práva v praxi a zabezpečovať jeho vynucovanie. V nedávnom období došlo k významnej reforme komunitárneho súťažného práva, ktorá má zabezpečiť efektívnejšiu aplikáciu komunitárneho súťažného práva. Došlo taktiež k rozšíreniu počtu inštitúcií, ktoré sú oprávnené komunitárne súťažné právo aplikovať.

1) Nariadenie Rady č. 17 zo 6. februára 1962, prvé vykonávacie nariadenie k článkom 81 a 82 ZES (mimoriadne vydanie Úradného vestníka Európskej únie Kapitola 08, zväzok 01, s. 3 – 10; Úradný vestník Európskych spoločenstiev 13 z 21. februára 1962, s. 204 – 211). Nariadenie bolo naposledy zmenené a doplnené nariadením (ES) č. 1216/1999 (Úradný vestník L 148, z 15. júna 1999, s. 5).

2) Konsolidované znenie Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva bolo publikované v Úradnom vestníku Európskej únie C 321 E/1 z 29. decembra 2006.

3) Článok 2 ZES stanovuje: „Úlohou Spoločenstva je utvorením spoločného trhu a hospodárskej a menovej únie a uskutočňovaním spoločných politík a činností uvedených v článkoch 3 a 4 podporovať v celom Spoločenstve harmonický, vyrovnaný a trvalo udržateľný rozvoj hospodárskych činností, vysokú úroveň zamestnanosti a sociálnej ochrany, rovnoprávne postavenie žien a mužov, trvalý a neinflačný rast, vysokú úroveň konkurencieschopnosti a zblížovanie hospodárskej výkonnosti, vysokú úroveň ochrany a zlepšovania kvality životného prostredia, zvyšovanie životnej úrovne a kvality života, hospodársku a sociálnu súdržnosť a solidaritu medzi členskými štátmi.“ Článok 3 ods. 1 stanovuje činnosti Spoločenstva na účely uvedené v článku 2 ZES. Medzi tieto činnosti patrí aj vnútorný trh, charakterizovaný zrušením prekážok pre voľný tovar, osôb, služieb a kapitálu medzi členskými štátmi.

2. Rada

Rada (nazývaná aj ako Rada Európskej únie alebo Rada ministrov) sa vo všeobecnosti považuje za jednu z najplyvnejších inštitúcií Európskej únie. Rada pozostáva zo zástupcov každého členského štátu na ministerskej úrovni.⁴⁾ Rada je hlavným legislatívnym orgánom, keďže v konečnom dôsledku schvaľuje návrhy komunitárnych právnych predpisov. V oblasti komunitárneho práva na ochranu hospodárskej súťaže však Rada nie je tou najvýznamnejšou inštitúciou, i keď jej postavenie v legislatívnom procese je významné. Na základe článku 83 ZES je Rada oprávnená prijímať sekundárne právne akty v oblasti zakázaných dohôd (článok 81 ZES) a zneužívania dominantného postavenia (článok 82 ZES). Rada vydá príslušné nariadenia alebo smernice na vykonávanie zásad ustanovených v článkoch 81 a 82 na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom. Rada pritom rozhoduje kvalifikovanou väčšinou.⁵⁾ Takže v konečnom dôsledku je to Rada, ktorá prijíma najdôležitejšie právne akty v oblasti súťažného práva. Tak to bolo aj pri prijatí prvého nariadenia Rady č. 17/62, ktoré bolo prvým vykonávacím nariadením k článkom 81 a 82 ZES,⁶⁾ ale aj nariadenia Rady č. 1/2003 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže, stanovených v článkoch 81 a 82 ZES, ktoré je účinné od 1. mája 2004⁷⁾ (ďalej len „Nariadenie 1/2003“). V tomto Nariadení 1/2003 bola Komisii zverená rozsiahla právomoc pri uplatňovaní komunitárneho súťažného práva.⁸⁾ Rada taktiež na Komisiu preniesla časť legislatívnej právomoci, najmä v oblasti prijímania blokových výnimiek.⁹⁾ Delegácia právomoci na Komisiu má značný význam v tom, že Komisia je predsa len pružnejšia pri prijímaní právnych predpisov, rýchlejšie dokáže reagovať na vzniknutú situáciu, ktorú je potrebné právom upraviť, a taktiež významný prínos spočíva aj v tom, že nie je potrebné hľadať kompromisy rôzneho charakteru pri prijímaní právneho predpisu v Komisii, ako by tomu mohlo byť, ak by k schvaľovaniu návrhu právneho aktu dochádzalo v Rade.¹⁰⁾ Niekedy je problema-

4) Článok 203 ods. 1 ZES.

5) Kvalifikovaná väčšina je upravená v článku 205 ZES. Na prijatie právneho aktu je potrebné získať 255 hlasov (z celkového počtu 345 hlasov). Ak sa nehlasuje na návrh Komisie, hlasy za návrh musia reprezentovať dve tretiny členských štátov. Ktorýkoľvek členský štát môže taktiež požiadať o vykonanie tzv. testu reprezentatívnosti, na základe ktorého sa skúma, či hlasy za prijatie právneho aktu reprezentujú 62% celkového obyvateľstva Európskej únie. Ak daná podmienka nie je splnená, hľadá sa na návrh právneho aktu akoby nebol prijatý.

6) Názov nariadenia č. 17 bol upravený s ohľadom na prečíslovanie článkov ZES, v súlade s článkom 12 Amsterdamskej zmluvy; pôvodný odkaz sa vzťahoval na články 85 a 86 ZES.

7) Publikované v Úradnom vestníku L 001, zo dňa 4. januára 2003, s. 0001 – 0025.

8) Nariadenie 1/2003 sa uplatňuje nielen na území Európskeho spoločenstva, ale taktiež na celom území Európskeho hospodárskeho priestoru. Za zabezpečenie uplatňovania súťažných pravidiel zodpovedá Kontrolný orgán EFTA, ktorý zabezpečuje aplikáciu pravidiel v rámci Európskeho hospodárskeho priestoru spolu s Komisiou. Pokiaľ však daný prípad ovplyvňuje najmä hospodársku súťaž v rámci Európskeho spoločenstva, tak vo veci bude konať Komisia. Tak Kontrolný orgán EFTA ako aj Komisia majú oprávnenie uložiť sankcie za porušenie súťažných pravidiel. Súťažné pravidlá platné v Európskom hospodárskom priestore majú právny základ v nasledujúcich právnych aktoch:

– Dohoda o založení Európskeho hospodárskeho priestoru Publikovaná v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev L 001 z 3. januára 1994) časť IV, Kapitola 1

– Príloha XIV Dohody o Európskom hospodárskom priestore

– Protokoly 21, 22, 23, 24 a 25 Dohody o Európskom hospodárskom priestore

– Protokol 4 o úlohách a právomociach Kontrolného orgánu EFTA v oblasti hospodárskej súťaže, ktorý reflektuje znenie Nariadenia 1/2003.

9) Tie sa týkajú uplatňovania článku 81 ods. 3 ZES. Tento článok umožňuje vyňatie dohôd spod kategórie dohôd, ktoré sú právom reprobované.

10) Je potrebné si uvedomiť, že vzhľadom na zloženie Rady, táto zastupuje záujmy členských štátov. Preto často v rámci legislatívneho konania dochádza k zdĺhavému prijímaniu právnych predpisov, keďže hlasovanie členov Rady je mnohokrát politicky motivované.

tické dospieť ku kompromisu, najmä v prípade, ak je potrebné prijať právny akt na základe článku 308 ZES.¹¹⁾ Vtedy sa vyžaduje na prijatie právneho aktu jednomyselné rozhodnutie.

Články 83 a 308 ZES slúžili ako právny základ pre prijatie Nariadenia Rady (ES) č. 139/2004 o kontrole koncentrácií medzi podnikmi¹²⁾ (ďalej len „Nariadenie 139/2004“), ktoré umožňuje vykonávať kontrolu nad zlučovaním podnikov pri koncentráciách, ktoré dosahujú komunitárnu dimenziu, aby nedošlo k narušeniu hospodárskej súťaže na vnútornom trhu, ktorý zahŕňa nielen členské štáty Európskeho spoločenstva, ale aj štáty Európskeho hospodárskeho priestoru.¹³⁾ V oblasti štátnej pomoci dáva článok 89 ZES Rade právomoc prijímať kvalifikovanou väčšinou nariadenia na uplatnenie článkov 87 a 88 ZES. Rada prijíma právne predpisy na základe článku 89 ZES na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom.

3. Európsky parlament

V oblasti súťažného práva vstupuje Európsky parlament do legislatívneho procesu, čo je explicitne vyjadrené v článku 83 ZES. Postavenie Európskeho parlamentu však nie je v legislatívnom procese najvýznamnejšie, keďže na prijatie právneho aktu je potrebné splniť požiadavku porady s Európskym parlamentom, ktorý dáva k navrhovanému právnomu aktu svoje stanovisko. Toto stanovisko Európskeho parlamentu však nijakým spôsobom právne nezaväzuje Radu, aby ho v konečnom dôsledku zohľadnila. Nič to však nemení na tom, že stanovisko Európskeho parlamentu má najmä politickú váhu. Z uvedeného vyplýva, že Európsky parlament nemá právo veta pri prijímaní právnych aktov súťažného sekundárneho komunitárneho práva.

Podobne aj v prípade prijímania právnych predpisov v oblasti štátnej pomoci vstupuje Európsky parlament do legislatívneho procesu, avšak jeho úloha je len poradná, teda Rada nemusí v konečnom dôsledku pri schvaľovaní návrhu právneho predpisu brať na stanovisko Európskeho parlamentu ohľad.¹⁴⁾

11) Článok 308 ZES sa označuje aj ako *flexibilná klauzula*, ktorá umožňuje prijatie právneho aktu v prípade, že ZES neposkytuje inštitúciám Európskej únie dostatočné právomoci, ale prijatie právneho aktu je potrebné na dosiahnutie niektorého z cieľov Spoločenstva v rámci fungovania spoločného trhu. V takom prípade právny akt prijíma Rada jednomyselným rozhodnutím (na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom).

12) Nariadenie Rady (ES) č. 139/2004 z 20. januára 2004 o kontrole koncentrácií medzi podnikmi (nariadenie o fúziách; publikované v Úradnom vestníku L 024 z 29.1.2004, s. 1 – 22), ktoré nahrádza nariadenie Rady (EHS) č. 4064/89 z 21. decembra 1989 o kontrole koncentrácií medzi podnikmi (publikované v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev L 395 z 30. 12. 1989, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku Kapitola 08, zväzok 01, s. 31 – 42), zmenené a doplnené nariadením Rady (ES) č. 1310/97 (publikované v Úradnom vestníku Európskych spoločenstiev L 180 z 9. 7. 1997, mimoriadne vydanie v slovenskom jazyku Kapitola 08, zväzok 01, s. 164 – 169).

13) Na Nariadenie 139/2004 nadväzuje nariadenie Komisie (ES) č. 802/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vykonáva nariadenie Rady (ES) č. 139/2004 o kontrole koncentrácií medzi podnikmi (publikované v Úradnom vestníku Európskej únie L 133 z 30. apríla 2004, s. 1 – 39), ktoré bolo prijaté zo zreteľom na článok 23 ods. 1 Nariadenia 139/2004, s platnosťou na celé územie Európskeho hospodárskeho priestoru.

14) Článok 89 ZES: „Na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom môže Rada kvalifikovanou väčšinou vydať akékoľvek nariadenia potrebné na uplatnenie článkov 87 a 88 a najmä môže stanoviť podmienky uplatnenia článku 88 ods. 3 ako aj uviesť druhy pomoci, ktoré sú vyňaté z tohto postupu.“

V ostatných oblastiach právomocí Európskeho spoločenstva však badať neustály trend posilňovania právomocí Európskeho parlamentu v legislatívnej oblasti. Posilnenie právomocí Európskeho parlamentu priniesla predovšetkým Amsterdamská zmluva.¹⁵⁾

4. Európska komisia

Európska komisia¹⁶⁾ je predovšetkým vnímaná ako výkonný orgán Európskych spoločenstiev. Komisia je zložená z 27 členov, platí teda princíp, že každý členský štát navrhuje jedného člena Komisie. Komisia je označovaná aj ako „strážkyňa zmlúv“, ktorá dohliada na dodržiavanie a rešpektovanie tak komunitárneho práva, ako aj záujmov Európskeho spoločenstva. Členovia Komisie teda neobhajujú záujmy členských štátov, ale záujmy Európskych spoločenstiev.¹⁷⁾

4.1. Vnútoraná štruktúra Komisie

Vnútorne sa Komisia člení na tzv. *generálne riaditeľstvá* (Directorates General, zaužívaná skratka DG). Činnosť generálnych riaditeľstiev vedie člen Komisie (zaužívaný pojem komisár). Za Generálne riaditeľstvo pre hospodársku súťaž v súčasnosti zodpovedá Holanďanka, pani Neelie Kroes, ktorá vystriedala Maria Montiho, člena predchádzajúcej Komisie pod vedením Romana Prodiho, jednu z najvýraznejších osobností na čele Generálneho riaditeľstva hospodárskej súťaže.

Úlohou Generálneho riaditeľstva pre hospodársku súťaž je zabezpečenie dodržiavania komunitárnych súťažných pravidiel a zabezpečenie efektívneho fungovania vnútorného trhu, čím sa má prispievať k prospechu spotrebiteľov a k efektívnej súťaži ako takej. Za týmto účelom má Komisia nasledujúce právomoci a vykonáva svoju činnosť v nasledovných oblastiach:¹⁸⁾

- zabezpečuje vykonávanie pravidiel týkajúcich sa zákazu kartelových dohôd,¹⁹⁾ zneužívania dominantného postavenia,²⁰⁾ kontroly postavenia podnikov, ktoré majú verejnoprávnú povahu a podnikov, ktorým členské štáty priznávajú osobitné alebo výlučné práva,²¹⁾ kontroly koncentrácií,²²⁾ štátnej pomoci,²³⁾ čím zabezpečuje dodržiavanie

15) Posilnenie spočíva v tom, že Európsky parlament hrá významnejšiu úlohu v legislatívnom procese. Nie je teda už potrebné s Európskym parlamentom „len“ konzultovať, ale väčšina právnych predpisov sa prijíma v tzv. spolurozhodovacím legislatívnom postupe.

16) ZES používa výraz Komisia, teda nie v bežnej reči zaužívaný výraz Európska komisia. Preto bude v ďalšom texte používaný právnický výraz Komisia.

17) V zmysle článku 213 ods. 2 ZES vyplýva, že členovia Komisie vykonávajú svoje funkcie úplne nezávisle a vo všeobecnom záujme Spoločenstva. Členovia Komisie nesmú prijímať pokyny od vlád členských štátov, ktoré ich navrhli, ani od iných inštitúcií. Rovnako ZES vyjadruje povinnosť pre členské štáty, ktoré sa musia zdržať konania, ktorým by mohli ovplyvňovať členov Komisie pri plnení ich úloh. Za účelom zabezpečenia úplnej nezávislosti výkonu funkcie člena Komisie stanovuje ZES pre členov Komisie inkompatibilitu s inými platenými alebo neplatenými pracovnými činnosťami.

18) Bližšie k úlohám Generálneho riaditeľstva hospodárskej súťaže: <http://ec.europa.eu/dgs/competition/mission/>

19) Právna úprava obsiahnutá v článku 81 ZES.

20) Právna úprava obsiahnutá v článku 82 ZES.

21) Právna úprava obsiahnutá v článku 86 ZES, ktorý ustanovuje, že aj podniky, ktoré „sú poverené poskytovaním služieb všeobecného hospodárskeho záujmu alebo podniky, ktoré majú povahu fiškálneho monopolu, podliehajú pravidlám tejto zmluvy, najmä pravidlám hospodárskej súťaže, za predpokladu, že uplatňovanie týchto pravidiel neznesiteľne narušuje právne alebo v skutočnosti plniť určité úlohy, ktoré im boli zverené. Rozvoj obchodu nesmie byť

ustanovení ZES a jej cieľov. Za tým účelom má rozsiahle právomoci, ktoré jej umožňujú prijímanie opatrení, ktoré majú značný odstrašujúci účinok a ktorými motivuje podniky,²⁴⁾ aby dodržiavali komunitárne súťažné pravidlá

- možnosť požiadať podniky o informácie a možnosť vykonať šetrenie v určitom odvetví hospodárstva alebo v určitom druhu dohôd v rôznych oblastiach. Za tým účelom môže Komisia požadovať od podnikov rôzne informácie, prípadne môže vykonať v dotknutých podnikoch inšpekcie.²⁵⁾ Právomoc požadovať informácie je nevyhnutná pre prípadnú potrebu prijatia opatrení na vynútenie pravidiel súťažného práva. Vyšetrovanie môže Komisia začať aj na neformálne podnety, ktoré poukazujú na neefektívne fungovanie trhu, pričom dôvod pre takúto disfunkciu nie je zřejmý, prípadne ak je vyšetrovanie potrebné pre dôkladné prešetrenie záležitosti a začatie vyšetrovania je nevyhnutné pre získanie požadovaných informácií
- rozvoj politiky hospodárskej súťaže a jej následné premietnutie do právnych pravidiel, či už hmotnoprávných alebo procesných. Za tým účelom je potrebné komunikovať s orgánmi ochrany hospodárskej súťaže v jednotlivých členských štátoch.

Na čele Generálneho riaditeľstva pre hospodársku súťaž je *generálny riaditeľ*, ktorým je v súčasnosti pán Philip Lowe. Zodpovedá za prácu takmer 700 zamestnancov pracujúcich na Generálnom riaditeľstve pre hospodársku súťaž.²⁶⁾

Na Generálnom riaditeľstve pre hospodársku súťaž pracuje *hlavný ekonóm hospodárskej súťaže*,²⁷⁾ ktorý sa zodpovedá priamo generálnemu riaditeľovi a poskytuje nezávislé ekonomické poradenstvo k jednotlivým sporom. Vyjadruje sa predovšetkým k ekonomickým následkom a dopadom prijatých opatrení. Hlavný ekonóm hospodárskej súťaže poskytuje nezávislé

ovplyvnený v takom rozsahu, aby to bolo v rozpore so záujmami Spoločenstva.“ Na tieto podniky sa teda rovnako uplatňujú súťažné pravidlá komunitárneho práva.

- 22) Právna úprava kontroly koncentrácií nie je upravená primárnym právom (teda ZES), ale sekundárnou legislatívou, Nariadením 139/2004.
- 23) Právna úprava štátnej pomoci vychádza z článkov 87 až 89 ZES. V prípade posudzovania štátnej pomoci má Komisia veľmi rozsiahle právomoci, keďže zabezpečuje, aby zásahmi členských štátov nedošlo k narušeniu rozvoja alebo fungovania spoločného trhu. Komisia posudzuje zlučiteľnosť štátnej pomoci so spoločným trhom a v prípade ak zistí, že štátna pomoc je nezlučiteľná so spoločným trhom, tak rozhodne o jej zrušení alebo úprave. V prípade, že členský štát nerešpektuje rozhodnutia Komisie v tejto veci, môže Komisia predložiť vec priamo Súdnemu dvoru Európskych spoločenstiev.
- 24) Podnik je adresátom noriem komunitárneho súťažného práva. V zmysle doterajšej ustálenej judikatúry sa za podnik považuje „akýkoľvek subjekt vstupujúci do ekonomickej aktivity bez ohľadu na formu a spôsob financovania“ (prípád C-41/90, Klaus Höfner a Fritz Elsner v. Macroton GmbH). K vymedzeniu pojmu podnik pozri bližšie: Varga P.: Interpretácia výrazu podnik v komunitárnom práve hospodárskej súťaže. In: Európske výzvy súčasného právneho vývoja; zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Malacky 20. – 21.10. 2005. [1. vyd.]. Trnava, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2006. V kontexte hospodárskej súťaže sa podnikom môže rozumieť aj taký subjekt, ktorý nie je založený na podnikateľský účel. Príkladom môžu byť organizácie kolektívnej správy práv, spravujúce autorské práva a práva súvisiace s autorským právom. Aj takéto subjekty sa môžu dopustiť porušenia zakázaného v článku 82 ZES. Bližšie napr. Adamová Z.: Komunitárny právny rámec kolektívnej správy práv. Duševné vlastníctvo, 2008, č. 3, s. 12 – 17. Adamová Z.: Kolektívna správa autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom – 1. časť. Duševné vlastníctvo, 2006, č. 1, s. 21 – 26. Adamová Z.: Kolektívna správa autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom – 2. časť. Duševné vlastníctvo, 2006, č. 2, s. 6 – 10.
- 25) Článok 17 Nariadenia Rady (ES) č. 1/2003 o vykonávaní pravidiel hospodárskej súťaže, stanovených v článkoch 81 a 82 ZES.
- 26) Pre bližšie informácie týkajúce sa vnútornej štruktúry Generálneho riaditeľstva pre hospodársku súťaž pozri: http://ec.europa.eu/dgs/competition/index_sk.htm
- 27) Pre bližšie informácie o hlavnom ekonómovi pozri: http://ec.europa.eu/dgs/competition/economist/role_en.html

ekonomické poradenstvo pri aplikácii komunitárneho súťažného práva, keďže súťažné právo je veľmi úzko spojené s ekonomickým hodnoteniami. Jeho význam je značný aj v konaniach pred komunitárnymi súdmi, keďže sa vyjadruje k ekonomickým aspektom prípadu. V súčasnosti túto pozíciu zastáva pán Damien Neven.

Na Generálnom riaditeľstve taktiež pôsobia *nezávislí vyšetrovatelia*,²⁸⁾ ktorí zodpovedajú priamo členke Komisie pre hospodársku súťaž. Ich úlohou je zabezpečiť dodržiavanie procesných práv účastníkov konania (právo byť vypočutý, právo na prístup k spisu,²⁹⁾ dohľad nad ústnym konaním, zabezpečenie dôvernosti konania), ako aj dohľad nad odborným rozhodovaním v prebiehajúcich konaniach.

Generálne riaditeľstvá sa ďalej vnútorne členia na riaditeľstvá.³⁰⁾ Pri Generálnom riaditeľstve pôsobí *poradný výbor*, ktorý pozostáva z národných expertov, ktorí sa predovšetkým vyjadrujú k návrhom nových právnych predpisov, taktiež sa vyjadrujú k jednotlivým návrhom individuálnych právnych aktov.

Komisia je kolektívny orgán, jej členovia prijímajú podstatné rozhodnutia na zasadnutiach Komisie.³¹⁾ V menej dôležitých oblastiach sú oprávnení rozhodovať aj sami komisári, vždy však na základe delegácie právomoci zo strany Komisie.

V oblasti práva na ochranu hospodárskej súťaže rozhoduje predovšetkým vo veciach vykonávania a uplatňovania právnych predpisov komunitárneho súťažného práva, hoci od poslednej významnej reformy komunitárneho súťažného práva sa Komisia o toto svoje oprávnenie delí s príslušnými orgánmi v členských štátoch.

5. Komunitárne súdy

Pôvodne bol jedinou súdnou inštitúciou Európskeho spoločenstva *Súdny dvor*. Avšak od roku 1989 začal taktiež pôsobiť v oblasti komunitárneho práva aj *Súd prvého stupňa*. Súdnu právomoc Súdu prvého stupňa sa od jeho vzniku postupne rozširovala, a tak Súd prvého stupňa rozhoduje dnes o prípadoch týkajúcich sa aj oblasti súťažného práva, hoci významná časť agendy sa týka aj žalôb smerujúcich proti rozhodnutiam Európskeho patentového úradu.

28) Bližšie informácie o vyšetrovateľoch pozri: http://ec.europa.eu/competition/hearing_officers/index_en.html

29) Právo na prístup k dokumentom je garantované v článku 41 Charty základných práv a slobôd Európskej únie, ktorá garantuje právo každej osoby na prístup k dokumentom, pri rešpektovaní legitímneho záujmu na dôvernosti a ochrany profesionálneho a obchodného tajomstva. Účelom práva na prístup k dokumentom, teda aj k spisu, ktorý Komisia vedie o danej osobe, je možnosť vyjadriť sa k získaným dôkazom, čo je vyjadrením práva byť vypočutý v konaní. Vo všeobecnosti má dotknutá osoba právo na prístup k celému spisu, avšak možno rozhodnúť o nezverejnení častí, ktoré sú dôverného charakteru alebo internej povahy. Za týmto účelom vydala Komisia Oznámenie o pravidlách pre prístup k dokumentom Komisie v prípadoch podľa článkov 81 a 82 ZES, článkov 53, 54 a 57 Dohody o Európskom hospodárskom priestore a Nariadenia Rady č. 139/2004 (uverejnené v Úradnom vestníku C 325 z 22. decembra 2005).

30) Organizačná štruktúra Generálneho riaditeľstva pre hospodársku súťaž je dostupná na nasledujúcej oficiálnej internetovej stránke Komisie: http://ec.europa.eu/dgs/competition/directory/organi_en.pdf

31) V zmysle článku 219 ZES sa Komisia uznáva rozhodnutím väčšiny členov, teda na prijatie rozhodnutia Komisie postačuje jednoduchá väčšina. Článok 218 ods. 2 ZES stanovuje, že Komisia prijíma svoj rokovací poriadok. Ten bol prijatý rozhodnutím Komisie z 15. novembra 2005 (2005/960/EC, Euratom). V Úradnom vestníku bol rokovací poriadok uverejnený dňa 30. decembra 2005. Dostupný je na tejto internetovej stránke: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_347/l_34720051230en00830090.pdf

5.1. Zloženie Súdneho dvora a Súdu prvého stupňa

Súdny dvor ako aj Súd prvého stupňa sa skladajú z jedného sudcu za každý členský štát.³²⁾ Sudcovia sú pri výkone svojej sudcovskej činnosti úplne nezávislí, nie sú závislí ani na vláдах členských štátov, ktoré ich menovali. Funkčné obdobie sudcov je šesťročné, sudcovia sú vymenúvaní na základe spoločnej dohody vlád členských štátov,³³⁾ ich funkčné obdobie môže byť opätovne obnoviteľné. Vo všeobecnosti je zaužívané, že vlády členských štátov akceptujú návrhy na sudcov z ostatných členských štátov. Každé tri roky dochádza k čiastočnej obnove sudcovského zboru.³⁴⁾ Článok 221 ZES stanovuje spôsoby zasadnutia Súdneho dvora (v pléne, vo veľkom senáte alebo v senátoch). V prípade rozhodovania prípadov z oblasti práva na ochranu hospodárskej súťaže rozhodujú sudcovia predovšetkým v trojčlenných alebo päťčlenných senátoch.

Sudcom Súdneho dvora taktiež pomáhajú *generálni advokáti*.³⁵⁾ Úlohou generálnych advokátov je verejne, s úplnou neustrannosťou a nezávislosťou predkladať sudcom odôvodnené závery.³⁶⁾ Prax je však taká, že sudcovia Súdneho dvora sa väčšinou so závermi generálnych advokátov stotožnia. Nebýva to však pravidlo, v mnohých prípadoch sudcovia dospeli k rozhodnutiam, ktoré sa odlišovali od právnych záverov generálnych advokátov.³⁷⁾ Generálni advokáti však nemusia podávať svoje závery v každom prípade. Pokiaľ majú sudcovia za to, že vec neobsahuje žiadnu novú právnu otázku, môžu po vypočutí generálneho advokáta rozhodnúť, že vec bude prejednaná bez záverov generálneho advokáta.³⁸⁾ Generálni advokáti nepôsobia pri Súde prvého stupňa. Štatút Súdneho dvora však stanovuje možnosť, že sudcovia Súdu prvého stupňa môžu byť povolani na plnenie úloh generálneho advokáta.³⁹⁾ Niekedy sa na činnosť generálnych advokátov vznáša kritika, najmä keď sa nesnažia prípad analyzovať racionálne do hĺbky, ale snažia sa prípad analyzovať spôsobom, „ako by asi sudcovia rozhodli“. Ako uvádza Valentina Korah, je to najmä z dôvodu, že generálni advokáti merajú svoj úspech počtom záverov, s ktorými sa sudcovia napokon stotožnili.

Súdny dvor ako aj Súd prvého stupňa vydávajú rozhodnutia, v ktorých nie sú vyjadrené právne názory jednotlivých sudcov. Rozhodnutia Súdneho dvora sú kolektívne rozhodnutia, čo možno vidieť na mnohých rozhodnutiach, keďže výsledný text rozhodnutia je mnohokrát

32) Článok 221 ZES stanovuje, že Súdny dvor sa skladá z jedného sudcu za každý členský štát. V prípade Súdu prvého stupňa stanovuje článok 224 ZES, že Súd prvého stupňa sa skladá aspoň z jedného sudcu za každý členský štát. Počet sudcov Súdneho dvora však ustanovuje článok 48 Štatútu Súdneho dvora.

33) Článok 223 ZES.

34) Článok 223 ZES. V zmysle ustanovenia článku 224 ZES, podľa ktorého sa ustanovenia týkajúce sa Súdneho dvora použijú aj na Súdny dvor, pokiaľ ustanovenia štatútu Súdneho dvora neustanovujú inak. Preto aj sudcovia Súdu prvého stupňa sa čiastočne obmieňajú každé tri roky.

35) Generálnych advokátov je v zmysle článku 222 ZES osem. Na výkon funkcie generálneho advokáta sú stanovené rovnaké požiadavky ako na výkon funkcie sudcu Súdneho dvora. Podobne ako v prípade sudcov Súdneho dvora a Súdu prvého stupňa, tak aj generálni advokáti sa čiastočne obmieňajú každé tri roky.

36) Článok 222 ZES.

37) Napríklad prípad C-53/03, vo veci *Synetairismos Farmakopioin Aitolias & Akarnanias (Syfait) a iní v. GlaxoSmith Kline plc. a. i.* (Ú.v. EÚ C 101, 26.4.2003). V uvedenom prípade sa Súdny dvor nestotožnil s názorom generálneho advokáta Jacobsa, ktorý mal za to, že orgán na ochranu hospodárskej súťaže členského štátu Európskeho spoločenstva možno považovať za súd členského štátu v zmysle článku 234 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. Bližšie pozri: Varga P.: *Prejudiciálna otázka a orgány na ochranu hospodárskej súťaže v ES*. In: *Vybrané otázky aplikácie európskeho práva*, Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava 2006, s. 234 – 243.

38) Článok 20 Štatútu Súdneho dvora.

39) Článok 49 Štatútu Súdneho dvora.

kompromisom viacerých právnych kvalifikácií zo strany sudcov, ktorí pochádzajú z rôznych národných právnych kultúr, ktoré mnohokrát nie identickým spôsobom vnímajú niektoré právne inštitúty. Výsledkom je, že rozhodnutie je kompromisom, prinajmenšom v oblasti hľadania kompromisného slovného znenia rozhodnutia, ale aj samotnej výrokovej časti. Snaha o kompromis medzi sudcami môže viesť až k nejasnostiam v rozhodnutiach.⁴⁰⁾ V rozhodnutiach sa tak vyskytujú podrobné pasáže objasňujúce niektorú otázku, pričom rovnako podstatná otázka je vysvetlená len veľmi stručne. Často sa stáva, že sudcovia prezentujú závery bez náležitého odôvodnenia, čo opäť môže súvisieť s tým, že sudcovia hľadajú konsenzus pri formulovaní znenia rozsudku. Predmetom kritiky je aj tá skutočnosť, že Súdny dvor sa v súčasnosti zameriava skôr na vynesenie rozsudku v konkrétnej veci, pričom prestal vytvárať právne princípy a právne vety, ako robieval kedysi, na začiatku svojej činnosti.

Súdny dvor zasadá v nasledujúcich rozhodovacích zloženiach:⁴¹⁾

- v *pléne* zloženom zo všetkých 27 sudcov
- vo *veľkej komore* zloženej z trinástich sudcov
- v *komorách* zložených z piatich alebo z troch sudcov.

Súdny dvor zasadá v pléne len zriedka, zväčša rozhoduje v trojčlenných a päťčlenných komorách. Podobne je to aj v prípade Súdu prvého stupňa, keď rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiam Komisie. Tieto sú teda rozhodované trojčlennými a päťčlennými komorami. Súd prvého stupňa zasadá v pléne pri rozhodovaní sporov z oblasti hospodárskej súťaže len zriedkakedy, i keď ide o prípady, ktoré majú veľký význam. Príkladom, kedy rozhodoval Súd prvého stupňa v pléne, môže byť prípad Microsoft.⁴²⁾ Rokovací poriadok Súdu prvého stupňa umožňuje, aby v určitých, presne vymedzených veciach, rozhodoval len samosudca, čo je však v prípade vecí, ktoré sa týkajú uplatňovania pravidiel hospodárskej súťaže alebo kontroly koncentrácií vylúčené.⁴³⁾

Rozhodnutia Súdu prvého stupňa majú tendenciu byť dlhšie a bývajú aj podrobnejšie odôvodnené, obsahujú presvedčivé závery, keďže sa sudcovia snažia obmedziť pochybnosti a nejasnosti, ktoré by viedli k odvolaniam. Proti rozhodnutiam Súdu prvého stupňa sa možno odvolať. O odvolaniach rozhoduje Súdny dvor. Je potrebné mať na zreteli, že Súdny dvor nepôsobí ako druhostupňový orgán, ktorý rozhoduje ako odvolací orgán proti rozhodnutiam Súdu prvého stupňa. Odvolanie na Súdny dvor je obmedzené len na právne otázky,⁴⁴⁾ pričom odvolanie možno odôvodniť nepríslušnosťou Súdu prvého stupňa, vadami konania pred Súdom prvého stupňa, ktoré poškodzujú záujmy odvolávajúcej sa strany, ako aj na porušenie práva Spoločenstva Súdom prvého stupňa.⁴⁵⁾ Odvolanie týkajúce sa iba výšky trov konania

40) V prípade, ak by existovali nejasnosti ohľadom výkladu rozsudku Súdneho dvora alebo Súdu prvého stupňa, tak je možnosť požiadať príslušnú inštitúciu o výklad rozsudku – článok 102 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora (Úradný vestník EÚ L 200, z 29. júla 2008), dostupný na: <http://curia.europa.eu/sk/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/txt5.pdf> a článok 129 Rokovacieho poriadku Súdu prvého stupňa, (Úradný vestník EÚ L 179, 8. 7. 2008) dostupný na: <http://curia.europa.eu/sk/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/txt7.pdf>.

41) Článok 11a Rokovacieho poriadku Súdneho dvora (Úradný vestník EÚ L24, 29. január 2008).

42) Prípad T-201/04, Microsoft v. Komisia.

43) Článok 14 ods. 2, pododsek 2 písm. b) Rokovacieho poriadku Súdu prvého stupňa Európskych spoločenstiev.

44) Článok 225 ods. 1 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.

45) Článok 58 ods. 1 Protokolu o štatúte Súdneho dvora (šiesty protokol pripojený k Zmluve o založení Európskeho spoločenstva). V zmysle článku 311 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva sú protokoly pripojené k Zmluve o založení Európskeho spoločenstva jej neoddeliteľnou súčasťou.

alebo povinnosti ich náhrady je neprípustné.⁴⁶⁾ Z dôvodu, že odvolanie je prípustné len z vymedzených dôvodov, trvá konanie pred Súdny dvorom kratšie, keďže nie je potrebné skúmať všetky okolnosti prípadu, ale len tie, ktoré navrhovateľ uvádza.

5.2. Jurisdikcia Súdu prvého stupňa

V zmysle článku 225 ods. 1 ZES je Súd prvého stupňa príslušný prejednávať a rozhodovať v prvom stupni o žalobách a v konaniach uvedených v článkoch 230,⁴⁷⁾ 232,⁴⁸⁾ 235,⁴⁹⁾ 236⁵⁰⁾ a 238,⁵¹⁾ s výnimkou tých, ktoré sú prenesené na súdny senát alebo ktoré štatút vyhradzuje Súdnemu dvoru. Štatút môže ustanoviť, aby bol Súd prvého stupňa príslušný rozhodovať o ďalších druhoch žalôb alebo konaní. Štatút v článku 51 stanovuje obligatórnu príslušnosť Súdneho dvora v konaniach o žalobách podaných členskými štátmi, inštitúciami spoločenstiev a Európskou centrálnou bankou.

5.3. Druhy konaní pri uplatňovaní súťažných pravidiel Spoločenstva

5.3.1. Žaloba na neplatnosť

Z procesnej stránky pôjde predovšetkým o *konania o neplatnosti*, teda ak sa napadajú rozhodnutia právnych aktov orgánov Európskeho spoločenstva (podľa článku 230 ZES), predovšetkým Komisie. V zmysle článku 230 ZES sa môžu adresáti rozhodnutia, ako aj osoby, ktorých sa rozhodnutie priamo týka, odvolať a žiadať preskúmanie napadnutého individuálneho právneho aktu. O odvolaní bude rozhodovať Súd prvého stupňa. V rámci odvolacieho konania Súd prvého stupňa neposudzuje celú záležitosť odznova, zameriava sa na prípadné porušenie práva, či už z hmotnoprávnej stránky alebo procesnoprávnej stránky. Súdy len zriedka posudzujú skutočnosti zistené Komisiou. Výnimkou bývajú zväčša spory, v ktorých sa posudzujú koncentrácie podnikov. Súd prvého stupňa už neraz zašiel tak ďaleko, že posudzoval správnosť skutočností zistených Komisiou, na základe ktorých napokon bolo vydané rozhodnutie.⁵²⁾ Súd prvého stupňa pri rozhodovaní predovšetkým skúma, či rozhodnutia Komisie sú v súlade s komunitárnym právom, prípadne či sú založené na zodpovedajúcich argumentoch a dôvodoch. Neraz sa stalo, že Súd prvého stupňa zrušil rozhodnutia Komisie z dôvodu, že boli založené na dôvodoch, ktoré boli v odôvodnení uvádzané, ale neboli dostatočne odôvodnené. Tým je vytváraný tlak na Komisiu, aby dbala na kvalitu svojich rozhodnutí, a to aj v časti ich odôvodnenia. Predovšetkým v prípade posudzovania koncentrácií je tlak na Komisiu, aby presne a veľmi precízne posudzovala skutkový stav, čím je zúžená správna úvaha Komisie, v porovnaní s posudzovaním porušenia dominantného postavenia podniku, kde je väčší priestor pre správnu úvahu. Komisia musí dbať na odôvodnenie svojich rozhodnutí, keďže

46) Článok 58 ods. 2 Protokolu o štatúte Súdneho dvora.

47) Článok 230 ZES upravuje konanie o neplatnosti právnych aktov vydaných orgánmi Spoločenstva.

48) Článok 232 ZES upravuje konanie o nečinnosti orgánov Spoločenstva.

49) Článok 235 ZES upravuje právomoc Súdneho dvora v oblasti rozhodovania sporov o náhradu škody.

50) Článok 236 ZES: Súdny dvor má právomoc rozhodovať všetky spory medzi Spoločenstvom a jeho zamestnancami v medziach a za podmienok ustanovených služobným poriadkom alebo podmienkami zamestnávania.

51) Článok 238 ZES: Súdny dvor má právomoc rozhodovať na základe rozhodcovskej doložky pripojenej k verejnoprávnej alebo súkromnoprávnej zmluve uzavretej spoločenstvom alebo v mene Spoločenstva.

52) KORAH, V.: *An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice – ninth edition*. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, s. 30.

jej táto povinnosť vyplýva priamo zo Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.⁵³⁾ Tak sa môže stať, že nesprávna definícia relevantného trhu⁵⁴⁾ môže viesť k zrušeniu rozhodnutia Komisie. Súdny taktiež požadujú predloženie konkrétnych dôkazov v prípade aplikácie ekonomickej teórie zo strany Komisie. Súdy tak požadujú, aby jej boli predložené a zdokumentované konkrétne čísla, ktoré majú dokázať dôvodnosť a opodstatnenosť použitej ekonomickej teórie.

5.3.2. Konanie o predbežnej otázke

Taktiež veľmi podstatným konaním v práve na ochranu hospodárskej súťaže je aj *konanie o predbežnej otázke* (podľa článku 234 ZES), ktorého úlohou je podať súdom členských štátov pomocnú ruku pri aplikácii komunitárneho práva. Súdy členských štátov majú tak právo, prípadne povinnosť obrátiť sa s predbežnou otázkou týkajúcou sa výkladu ZES, prípadne platnosti a výkladu aktov orgánov Európskeho spoločenstva.⁵⁵⁾ Povinnosť obrátiť sa s predbežnou otázkou na Súdny dvor má súd členského štátu, ak je predbežná otázka predložená v priebehu súdneho konania na súde, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva.⁵⁶⁾

5.3.3. Žaloba na nečinnosť

Komisiu taktiež možno žalovať za neprijatie potrebných opatrení v prípadoch, ak prijatie právneho aktu zo strany Komisie predpokladá komunitárne právo. V prípade komunitárneho súťažného práva je však *žaloba na nečinnosť* Komisie málo pravdepodobná, keďže komunitárne právo predpokladá, že Komisia má v oblasti súťažného práva značnú správnu úvahu. Avšak nie je vylúčené podanie takejto žaloby v situácii, ak postup Komisie je nutný, avšak je neodôvodnene oneskorený.⁵⁷⁾

5.3. Význam judikatúry komunitárnych súdov pre prax

Komunitárne súdy počas svojej doterajšej aplikačnej činnosti rozhodovali mnohé prípady, z ktorých sa dá vyvodiť záver, že komunitárne súdnictvo hralo veľmi aktívnu úlohu v procese rozširovania fungovania vnútorného trhu. Keďže existencia súťažného práva je nevyhnutne spojená s efektívnym fungovaním vnútorného trhu, tak aj rozhodnutia komunitárnych súdov v oblasti súťažného práva mali tendenciu rozširovať, ba niekedy by sa mohlo zdať, že možno až meniť to, čo bolo považované za platné pozitívne právo. Komunitárne súdy pritom využívali teleologický výklad, ktorý slúžil imperatívu budovania spoločného trhu, a to aj pri rozhodovaní súťažných vecí.

53) Článok 253 ZES požaduje, aby: „Nariadenia, smernice a rozhodnutia prijaté spoločne Európskym parlamentom a Radou, ako aj tieto akty prijaté Radou alebo Komisiou musia byť odôvodnené a musia obsahovať odkaz na návrhy alebo stanoviská, ktoré im mali byť podľa tejto zmluvy predložené.“

54) Pre vymedzenie relevantného trhu pozri bližšie: VARGA, P.: *Relevantný trh ako kritérium pri uplatňovaní pravidiel na ochranu hospodárskej súťaže*. In: *Justičná revue* č. 6-7/2006, s. 928 – 940.

55) *Priemerná dĺžka konania o predbežnej otázke v roku 2007 bola 19,3 mesiaca, kým v roku 2006 to bolo 19,8 mesiaca a v roku 2005 to bolo 20,4 mesiaca (zdroj: Výročná správa Súdného dvora Európskych spoločenstiev za rok 2007, Luxemburg 2007).*

56) Článok 234 ods. 3 ZES. K definícii pojmu „súd“ vo vzťahu k úradom na ochranu hospodárskej súťaže pre účely čl. 234 ZES pozri: STEHLÍK V.: *Postavení správných orgánů a pojem „soud“ v článku 234 Smlouvy ES*. *Mezinárodní a srovnávací revue*, č. 11, 2004, s. 10 – 12.

57) *Pokiaľ ide o priemernú dĺžku konaní pri žalobách a odvolaniach, tak v roku 2007 došlo k ich skráteniu na 18,2 mesiaca pri žalobách (20 mesiacov v roku 2006) a 17,8 mesiaca pri odvolaniach (17,8 mesiaca v roku 2006).*

Judikatúra komunitárnych súdov dáva mnohým pojmom súťažného práva konkrétny obsah. Poznanie judikatúry je tak nevyhnutnosťou pre interpretáciu komunitárnych súťažných noriem. Interpretácia právnych noriem komunitárneho súťažného práva nie je možná bez poznania relevantnej judikatúry komunitárnych súdov.

6. Vnútroštátne orgány ochrany hospodárskej súťaže

Decentralizácia komunitárneho súťažného práva, súvisiaca s prijatím Nariadenia 1/2003, prišla s účinnosťou od 1. mája 2004 odstránenie monopolu Komisie na aplikáciu článkov 81 a 82 ZES. Nariadenie 1/2003 stanovuje, že ak orgány hospodárskej súťaže členských štátov alebo vnútroštátne súdy uplatňujú vnútroštátne súťažné právo na dohody, rozhodnutia združení podnikov alebo zosúladené postupy v zmysle článku 81 ods. 1 ZES, ktoré môžu ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi, uplatnia aj článok 81 na takéto dohody rozhodnutia alebo zosúladené postupy.⁵⁸⁾ Rovnaký postup sa bude aplikovať, ak národné orgány hospodárskej súťaže a národné súdy budú posudzovať zneužívanie dominantného postavenia, zakázané článkom 82 ZES. Za účelom zabezpečenia efektívneho dodržiavania komunitárnych súťažných pravidiel zaväzuje Nariadenie 1/2003 orgány členských štátov, aby priamo uplatňovali články 81 a 82. Nariadenie 1/2003 oprávňuje národné súťažné orgány, aby pri uplatňovaní článkov 81 a 82 ZES prijímali rozhodnutia, ktoré (i) nariaďujú skončenie porušovania, (ii) nariaďujú dočasné opatrenia, (iii) prijímajú záväzky, (iv) ukladajú pokuty, pravidelné penále alebo iné sankcie podľa vnútroštátneho práva.

Rovnako aj v prípade kontroly koncentrácií došlo s účinnosťou od 1. mája 2004 k významným zmenám, ktoré potvrdzujú monopolné postavenie Komisie na posúdenie koncentrácie v prípade, ak koncentrácia má komunitárnu dimenziu.⁵⁹⁾ Nariadenie 139/2004 stanovuje povinnosť Komisie konať v úzkej spolupráci s orgánmi ochrany hospodárskej súťaže členských štátov, od ktorých získava pripomienky a informácie. Nariadenie 139/2004 zavádza, okrem iného, zásadu „one-stop control“, ktorá má uľahčiť účastníkom koncentrácie situáciu v tom, že koncentráciu má posúdiť jeden orgán pre územie celého Európskeho spoločenstva, čím by sa predchádzalo viacnásobnému oznamovaniu tej istej koncentrácie na príslušných úradoch v jednotlivých členských štátoch.

58) Článok 3 ods. 1 Nariadenia.

59) Koncentrácia má komunitárnu dimenziu v prípade, ak účastníci koncentrácie dosiahnu prahy obrátov stanovené v článku 1 ods. 2 a 3 Nariadenia 139/2004:

2. Koncentrácia má význam pre celé spoločenstvo, ak:

- a) spoločný celkový celosvetový obrat všetkých účastníkov koncentrácie je vyšší ako 5000 miliónov EUR; a
- b) celkový obrat v rámci spoločenstva každého z najmenej dvoch účastníkov koncentrácie je vyšší ako 250 miliónov EUR, pokiaľ každý z účastníkov koncentrácie nedosahuje viac ako dve tretiny svojho celkového obratu v rámci spoločenstva v jednom a tom istom členskom štáte.

3. Koncentrácia, ktorá nedosahuje limity ustanovené v odseku 2, má význam pre celé spoločenstvo, ak:

- a) spoločný celkový celosvetový obrat všetkých účastníkov koncentrácie je vyšší ako 2500 miliónov EUR;
- b) v každom z najmenej troch členských štátov je spoločný celkový celosvetový obrat všetkých účastníkov koncentrácie vyšší ako 100 miliónov EUR;
- c) v každom z najmenej troch členských štátov posudzovaných na účely písmena b) je celkový obrat každého z najmenej dvoch účastníkov koncentrácie vyšší ako 25 miliónov EUR;
- d) celkový obrat v rámci spoločenstva každého z najmenej dvoch účastníkov koncentrácie je vyšší ako 100 miliónov EUR, pokiaľ každý z účastníkov koncentrácie nedosahuje viac ako dve tretiny svojho celkového obratu v rámci spoločenstva v jednom a tom istom členskom štáte.

Komisia má taktiež právomoc postúpiť príslušnému orgánu ochrany hospodárskej súťaže členského štátu koncentráciu s významom pre celé Spoločenstvo, pri ktorej hrozí, že značne ovplyvní hospodársku súťaž na trhu tohto členského štátu.⁶⁰⁾ Komisia by mala na požiadanie príslušného úradu ochrany hospodárskej súťaže členského štátu postúpiť tomuto orgánu celý prípad alebo jeho časť, ak koncentrácia ovplyvní hospodársku súťaž na trhu členského štátu.⁶¹⁾ Obdobne by mali postupovať aj orgány v členských štátoch, ktoré – ak dôjdu k záveru, že hoci koncentrácia nemá komunitárnu dimenziu, ale hrozí, že značne ovplyvní hospodársku súťaž a obchod medzi členskými štátmi – majú postúpiť takúto vec Komisii.⁶²⁾

6.1. Spolupráca medzi národnými orgánmi hospodárskej súťaže s Komisiou: Európska súťažná sieť

Za účelom zabezpečenia efektívneho uplatňovania komunitárnych súťažných pravidiel obsiahnutých v článkoch 81 a 82 zaviedlo Nariadenie 1/2003 formu spolupráce medzi Komisiou a národnými orgánmi hospodárskej súťaže. Bola vytvorená *Európska súťažná sieť* (European Competition Network), v rámci ktorej dochádza k úzkej spolupráci a stanovil sa informačný a konzultačný postup medzi spolupracujúcimi inštitúciami. Európska súťažná sieť bola založená ako diskusné fórum a fórum spolupráce medzi orgánmi ochrany hospodárskej súťaže pre prípady aplikácie článkov 81 a 82 ZES. Jej úlohou je zabezpečenie účinného rozdelenia práce, ako aj účinnej a jednotnej aplikácie súťažných pravidiel Európskeho spoločenstva. Európska súťažná sieť je miestom spolupráce Komisie s orgánmi ochrany hospodárskej súťaže v členských štátoch. K spolupráci dochádza (i) vzájomným poskytovaním informácií o nových prípadoch a o plánovaných rozhodnutiach, ktorými sa majú vynútiť súťažné pravidlá Európskeho spoločenstva; (ii) koordináciou vo vyšetrovaní; (iii) poskytnutím pomoci vo vyšetrovaní; (iv) výmenou dôkazov; a (v) diskutovaním o rôznych otázkach spoločného záujmu. Cieľom Európskej súťažnej siete je vybudovať efektívny právny rámec pre uplatňovanie súťažných pravidiel Európskeho spoločenstva vo vzťahu k podnikom, ktoré uplatňujú cezhraničné obchodné praktiky obmedzujúce hospodársku súťaž. Základné pravidlá fungovania Európskej súťažnej siete sú stanovené v *Oznámení Komisie o spolupráci v rámci Európskej súťažnej sie-*

60) Článok 9 Nariadenia 139/2004.

61) Ako príklad môže slúžiť koncentrácia podnikateľov Tesco a Carrefour. Koncentrácia oboch podnikateľov bola na území Slovenskej republiky zakázaná Protimonopolným úradom SR, „nakolko predmetná koncentrácia vytvára alebo posilňuje dominantné postavenie podnikateľa Tesco PLC, ktorého dôsledkom sú významné prekážky efektívnej hospodárskej súťaže na relevantnom trhu maloobchodného predaja každodenného spotrebného tovaru v hypermarketoch, supermarketoch a diskontných obchodoch v spádovej oblasti tvorenej 20 minút jazdy autom od predajných miest v meste Bratislava, na relevantnom trhu maloobchodného predaja každodenného spotrebného tovaru v hypermarketoch, supermarketoch a diskontných obchodoch v spádovej oblasti tvorenej 20 minút jazdy autom od predajných miest v meste Žilina a na relevantnom trhu maloobchodného predaja každodenného spotrebného tovaru v hypermarketoch, supermarketoch a diskontných obchodoch v spádovej oblasti tvorenej 20 minút jazdy autom od predajných miest v meste Košice.“ (Rozhodnutie Protimonopolného úradu SR č. 2006/FH/3/1/146 z 29. decembra 2006). Protimonopolný úrad SR podľa článku 9 ods. 2 Nariadenia 139/2004 informoval Komisiu, že koncentrácia podnikateľov Tesco a Carrefour ovplyvní hospodársku súťaž na lokálnych relevantných trhoch v Slovenskej republike, pričom tieto trhy netvoría podstatnú časť spoločného trhu. Komisia rozhodla, že postúpi časť prípadu na rozhodnutie Protimonopolnému úradu SR v zmysle článku 9 ods. 3 Nariadenia 139/2004.

62) Článok 22 Nariadenia 139/2004, ktorý umožňuje orgánom ochrany hospodárskej súťaže členských štátov požiadať Komisiu o posúdenie koncentrácie, ktorá nemá význam pre celé Spoločenstvo, ale ovplyvňuje obchod medzi členskými štátmi a hrozí, že značne ovplyvní hospodársku súťaž na území členského štátu alebo štátov, ktoré podávajú žiadosť Komisii. Dôležitá je ustanovenie, ktoré stanovuje, že dňom podania žiadosti Komisii členské štáty už na koncentráciu neuplatňujú svoje vnútroštátne právne predpisy hospodárskej súťaže (článok 22 ods. 1 Nariadenia 139/2004, posledný odsek).

te⁶³) a v *Spoločnom stanovisku Rady a Komisie o fungovaní siete orgánov ochrany hospodárskej súťaže*.⁶⁴) V rámci Európskej súťažnej siete dochádza k stretnutiam národných expertov, existuje aj spoločná databáza, ktorá obsahuje informácie o riešených prípadoch. V rámci Európskej súťažnej siete pracujú rôzne skupiny a podskupiny⁶⁵) podľa sektorov hospodárstva (bankovníctvo, poisťovníctvo, energetika, automobily, telekomunikácie, zdravotná starostlivosť⁶⁶), ktoré diskutujú o problémoch aplikácie súťažného práva a podporujú spoločný postup vo vzťahu k porušiteľom komunitárneho súťažného práva. Účelom tejto spolupráce je, aby dochádzalo k jednotnej aplikácii komunitárneho súťažného práva.

V súvislosti s decentralizáciou uplatňovania komunitárneho súťažného práva bolo potrebné vyriešiť otázku vzniku prípadného kompetenčného konfliktu. Môže nastať situácia, že orgány vo viacerých členských štátoch začnú vyšetrovať to isté protisúťažné konanie, ktoré má komunitárny rozmer. V prípade, ak vznikne *pozitívny kompetenčný konflikt*, teda ak orgány hospodárskej súťaže dvoch alebo viacerých členských štátov dostanú sťažnosť alebo konajú zo svojho vlastného podnetu podľa článku 81 alebo 82 ZES, skutočnosť, že jeden orgán sa zaoberá prípadom, je dostatočným dôvodom pre ostatné orgány, aby pozastavili konanie alebo sťažnosť zamietli. Komisia môže podobne zamietnuť sťažnosť z toho dôvodu, že sa prípadom zaoberá orgán hospodárskej súťaže členského štátu. Platí teda princíp, že orgán členského štátu, ktorý vo veci začal konať ako prvý, bude viesť vyšetrovanie prípadu.⁶⁷) Nariadenie 1/2003 stanovuje, že pravidlo prednosti podľa času začatia vyšetrovania sa nebude uplatňovať v každom prípade. Ak Komisia začne vo veci konať, zbavuje orgány hospodárskej súťaže členských štátov, aby konali vo veci uplatňovania článkov 81 a 82 ZES, čo znamená, že orgány hospodárskej súťaže v členských štátoch automaticky strácajú právomoc vo veci konať, ak už vo veci začala konať Komisia. Ak orgány hospodárskej súťaže členských štátov už konajú, Komisia začne konanie len po konzultácii s týmito vnútroštátnymi orgánmi hospodárskej súťaže.⁶⁸) Cieľom Nariadenia 1/2003 je, aby sa prípadom zaoberal vždy len jeden orgán. Aj keď nastane situácia, že vo veci koná Komisia, orgány hospodárskej súťaže členských štátov by mali aktívne spolupracovať pri vyšetrovaní prípadu, ak sú požiadaní či už Komisiou alebo orgánom hospodárskej súťaže z iného členského štátu.⁶⁹) Nariadenie 1/2003 stanovuje orgánom hospodárskej súťaže členských štátov povinnosť písomne informovať Komisiu pred alebo bezprostredne po začatí prvého úradného vyšetrovacieho opatrenia vykonaného na zá-

63) Publikované v Úradnom vestníku č. 2004/C 101/03 z 27. apríla 2004. Dostupné aj na nasledujúcej internetovej stránke: <http://www.antimon.gov.sk/files/10/2004/oznam.spoluprava.v.ramci.siete.uradov.pdf>

64) *Spoločné stanovisko má politickú povahu a nezakladá tak žiadne práva a povinnosti. Je deklaráciou, ktorá stanovuje základné princípy rozdelenia právomoci za účelom efektívneho uplatňovania komunitárnych súťažných pravidiel. Spoločné stanovisko je dostupné na nasledujúcej internetovej stránke Komisie:* http://ec.europa.eu/competition/ecn/joint_statement_en.pdf

65) Tak napríklad v rámci pracovnej skupiny, ktorá rieši otázku spolupráce, sa národní experti zaoberali reformou národných súťažných pravidiel, ktoré mali nastať po prijatí Nariadenia č. 1/2003. Z dotazníka, ktorý je výsledkom činnosti pracovnej skupiny, vyplýva, že slovenský právny poriadok neumožňuje vykonanie štruktúrnych opatrení v súvislosti s rozhodnutím o skončení porušovania súťažných pravidiel. Správa je dostupná na nasledujúcej internetovej stránke: http://ec.europa.eu/competition/ecn/ecn_convergencequest_April2008.pdf

66) Bližšie informácie o fungovaní Európskej súťažnej siete sú dostupné na nasledujúcej internetovej stránke Komisie: http://ec.europa.eu/competition/ecn/more_details.html

67) Článok 13 Nariadenia.

68) Článok 11 ods. 6 Nariadenia.

69) Ako príklad môže slúžiť spolupráca Protimonopolného úradu SR s Komisiou pri vyšetrovaní kartelu dodávateľa uhlíka vápnika. Komisia potrebovala na Slovensku preveriť Novácke chemické závody, súčinnosť pri vyšetrovaní jej poskytol Protimonopolný úrad SR.

klade článkov 81 a 82 ZES.⁷⁰⁾ Nariadenie 1/2003 taktiež umožňuje možnosť konzultovať s Komisiou každý prípad, v ktorom sa uplatňuje komunitárne právo.⁷¹⁾

Môže však nastať situácia, že v prípade, kde je prítomný komunitárny prvok, vznikne aj *negatívny kompetenčný konflikt*,⁷²⁾ a daným prípadom sa nebude chcieť zaoberať ani Komisia, ani orgán hospodárskej súťaže v členskom štáte. Z Nariadenia 1/2003 vyplýva, že Komisia má právomoci stanovené Nariadením 1/2003,⁷³⁾ kým orgány hospodárskej súťaže členských štátov majú uplatňovanie článkov 81 a 82 ZES v jednotlivých prípadoch stanovených Nariadením 1/2003, pričom konajú buď na základe sťažnosti (kontrola zo strany ostatných konkurenčných podnikov napomáha zvýšenej kontrole uplatňovaniu pravidiel ochrany hospodárskej súťaže⁷⁴⁾) alebo z vlastného podnetu.⁷⁵⁾ Dôležité však je, že pokiaľ orgány ochrany hospodárskej súťaže uplatňujú národné súťažné právo, majú povinnosť aplikovať taktiež komunitárne právo (články 81, 82 ZES).⁷⁶⁾ Ak by teda orgány ochrany hospodárskej súťaže v členských štátoch opomenuli uplatniť komunitárne právo, dopustili by sa jeho porušenia, čím by došlo k porušeniu zásady lojality členského štátu, upravenej v článku 10 ZES. Taktiež nie je vylúčené, že by mohlo dôjsť k iniciovaniu konania o porušení ZES zo strany členského štátu v zmysle článkov 226,⁷⁷⁾ prípadne 227⁷⁸⁾ ZES. V prípade, že Komisia by opomenula konať, hoci konať mala, nie je vylúčené podanie žaloby na nečinnosť v zmysle článku 232 ZES. Výskyt negatívneho kompetenčného konfliktu je však málo pravdepodobný, keďže Komisii, ako aj orgánom hospodárskej súťaže členských štátov vyplýva ich povinnosť priamo z príslušných právnych predpisov, a doposiaľ nenastali problémy tohto druhu.

6.2. Protimonopolný úrad SR

V Slovenskej republike je orgánom ochrany hospodárskej súťaže Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, ktorý má zároveň aj právomoc postupovať a rozhodovať podľa Nariadenia 1/2003,⁷⁹⁾ ako aj spolupracovať s Komisiou pri výkone jej právomoci v súvislosti s výkonom inšpekcie.⁸⁰⁾ Postavenie tohto orgánu je upravené v zákone č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republi-

70) Článok 11 ods. 3 Nariadenia.

71) Článok 11 ods. 5 Nariadenia.

72) Nariadenie 139/2004 určuje presný postup.

73) Článok 4 Nariadenia 1/2003.

74) Rovnako to platí aj v prípadoch kontroly poskytovania štátnej pomoci, pri ktorých kontrole je činnosť konkurenčných podnikov, ktoré môžu byť nekonaním dotknuté, veľmi prospešná. Tak v prípade štátnej pomoci ako aj v prípade dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž a zneužívania dominantného postavenia, konkurenčné podniky obranou svojich vlastných záujmov dohliadajú na efektívne dodržiavanie komunitárneho súťažného práva. Private enforcement je pomerne efektívnou zárukou na zabezpečenie dodržiavania súťažných noriem, čo napomáha k odstraňovaniu negatívneho kompetenčného konfliktu.

75) V prípade kontroly koncentrácií, ktoré dosahujú komunitárnu dimenziu, kompetenčný konflikt prakticky vzniknúť nemôže, keďže postupy určuje Nariadenie 139/2004, ktoré jasne určuje, ktoré orgány posudzujú koncentrácie, nie je teda daný priestor pre delbu právomocí, ergo nie je na správnej úvahe príslušného národného orgánu či koncentráciu bude posudzovať alebo nie, vždy je nutný postup Komisie.

76) Článok 3 ods. 1 Nariadenia 1/2003.

77) Článok 226 upravuje konanie o porušení ZES, pokiaľ je toto konanie iniciované Komisiou.

78) Článok 227 upravuje konanie o porušení ZES, pokiaľ je toto konanie iniciované iným členským štátom.

79) Paragraf 22 ods. 1 písm. d) zákona č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže.

80) Paragraf 22 ods. 1 písm. h) zákona č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže.

ky v znení neskorších predpisov. Za účelom plnenia úloh zverených Protimonopolnému úradu SR zveril zákonodarca jeho zamestnancom a povereným osobám množstvo právomocí súvisiacich s vyšetrovaním konania podnikateľov.⁸¹⁾

Z doterajšej aplikačnej činnosti Protimonopolného úradu SR vyplýva, že v roku 2007 riešil tri prípady, v ktorých aplikoval aj články 81 a 82 ZES.⁸²⁾ Dva prípady sa riešili v rámci prvostupňových orgánov – odboru dohôd obmedzujúcich súťaž⁸³⁾ a odboru zneužívania dominantného postavenia.⁸⁴⁾ Tretím prípadom sa zaoberala Rada úradu v druhostupňovom konaní.⁸⁵⁾

7. Vnútroštátne súdy

Ďalšou inštitúciou, ktoré môžu priamo aplikovať ustanovenia článkov 81 a 82 ZES, sú súdy členských štátov. Vnútroštátne súdy hrajú dôležitú úlohu pri uplatňovaní komunitárnych súťažných pravidiel. V rámci konaní pred súdmi v členských štátoch sa môžu priamo jednotlivci domáhať ustanovení komunitárneho súťažného práva, ktoré sú súdy členských štátov povinné chrániť. Tak sa môžu napríklad jednotlivci dovoľávať odškodnenia, ktoré im vzniklo porušením komunitárnych súťažných pravidiel. Národné súdy tak dopĺňajú činnosť národných orgánov ochrany hospodárskej súťaže pri uplatňovaní článkov 81 a 82 ZES.

7.1. Komisia ako priateľ súdov členských štátov

Nariadenie 1/2003 stanovuje, že súdy členských štátov pri uplatňovaní článkov 81 a 82 ZES majú možnosť požiadať Komisiu o informácie, ktoré má k dispozícii, alebo o jej stanovisko

-
- 81) Zamestnanci Protimonopolného úradu majú v zmysle § 22 ods. 2 zákona pri výkone svojej právomoci právo vyžadovať od podnikateľov, ako aj od jeho štatutárov a zamestnancov informácie a podklady, ktoré sú nevyhnutné na vyšetrovanie, majú právo na prístup k relevantným informáciám a dokumentom (účtovné alebo právne), môžu si z nich vyhotovovať kópie a výpisy alebo vyžadovať ich úradne overené preklady do slovenského jazyka. Majú právo vyžadovať aj ústne alebo písomné vysvetlenie a vyhotovovať si zvukový záznam z ústne podaného vysvetlenia. Zamestnanci Protimonopolného úradu môžu tieto podklady zapečatiť, rovnako môžu zapečatiť objekty a priestory podnikateľa, majú právo odňať podklady a dokumenty na nevyhnutný čas s cieľom vyhotoviť kópie a získať prístup k informáciám. V súvislosti s výkonom inšpekcie za účelom zabezpečenia dôkazov je taktiež potrebné zohľadniť ustanovenie § 78a zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.
- 82) Výročná správa Protimonopolného úradu SR za rok 2007, dostupná na oficiálnej internetovej stránke Protimonopolného úradu SR: <http://www.antimon.gov.sk/483/c-2007.axd>
- 83) Protimonopolný úrad SR posudzoval schválenie cenníka odporúčaných cien geodetických a kartografických prác. Cenník schválila a vydala Komora geodetov a kartografov v decembri 2003. Protimonopolný úrad SR dospel k záveru, že konanie komory, posudzované úradom, môže ovplyvňovať obchod medzi členskými štátmi Európskej únie. Úprava cenníkov geodetických a kartografických prác, ako aj dotknuté ustanovenia Etických kódexov sa vzťahujú na geodetov a kartografov, ktorí sú členmi komôr a združení so sídlom v Európskej únii, ktorí by poskytovali geodetické a kartografické služby na území Slovenskej republiky. Stanovenie a vyúčtovanie cien za vykonanie geodetických a kartografických činností podľa cenníkov odporúčaných cien schválených a prijatých Komorou, ktoré by boli realizované na území Slovenskej republiky, môžu mať vplyv na cenotvorbu geodetov a kartografov so sídlom v Európskej únii (rozhodnutie Protimonopolného úradu SR z 21. decembra 2007 č.: 2007/KH/1/1/108).
- 84) Protimonopolný úrad SR posudzoval správanie podnikateľa Slovak Telecom, a.s., ktorý mal zneužívať dominantné postavenie a mal sa taktiež dopustiť porušenia článku 82 ZES. K porušeniu článku 82 ZES malo dôjsť vytvorením bariér vstupu na slovenský trh, a tým k ovplyvneniu obchodu medzi členskými štátmi (rozhodnutie Protimonopolného úradu č. 2007/DZ/2/1/111). Proti rozhodnutiu bol podaný rozklad.
- 85) V tomto prípade došlo k porušeniu článku 82 ZES spoločnosťou Cargo Slovakia, a.s. Konanie spoločnosti Cargo Slovakia, a.s. „malo vplyv na obchod medzi členskými štátmi, keďže v prípade podnikateľa LTE išlo o potenciálneho konkurenta z iného členského štátu, ktorý sa snažil po prvýkrát preniknúť na trh v SR ako železničný nákladný doprava a ktorému bolo konaním ŽS Cargo, a.s., zabránené vo vstupe na vymedzený relevantný trh.“ (Rozhodnutie Protimonopolného úradu č 2006/DZ/R/2/144 zo dňa 22. decembra 2006. Rada Protimonopolného úradu potvrdila prvostupňové rozhodnutie Protimonopolného úradu a zamietla rozklad podnikateľa Cargo Slovakia, a.s.)
-

k otázkam týkajúcim sa uplatňovania komunitárnych súťažných pravidiel.⁸⁶⁾ Rovnako môžu aj príslušné orgány členských štátov z vlastného podnetu predložiť vnútroštátnym súdom písomné pripomienky k otázkam týkajúcich sa uplatňovania článku 81 a 82 ZES. S povolením príslušného súdu sa môžu taktiež ústne vyjadriť pred týmito vnútroštátnymi súdmi. Komisia má oprávnenie predložiť písomné pripomienky súdom členských štátov, pričom sa môže s povolením súdu členského štátu vyjadriť k danému prípadu. Za tým účelom môžu orgány hospodárskej súťaže, ako aj Komisia, požiadať súd členského štátu, aby im boli odovzdané príslušné dokumenty potrebné na posúdenie prípadu. Komisia, ako aj orgány hospodárskej súťaže členských štátov, majú postavenie priateľa súdu (*amicus curiae*). Toto postavenie im umožňuje intervenovať v konaniach pred národnými súdmi, z čoho majú súdy profitovať, keďže tieto inštitúcie sa môžu so súdmi podeliť o svoje doterajšie skúsenosti. Na druhej strane, svojimi názormi môžu tieto inštitúcie ovplyvniť výsledok konania prostredníctvom prezentácie svojich postojov. Nezávislé rozhodovanie národných súdov však nie je nijakým spôsobom ovplyvnené.

Doposiaľ však nie všetky členské štáty umožnili vo svojich vnútroštátnych právnych poriadkoch, aby Komisia, ako aj vnútroštátne orgány hospodárskej súťaže mali možnosť vystupovať v konaní pred vnútroštátnymi súdmi v postavení *amicus curiae*.⁸⁷⁾ Pre efektívne uplatňovanie komunitárnych súťažných pravidiel je však nevyhnutné, aby členské štáty umožnili najmä Komisii vstúpiť do prebiehajúceho konania. Preto by mali členské štáty stanoviť pre vnútroštátne súdy všeobecnú povinnosť spolupráce s Komisiou ako aj národnými orgánmi hospodárskej súťaže, čo by napokon určite aj pomohlo národným súdom v oboznamovaní sa s doterajšou aplikačnou praxou komunitárneho súťažného práva.

Za účelom efektívnej komunikácie medzi súdmi členských štátov a Komisiou je potrebné v členských štátoch vytvoriť právny rámec, ktorý umožní takúto efektívnu komunikáciu medzi týmito inštitúciami. Možnosť formy spolupráce sa má týkať všetkých vnútroštátnych súdov, ktoré aplikujú súťažné pravidlá obsiahnuté v článkoch 81 a 82 ZES. Členské štáty majú povinnosť vytvoriť právne prostredie, ktoré na jednej strane umožní vnútroštátnym súdom vyžiadať si od Komisie stanoviská, a na druhej strane umožní Komisii predložiť súdom písomné alebo ústne vyjadrenia týkajúce sa aplikácie článkov 81 a 82 ZES.

7.1.1. Právna úprava inštitútu *amicus curiae* v Slovenskej republike

Od 1. januára 2005 je Krajský súd v Bratislave príslušným prvostupňovým súdom pre konanie o opravných prostriedkoch proti rozhodnutiam vydaným v konaní o ochrane práv z hospodárskej súťaže.⁸⁸⁾ Proti rozhodnutiu Krajského súdu možno podať opravný prostriedok na Najvyšší súd Slovenskej republiky.⁸⁹⁾

Občiansky súdny poriadok upravuje inštitút *amicus curiae* v oblasti ochrany hospodárskej súťaže. Komisii, ako aj Protimonopolnému úradu SR je umožnené predložiť v konaní písomné

86) Článok 15 Nariadenia.

87) Správa Britského inštitútu pre medzinárodné a komparatívne právo. Správa dostupná na nasledujúcej internetovej stránke: http://www.biicl.org/files/55_supplemental_submission_to_the_european_competition_network_regarding_the_modernisation_package.pdf.

88) Paragraf 12 ods. 2 zákona č. 371/2004 Z. z. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky a o zmene zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

89) Paragraf 10 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

vyjadrenie k právnym alebo skutkovým skutočnostiam priamo súvisiacim s prejednávanou vecou.⁹⁰⁾ Občiansky súdny poriadok zároveň garantuje Komisii a Protimonopolnému úradu SR právo nazerať do súdneho spisu a robiť si z neho výpisy a odpisy. Na ich žiadosť je tiež povinný im doručiť alebo zabezpečiť doručenie kópie akýchkoľvek dokumentov súvisiacich s prejednávanou vecou, ktoré sú nevyhnutné na prípravu ich vyjadrenia. Uvedená možnosť je v slovenskej literatúre kritizovaná ako neštandardná a nesystematická, ktorá môže spôsobovať praktické problémy pri napínaní procesných povinností súdom a môže zasahovať do práv účastníkov konania.⁹¹⁾ Uvedená povinnosť pre súdy členských štátov však vyplýva z Nariadenia 1/2003, ako prameňa komunitárneho práva, ktoré je priamo aplikovateľné na území členských štátov. Nariadenie 1/2003 pritom sleduje cieľ jednotnej aplikácie komunitárneho súťažného práva. Ide o oblasť práva, ktorá je vo výlučnej právomoci Európskeho spoločenstva. Inštitút *amicus curiae* však neznamená, že súdy sú pri rozhodovaní prípadov, v ktorých aplikujú článok 81 a 82 ZES, zbavené nezávislého rozhodovania. Predložením stanoviska Komisie, ako aj Protimonopolného úradu nie je nijako dotknuté právo na obhajobu účastníkov konania, ani právo účastníkov konania vyjadriť sa ku skutočnostiam tvrdným Komisiou či Protimonopolným úradom SR, ako ani právo prípadne napadnúť skutkové okolnosti, či právnu kvalifikáciu vyjadrenú týmito orgánmi. Je však potrebné uviesť aj tú skutočnosť, že podané stanovisko môže sudcu ovplyvniť pri rozhodovaní.

Komisia, ako aj Protimonopolný úrad SR majú možnosť okrem podania písomného vyjadrenia požiadať o ústne vyjadrenie. O pripustení ústneho vyjadrenia rozhodne súd. Občiansky súdny poriadok zároveň stanovuje súdom povinnosť bezodkladne informovať Protimonopolný úrad SR o začatí konania, v ktorom súd uplatňuje ustanovenia komunitárneho súťažného práva, obsiahnuté v článkoch 81 a 82 ZES.⁹²⁾ Čo sa týka povinnosti doručiť rozsudok, tak v prípade, ak súd v rámci rozhodovania uplatňoval články 81 a 82 ZES, tak má povinnosť doručiť kópiu rozsudku aj Komisii a Protimonopolnému úradu SR, a to bezodkladne po doručení rozsudku účastníkom konania.⁹³⁾ Uvedená povinnosť je stanovená aj Nariadením, ktoré prikazuje súdom poslať Komisii každú kópiu písomného rozsudku vnútroštátnych súdov, ktorý rozhoduje o uplatňovaní článkov 81 a 82 ZES. Také kópie sa pošlú bez meškania potom, čo bol stranám oznámený úplný písomný rozsudok.⁹⁴⁾

7.2. Zabezpečenie jednotného uplatňovania komunitárneho súťažného práva súdmi členských štátov

Nariadenie 1/2003 taktiež stanovuje ucelený systém pre jednotné uplatňovanie komunitárneho súťažného práva. Keď vnútroštátne súdy rozhodujú o dohodách, rozhodnutiach alebo postupoch podľa článku 81 alebo článku 82 ZES, ktoré sú už predmetom rozhodnutia Komisie, nemôžu prijať rozhodnutia, ktoré sú v rozpore s rozhodnutím prijatým Komisiou. Musia sa vyhnúť takým rozhodnutiam, ktoré by boli v rozpore s rozhodnutím, o ktorom uvažuje Komisia v postupe, ktorý iniciovala.⁹⁵⁾ Táto povinnosť nemá vplyv na práva a povinnosti podľa článku

90) Paragraf 35a zákona č. 99/1963 Občiansky súdny poriadok.

91) KRAJČO, J. a kolektív: *Občiansky súdny poriadok, 1. diel, Komentár. IV. aktualizované vydanie. EUROUNDION 2006, s. 147.*

92) Paragraf 82 zákona č. 99/1963 Občiansky súdny poriadok.

93) Paragraf 158 zákona č. 99/1963 Občiansky súdny poriadok.

94) Článok 15 ods. 2 Nariadenia.

95) Článok 16 ods. 1 Nariadenia.

234 Zmluvy, ktorý upravuje možnosť súdu členského štátu obrátiť sa s predbežnou otázkou na Súdny dvor Európskych spoločenstiev. Rovnaká povinnosť v oblasti neprijímania rozhodnutí, ktoré by mali byť rozporné s rozhodnutiami Komisie, aká sa vzťahuje na sudy členských štátov, sa vzťahuje aj na orgány hospodárskej súťaže členských štátov pri uplatňovaní článkov 81 a 82 ZES. Nemôžu prijať rozhodnutia, ktoré sú v rozpore s rozhodnutím prijatým Komisiou. Uvedené povinnosti sledujú cieľ jednotnej aplikácie súťažných pravidiel v rámci Európskeho spoločenstva, čím sa má prispievať k právnej istote v tom zmysle, že sa má zabrániť prijímaniu sporných rozhodnutí. Uvedená povinnosť zabezpečenia jednotného výkladu komunitárneho práva sa uplatní najmä v prípadoch vynucovania rozhodnutí Komisie súdmi členských štátov.

8. Záver

Zabezpečenie efektívneho uplatňovania komunitárneho súťažného práva si vyžaduje vytvorenie inštitucionálneho systému, ktorý dokáže zabezpečiť jednotnú aplikáciu týchto pravidiel na území celého Európskeho spoločenstva, ktoré dnes tvorí 27 členských štátov. V posledných rokoch došlo k výraznej zmene, ktorá sa dotkla rozšírenia inštitúcií, ktoré majú vo svojej právomoci aplikovať súťažné pravidlá Európskeho spoločenstva. Aplikácia komunitárneho súťažného práva nie je v súčasnosti len doménou inštitúcií Európskeho spoločenstva, ale aj príslušných inštitúcií členských štátov. Decentralizácia systému uplatňovania komunitárneho súťažného práva znamenala potrebu novelizácie aj slovenských právnych predpisov, ktoré upravujú postavenie Protimonopolného úradu SR, ale aj slovenských súdov. Aj v slovenskom práve boli pre naše sudy zavedené nové možnosti, ktoré sú vnímané častou právnickej verejnosti rozporne, ale ktorých udomácnenie je nevyhnutné pre efektívne uplatňovanie súťažných pravidiel Európskeho spoločenstva.

Literatúra:

- ADAMOVIÁ, Z.: Komunitárny právny rámec kolektívnej správy práv. Duševné vlastníctvo, 2008, č. 3, s. 12 – 17
- ADAMOVIÁ, Z.: Kolektívna správa autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom – 1. časť. Duševné vlastníctvo, 2006, č. 1, s. 21 – 26
- ADAMOVIÁ, Z.: Kolektívna správa autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom – 2. časť. Duševné vlastníctvo, 2006, č. 2, s. 6 – 10
- GOYDER, D. G.: EC Competition Law. Oxford University Press, Oxford 2003
- JONES, A., SUFRIN, B.: EC Competition Law. Text, Cases and Materials, second edition, Oxford University Press, Oxford 2004
- KARAS, V. – KRÁLIK, A.: Európske právo. Bratislava, Iura Edition 2007
- KORAH, V.: An Introductory Guide to EC Competition Law and Practice. Hart Publishing, Oxford and Portland, 2004
- KRAJČO, J. a kolektív: Občiansky súdny poriadok, 1. diel, Komentár. IV. aktualizované vydanie. EUROUNION 2006

- STEHLÍK, V.: Postavení správních orgánů a pojem „soud“ v článku 234 Smlouvy ES. Mezinárodní a srovnávací revue, č. 11, 2004
- VARGA, P.: Interpretácia výrazu podnik v komunitárnom práve hospodárskej súťaže. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Malacky 20. – 21. 10. 2005, [1. vyd.]. Trnava, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2006
- VARGA, P.: Relevantný trh ako kritérium pri uplatňovaní pravidiel na ochranu hospodárskej súťaže. In: Justičná revue č. 6-7/2006
- Výročná správa Súdneho dvora Európskych spoločenstiev – rok 2005, Luxemburg 2006
- Výročná správa Súdneho dvora Európskych spoločenstiev – rok 2006, Luxemburg 2007, dostupné na: http://curia.europa.eu/sk/instit/presentationfr/rapport/pei/06_cour_activ.pdf
- *Internetové zdroje:*
www.antimon.gov.sk
www.biicl.org
www.europa.eu

Nové tendencie v judikatúre Európskeho súdneho dvora, týkajúce sa zákazu množstevných obmedzení dovozu a vývozu tovaru, ako aj opatrení rovnocenného účinku v EÚ

JUDr. Peter PECHO, LL.M.^{*)}

Súdny dvor Európskych spoločenstiev

PECHO, P.: Nové tendencie v judikatúre Európskeho súdneho dvora, týkajúce sa zákazu množstevných obmedzení dovozu a vývozu tovaru, ako aj opatrení rovnocenného účinku v EÚ. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1231 – 1247.

Tak, ako to názov už naznačuje, príspevok skúma nové tendencie v judikatúre Súdneho dvora Európskych spoločenstiev v interpretácii článkov 28 a 29 ES. Jeho prvá časť sa zaoberá, prostredníctvom analýzy rozsudkov Dassonville, Cassis de Dijon, Keck a Komisia/ Taliansko, vývojom v oblasti opatrení s rovnakým účinkom (ďalej len „ORÚ“) ako množstevných obmedzení dovozu. Hlavná pozornosť sa v tomto zmysle sústreďuje na nedávne zanechanie podmienky diskriminácie k tomu, aby mohlo byť skonštatované porušenie článku 28 ES. Diskriminácia však zostáva kritériom pre kvalifikáciu ORÚ podľa článku 29 ES. Tento záver možno vyvodit' z komparatívneho posúdenia rozsudkov Bouhelier, Groenveld a Gysbechts, ktoré sú analyzované v druhej časti. Tretia a posledná časť príspevku posudzuje možnosť uplatňovania jednotného kritéria pre kvalifikáciu ORÚ, či už ide o článok 28 alebo 29 ES.

Úvod

Jednou z charakteristík komunitárneho práva je určite jeho dynamika. Tá však nesúvisí len s množstvom noriem, ktoré európske inštitúcie každoročne prijímajú, ale aj s výkladom, ktorý im dáva Súdny dvor Európskych spoločenstiev (ďalej len „Súdny dvor“ alebo „ESD“). Tejto dynamike sa dokonca nevyhnú ani ustanovenia, ktorých litera sa nezmenila od prijatia zakladajúcich zmlúv. Ako vhodný a aktuálny príklad môžu poslúžiť články 28 a 29 ES, zakazujúce množstevné opatrenia na dovoz a vývoz tovaru, ako i opatrenia rovnocenného účinku (ďalej aj „ORÚ“) v rámci Spoločenstva.

Pripomeňme, že pri absencii harmonizácie na komunitárnej úrovni sú členské štáty oprávnené regulovať trh na vlastnom území. Avšak pri výkone tejto právomoci nesmú porušiť ustanovenia zmluvy ES.¹⁾ Otázka rozsahu pôsobnosti a pravidiel, ktoré články 28 a 29 ES zakotvujú, sa

*) Autor je referendárom v kabinete JUDr. Juraja Schwarczca, PhD, sudcu na Súde prvého stupňa Európskych spoločenstiev v Luxemburgu. Príspevok vyjadruje osobný názor jeho autora a nezaväzuje inštitúciu, pre ktorú pracuje. Príspevok obsahuje niektoré úryvky z rigorózneho práce „Volný pohyb tovaru v zmysle článkov 28 a 30 ES“, ktorú autor obhájil na Ústave európskeho práva Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach.

1) Pozri rozsudky z 20. februára 1979, Rewe (prezývaný „Cassis de Dijon“), 120/78, Zb. s. 649, bod 8; z 28. apríla 1998, Decker, C-120/95, Zb. s. I-1831, bod 22; z 5. februára 2004, Greenham, C-95/01, Zb. s. 1333, bod 37; a z 25. marca 2004, Kerner, C-71/02, Zb. s. 3025, body 32 a 33. A. MATTERA: De l'arrêt „Dassonville“ à l'arrêt „Keck“: l'obscurité clarté d'une jurisprudence riche en principes novateurs et en contradictions. *Revue du Marché Unique Européen (RMUE)*, č. 1/94, s. 117; A. RIGAUX: De l'examen, dans une situation purement interne de la compatibilité des limitations nationales de publicité avec la libre circulation des marchandises, la libre prestation des services et le respect des droits fondamentaux. *Revue Europe*, máj 2004.

teda priamo dotýka rozdelenia právomocí medzi Spoločenstvom a jeho členskými štátmi v oblasti určovania pravidiel na európskom trhu, ako i definície práv a povinností jeho aktérov.²⁾ Výklad týchto kľúčových ustanovení prešiel v posledných rokoch zásadnými zmenami, čo zdôvodňuje potrebu poukázať na hlavné vývojové štádiá a nové trendy v interpretácii pojmov, ktoré definujú (I a II) a zamyslieť sa nad možnosťou zjednotenia posudzovania opatrení s rovnakým účinkom ako majú množstevné obmedzenia, bez ohľadu na to, či sa týkajú dovozu alebo vývozu. V tomto zmysle bude kladený zvláštny dôraz na úlohu, ktorú v súčasnej rozhodovacej praxi ESD zastáva kritérium diskriminácie (III).

I. Prekážka v prístupe na trh: dostatočný dôvod pre konštatáciu porušenia článku 28 ES

Definícia *množstevného obmedzenia* dovozu nikdy nedávala priestor na vážne pochybnosti. Z rozsudku Henn a Darby vyplýva, že tento pojem sa nevzťahuje len na *dovozné kontingenty* alebo *kvóty*, ale aj na všetky *absolútne zákazy* dovozu.³⁾ Avšak presné vymedzenie pojmu *opatrenia s rovnocenným účinkom* je omnoho komplikovanejšie, s čím sa Súdny dvor vysporadúva v podstate až doteraz. Základným problémom bolo či sa zákaz ORÚ týka len opatrení, ktoré znevýhodňujú tovar pochádzajúci z iných členských štátov alebo i opatrení nediskriminačných, ktoré však predstavujú zábranu v pohybe tovaru medzi členskými štátmi.⁴⁾

Prvú ucelenú koncepciu definície ORÚ predstavila Komisia Európskych spoločenstiev (ďalej len „Komisia“) vo svojej smernici 70/50/EHS.⁵⁾ Podľa nej, článok 28 ES, ktorý sa neodvoláva na žiaden koncept diskriminácie, sa neuplatňuje len na opatrenia znevýhodňujúce *de iure* alebo *de facto* dovezený tovar, ale i na opatrenia neutrálne, ak ich obmedzujúci účinok pre voľný pohyb tovaru presahuje účinky vlastné obchodným pravidlám. Ide najmä o prípady ak *obmedzujúce účinky* týchto opatrení pre voľný pohyb tovaru sú *neprimerané ich účelu*, alebo ak možno dosiahnuť ten istý cieľ prostriedkami predstavujúcimi menšiu prekážku pre medzištátny obchod. Táto smernica tak zakazuje jednak opatrenia diskriminujúce dovoz, ako aj tie čo ho nediskriminujú, ale tvoria neopodstatnenú prekážku v medzištátnom obchode.⁶⁾ Uplatňovanie tohto testu prekážky má za následok to, že diskriminačné opatrenia sú považované za *per se* porušenie článku 28 ES,⁷⁾ ale aj to, že výrok o nesúlade neutrálnych⁸⁾ opatrení

2) M. POIARES MADURO: *Reforming the Market or the State? Article 30 and the European Constitution: Economic Freedom and Political Rights*. *European Law Journal (ELJ)*, marec 1997, s. 55.

3) Rozsudok zo 14. decembra 1979, Henn a Darby, 34/79, Zb. s. 3795, bod 12. Pozri tiež rozsudky z 2. decembra 1992, Komisia/Irsko, C-280/89, Zb. s. I-6185, bod 14 a z 23. mája 1996, Hedley Lomas (Ireland), C-5/94, Zb. s. I 2553, bod 17.

4) Pozri napr. R. WAINWRIGHT a V. MEGLAR: *Bilan de l'article 30 après vingt ans de jurisprudence: de Dassonville à Keck et Mithouard*. *Revue du Marché Commun et de l'Union européenne (RMCUE)*, september-október 1994, s. 533; L. DEFALQUE: *Le concept de discrimination en matière de libre circulation des marchandises*. *Cahiers de droit européen (CDE)*, 1987, s. 471.

5) Smernica Komisie z 22. decembra 1969 vychádzajúca z ustanovení článku 33 ods. 7 o zrušení opatrení, ktoré majú účinok rovnocenný s kvantitatívnymi obmedzeniami dovozu a nevzťahujú sa na ne ostatné ustanovenia prijaté podľa Zmluvy o EHS, Ú. v. ES L 13, 19.1.1970, s. 29–31, mim. vyd. v sl. jaz. Kapitola 2, zväzok 1, s. 3–5. Pozri najmä články 2 a 3, ako aj body 8 až 12 preambuly.

6) Pre obhajobu, resp. pre kritiku tejto smernice pozri A. MATTERA: *Le marché unique européen, ses règles, son fonctionnement*. Jupiter, Paríž, 1990, s. 246; R. KOVAR: *Dassonville, Keck et les autres: de la mesure avant toute chose*. *Revue trimestrielle de droit européen (RTDE)* č. 2/2006, s. 213.

7) *Diskriminačné opatrenia boli považované samé osebe ako porušenia článku 28 ES, lebo neexistuje žiadne legitímne*

s týmto ustanovením prichádza do úvahy len po následnom teste proporcionality, kde sa posudzuje primeranosť opatrenia k sledovanému cieľu.⁹⁾

Prístup Súdneho dvora vo veci výkladu článku 28 ES možno pre lepšie porozumenie zadeliť do štyroch základných období, ktoré sú definované štyrmi zásadnými rozsudkami (A-D).

A. Rozsudok Dassonville: prekážka v medzištátnom obchode ako základné kritérium pre kvalifikáciu opatrenia s rovnocenným účinkom

Podľa rozsudku Dassonville¹⁰⁾ treba za ORÚ považovať akúkoľvek obchodno-právnu úpravu členských štátov, ktorá by mohla priamo alebo nepriamo, skutočne alebo potenciálne tvoriť prekážku pre obchod v rámci Spoločenstva. Takto formulovaná definícia mala dva bezprostredné dôsledky. Prvým bolo *zamietnutie* tzv. teórie *de minimis*,¹¹⁾ na základe ktorej by bol článok 28 ES porušený iba vtedy, ak by reštriktívne účinky národného opatrenia prekročili určitú hladinu znesiteľnosti.¹²⁾ Z formulácie 5. bodu rozsudku Dassonville dokonca vyplýva, že nie je ani potrebné, aby sa účinky takejto obchodno-právnej úpravy konkrétne prejavili, stačí, ak môžu mať tento účinok.¹³⁾ Druhým dôsledkom bolo zreteľné priklonenie sa Súdneho dvora k názoru, že *základným kritériom* pri posudzovaní súladu národných opatrení s článkom 28 ES nie je diskriminácia, ale *prekážka* pre voľný pohyb tovaru medzi členskými štátmi. Dalo by sa dokonca tvrdiť, že znenie tohto rozsudku išlo nad rámec už i tak relatívne liberálnej teórie, ktorú zastávala Komisia. Na základe smernice 70/50 sú totiž neutrálne opatrenia členských štátov v nesúlade s článkom 28 ES len vtedy, ak sú neprimerané cieľu,¹⁴⁾ ktorý sledujú. Časť právnej vedy sa však domnievala, že test proporcionality tvoril logickú súčasť rozhodovania ESD na základe tohto precedensu, a to i napriek tomu, že sa v ňom výslovne neuvádza.

B. Rozsudok Cassis de Dijon a prispôsobenie „kritéria prekážky“ potrebám harmonického budovania vnútorného trhu

Všeobecne sa uznáva, že význam rozsudku Cassis de Dijon¹⁵⁾ spočíva v stanovení dvoch pravidiel týkajúcich sa tzv. *imperatívnych požiadaviek*¹⁶⁾ a *zásady vzájomného uznávania*.

odôvodnenie, prečo by mal dovoz podliehať prísnejším pravidlám, ako domáca produkcia. Odôvodnenie takýchto obchodno-právnych úprav je možné iba za podmienok stanovených v článku 30 ES.

8) Teda nediskriminačných opatrení.

9) Právna veda nazvala túto koncepciu ako „teóriu nerozdielne uplatňujúcich sa opatrení“.

10) Rozsudok Dassonville, už citovaný, bod 5. Pozri J. H. H. WEILER: *The Constitution of the Common Market Place: Text and Content in the Evolution of the Free Movement of Goods*, in P. CRAIG, G. de BÚRCA: *The Evolution of EU Law*. Oxford University Press (OUP), Oxford 1999, s. 349.

11) *De minimis non curat praetor*: Sudca sa nezaobrá triviálnymi záležitosťami. Teória *de minimis* sa však uplatňuje v oblasti komunitárneho práva hospodárskej súťaže.

12) Pozri napr. rozsudok z 13. marca 1984, Prantl, 16/83, Zb. s. 1299.

13) Pozri napr. rozsudok z 16. decembra 1986, Komisia/Grécko, Zb. s. 3935.

14) Rozumie sa, samozrejme, legitímnemu cieľu...

15) Rozsudok Rewe (prezývaný „Cassis de Dijon“), už citovaný.

16) Slovenská terminológia francúzskeho pojmu „*exigence impérative*“ ešte nie je ustálená. Preklad rozsudku Cassis de Dijon používa výraz „*nevyhnutné požiadavky*“, preklad rozsudku Gysbrechts a Santurel Inter zas používa „*naliehavé dôvody verejného záujmu*“ a v preklade rozsudku Dynamic Medien môžeme čítať o „*závažných požiadavkách*“ ... Nami zvolené pomenovanie vyplýva napr. z rozsudku zo 14. septembra 2006, Alfa Vita Vassilopoulos, spojené veci C-158 a 159/04, Zb. s. I-8135.

V 8. bode rozsudku Cassis de Dijon sa uvádza, že ak v určitej oblasti neexistuje harmonizácia na komunitárnej úrovni, prekážky pre voľný pohyb tovaru vyplývajúce z rozdielnosti vnútroštátnych úprav a vzťahujúce sa na daný produkt musia byť akceptované, pokiaľ sú nevyhnutné na zaručenie imperatívnych požiadaviek týkajúcich sa najmä účinnosti daňových kontrol, ochrany verejného zdravia, poctivosti v obchodnom styku a ochrany spotrebiteľov. Týmto tvrdením Súdny dvor nadviazal na judikatúru Dassonville a doplnil ju o tú časť právnej analýzy, ktorú tento rozsudok výslovne neobsahoval. Test imperatívnych požiadaviek, ktorý prichádza na rad po teste prekážky, však ešte pred konečným tvrdením o súlade alebo nesúlade s článkom 28 ES, predstavuje práve ten test proporcionality zo smernice 70/50. Skúma sa či neutrálne predpisy, ktoré majú negatívny dopad na voľný pohyb tovarov sú primerané legitímnemu cieľu, ktorý sledujú, čo vedie, v prípade kladnej odpovede k súladu s článkom 28 ES. Podľa pôvodnej judikatúry sa toto posudzovanie netýka diskriminačných opatrení, pretože ťažko nájsť legitímny záujem za prísnejšími podmienkami pre dovoz ako pre národnú produkciu. Navyše, článok 12 ES, premietajúci do komunitárneho práva všeobecnú zásadu rovnosti, zakazuje v rámci pôsobnosti zmluvy akúkoľvek diskrimináciu z dôvodu štátnej príslušnosti, resp. pôvodu tovaru. Tak ako to tento článok sám uvádza, jediné výnimky, ktoré z tohto pravidla môžu existovať, sa musia opierať o výslovné ustanovenie zmluvy, akým je napr. článok 30 ES. Súdny dvor túto rigoróznou koncepciu zaviedol v rozsudku Komisia/Írsko,¹⁷⁾ kde bol konfrontovaný s otázkou či by sa írske diskriminačné opatrenie prijaté naoko v záujme ochrany spotrebiteľa mohlo posudzovať v rámci imperatívnych požiadaviek. ESD však vyhlásil, že táto kategória pravidiel nie je spôsobilá spadať do judikatúry Cassis de Dijon.¹⁸⁾

Ak bolo úlohou imperatívnych požiadaviek tmiť prísny zákaz množstevných obmedzení a opatrení rovnocenného účinku, pretože vynímali z pôsobnosti článku 28 ES opatrenia, ktoré mohli byť objektívne zdôvodnené, pravidlo vzájomného uznávania slúžilo ako pomôcka pri odhaľovaní tých opatrení, ktoré nie sú v súlade s článkom 28 ES. V 14. bode rozsudku Cassis de Dijon totiž ESD vyhlásil, že neexistuje žiaden dôvod na to, aby produktom, ktoré sú legálne vyrábané a predávané v jednom členskom štáte nebol umožnený predaj v inom členskom štáte. Na základe tejto právnej vety boli predpisy dovážajúcich členských štátov stanovujúce kontroly považované za predpisy porušujúce článok 28 ES, ktoré boli jednak rovnaké ako tie, ktoré už výrobok splnil vo vyvážajúcom členskom štáte, ako aj tie, ktoré boli dodatočné, avšak išli nad rámec sledovaného legitímneho záujmu. Akceptovali sa len neutrálne opatrenia, ktoré sledovali záujem ešte nezaručený pravidlami vyvážajúceho členského štátu, a ktorých reštriktívny účinok nebol v nepomere s deklarovaným verejným záujmom.¹⁹⁾

C. Rozsudok Keck a čiastočný návrat kritéria diskriminácie

Napriek svojim nesporne pozitívnym praktickým výsledkom si však judikatúra Dassonville-Cassis de Dijon vyslúžila aj tvrdú kritiku zo strany právnej vedy,²⁰⁾ ako aj generálnych advokátov Súdneho dvora.²¹⁾ Terčom kritiky bolo nehomogénne posudzovanie nediskriminačných

17) Rozsudok zo 17 júna 1981, Komisia/Írsko (prezývaný „suveníry z Írska“), 113/80, Zb. s. 1637.

18) Rozsudok suveníry z Írska, bod 11. Pozri tiež rozsudok z 20. apríla 1983, Weinvertriebs GmbH, 59/82, Zb. s. 1217.

19) Rozsudok z 11. mája 1989, Wurmser, 25/88, Zb. s. 1105.

20) A. MATTERA: op. cit. pozn. č. 1; R. KOVAR: op. cit.

21) Návrhy generálneho advokáta W. Van GERVENA z 29. júna 1989 vo veci Torfaen 145/88, Zb. s. 3851, ako i návrhy generálneho advokáta G. TESAURA z 27. októbra 1993 vo veci C-292/92, Hünermund, Zb. s. I-6787.

opatrení týkajúcich sa voľného pohybu tovaru, ako aj automatické používanie zásad vyvodенých z týchto dvoch judikátov majúcih za dôsledok rozširovanie pôsobnosti článku 28 ES poza svoje prirodzené hranice.²²⁾ V tomto zmysle sa Súdnemu dvoru zvlášť vyčítalo, že za prekážku vo voľnom pohybe tovaru považuje akékoľvek vnútroštátne opatrenie, ktoré je pre dovozcov alebo predajcov spojené s vyššími nákladmi či nižšími tržbami, a že sa tým pádom stal článok 28 ES nástrojom v rukách operátorov na trhu, ktorí ho zneužívali na spochybnenie akýchkoľvek obchodno-právnych úprav, ktoré im jednoducho nevyhovovali.

Súdny dvor reagoval na tieto výčitky v rozsudku Keck,²³⁾ ktorý zásadnou mierou ovplyvnil vývoj judikatúry počas nasledujúcich 15 rokov. ESD najprv skonštatoval, že napriek tomu, že zákaz predaja so stratou môže vyústiť do zníženia predaja dovezených výrobkov, nie je isté, že táto skutočnosť stačí k tomu, aby bol kvalifikovaný ako ORÚ.²⁴⁾ Následne predostrel dôvody, pre ktoré považuje za potrebné preskúmať svoju doterajšiu rozhodovaciu prax, a síce čoraz častejšie prípady zneužívania článku 28 ES na spochybnenie opatrení, ktorých účinkom je zmenšenie ekonomickej slobody podnikateľov, a to napriek tomu, že sa netýkajú tovaru dovezeného z iných členských štátov.

Čo sa týka ohlásenej zmeny (rozsudok Keck začína kuriózne potvrdením judikatúry Cassis de Dijon) opatrení týkajúcich sa podmienok, ktorým musia zodpovedať dovezené produkty (ďalej len „opatrenia týkajúce sa produktov samých“) uvádza, ako príklad, niektoré z nich.²⁵⁾ Výklad článku 28 ES sa mení len vo vzťahu k „určitým“ opatreniam, ktoré upravujú spôsoby predaja (ďalej len „pravidlá predaja“), a to tak, že tieto už nebudú patriť do rozsahu pôsobnosti tohto ustanovenia, pokiaľ nediskriminujú dovezené výrobky oproti tým domácim.²⁶⁾ Posudzovanie tohto druhu opatrení sa teda mení z testu prekážky a proporcionality na test diskriminácie. 17. bod tohto rozsudku predstavuje *ratio decidendi* Súdneho dvora, pretože vysvetľuje na záver, že ak sú splnené podmienky 16. bodu, uplatňovanie takýchto pravidiel predaja na dovezený tovar nemôže mať za následok zamedzenie prístupu týchto produktov na domáci trh alebo väčšiu prekážku v prístupe na tento trh, než akú musia znášať domáce produkty. Keďže sa zákaz predaja so stratou vo veci samej netýkal výrobkov ako takých, ale len spôsobu ich predaja a mal rovnaké účinky na domácu výrobu a na dovoz, bol Súdny dvorom vyhlásený za bezproblémový vzhľadom na článok 28 ES.

Ak mal rozsudok Keck jednoduchým spôsobom vyriešiť problémy nahromadené automatickou aplikáciou judikatúry Dassonville-Cassis de Dijon, teda najmä jej údajné zneužívanie a právnu neistotu, táto jednoduchosť je len povrchná. Vskutku, tento judikát priniesol do článku 28 ES *viac nejasností a ťažkostí ako ich odstránil*. Napríklad, nebolo jasné prečo by mali byť pravidlá predaja posudzované benevolentnejšie, než opatrenia týkajúce sa produktov samotných a ako ich možno v praxi rozlíšiť. Ďalej, z dôvodu prinajmenej komplexnej formulácie 16. a 17. bodu rozsudku Keck, nikto si nemohol byť celkom istý ako posudzovať zlučiteľnosť nediskriminačných pravidiel predaja s článkom 28 ES. Nakoniec, ESD neuviedol aké

22) Rozsudky zo 7. mája 1985, Komisia/Francúzsko (prezývaný „daňové výhody pre tlač“, kde ESD nevytlúčil kumulatívnu aplikáciu článkov 87 a 28 ES), 18/84, Zb., s. 1339, a z 22. septembra 1988, Komisia/Irsko (prezývaný „Dundalk II“, kde ESD nevytlúčil kumulatívnu aplikáciu článkov 90 a 28 ES), 45/87, Zb., s. 4929.

23) Rozsudok z 24. novembra 1993, Keck a Mithouard, C-267 a 268/91, Zb., s. 6097.

24) Rozsudok Keck, už citovaný, bod 13.

25) Rozsudok Keck, už citovaný, bod 15.

26) Rozsudok Keck, už citovaný, bod 16.

pravidlá by sa mali uplatňovať na všetky tie opatrenia, ktoré nemožno zaradiť medzi tieto dve skupiny.

Rozsudok Keck vzbudil navyše obavy, či pomerne úzka definícia opatrenia rovnocenného účinku, ktorú podáva, nebude mať za následok úpadok v práve na voľný pohyb tovaru,²⁷⁾ čo by bolo v protiklade s nastúpeným trendom v iných oblastiach jednotného trhu, t. j. vo voľnom pohybe osôb, slobode usadenia sa, slobode poskytovania služieb a vo voľnom pohybe kapitálu. Tam sa totiž Súdny dvor zbavil kritéria diskriminácie a zameral sa na skúmanie existencie prekážky a jej prípadnej pomernosti voči sledovanému legitímnemu cieľu.²⁸⁾

Bolo teda potrebné, aby Súdny dvor potvrdil, vysvetlil alebo aj upresnil ako aplikovať článok 28 ES na základe rozsudku Keck. Úvodná automatická aplikácia rozdelenia na opatrenia týkajúce sa produktov samotných a pravidiel predaja²⁹⁾ bola nasledovaná rozsudkami, v ktorých ESD vyjasnil hranicu medzi týmito dvoma druhmi opatrení majúčich dopad na voľný pohyb tovaru medzi členskými štátmi³⁰⁾ a potvrdil, že pravidlá predaja, ktoré znevýhodňujú dovoz³¹⁾ nepatria do „výnimky“, ktorá bola ustanovená v rozsudku Keck. Ďalší vývoj judikatúry sa zameral na kritérium prístupu na trh ako pomôcky na objavenie skrytých diskriminácií³²⁾ alebo prekážok vo voľnom pohybe tovaru zapríčinených neutrálnymi opatreniami.³³⁾

Súčasne, „zjavné“ alebo „priame“ diskriminácie³⁴⁾ ako aj predpisy, ktoré nespadali ani do opat-

27) L. GORMLEY: *Reasoning renounced? The remarkable judgement in Keck & Mithouard*. *European Business Law Review (EBLR)*, marec 1994, s. 63; S. WEATHERILL: *After Keck: Some Thoughts on How to Clarify the Clarification*. *Common Market Law Review (CMLR)*, 1996, s. 885.

28) Rozsudky z 25. júla 1991, Säger, C-76/90, Zb., s. 4221, a z 31. marca 1993, Kraus, C-19/92, Zb., s. 1663.

29) Rozsudky z 15. decembra 1993, Hünermund, C-292/92, Zb., s. 6787, z 2. februára 1994, Verband Sozialer Wettbewerb, C-315/92, Zb., s. 317, z 2. februára 1994, Punto Casa, spojené veci C-69/93 a 259/93, Zb., s. I-2355, z 2. júna 1994, Tankstation 't Heukske vof a J. B. E. Boermans, spojené veci C-401 a 402/92, Zb., s. I-2199, z 9. februára 1995, Leclerc-Siplec, C-412/93, Zb., s. 179, z 11. augusta 1995, Belgapom, C-63/94, Zb. s. I-2467, z 29. júna 1996, Komisia/Grécko (prezývaný „dojčenské mlieko“), Zb., s. I-1621; zo 14. decembra 1995, Banchemo, C-387/93, Zb., s. 4663, z 20. júna 1996, Semeraro Casa Uno, C-418/93, Zb. s. I-2975, pozri tiež R. Wainwright a V. Meglar, op. cit.

30) Za spadajúce do kategórie pravidiel predaja teda do „výnimky“ z článku 28 ES ustanovenej v rozsudku Keck boli považované napr. opatrenia týkajúce sa miesta, času a spôsobu predaja, ako i cenové opatrenia. Avšak, ak malo opatrenie „fyzický“ dopad na predmetný výrobok alebo ak upravovalo spôsob jeho výroby riešenie z rozsudku Keck sa neuplatňovalo. Pozri rozsudky zo 6. júla 1995, Mars, Zb., s. I-1923, z 26 júna 1997, Vereinigte Familienapress Zeitungs- und vertriebs GmbH, C-368/95, Zb., s. 3689, z 23. októbra 1997, Komisia/Taliansko (prezývaný „ENEL“), C-158/94, Zb., s. 5789, z 18. septembra 2003, Morellato, C-416/00, Zb., s. 9343, zo 14. septembra 2006, Alfa Vita Vassilopoulos, spojené veci C-158 a 159/04, Zb., s. I-8135; pozri tiež A. RIGAUX: *Symphonie déconcertante ou Keckophonie?*, november 2003, *Revue Europe*, s. 7, A. Trifonidou, *Was Keck a Half-baked Solution After All?*, *Legal Issues of Economic Integration (L. I. E. I.)*, 2007, s. 167 – 182.

31) Rozsudky z 13. januára 2000, TK-Heimdienst, C-254/98, Zb., s. I-151 a Karner, už citovaný.

32) Rozsudky z 9. júla 1997, De Agostini, C-34/95, Zb. s. 3843, z 8. marca 2001, Gourmet, C-405/98, Zb., s. I-1795, z 11. decembra 2003, Deutscher Apothekerverband/Doc Morris, C-322/01, Zb., s. 14887, pozri tiež J. BILLE: *Les interdictions nationales de publicité et la mise en oeuvre du marché unique: l'affaire 'Gourmet' ouvre-t-elle de nouveaux horizons?*, Máj - Jún 2001, *Gazette du Palais*, s. 728; A. KACZOROWSKA: *Gourmet Can Have His Keck and Eat It!* ELJ, 2004, s. 479; A. RIGAUX: *La jurisprudence Keck et Mithouard à l'épreuve des règles nationales de publicité (rapide bilan à propos de l'arrêt de la Cour de justice dans l'affaire Gourmet International Products)*. *Revue Europe*, Máj 2001, s. 5.

33) Rozsudky z 15. júla 2004, Douwe Egberts, C-239/02, Zb., s. 7007, z 28. septembra 2006, Ahokainen a Leppik, C-434/04, Zb., s. 9171, a z 10. apríla 2008, Komisia/Portugalsko (prezývaný „zákaz používania tmavých fólií na autách“), C-265/06, ešte nepublikovaný v Zbierke.

34) Rozsudky z 10. novembra 1994, Ortscheit, C-320/93, Zb., s. I-5243, z 28. apríla 1998, Decker, C-120/95, Zb., s. 1831, a z 25. októbra 2001, Komisia/Grécko, C-398/98, Zb. s. I-7915.

rení týkajúcich sa produktov samotných ani do pravidiel predaja³⁵⁾ (ďalej len „šedá zóna“), boli naďalej posudzované na základe klasickej judikatúry Dassonville-Cassis de Dijon.

Nakoniec, tzv. judikatúra Peralta ponúkla alternatívne riešenie, na základe ktorého môžu byť účinky niektorých opatrení na voľný pohyb tovaru natoľko neisté a nepriame, že ich nemožno považovať za prekážku vo voľnom pohybe tovaru.³⁶⁾ Skutočnosť, že ESD mohol toto riešenie považovať za rovnako platné a determinujúce ako riešenie vyplývajúce z rozsudku Keck sa zdá byť potvrdená v judikátoch, kde kritérium rozsudku Peralta dopĺňa kritérium z rozsudku Keck.³⁷⁾

D. Rozsudok Komisia/Taliansko a opätovné priklonenie sa ku kritériu prístupu na trh

Koexistencia rôznych testov a kritérií na posúdenie zlučiteľnosti národných opatrení s článkom 28 ES bola *zmätočná* a vytvárala *právnu neistotu* pre regulátorov a operátorov na spoločnom trhu. Vyjasnenie prístupu Súdného dvora bolo teda jednoznačne potrebné. Do úvahy pripadali dve krajné možnosti. Tá prvá by spočívala v zovšeobecnení kritéria pre prístup na trh na celý rozsah pôsobnosti článku 28 ES. Tá druhá by ponechala v platnosti judikatúru Dassonville-Cassis de Dijon pre opatrenia týkajúce sa tovaru samotného, ale rozšírila by *mutatis mutandis* judikatúru Keck týkajúcu sa pravidiel predaja na všetky ostatné opatrenia, teda na tzv. šedú zónu. Z toho vyplýva, že doslovný výklad 17. bodu rozsudku Keck by vyústil do takého testu prístupu na trh, ktorý by zakazoval iba diskrimináciu a absolútne zákazy. Opatrenia, ktoré „len“ sťažujú prístup na trh bez toho, aby ho kompletne znemožnili, by podľa tejto koncepcie neboli v rozpore s článkom 28 ES.

T tejto problematike sa zhostila generálna advokátka Kokott vo svojich návrhoch k veci Mickelsson a Roos,³⁸⁾ ktoré sa týkali švédskeho zákona zakazujúceho používanie vodných skútrov a podobných plavidiel na podstatnej časti vnútrozemských vôd. Zastávala názor, že opatrenia týkajúce sa používania tovaru by sa mali posudzovať podobne ako pravidlá predaja. To by znamenalo, že by sa nepovažovali za porušenie článku 28 ES pokiaľ by neboli diskriminačné a pokiaľ by celkom nezabraňovali prístupu dovezeného tovaru na domáci trh. Avšak kuriózne – sudcovia ESD na tieto návrhy reagovali najprv v inej, ale paralelne prebiehajúcej

-
- 35) Rozsudky z 24. marca 1994, Komisia/Belgicko, C-80/92, Zb., s. 1019, z 5. októbra 1994, Centre d'insémination de la Crespelle, C-323/93, Zb., s. 5007, z 27. júna 1996, Brandsma, C-293/94, Zb., s. 3159, z 23. októbra 1997, Franzen, C-189/95, Zb. s. 5909, z 4. novembra 1997, Christian Dior, C-337/95, Zb., s. 6013, z 19. novembra 1998, Nilsson, C-162/97, Zb., s. 7477, z 12. decembra 2000, Snellers Auto's BV, C-314/98, Zb., s. 8633, z 20. júna 2002, Radiosistemí, C-388/00, Zb., s. 5845, z 13. novembra 2003, Granaloro, C-294/01, Zb., s. 13429, pozri tiež F. KAUFF-GAZIN: *La Cour qualifie d'entrave à la libre circulation des marchandises une réglementation italienne limitant à 4 jours la durée de de consommation du lait pasteurisé à haute température*. Január 2004, *Revue Europe*.
- 36) Rozsudky zo 14. júla 1994, Peralta, C-379/92, Zb., s. 3453, z 5. októbra 1995, Spediporto, C-96/94, Zb., s. 2883, zo 17. októbra 1995, DIP, C-140/94, Zb., s. 3257, z 30. novembra 1995, Esso Española, C-134/94, Zb., s. I 4223, z 21. septembra 1999, BASF, C-44/98, Zb., s. I-6269. Pozri tiež A. RIGAUX: *Nouvelle épisode de la difficile qualification des mesures d'effet équivalent: le sort des abeilles de Læso*. *Revue Europe*, marec 1999, s. 7.
- 37) Rozsudky z 3. decembra 1998, Bluhme, C-67/97, Zb., s. I-8033, TK-Heimdienst, už citovaný, a z 26. mája 2005, Burmanjer, C-20/03, Zb., s. I-4133.
- 38) *Návrhy generálnej advokátky J. KOKOTT zo 14. decembra 2006 vo veci C-142/05, Mickelsson a Roos, ešte nepublikované*. N. REICH: *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*. (Eu.Z.W.), 2006, s. 306; F. ALBIN, A. VALENTIN: *Dassonville oder doch Keck – zwei anstehende Urteile des EuGH zur Anwendung des Art. 28 EG auf Verwendungsbeschränkungen*. EWS, december 2007, s. 533; N. REICH: „Nutzungsbeschränkungen“ Als „Verkaufsmodalitäten“ Oder „Marktzugangssperren“? *Eu.Z.W.*, 2008, S. 485.
-

veci, Komisia/Taliansko,³⁹⁾ ktorá sa týkala talianskeho zákazu používania prívesov za motocyklami.

Uvedomujúc si, že jeho rozhodnutie v tomto prípade bude považované za precedens pre ďalšie veci, argumentácia Súdneho dvora týkajúca sa kvalifikácie opatrenia s rovnocenným účinkom bola veľmi pedagogická. Výroku o merite veci preto predchádzala všeobecnejšia časť, ktorá mala za úlohu vyjasniť aplikovateľné kritériá. Odvolávajúc sa na známu poučku z rozsudku Dassonville, ktorá by mala predstavovať základ kvalifikácie ORÚ, Súdny dvor uviedol, že logika zákazu, ktorý je ustanovený v článku 28 ES, môže byť zhrnutá do troch zásad: *zákaz diskriminácie, vzájomné uznávanie a voľný prístup tovaru vyrobeného v Spoločenstve na vnútroštátne trhy.*⁴⁰⁾ Tieto zásady boli v judikatúre Keck prenesené do pravidiel, na základe ktorých:

- sa opatrenia týkajúce sa tovaru samotného posudzujú podľa toho, či priamo alebo nepriamo, aktuálne alebo potenciálne bránia medzištátnym tovarovým výmenám bez toho, aby boli objektívne zdôvodnené
- pravidlá predaja nespádajú do záberu článku 28 ES ak sú nediskriminačné a ak nezaťažujú zahraničným výrobkom vo vstupe na domáci trh.⁴¹⁾

V záujme konečného zosumarizovania a vyjasnenia interpretácie článku 28 ES uviedol ESD v bode 37 tohto rozsudku, že za opatrenia s rovnakým účinkom ako množstevné obmedzenia dovozu v zmysle článku 28 ES sa teda musia považovať také opatrenia prijaté členským štátom, ktorých cieľom alebo účinkom je menej výhodné zaobchádzanie s výrobkami pochádzajúcimi z iných členských štátov ako aj tie, ktoré sa týkajú produktu samotného a spĺňajú kritériá judikatúry Dassonville-Cassis de Dijon. *Pod tento istý pojem však patrí tiež akékoľvek iné opatrenie, ktoré bráni prístupu na trh určitého členského štátu výrobkom s pôvodom v iných členských štátoch.*

Avšak 37. bod rozsudku Komisia/Taliansko nepredstavuje len zhrnutie doterajšej judikatúry alebo jej princípov, ale zavádza aj nový prístup, ktorý je realistickejší a má širšie uplatnenie, než tie doterajšie. Prínos tohto judikátu sa týka predovšetkým troch bodov.

Po prvé, ESD sa konečne výslovne vyjadril o tom ako sa majú posudzovať *opatrenia, ktoré nemôžu byť zaradené ani do opatrení týkajúcich sa produktu samotného ani pravidiel predaja.* Doteraz boli tieto opatrenia striedavo posudzované podľa judikatúry Dassonville-Cassis de Dijon alebo už spomínanej judikatúry Peralta. Táto nie celkom jasná situácia by však mala skončiť, pretože podľa bodu 37 rozsudku Komisia/Taliansko by sa mali posudzovať všetky opatrenia, okrem tých, ktoré diskriminujú dovoz a tých, ktoré sa týkajú produktu samotného, na základe toho, či bránia dotýčným tovarom vstupu na domáci trh.

Po druhé, ak majú byť podriadené kritériu prístupu na trh všetky opatrenia okrem tých, ktoré diskriminujú dovoz a tých, ktoré sa týkajú produktu samotného, je jednoznačné, že pravidlá predaja už nefigurujú ako zvláštna kategória, ktorá sa v zásade vyníma zo záberu článku 28 ES. Nediskriminačné pravidlá predaja je teda potrebné „po novom“ posudzovať na základe účinkov, ktoré majú na prístup dovážaného tovaru na domáci trh.

39) Rozsudok z 10. februára 2009, Komisia/Taliansko, C-110/05, ešte nepublikovaný v Zbierke.

40) *Idem*, body 33 a 34.

41) *Idem*, body 35 a 36.

Po tretie, 37. bod rozsudku Komisia/Taliansko upresnil akú intenzitu musia mať negatívne účinky vnútroštátneho opatrenia na prístup dovážaného tovaru na domáci trh, aby sa článok 28 ES pokladal za porušený. Do úvahy pripadali nasledujúce tri možnosti:

- diskriminácia a/alebo
- absolútny zákaz, či
- jednoduchá prekážka v prístupe na trh.

Prvá možnosť bola zamietnutá, nakoľko by predstavovala iba veľmi reštriktívnu interpretáciu 17. bodu rozsudku Keck, ktorý sa zmienil ako prvý o koncepte prístupu na trh. Vskutku, tento bod vysvetľoval, že nediskriminačné pravidlá predaja sú vyňaté z rozsahu pôsobnosti článku 28 ES, pretože nezabraňujú výrobkom z iných členských štátov vstup na domáci trh a pretože im v ňom nebránia viac ako domácim výrobkom. Bolo teda zrejmé, že kritérium vstupu na trh ide ponad diskrimináciu na základe pôvodu tovaru.

Druhá možnosť bola zamietnutá tiež. Táto vychádzala z doslovného výkladu 17. bodu rozsudku Keck, ktorý sa zmieňoval o (totálnom) zabránení vstupu na trh. Neexistuje však žiaden kvalitatívny rozdiel medzi absolútnou zábranou a prekážkou pre voľný pohyb tovaru. Navyše, závislosť kvalifikácie ORÚ od určitej minimálnej intenzity negatívnych vplyvov opatrenia by bola v rozpore so zaužívanou judikatúrou ESD v oblasti spoločného trhu, na základe ktorej sa tzv. pravidlo *de minimis* neuplatňuje.

Súdny dvor sa teda priklonil k tretej možnosti,⁴²⁾ keďže v bode 37 rozsudku Komisia/Taliansko uviedol, že článok 28 ES treba pokladať za porušený, ak existuje čo i len prekážka pri vstupe zahraničného tovaru na domáci trh. Navyše, aktuálna judikatúra naznačuje, že kritérium prístupu na trh sa postupne presadzuje aj v iných oblastiach vnútorného trhu.⁴³⁾

Napriek významným upresneniam, ktoré poskytol rozsudok Komisia/Taliansko vo vzťahu ku kvalifikácii opatrenia s rovnocenným účinkom nie všetky otázky boli zodpovedané. Ak sa má v budúcnosti posudzovať zlučiteľnosť vnútroštátnych opatrení podľa kritéria prístupu na trh, ešte treba vedieť, kedy presne môžeme povedať, že existuje prekážka v tomto prístupe. Čo sa týka *opatrení týkajúcich sa používania výrobkov*, ESD stanovil v rozsudku Mickelsson a Roos, že ak je ich účinkom zabránenie užívateľom v riadnom, resp. normálnom používaní týchto výrobkov alebo výrazné obmedzenie ich používania, čo je otázka, ktorú musí overiť vnútroštátny súd, spôsobujú takéto pravidlá prekážku prístupu uvedených výrobkov na dotknutý vnútroštátny trh.⁴⁴⁾ V ostatných prípadoch si bude treba ešte počkať na upresnenia zo strany Súdneho dvora. Je však možné a dokonca pravdepodobné, že prekážka v prístupe na trh dostane definíciu platnú pre tzv. štyri ekonomické slobody.

Ako však rozlíšiť kritérium prístupu na trh od relatívne širokého pravidla ustanoveného v judikatúre Dassonville-Cassis de Dijon, na základe ktorého treba považovať za opatrenia s rovnocenným účinkom všetky vnútroštátne pravidlá, ktoré priamo alebo nepriamo, aktuálne alebo

42) Túto možnosť ESD „testoval“ v už spomínaných rozsudkoch *Douwe Egberts a Ahokainen*.

43) *Rozsudky z 10. mája 1995, Alpine Investments BV, C-384/93, Zb., s. I-1141, z 5. októbra 2004, CaixaBank France, C-442/02, Zb., s. 8961, body 11 až 13, z 30. marca 2006, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, C-451/03, Zb., s. 2941, body 33 až 35; z 3. októbra 2006, Fidium Finanz, C-452/04, Zb., s. 9521, bod 70, body 46 až 48, a návrhy generálneho advokáta J. MAZÁKA z 9. septembra 2008, vo veci C-518/06, Komisia/Taliansko, ešte nepublikované, bod 70.*

44) *Rozsudok zo 4. júna 2009, Mickelsson a Roos, C-142/05, ešte nepublikovaný, bod 28.*

potenciálne prekážajú tovarovej výmene medzi členskými štátmi? Ved' bolo by nepochopiteľné, aby sa judikatúra vrátila do tých istých kolají ako pred vyriešením rozsudku Keck, ktorý sa snažil, i keď do istej miery prehnaným spôsobom, zabrániť jej zneužívaniu. Aké poučenie si možno teda zobrať z týchto pätnástich rokov hľadania zlatej strednej cesty? Osobne si myslíme, že nové kritérium na odhalenie opatrení, ktoré porušujú článok 28 ES bude reálnejšieho a ekonomickejšieho charakteru. To napokon naznačuje aj už spomínaný bod 28 rozsudku Mickelsson a Roos. Vnútroštátne predpisy by už teda ESD nemal posudzovať podľa formalistického rozdelenia na opatrenia týkajúce sa produktu samotného a pravidiel predaja (ako podľa rozsudku Keck), ale jedine podľa ich účinku. Po druhé, tento *účinnok* by mal byť *reálny a nie len potenciálny*. Ak sa negatívne účinky opatrenia na voľný pohyb tovaru ešte nedostavili, *nemali by závisieť len od stretu náhod a eventualít*. V tomto zmysle by sa nakoniec budúca rozhodovacia prax ESD mohla opierať aj o judikatúru Peralta, na základe ktorej môžu byť účinky niektorých opatrení na voľný pohyb tovaru natolko neisté a nepriame, že ich nemožno považovať za prekážku vo voľnom pohybe tovaru.

II. Porušenie článku 29 ES si v zásade vyžaduje diskrimináciu

Rozsudky týkajúce sa článkov 29 ES sú omnoho menej početné než tie, ktoré skúmajú zlučiteľnosť vnútroštátnych opatrení s už analyzovaným článkom 28 ES. Je to najmä preto, lebo ekonomika členských štátov je nastavená v zásade proexportne. Len ojedinele sa vyskytujú prípady, kde sa štáty snažia zabrániť vývozu základných surovín, aby podporili, resp. podnietili ich spracovanie domácimi výrobcami. Celkovo teda jestvuje podstatne menej vnútroštátnych pravidiel, ktoré majú negatívny dopad na vývoz než tých, ktoré sťažujú dovoz výrobkov z iných členských krajín.

Ak je súdna definícia množstevného opatrenia rovnaká bez ohľadu na to, či bráni importu alebo exportu, definícia opatrenia s rovnocenným účinkom sa podstatne líši v závislosti od toho, ktorý z článkov 28 alebo 29 ES sa uplatňuje. Opatrenia s rovnocenným účinkom ako množstevné obmedzenia vývozu možno rozdeliť na tie, ktoré sa týkajú iba *tovaru určeného na vývoz* a na tie, ktoré sa týkajú *všetkeho tovaru* bez rozdielu na tom, či je určený pre vývoz alebo aj pre domácu spotrebu. Čo sa týka tej prvej skupiny opatrení,⁴⁵⁾ ustálená prax Súdneho dvora ich vyhodnocuje ako nesúladne s článkom 29 ES. Ide tu napríklad o vývozné povolenia,⁴⁶⁾ povinné členstvo v určitom štátnom, štátom zriadenom, či štátom homologovanom organizme⁴⁷⁾ alebo povinnosť predať tovar určitému zariadeniu či organizmu, čo sa v podstate rovná exportnému zákazu.⁴⁸⁾

45) T. j. opatrení, ktoré sa uplatňujú iba na výrobky určené na export.

46) Vyžadovať zaobstaranie si vývozných povolení je zakázané i keby išlo iba o administratívnu formalitu, pretože zdržanie, ktoré spôsobuje, môže vývozcu odradiť od svojho zámeru alebo mu zvýšiť náklady, či znížiť zisk. Schopnosť okamžite reagovať na požiadavky trhu patrí totiž v dnešnej ekonomike medzi prvoradé požiadavky. Pozri napr. rozsudok zo 16. marca 1977, Komisia/Francúzsko, 68/76, Zb. s. 515.

47) Rozsudok z 3. februára 1983, Van Luipen, 29/82, Zb. s. 161.

48) Rozsudky z 10. marca 1983, Syndicat national des fabricants raffineurs d'huile de graissage, 172/82, Zb., s. 555, a zo 6. októbra 1987, Openbaar ministerie a Nertsvoederfabriek Nederland, 118/86, Zb., s. 3883. Pozri tiež D. SIMON: Article 34 CEE, in V. CONSTANTINESCO, J.-P. JACQUÉ, R. KOVAR: D. SIMON: Traité instituant la CEE, Commentaire article par article, Economica. Paris, 1992, s. 169.

Situácia je komplikovanejšia v súvislosti s vnútroštátnymi pravidlami, ktoré sa uplatňujú ako na tovar určený na vývoz, tak aj na tovar určený pre domácu spotrebu. Jej vývoj až po dnes možno predstaviť v troch zásadných etapách definovaných na základe troch rozsudkov (A-C).

A. Rozsudok Bouhelier a transpozícia právnej vety z rozsudku Dassonville do rozsahu pôsobnosti článku 29 ES

Napriek tomu, že sa rozsudok Bouhelier⁴⁹⁾ týka povinnosti vybaviť výrobky určené na export certifikátom kvality, a teda išlo o opatrenie spadajúce do prvej základnej skupiny, ESD chcel dať svojmu výroku omnoho širšie uplatnenie. V bode 16 tohto rozsudku totiž Súdny dvor uviedol, že takéto opatrenie je v rozpore s článkom 29 ES, pretože môže priamo alebo nepriamo, aktuálne alebo potenciálne predstavovať prekážku v obchode medzi členskými štátmi. Z toho vyplýva, že ESD považoval sprvoti existenciu prekážky v medzištátnom obchode za základné kritérium i v oblasti opatrení s rovnocenným účinkom ako množstevné obmedzenia dovozu. Filozofia tohto rozsudku sa zdá byť potvrdená napr. vo veci Vriend,⁵⁰⁾ kde sa skúmalo opatrenie, ktoré podmieňovalo domáci predaj, dovoz, či vývoz niektorých živých rastlín a semien členstvom v určitom organizme.

Platnosť tejto judikatúry, ktorá posudzovala rovnako články 28 a 29 ES a ktorá nevyžadovala nevyhnutne diskrimináciu, však nebola dlhá.

B. Rozsudok Groenveld a zavedenie podmienky protekcionizmu

Vec Groenveld⁵¹⁾ sa týkala zlučiteľnosti holandského zákazu prechovávať a spracovávať konské mäso, ktorý bol zavedený z dôvodu ochrany reputácie mäsových výrobkov v zahraničí vyvázaných z tohto členského štátu. Bez toho, aby zdôvodnil svoj náhly, zásadný a navyše neočakávaný odklon od rozsudku Bouhelier, ESD vyhlásil za priečiace sa článku 29 ES také vnútroštátne opatrenia, ktorých cieľom alebo účinkom je najmä obmedziť toky vývozu a zaviesť tak rozdiel v zaobchádzaní medzi vnútorným obchodom členského štátu a jeho vývozným obchodom, a to tak, aby sa zabezpečila osobitná výhoda pre vnútroštátnu výrobu alebo vnútorný trh dotknutého členského štátu na úkor obchodu alebo výroby iných členských štátov.⁵²⁾ Ak si túto právnu vetu pozorne rozoberieme, porušenie článku 29 ES sa podriaďuje *trojitému testu*. Po prvé, cieľom alebo účinkom pravidla musí byť predovšetkým obmedzenie tokov vývozu do ostatných členských štátov. Po druhé, pravidlo musí vytvárať rôzne podmienky v závislosti od toho, či je tovar určený na vývoz alebo na domácu spotrebu. Po tretie, tento rozdiel musí zabezpečiť osobitnú výhodu domácej výroby alebo domácejmu trhu členského štátu, ktorý vydal predmetné opatrenie na úkor výroby alebo trhu ostatných členských štátov. Tieto podmienky sú v porovnaní s kritériom na kvalifikáciu opatrenia s rovnocenným účinkom ako množstevné obmedzenie dovozu podľa rozsudku Dassonville omnoho prísnejšie. V podstate vyžadujú, aby autor posudzovaného opatrenia ním chcel docieľiť ochranu domáceho trhu v rozpore so zmluvou ES a znevýhodniť ostatné členské štáty. Účinky opatrenia aké sú vyžadované v bode 7 rozsudku Groenveld by predsa bez konkrétneho úmyslu kompetentné-

49) Rozsudok z 3. februára 1977, *Bouhelier*, 53/76, Zb. s. 197.

50) Rozsudok z 26. februára 1980, *Vriend*, 94/79, Zb. s. 329.

51) Rozsudok z 8. novembra 1979, *Groenveld*, 17/79, Zb. s. 3409.

52) *Idem*, bod 7.

ho orgánu príslušného členského štátu boli naozaj len nešťastnou náhodou, ktoré by boli odstránené členským štátom i bez pokynu Súdneho dvora.

Napriek mnohým vážnym výhradám zo strany právnej vedy⁵³⁾ zostala judikatúra ESD týkajúca sa výkladu článku 29 ES veľmi stabilná počas nasledujúcich, bezmála, troch desaťročí.⁵⁴⁾ Jediné sporadické odchýlky od zavedeného pravidla sa týkali druhej časti tretieho testu, keďže sa v niektorých rozsudkoch nevyžadovalo, aby osobitná výhoda pre domácu výrobu alebo pre domáci trh bola na úkor iných členských štátov.⁵⁵⁾ Táto obmena je však v skutočnosti iba formulačného charakteru, pretože ak si jeden členský štát zabezpečí osobitnú výhodu, táto výhoda musí byť posudzovaná voči niekomu. No a keďže sa článok 29 ES uplatňuje jedine na tovarovú výmenu medzi členskými štátmi,⁵⁶⁾ meradlom výhody, ktorú nadobudol členský štát, autor opatrenia, sú teda jednoznačne ostatné členské štáty. Je preto zrejme, že i táto formulácia vyžadovala, aby výhody, ktoré skúmané pravidlo mohlo jednému členskému štátu zaručiť, boli na úkor jeho ostatných partnerov v Európskom spoločenstve.

C. Rozsudok Gysbrechts a zanechanie kritéria protekcionizmu

Predmetom sporu vo veci Gysbrechts⁵⁷⁾ bol súlad belgického zákona zakazujúceho, aby si predajca v predaji na diaľku vyžiadal od kupujúceho číslo platobnej karty ešte pred uplynutím zákonnej lehoty na odstúpenie od kúpno-predajnej zmluvy s článkom 29 ES. Podľa výkladu predmetných ustanovení belgickými súdmi sa tento zákaz uplatňuje i v prípade, ak sa predajca zaviazal, že pred uplynutím lehoty na odstúpenie nepristúpi k stiahnutiu príslušnej sumy z účtu kupujúceho.

53) R. BARENTS: *Sociaal-economische wetgeving (S.E.W.)*, 1980, s. 188 až 189; P. VERLOREN van THEMAAT: *S.E.W.*, 1980, s. 142 až 143; R. KOVAR: *Journal du droit international (JDI)*, 1981, s. 111 až 115; W. ALEXANDER: *Case 15/79; P. B. GROENVELD: BV v Produktschap voor Vee en Vlees, CMLR*, 1980, s. 285; J. T. FÜLLER: *Grundlagen und inhaltliche Reichweite der Warenverkehrsfreiheiten nach dem EG-Vertrag, Nomos, Baden Baden*, 1998, s. 244; P. OLIVER: *Some Further Reflections on the Scope of Articles 28-30 (Ex 30-36) EC, CMLR*, č. 4/1999, s. 799; P.-C. MÜLLER-GRAFF: *in H. von der GROEBEN, J. SCHWARZE: Kommentar zum Vertrag über die Europäische Union und zur Gründung der Europäischen Gemeinschaft*. 6. vyd., Nomos, Baden-Baden, 2003, zv. I, *Commentaire de l'article 29 CE*, s. 1082; A. TIZZANO: *Trattati dell'Unione Europea e della Comunità Europea*. Giuffrè, Miláno, 2004, s. 295; P. OLIVER – W.-H. ROTH: *The Internal Market and the Four Freedoms. CMLR*, č. 2/2004, s. 419; C. PISKA: *in H. MAYER: Kommentar zu EU- und EG-Vertrag*. Manz, Dunaj, 2005, *Komentár článku 29 ES*, bod 4, C. BARNARD: *The Substantive Law of the EU*, OUP, Oxford, 2007, s. 171; A. DAWES: *Importing and exporting poor reasoning: worrying trends in relation to the case law on the free movement of goods. German Law Journal*, č. 8/2007, s. 761.

54) Rozsudky zo 14. júla 1981, Oebel, 155/80, Zb. s. 1993, zo 7. februára 1984, Jongeneel Kaas, 237/82, Zb., s. 483, bod 22, z 27. marca 1990, Španielsko/Rada, C 9/89, Zb., s. I 1383, bod 21, z 24. januára 1991, Alsthom Atlantique, C 339/89, Zb., s. I 1107, bod 14, z 10. novembra 1992, Exportur, C 3/91, Zb., s. I 5529, bod 21, z 22. júna 1999, ED, C 412/97, Zb., s. I 3845, bod 10, z 20. mája 2003, Consorzio del Prosciutto di Parma et Salumificio S. Rita, C 108/01, Zb., s. p. I 5121, bod 54, z 20. mája 2003, Ravil, C 469/00, Zb., s. I 5053, bod 40, z 2. októbra 2003, Grilli, C 12/02, Zb., s. I 11585, bod 41, a z 8. novembra 2005, Jersey Produce Marketing Organisation, C 293/02, Zb., s. I 9543, bod 73.

55) Rozsudky Jongeneel Kaas, už citovaný, bod 22; z 9. júna 1992, Delhaize Frères, C-47/90, Zb., s. I-3669, bod 12; z 24. marca 1994, Komisia/Belgicko, C-80/92, Zb., s. I-1019, bod 24; a z 23. mája 2000, Syndhavens Sten, C-209/98, Zb., s. I-3743, bod 34; Pozri tiež návrhy generálnej advokátky V. TRSTENJAK zo 17. júla 2008 vo veci Gysbrechts a Santurel Inter, C-205/07, bod 32.

56) Obchodné výmeny s tretími krajinami sa riadia ustanoveniami o spoločnej obchodnej politike prijatými na základe článku 133 ES.

57) Rozsudok zo 16. decembra 2008, Gysbrechts a Santurel Inter, C-205/07, ešte nepublikovaný v Zbierke.

Generálna advokátka Trstenjak⁵⁸⁾ zastávala názor, že dogmatické uplatňovanie právnej vety z rozsudku Groenvelde už nezodpovedá požiadavkám doby a podmienkam v oblasti jednotného trhu. Jej kritika sa sústredila do troch hlavných bodov. Prvý spočíval v tom, že na základe rozsudku Groenvelde nemožno posudzovať veľké množstvo opatrení, ktoré sa týkajú tovaru určeného jedine na vývoz. Ak nemožno zistiť či vôbec a prípadne akú výhodu získava na základe opatrenia domáca výroba alebo domáci trh, nemožno tiež zistiť či jestvuje diskriminácia, resp. protekcionizmus, ktoré sa doteraz vyžadovali.⁵⁹⁾ Po druhé, generálna advokátka pripomenula, že články 28 a 29 ES majú rovnaký cieľ a že sú založené na tej istej zásade, a síce odstránení prekážok vo výmene tovarov medzi členskými štátmi. Táto skutočnosť bola napr. podčiarknutá v rozsudku Schmidberger,⁶⁰⁾ kde ESD uviedol, že články 28 a 29 ES by mali byť pochopené ako smerujúce k odstráneniu všetkých priamych alebo nepriamych, aktuálnych alebo potenciálnych prekážok pre voľný pohyb tovaru. Je síce zrejmé, že táto formulácia je odvodená od tej, ktorú použil ESD vo veci Dassonville, ale jej úmyslom podľa všetkého nebolo prehodnotenie predchádzajúcej judikatúry, pretože krátko nato bol vynesený rozsudok vo veci Jersey Produce Marketing Organisation,⁶¹⁾ v ktorom bol potvrdený test z rozsudku Groenvelde.⁶²⁾ Tretím dôvodom, pre ktorý sa generálna advokátka domnievala, že by bolo potrebné zmeniť spôsob výkladu článku 29 ES bola skutočnosť, že základným kritériom pre posudzovanie porušenia zmluvy ES v ostatných oblastiach práva jednotného trhu nie je diskriminácia a už vonkoncom nie protekcionizmus, ale jednoduchá, avšak imperatívnymi požiadavkami⁶³⁾ nezdôvodniteľná prekážka vo výkone tej, či onej základnej ekonomickej slobody.⁶⁴⁾ Výklad článku 29 ES by bol teda v príkrom protiklade s týmto nastúpeným trendom.

Na nápravu danej situácie navrhla teda generálna advokátka dve riešenia. Prvé by v zásade spočívalo v prenesení vtedy platnej judikatúry⁶⁵⁾ z oblasti článku 28 ES do článku 29 ES. To znamená, že v zásade by sa priečili článku 29 ES opatrenia týkajúce sa produktov samotných, ak nie sú objektívne zdôvodniteľné imperatívnymi požiadavkami⁶⁶⁾ a tie pravidlá predaja,⁶⁷⁾ ktoré by *de iure* alebo *de facto* znevýhodňovali výrobky určené na vývoz oproti tým, ktoré sú určené na domácu spotrebu.⁶⁸⁾ Druhou možnosťou by bolo globálne vrátenie sa k právnej vete z rozsudku Dassonville a považovať za nesúladné s článkom 29 ES všetky opatrenia, ktoré priamo alebo nepriamo, aktuálne alebo potenciálne predstavujú prekážku pre voľný pohyb tovaru medzi členskými štátmi. Aby sa však predišlo podobnému zneužívaniu tohto pravidla, ako tomu bolo počas 80-tych a začiatku 90-tych rokov, bolo by taktiež potrebné, aby ho ESD zároveň aj ohraničil. Generálna advokátka však priznala, že hľadanie vhod-

58) *Idem.*

59) *Ako sme však uviedli vyššie, ESD zvyčajne považoval takéto opatrenia za automatické porušenia článku 29 ES.*

60) *Rozsudok z 12. júna 2003, Schmidberger, C-112/00, Zb. s. I-5659, bod 67.*

61) *Už citovaný, bod 73.*

62) *Pozri tiež návrhy generálnej advokátky V. TRSTENJAK vo veci Gysbrechts, už citované, bod 44.*

63) *Pozri časť I, rozsudok Cassis de Dijon.*

64) *Rozsudky z 25. júla 1991, Säger, C-76/90, Zb., s. 4221; z 31. marca 1993, Kraus, C-19/92, Zb., s. 1663; z 30. novembra 1995, Gebhard, C-55/94, Zb., s. 4165; a z 15. decembra 1995, Bosman, C-415/93, Zb., s. 4921.*

65) *Teda judikatúry Keck.*

66) *Judikatúra Dassonville-Cassis de Dijon.*

67) *Judikatúra Keck.*

68) *Avšak na osud opatrení, ktoré nespádajú ani do jednej z týchto skupín (tzv. šedá zóna) generálna advokátka nemyslela.*

ných a všeobecne uplatniteľných kritérií by bolo zložité a že každé riešenie by asi viedlo k disharmónii s kritériami uplatňovanými v článku 28 ES.

V záujme jednoty právnej úpravy sa generálna advokátka priklonila k prvému variantu, a teda k transpozícii judikatúry Dassonville-Cassis de Dijon a Keck do oblasti článku 29 ES. Ako však rozhodol Súdny dvor?

V bode 43 rozsudku Gysbrechts ESD uviedol, že hoci dotknutý zákaz je uplatniteľný na všetky subjekty pôsobiace v tuzemsku, v skutočnosti postihuje výstup výrobkov z trhu členského štátu vývozu viac ako uvádzanie výrobkov na vnútroštátny trh uvedeného členského štátu.⁶⁹⁾ Táto právna veta môže byť vykladaná viacerými spôsobmi, z ktorých uvedieme aspoň tri, ktoré sa nám zdajú najpravdepodobnejšie. Po prvé, možno tvrdiť, že ESD prehodnotil judikatúru Groenvelde a jej požiadavku trojitej diskriminácie tak, že odteraz bude posudzovať za nesúladné s článkom 29 ES aj také pravidlá, ktorých cieľom alebo účinkom nie je zvýhodňovanie domáceho trhu, ale čo i len nechcené – faktické znevýhodnenie vývozu oproti uvedeniu produktu na domáci trh. Išlo by teda už len o jednoduchý test priamej, či nepriamej diskriminácie, ktorý by si nevyžadoval, aby sa preukázalo akékoľvek špecifické obmedzovanie exportných tokov alebo zvláštna výhoda, ktorá by z tohto opatrenia vyplývala pre domácu ekonomiku. Tento posun judikatúry by sme síce mohli považovať za povrchný, pretože diskriminácia sa stále zdá byť determinujúcim faktorom, no nesmieme prehliadnuť fakt, že veľká väčšina vnútroštátnych opatrení vyhlásených za nesúladné s článkom 28 ES predstavovala práve skrytú alebo nepriamu diskrimináciu dovozu bez toho, aby bola účelom dovážajúcej krajiny ochrana vlastnej ekonomiky pred ostatnými. Článok 29 ES by pri takomto výklade dozaista pojal väčšie množstvo národných pravidiel ako doteraz.

Druhý možný výklad rozsudku Gysbrechts je ten, že ESD v ňom naozaj prebral do oblasti článku 29 ES svoju judikatúru Keck. Svedčila by o tom formulácia 43. bodu tohto rozsudku, typická pre túto judikatúru, kde ESD najprv konštatuje, že sa skúmané opatrenie vzťahuje *de iure* na všetky subjekty pôsobiace na domácom trhu, ale že v skutočnosti sťažuje viacej výstup z domáceho trhu ako jeho domácu spotrebu. I keď možno belgický zákaz považovať za určité pravidlo predaja, pretože určuje podmienky, za ktorých sa predaj môže uskutočniť, čo by ho malo imunizovať, t. j. vyňať z rozsahu pôsobnosti článku 29 ES, existencia faktického znevýhodnenia zapríčiniť, že článok 29 ES sa aplikuje a že sa stavia proti opatreniu ako bolo to vo veci samej.

Tretí výklad je snáď najodvážnejší, ale má svoj reálny základ. Z rozsudku Gysbrechts vôbec nevyplýva, že absencia akéhokoľvek, čo i len nechceného znevýhodnenia vývozu oproti spotrebe na domácom trhu by *ipso facto* znamenala neuplatňovanie zákazu uvedeného v článku 29 ES. V predmetnej veci sa totiž Súdny dvor vyjadril jedine v medziach jemu predloženému prípadu a nemusel sa teda vyjadrovať k hypotetickému prípadu, kde by faktická diskriminácia neexistovala. Nič teda, podľa nás, nebráni tomu, aby sa judikatúra ESD naďalej vyvíjala smerom k jednotnému kritériu pre oba články 28 a 29 ES.

⁶⁹⁾ Je tomu tak preto, lebo napriek pokroku, ktorý sa dosiahol v súdnej spolupráci členských štátov v civilných veciach, stále existuje viac ťažkostí s vymáhaním platby v zahraničí, ako v tuzemsku, a to hlavne ak ide o relatívne malé sumy.

Nateraz si nedovolíme tvrdiť, ktorá z týchto interpretácií je správna alebo či sa dokonca za formuláciou bodu 43 rozsudku Gysbrechts skrývajú celkom iné dôvody. Iba nasledujúca judikatúra Súdného dvora môže priniesť potrebné vysvetlenie.

III. Posúdenie možnosti a vhodnosti uplatňovania jednotného výkladu článkov 28 a 29 ES

Vzhľadom na to, že formulácia bodu 43 rozsudku Gysbrechts nie je natoľko jednoznačná, že by z nej bolo možné s istotou vyvodiť celkový výklad článku 29 ES, táto časť predstaví dôvody, na základe ktorých sa dá tvrdiť, že by nadchádzajúca rozhodovacia prax Súdného dvora v posudzovaní opatrení rovnocenného účinku ako množstevné opatrenia mohla smerovať k jednotnému výkladu článkov 28 a 29 ES.

Ako už spomínala generálna advokátka Trstenjak, články 28 a 29 ES majú rovnaké znenie, rovnaký cieľ a sú založené na rovnakej zásade, t. j. odstránení všetkých netarifných⁷⁰⁾ prekážok pre voľný pohyb tovaru v rámci Európskeho spoločenstva. Z toho vyplýva, že už len na základe všeobecného pravidla *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*⁷¹⁾ by mal byť výklad týchto dvoch ustanovení v zásade rovnaký. „V zásade“ preto, lebo ich rozdielny ich výklad by prichádzal snáď do úvahy, ak by ESD uviedol dôvody, na základe ktorých je rozdielny výklad nevyhnutný. Tieto dôvody by sa napr. mohli zakladať na zistení, že množstevné obmedzenia vývozu a opatrenia rovnocenného účinku sú celkom iného charakteru, než množstevné opatrenia dovozu, resp. opatrenia rovnocenného účinku. Nie je nám však známe, že by Súdny dvor niekedy tento rozdiel zdôvodnil. Mohli by sme sa domnievať, že prekážky pre vývoz sú menej početné, a teda menej nebezpečné, avšak cieľom článkov 28 a 29 ES nie je len zákaz ekonomického protekcionizmu,⁷²⁾ ale hlavne zabezpečenie, aby medzi členskými štátmi neexistovala žiadna hranica vo voľnom pohybe tovaru. Cieľom týchto ustanovení teda nie je vytvoriť len akúsi zónu voľného obchodu s minimálnou mierou integrácie, ale kompletný jednotný trh, kde budú mať ekonomickí operátori tie isté podmienky ako na akomkoľvek domácom trhu členského štátu.

Ďalej, smerovanie judikatúry k zjednoteniu výkladu článkov 28 a 29 ES pod jedno kritérium by malo za následok aj harmonizáciu režimu voľného pohybu tovaru s ostatnými ekonomickými slobodami zaručenými v zmluve ES. Takýto vývoj by bol želateľný, pretože by výrazne prispel k čitateľnosti komunitárneho práva, čo požadujú predovšetkým regulátori a operátori na jednotnom trhu.⁷³⁾ Navyše, uplatňovanie kritéria prístupu na trh, ktoré je pravdepodobne založené na kombinácii zásad získaných z rozsudkov Dassonville, Cassis de Dijon a Peralta v spojitosti s kontrolou existencie imperatívnych požiadaviek by viedlo k rovnovážnemu práv-

70) Tarifné prekážky, t. j. clá a poplatky rovnocenného účinku sú zakázané na základe článkov 23 a 25 ES.

71) Tam, kde nerozlišuje zákon, by sme nemali rozlišovať ani my.

72) Snaha, aby boli základné suroviny spracované domácimi výrobkami, alebo aby bol na domácom trhu dostatok určitého tovaru, čo zároveň znižuje jeho trhovú cenu.

73) Pre ťažkosti s jednotným výkladom tzv. štyroch slobôd pozri najmä: D. MARTIN: „Discriminations“, „Entraves“ et „Raisons impérieuses“ dans le traité CE: trois concepts en quête d'identité, CDE, 1998, s. 261; V. HATZOPOULOS: Exigences essentielles, impératives ou impérieuses: une théorie, des théories ou pas de théorie du tout?, RTDE, č. 2/1998, s. 191.

nemu stavu, ktorý by síce zabezpečil voľný pohyb tovaru, ale členským štátom by umožňoval, aby v dôvodných prípadoch chránili dôležitejšie hodnoty, než je voľný pohyb tovaru.⁷⁴⁾

Považovanie i nediskriminačnej prekážky vo vývoze tovaru za potenciálne opatrenie s rovnocenným účinkom by nebolo koherentné nielen vo vzťahu s ostatnými ekonomickými slobodami, ktoré zaručuje zmluva ES, ale aj so systematickým výkladom článkov 28 a 29 ES na jednej strane a s článkom 30 ES, ktorý umožňuje za určitých okolností odôvodnenie množstevných obmedzení a opatrení s rovnocenným účinkom na strane druhej.

Články 28 a 29 ES ustanovujú len, že množstevné obmedzenia dovozu a vývozu, ako i všetky opatrenia s rovnocenným účinkom sú medzi členskými štátmi zakázané. Keďže zmluva ES výslovne nezúžila rozsah uplatnenia týchto článkov na znevýhodňujúce opatrenia, mali by sa tieto články *a priori* uplatňovať bez potreby existencie diskriminácie. Tento záver je potvrdený článkom 30 ES, ktorého prvá veta uvádza dôvody verejného záujmu, ktoré môžu odôvodniť porušenia článkov 28 a 29 ES. Jeho druhá veta však obmedzuje možnosti tohto odôvodnenia na tie opatrenia, ktoré nie sú prostriedkom svojvoľnej diskriminácie alebo skrytého obmedzovania obchodu medzi členskými štátmi. Z toho jednoznačne vyplýva, že autori zmluvy ES považovali za možné porušenia článkov 28 a 29 ES nielen opatrenia diskriminačné, ale i také, ktoré predstavovali nediskriminačné obmedzenia obchodu medzi členskými štátmi.

V konečnom dôsledku, potreba jednotného výkladu článkov 28 a 29 ES vyplýva aj z rozsudku Komisia/Taliansko,⁷⁵⁾ v ktorom ESD uplatnil v rámci článku 28 ES kritérium prístupu na trh a odklonil sa od judikatúry Keck. Nemalo by teda žiaden zmysel, aby sa v budúcnosti ESD orientoval pri výklade článku 29 ES prejudikátom z oblasti článku 28 ES, ktorý už bol prekonaný. Zostávali by už teda len 1. a 3. alternatíva, ktoré boli načrtnuté v predchádzajúcej časti, pričom len tá posledná by bola zároveň aj v súlade so všeobecným trendom práva v oblasti jednotného trhu.

Z uvedeného je zrejmé, že Súdny dvor sa nevyhne v nasledujúcich prípadoch, týkajúcich sa vnútroštátnych opatrení sťažujúcich exportu, nevyhne tomu, aby posúdil možnosť transponovať do tejto oblasti princípy, ktoré položil vo svojom zásadnom rozsudku Komisia/Taliansko.

Záver

Napriek tomu, že sa litera článkov 28 a 29 ES od vstúpenia do platnosti rímskych zmlúv nezmenila,⁷⁶⁾ ich výklad Súdny dvorom prešiel za posledných 35 rokov zásadnými zmenami. Tieto zmeny však nie sú prejavom svojvôle ESD, či jeho údajnej snahy zasahovať do normotvorby, ako sa často možno dočítať z laickej tlače a dopočuť z neuvážených vyhlásení politických predstaviteľov,⁷⁷⁾ ale naopak, prejavom hľadania riešení, ktoré by nejednoznačnému textu dali taký zmysel, ktorý by v danom ekonomickom, sociálnom a politickom kontexte čo najlepšie prispieval k naplneniu základných cieľov Spoločenstva, ktoré sú uvedené v článku 2 ES. Vôbec prvým takýmto cieľom bolo vytvorenie jednotného trhu medzi členskými štátmi. Ak

74) Napr. *Ochrana spotrebiteľa, životného prostredia, čestnosti v obchodnom styku, boj proti daňovým únikom a pod.*

75) *Pripomeňme, že rozsudok vo veci Komisia/Taliansko bol vnesený neskôr ako rozsudok vo veci Gysbrechts.*

76) *Zmenilo sa len ich číslovanie.*

77) *Za všetkých spomeňme aspoň R. HERZOG – L. GERKEN: Stoppt den Europäischen Gerichtshof!, Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), 8. septembra 2008.*

sprvoti prevládal názor, že dosiahnutie podmienok jednotného trhu si vyžaduje odstránenie všetkých prekážok pre dovoz a len diskriminačných opatrení sťažujúcich vývoz, existujú indície, ktoré naznačujú, že konečné dosiahnutie vytyčeného cieľa sa už nezaobíde bez postihnutia každého typu neodôvodnenej prekážky, bez ohľadu na jej diskriminujúci, či nediskriminujúci charakter.

Netreba si však myslieť, že členské štáty by celkom stratili svoju právomoc regulovať svoje domáce trhy. Ved' aký by bol praktický význam už spomenutej zásady, na základe ktorej majú pri absencii harmonizácie na komunitárnej úrovni, členské štáty právo prijímať opatrenia, ktoré upravujú podmienky na trhu? Po prvé, článok 30 ES umožňuje členským štátom prijímať i také opatrenia, ktoré porušujú články 28 a 29 ES, ak sledujú jeden z legitímnych cieľov, ktoré sú v ňom uvedené, ak nejdú ponad to, čo je nevyhnutne potrebné na jeho dosiahnutie (proporcionálna) a ak nie sú pre daný členský štát prostriedkom svojvoľnej diskriminácie alebo skrytej prekážky. Po druhé, judikatúra ESD týkajúca sa tzv. imperatívnych požiadaviek má ten dôsledok, že proporcionálne a nediskriminačné opatrenia členských štátov sledujúce niektorý legitímny cieľ sú vyňaté z rozsahu pôsobnosti článkov 28 a 29 ES. Kontrolu splnenia týchto podmienok vykonáva Súdny dvor. Možno dokonca skonštatovať, že v posledných rokoch používa ESD tieto imperatívne požiadavky nie ako negatívne kritérium kvalifikácie, ale ako odôvodnenie porušenia článkov 28 a 29 ES, a to aj pri diskriminačných pravidlách.

Tento posun otvára nové otázky o zlučiteľnosti tejto judikatúry so zásadou striktnej interpretácie článku 30 ES a so všeobecnou zásadou zákazu diskriminácie, ak zmluva ES výslovne neuvádza inak. To je už však začiatok inej diskusie.

Správní sankce na úseku ochrany osobních údajů

JUDr. Petr KOLMAN, Ph.D.
odborný asistent na PrF MU v Brně
Česká republika

KOLMAN, P.: Správní sankce na úseku ochrany osobních údajů. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1248 – 1256.

Článek pojednává o problematice ochrany osobních údajů z pohledu českého správního práva. Autor (brněnský VŠ pedagog a právník) se této tématice v předloženém textu věnuje především z pohledu správních sankcí. V článku je detailně rozebrána jak správně-právní odpovědnost za přestupky, tak správně-právní odpovědnost za tzv. jiné správní delikty v tomto legálním sektoru. V textu jsou zachyceny i poslední novelizace, které měnily zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů od 1. 4. 2009, které se rovněž dotkly problematiky správních sankcí na úseku ochrany osobních údajů.

Zavzpomínáme-li, tak klíčovým pro tuto oblast byl v ČR počátek ledna roku 2005,¹⁾ kdy vstoupila v účinnost druhá část harmonizační novely zákona o ochraně osobních údajů – tedy zákon č. 439/2004 Sb., kterým se měnil zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Přídavné jméno „harmonizační“ pozornějšímu čtenáři naznačuje, že jsme měli co dočinění s novelou, ke které zákonodárce vedla především potřeba vyšší úrovně sjednocení podmínek ochrany osobních údajů v ČR s evropským právním prostředím. Právo EU zde bylo a je zejména postaveno na dvou pilířích:

- 1) Úmluva o ochraně osob se zřetelem na automatizované zpracování osobních dat č. 108,
- 2) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/466/ES o ochraně jednotlivců v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů.²⁾

U takřka každé novely teoretici i praktici vedou diskuzi, zda je vůbec nutná. V případě „čtyřistatřicetdevítky“ tuto potřebnost skutečně bylo nutno vidět, jelikož zákon o ochraně osobních údajů si o ni řečeno „velikonočním slovníkem“ *koledoval* již od času svého vzniku (rok 2000). Jak výstižně konstatovala tehdejší náměstkyně předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů A. Kučerová: *I když již v roce 2000 byla snaha tvůrců zákona maximálně se těmto dokumentům přiblížit* (myšleny dva výše zmíněné euro-dokumenty – pozn. P. K.), *zůstaly některé insti-*

1) *A parciálně i 1. 4. 2009, kdy vstoupila v účinnost novela z. č. 52/2009 Sb.*

2) *Confer: KUČEROVÁ, A.: Úvaha nad novelou zákona o ochraně osobních údajů. Právní zpravodaj č. 12/2004, C. H. Beck, Praha 2004.*

tuty stranou jejich hlavního zájmu; to bylo nezbytné nyní napravit.³⁾ Harmonizace s evropským právem nebyla jediným cílem, tím byla přirozeně i snaha o zkvalitnění (precizování) textu zákona, aby se znesnadnilo jeho porušování a obcházení ze strany fyzických a právnických osob, a tím pádem došlo k zefektivnění ochrany ústavního práva na soukromí.

Ne zcela výjimečným problémem nejen českého veřejného práva je zkracování legisvakančních dob. Do pomyslných „dějin prohřešků“ veřejného práva v oblasti legisvakančních dob, a tedy i právní jistoty, se zapsal i zákon č. 439/2004 Sb.

Majoritní část z. č. 439/2004 Sb. se totiž stala účinnou již ode dne vyhlášení – tedy ode dne 26. července 2004 a absence jakékoliv legisvakanční doby byla zákonitě kritizována, a to nejenom ze strany správců⁴⁾ osobních údajů, ale např. i ze strany pracovníků Úřadu pro ochranu osobních údajů,⁵⁾ či jiných praktických právníků.

Pro informační komplexnost dodejme, že ustanovení týkající se sankcí za porušení zákona o ochraně osobních údajů nabyla účinnosti až prvním lednovým dnem roku 2005.

Další novelizace v oblasti sankcí na úseku ochrany osobních údajů proběhla v roce 2009 za pomoci zákona č. 52/2009 Sb.,⁶⁾ kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Zmíněná „padesát dvojka“ včlenila do zákona č. 101/2000 Sb., nová ustanovení § 44a a § 45a, o kterých bude pojednáno v textu níže.

A) Přestupky

Správně-právní odpovědnost za přestupky je samostatnou podmnožinou správně-právní odpovědnosti, která vykazuje znaky – relativně samostatné – specifické odpovědné právní odpovědnosti.⁷⁾ K problematice přestupků si obecně připomeňme, že je to zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v zákoně o přestupcích či v jiném zákoně (což bude případ našeho článku); k legální definici přestupku rovněž patří, že se nesmí jednat buď o tzv. jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů a nebo dokonce o trestný čin. Z pohledu naší problematiky: totéž závadné jednání na úseku ochrany osobních údajů nemůže být současně přestupkem a jiným správním deliktem či přestupkem a současně trestným činem. Přestupkem není jednání, jímž někdo odvrací přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem nebo nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tímto jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil, a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak. Např. občan poživší dvě malá jedenáctistupňová piva, odvázející v akutním případě z hůře dostupné lesní samoty těhotnou manželku do nemocnice, z právního

3) *Cit. tamtéž.*

4) *Správcem se pro naši problematiku rozumí každý subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů, provádí zpracování a odpovídá za něj – § 4 písm. j) z. č. 101/2000 Sb.*

5) *Confer: MATOUŠOVÁ, M.: Pohled praxe na novelu zákona o ochraně osobních údajů. Právní rádce 11/2004, Praha.*

6) *V praxi – a zejména v médiích – nazývaný jako tzv. náhubkový zákon.*

7) *Confer: PRŮCHA, P.: Správní právo, obecná část. MU v Brně, 1999, s. 271 a násl., nebo PRŮCHA, P.: Správní právo, obecná část. MU v Brně a nakladatelství Doplněk, 2007, s. 387.*

hlediska nepáchá přestupek, byť jinak by jeho jednání přestupkem bylo. Vždy je zde ovšem nutné dbát zásady přiměřenosti, což bývá v praxi nepochybně leckdy problém.

Jednou z nejzákladnějších povinností na úseku ochrany osobních údajů je **mĺčenlivost**.

Zaměstnanci správce nebo zpracovatele, jiné fyzické osoby, které zpracovávají osobní údaje na základě smlouvy se správcem nebo zpracovatelem, a další osoby, které v rámci plnění zákonem stanovených oprávnění a povinností přicházejí do styku s osobními údaji u správce nebo zpracovatele, jsou povinni zachovávat **mĺčenlivost o osobních údajích** a o bezpečnostních opatřeních, jejichž zveřejnění by ohrozilo zabezpečení osobních údajů. Je důležité připomenout, že tato povinnost není časově ohraničena dobou pracovního (či jiného) poměru, povinnost mĺčenlivosti trvá – § 15 odst.1 z.č. 101/2000 Sb. – i po skončení zaměstnání nebo příslušných prací. Pokud je tato povinnost porušena, dopouští se fyzická osoba přestupku dle ustanovení § 44 z.č. 101/2000 Sb.

Předmětného přestupku se může *ex lege* dopustit jak fyzická osoba, která je ke správci nebo zpracovateli osobních údajů v pracovním nebo jiném obdobném poměru, tak i osoba, která vykonává pro správce nebo zpracovatele činnosti na základě dohody. Pracovní poměr ke správci (resp. zpracovateli) tedy není *condicio sine qua non*, aby mohl být spáchán tento přestupek.

Přestupku porušení mĺčenlivosti se může také dopustit osoba, která v rámci plnění zvláštním zákonem uložených oprávnění a povinností přichází u správce nebo zpracovatele do styku s osobními údaji. Za tento přestupek možno nyní uložit pokutu až do výše 100 000 Kč.⁸⁾

K projednávání přestupků a k udělování pokut za ně je oprávněn Úřad pro ochranu osobních údajů (dále jen „ÚOOÚ“),⁹⁾ který má postavení nezávislého orgánu. P. Mates zdůrazňuje, že toto jeho nezávislé postavení je zajištěno tím, že ve svojí činnosti se řídí pouze zákony a jinými právními předpisy (není tedy vázán směrnicemi, pokyny ani jinými akty řízení, včetně usnesení) a do jeho činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.¹⁰⁾

Díky svému nezávislému postavení bývá tento úřad v právní teorii dokonce označován jako tzv. *speciální ombudsman*.¹¹⁾

Nyní si představme tzv. „milionové přestupky“, tj. takové zaviněné jednání, za které lze uložit pokutu do magické výše 1 000 000 Kč. Při rozhodování o konkrétní výši pokuty ÚOOÚ přihlíží zejména k závažnosti, způsobu, době trvání a následkům protiprávního jednání a k okolnostem, za nichž bylo protiprávní jednání spácháno.

Takovým typem přestupku je případ, že fyzická osoba (ať už jako *správce nebo zpracovatel*) při zpracování osobních údajů **nestanoví účel**, prostředky nebo způsob zpracování osobních údajů. Anebo stanoveným účelem zpracování poruší povinnost nebo překročí oprávnění vyplývající ze zvláštního zákona.

8) Mladším čtenářům připomeňme, že do konce roku 2004 to bylo maximálně 50 000 Kč.

9) Confer: § 29 odst.1 z.č. 101/2000 Sb.

10) Cit.: MATES, P.: *Ochrana soukromí ve správním právu*. Linde Praha, 2004, s. 218.

11) Confer: PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústavní právo a státovéda*. Praha 2001, s. 483.

Další možnou skutkovou podstatou je, že fyzická osoba v pozici zpracovatele zpracovává **nepřesné** osobní údaje. Zákon č. 101/2000 Sb. stanoví povinnost zpracovat pouze přesné osobní údaje, které jsou získány v souladu s tímto zákonem, nemožno tedy zpracovávat např. údaje ukradené nebo opatřené pomocí protiprávní lsti či podvodu.¹²⁾ Je-li to nezbytné, má zpracovatel za povinnost osobní údaje aktualizovat. Zjistí-li správce, že jím zpracované osobní údaje nejsou s ohledem na stanovený účel přesné, má za povinnost provést – a to bez zbytečného odkladu – přiměřená opatření, zejména zpracování blokovat¹³⁾ a osobní údaje opravit nebo doplnit, jinak má za povinnost osobní údaje zlikvidovat. *Nepřesné* osobní údaje lze zpracovat pouze v mezích uvedených v § 3 odst. 6, což jsou různé „krajní případy“, tedy např. k zajištění bezpečnosti ČR nebo obrany ČR nebo k zajištění veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti. Nepřesné osobní údaje se musí *ex lege* jako nepřesné označit. Informaci o blokování, opravě, doplnění nebo likvidaci¹⁴⁾ osobních údajů je správce povinen bez zbytečného odkladu *předat všem příjemcům*.

Dalším typem přestupku je skutek, kdy fyzická osoba shromažďuje nebo zpracovává osobní údaje v rozsahu nebo způsobem, který neodpovídá stanovenému účelu. K otázce zmíněno rozsahu shromažďování: učebnicovým příkladem „nadměrného“ shromažďování osobních údajů byly (zejména v minulém století) návštěvně-evidenční knihy (v menších organizacích spíše sešitky), kde byly vrátnými či jinými pověřenými pracovníky od návštěvníků získávány nejen osobní indicie v podobě jména a příjmení (popř. vysílající právnické osoby), ale i jejich rodná čísla;¹⁵⁾ v dnešní době je tento protiprávní nešvar již vzácností.

Dle zákona 101/2000 Sb. lze uchovávat osobní údaje pouze po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování. Po uplynutí této doby mohou být osobní údaje uchovávány *pouze* pro účely státní statistické služby, pro účely vědecké a pro účely archivnictví. Při použití pro tyto účely je třeba dbát práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života subjektu údajů a osobní údaje anonymizovat, jakmile je to možné. S touto povinností časově omezené správy souvisí i další skutková podstata – přestupku dle § 44 odst. 2 z. č. 101/2000 Sb. se dopustí i ten, kdo uchovává osobní údaje po dobu *delší*, než nezbytnou k účelu zpracování.

Další skutkovou podstatou je fakt, že fyzická osoba zpracovává osobní údaje *bez souhlasu* subjektu údajů. Toto se však nevztahuje na případy uvedené v ustanovení § 5 odst. 2 a § 9 z. č. 101/2000 Sb., tedy např. jestliže správce provádí zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce (např. veřejná vysoká škola postupující dle z. č. 101/1998 Sb., nebo jedná-li se o zpracování výlučně pro účely archivnictví).

Mezi přestupky, za které je možné uložit maximálně až jeden milion korun pokuty, je *neposkytnutí* subjektu údajů *informace* v rozsahu nebo zákonem stanoveným způsobem, správce je při shromažďování osobních údajů povinen subjekt údajů informovat o tom, v jakém rozsahu a pro jaký účel budou osobní údaje zpracovány, kdo a jakým způsobem bude osobní údaje

12) Confer: MATES, P.: *Ochrana osobních údajů*. Karolinum, UK Praha, 2002, s. 45.

13) *Blokováním osobních údajů se z právního hlediska rozumí vytvoření takového stavu, při kterém je osobní údaj určitou dobu nepřístupný a nelze jej jinak zpracovávat* – viz. § 4 písm. h z. č. 101/2000 Sb.

14) *Likvidací osobních údajů se rozumí fyzické zničení jejich nosiče, jejich fyzické vymazání nebo jejich trvalé vyloučení z dalších zpracování* – viz. § 4 písm. i z. č. 101/2000 Sb.

15) *Na problematiku nadbytečného získávání rodných čísel na vrátnicích a recepcích mj. opakovaně upozornil i plzeňský docent správního práva P. Mates, a to i v populárním tisku (např. týdeník EURO, r. 2000).*

zpracovávat a komu mohou být osobní údaje zpřístupněny, nejsou-li subjektu údajů tyto informace již známy. Správce musí subjekt údajů informovat o jeho právu přístupu k osobním údajům, stejně tak o právu na opravu osobních údajů.

Požádá-li subjekt údajů o informaci o zpracování svých osobních údajů, je mu správce povinen tuto informaci bez zbytečného odkladu předat.¹⁶⁾ Další skutkovou podstatou přestupku je odmítnutí subjektu údajů poskytnout požadované informace (§ 12 a 21).

Každý subjekt údajů, který zjistí nebo se domnívá, že správce nebo zpracovatel provádí zpracování jeho osobních údajů, které je v rozporu s ochranou soukromého a osobního života subjektu údajů nebo v rozporu se zákonem, zejména jsou-li osobní údaje nepřesné s ohledem na účel jejich zpracování, může

- a) požádat správce nebo zpracovatele o vysvětlení,
- b) požadovat, aby správce nebo zpracovatel odstranil takto vzniklý stav. Zejména se může jednat o blokování, provedení opravy, doplnění nebo likvidaci osobních údajů.

Odmítnutí subjektu údajů poskytnout tyto požadované informace je rovněž přestupkem dle § 44 odst. 2.

Ve zkratce řečeno, dalšími přestupky dle § 44 odst.2 jsou taková jednání, kdy fyzická osoba nepřijme nebo neprovede opatření pro zajištění *bezpečnosti zpracování* osobních údajů, a dále pak *nesplnění oznamovací povinnosti* podle ustanovení §§ 16¹⁷⁾ a 27¹⁸⁾ z. č. 101/2000 Sb.

Tím jsme ve stručnosti popsali skupinu „milionových“ přestupků, nicméně z. č. 101/2000 Sb. uktvuje i přestupky (nikoliv jiné správní delikty) s možností pětinasobné sankce – tedy skupinu přestupků, za které lze uložit pokutu až do maximální výše 5 000 000 Kč. Opět se jedná o skutky, které může spáchat jen fyzická nikoliv právnická osoba.

Fyzická osoba se jako správce nebo zpracovatel může závažnějšího, tedy až „pětimilionového“ přestupku dopustit tím, že při zpracování osobních údajů poruší zákon č. 101/2000 Sb.

16) Pozor, správce má právo za poskytnutí informace požadovat přiměřenou úhrad, ovšem nepřevyšující náklady nezbytné na poskytnutí informace. Tudíž nejedná se tu o možnost výdělečné aktivity pro správce, právo na pokrytí nákladů má za úkol odradit potenciální „šikanozni“ žádosti o informace.

17) Oznamovací povinnost: Ten, kdo hodlá jako správce zpracovávat osobní údaje nebo změnit registrované zpracování podle tohoto zákona, s výjimkou zpracování uvedených v § 18, je povinen tuto skutečnost písemně oznámit Úřadu před zpracováním osobních údajů.

Oznámení musí obsahovat tyto informace:

- a) identifikační údaje správce, u fyzické osoby, která není podnikatelem, jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a adresu místa trvalého pobytu, u jiných subjektů obchodní firmu nebo název, sídlo a identifikační číslo, pokud bylo přiděleno, a jméno, popřípadě jména, a příjmení osob, které jsou jejich statutárními zástupci,
 - b) účel nebo účely zpracování,
 - c) kategorie subjektů údajů a osobních údajů, které se těchto subjektů týkají,
 - d) zdroje osobních údajů,
 - e) popis způsobu zpracování osobních údajů,
 - f) místo nebo místa zpracování osobních údajů,
 - g) příjemce nebo kategorie příjemců,
 - h) předpokládaná předání osobních údajů do jiných států,
 - i) popis opatření k zajištění ochrany osobních údajů podle § 13.
- 18) Volný pohyb osobních údajů nemůže být omezován, pokud jsou údaje předány do členského státu Evropské unie. Do třetích zemí mohou být osobní údaje předány, pokud zákaz omezování volného pohybu osobních údajů vyplývá z mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas, a kterou je Česká republika vázána, nebo jsou osobní údaje předány na základě rozhodnutí orgánu Evropské unie. Informace o těchto rozhodnutích zveřejňuje Úřad ve Věstníku.

některým z výše popsaných způsobů (mimo porušení povinnosti mlčenlivosti), ale při stejném jednání:

- a) ohrozí **větší počet osob** svým neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života,
- b) poruší povinnosti pro zpracování *citlivých* údajů. Citlivým (senzitivním)¹⁹⁾ údajem se *ex lege* rozumí osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin,²⁰⁾ zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a jakýkoliv biometrický (např. otisk prstu) nebo genetický údaj subjektu údajů. Ochrana těchto citlivých údajů je pro subjekt údajů senzitivnější a tudíž potřeba ochrany je společensky významnější, proto zde zákonodárce reglementoval možnost vyšší maximální sankce.

V souvislosti se senzitivními údaji je dobré připomenout, že údaj nepozbývá právního postavení citlivého údaje jen proto, že se stane veřejně známým – tedy např. bulvární média přinesou informace o sexuálním životě pana starosty, nakaženého pohlavní chorobou, nicméně to nic nemění nic na tom, že z právního hlediska to je stále citlivý údaj spadající pod zesílenou ochranu garantovanou z. č. 101/2000 Sb.

Od 1. 4. 2009 vstoupil v účinnost nový § 44a zákona č. 101/2000 Sb.²¹⁾ V předmětném paragrafu se stanoví, že fyzická (nikoliv právnická) osoba se dopustí přestupku tím, že poruší zákaz *zveřejnění* osobních údajů, stanovený jiným právním předpisem. Za tento přestupek lze uložit pokutu do 1 000 000 Kč.

Pokud zmíněný přestupek spáchá tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, lze mu, dle § 44a z. č. 101/2000 Sb. uložit pokutu do 5 000 000 Kč. Samozřejmě, výše závisí dle relevantních okolností, závažnosti porušení tohoto zákazu a na intenzitě způsobené újmy. Podle tohoto ustanovení zákona mohou být postiženy jen toliko fyzické osoby (na právnické osoby se vztahuje v tomto směru § 45a z. č. 101/2000 Sb.), které např. poruší zákonný zákaz zveřejnění údajů o *poškozeném trestným činem* na svých webových stránkách. Pro praxi si je dobré uvědomit, že tento paragraf nedopadá jen na profesionální novináře a publicisty, ale např. i na amatérské i profesionální blogery a „amatérské“ příspěvatele do rozličných internetových diskusních fór.²²⁾ O přestupek by se ovšem nejednalo, pokud by novinář (nebo bloger) informaci publikoval s písemným souhlasem, uděleným touto poškozenou osobou.

19) Zákon používá pojem citlivý údaj, v právní teorii se můžeme setkat i s alternativním označením senzitivní údaj – např. in MATEŠ, P.: *Ochrana osobních údajů*. UK Karolinum, Praha, 2002, s. 44.

20) Zde došlo k nahrazení slov „trestné činnosti“ slovy „odsouzení za trestný čin“, pro praxi znamená, že s tzv. čistým výpisem z rejstříku trestů nemusejí zaměstnavatelé nakládat jako s citlivým údajem – srov. AMBROSOVÁ, H.: *K některým povinnostem zaměstnavatelů při ochraně osobních údajů*. (MaPP. 2004, 9:32), ASPI lit., č. 24808.

21) Stalo se tak prostřednictvím takřka „legendárního“ z. č. 52/2009 Sb. Novelu zákona chránící především oběti trestných činů navrhlo Ministerstvo spravedlnosti ČR, člen PSP ČR M. Benda do ní posléze včlenil i zákaz zveřejňování policejních odposlechů. Po jejím schválení se zvedla vlna kritiky z řad novinářů (i některých politiků), a zákonu se dostalo nelichotivého přídavného jména „nehubkový“. Jelikož novináři měli a mají za to, že má především chránit politiku a političky před nežádoucí medializací.

22) Jako jsou např. *Novinky.cz*, *lhned.cz*, *Aktuálně.cz* a celá řada dalších.

B. Jiné správní delikty

Druhou velkou podmnožinou správně-právní odpovědnosti, jako výrazu specifické odvětvové právní odpovědnosti,²³⁾ je odpovědnost za tzv. jiné správní delikty.

Jiných správních deliktů se vedle podnikajících fyzických osob může dopustit i osoby právnická. Právnická osoba (v právní teorii označovaná taktéž jako osoba morální) nebo fyzická (přirozená) osoba podnikající podle zvláštních předpisů se může *ex lege* dopustit zmíněného *jiného správního deliktu*, ať již jako správce nebo zpracovatel. A to tím, že při zpracování osobních údajů:

- a) **nestanoví** účel, prostředky nebo způsob zpracování, nebo stanoveným účelem zpracování poruší povinnost nebo překročí oprávnění vyplývající ze zvláštního zákona,
- b) zpracovává **nepřesné** osobní údaje,
- c) shromažďuje nebo zpracovává osobní údaje v **rozsahu nebo způsobem**, který neodpovídá stanovenému účelu,
- d) uchovává osobní údaje **po dobu delší** než nezbytnou k účelu zpracování,
- e) zpracovává osobní údaje **bez souhlasu** subjektu údajů, mimo případy uvedené v zákoně – viz. ustanovení §§ 5 odst. 2 a § 9 z.č. 101/2000 Sb.,
- f) neposkytne subjektu údajů informace v rozsahu nebo zákonem stanoveným způsobem dle § 11 z. č. 101/2000 Sb., jedná se o neposkytnutí stejných informací jak byly výše popsány u přestupků,
- g) odmítne subjektu údajů poskytnout požadované informace (§ 12 a § 21), rovněž totožné jako u přestupku,
- h) nepřijme nebo neprovede opatření **pro zajištění bezpečnosti** zpracování osobních údajů,
- i) nesplní **oznamovací povinnost** podle tohoto zákona (§ 16 – vůči ÚOOÚ a 27 – při předávání do zemí EU a dalších třetích zemí).

Za tyto jiné správní delikt lze uložit pokuta až do výše 5 000 000 Kč. Pokuty za ty jiné správní delikty ukládá stejně jako u přestupků ÚOOÚ.

Jedna z nejvyšších pokut v roce 2008 byla uložena obchodní společnosti, jenž v souvislosti s poskytováním půjček, publikovala na svých internetových stránkách osobní údaje 52 dlužníků. A to konkrétně jejich: jméno, příjmení, adresu, bydliště a dokonce jejich rodná čísla (sic!). Tímto svým jednáním, dle ÚOOÚ, porušila povinnost stanovenou v § 5 odst. 1 písm. f) zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, tedy povinnost zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny, za což jí byla uložena pokuta ve výši 52 000 Kč, tedy tisíc korun za osobní data každého zveřejněného dlužníka.²⁴⁾ Poskytovatel půjček v tomto případě shromažďoval a zpracovával osobní údaje pro účely poskytování půjček fyzickým a právnickým osobám. Nedisponoval však souhlasem těchto osob – subjektů údajů ke

23) Confer: PRŮCHA, P.: *Správní právo, obecná část. MU v Brně, 1999, s. 271 a násl., nebo PRŮCHA, P.: Správní právo, obecná část. MU v Brně a nakladel. Doplněk, 2007, s. 403.*

24) *Možno tedy presumovat, že pokud by zveřejněných dlužníků bylo např. 98, tak by výše pokuty činila celkových 98 000 Kč.*

zveřejnění jejich osobních údajů na internetu, kterým došlo k jejich zpřístupnění širokému okruhu osob.^{25), 26)}

K výše zmíněnému administrativnímu deliktu shromažďování anebo zpracovávání osobních údajů v rozsahu nebo způsobem, který neodpovídá stanovenému účelu si dovolují připomenout důležitý judikát Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2008, který říká, že *správní delikt dle § 45 odst. 1 písm. c) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, je naplněn též tím, že exekutor²⁷⁾ zveřejnil usnesení o ceně nemovitosti, v němž označil povinného rodným číslem.*²⁸⁾

Ze starších případů (rok 2004) si dovolujeme připomenout např. uložení relativně vysoké pokuty za správní delikt na úseku ochrany osobních údajů, a to ve výši 500 000 Kč, která byla udělena jedné personální agentuře. Tato agentura jakožto správce osobních údajů uchazečů o zaměstnání porušila povinnosti stanovené v §§ 9, 10 a 13 zákona o ochraně osobních údajů, a to tím, že zpracovávala *citlivé (sic!)* osobní údaje uchazečů o zaměstnání, aniž disponovala jejich výslovným souhlasem k tomuto zpracování.²⁹⁾

Rovněž i u skupiny tzv. jiných správních deliktů existuje skupina společensky závažnějších deliktů – enumerovaných v § 45 odst.2, které je možné přísněji sankcionovat. Zde je maximální hranice pro uložení sankce ze strany ÚOOÚ delikventovi, kterým může být pouze PO, dokonce dvojnásobná s porovnání se základní sazbou, tedy až 10 milionů korun. Samozřejmě, v souladu se zásadami správního trestání demokratického právního státu bude k této maximální hranici přikročeno jen v mimořádných případech. Při rozhodování o výši pokuty se přihlíží zejména k závažnosti, způsobu, době trvání a následkům protiprávního jednání a k okolnostem, za nichž bylo protiprávní jednání spácháno.

Právnícká osoba jako správce nebo zpracovatel se dopustí tohoto „silnějšího“ správního deliktu tím, že při zpracování osobních údajů, některým ze způsobů uvedených výše, ohrozí **větší počet osob** svým neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života (např. stavební spořitelna či personální agentura³⁰⁾ ve vztahu ke stovkám svých klientů). Anebo poruší povinnosti pro zpracování **citlivých údajů**. Nekorektní užití těchto senzitivních údajů může mít pro subjekt údajů obzvláště závažné důsledky, včetně porušení základních lidských práv (např. důvod k diskriminaci), proto je tu zesílená legální ochrana naprosto na místě.

Od 1. 4. letošního roku je v účinnosti nový § 45a z. č. 101/2000 Sb., dle kterého se právnícká osoba nebo podnikající fyzická osoba dopustí správního deliktu tím, že poruší zákaz zveřejnění osobních údajů, stanovený jiným právním předpisem.

25) Srov. Výroční zpráva ÚOOÚ za rok 2008.

26) *Tímto však nijak neomlouváme, ani v rovině právní ani morální, nesplácení dluhů ze strany dlužníků. Mnohým právníkům, při vzpomínce na chování leckterých dlužníků, možná vytanou na mysl i slova polského aforisty Andrzeje Fredra (1620 – 1679): „Tisíce důvodů ani grešlí dluhu nesplatí.“*

27) *Jednalo se především o to, že soudní exekutor byl pověřen provedením exekuce vůči povinnému Ing. J. Ř. V rámci provádění exekuce vydal exekuční příkaz postihující spoluvlastnický podíl povinného k nemovitosti. V souvislosti s přípravou dražby tohoto spoluvlastnického podílu vydal žalobce usnesení o ceně nemovitosti, v němž označil povinného rodným číslem, a které následně zveřejnil na svých internetových stránkách.*

28) *Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 7. 2008, čj. 1 As 36/2008-77.*

29) Srov. Výroční zpráva ÚOOÚ za rok 2004.

30) *Příklad personální agentury zde není zcela od věci, jelikož za rok 2004 byla právě jedna takováto agentura adresátem nejvyšší pokuty ze strany ÚOOÚ.*

Za citovaný správní delikt možno těmto subjektům uložit administrativní pokutu až do 1 000 000 Kč.

Pokud byl zmíněný správní delikt spáchán tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, je možné, *ex lege*, uložit pokutu až do 5 000 000 Kč. Přirozeně i zde konkrétní výše pokuty pro PO nebo podnikající FO je odvislá od relevantních okolností, závažnosti porušení tohoto zákazu a na intenzitě způsobené újmy. Podle tohoto ustanovení zákona č. 101/2000 Sb. tak budou moci být postiženy PO (resp. podnikající FO), které např. poruší zákaz zveřejnění údajů o poškozeném, zejména vydavatelé periodického tisku a provozovatele rozhlasového a televizního vysílání, kteří v dané oblasti podnikají.³¹⁾ Je třeba si uvědomit, že publikace informací o poškozeném těmito veřejnými sdělovacími prostředky má vzhledem ke své účinnosti obzvlášť škodlivé dopady pro osobnost poškozeného, přičemž tento způsob zveřejnění informací o poškozeném je v praxi nejčastější.³²⁾

Zákon č. 101/2000 Sb. připouští i **liberační důvod**. Právnícká osoba za správní delikt na tomto úseku (tedy jak za přestupek tak i jiný správní delikt) neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila *veškeré úsilí*, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila.

Odpovědnost právnické osoby – což není v českém správním právu nijak ojedinělé – není časově neohraňovaná. Zmíněná odpovědnost PO za správní delikt zaniká, jestliže správní orgán o něm **nezahájil řízení do 1 roku ode dne, kdy se o něm dozvěděl**.

Zdůrazněme, že se tu jedná o samotné zahájení řízení, nikoliv projednání či vydání konečného správního rozhodnutí. Z důvodu právní jistoty zde existuje však i objektivní prekluzivní zákonná lhůta, dle § 46 odst. 3 je tato objektivní lhůta tříletá – tedy odpovědnost za delikt zaniká po třech letech ode dne, kdy byl delikt spáchán. ÚOOÚ má tedy 3 roky ode dne spáchání předmětného deliktu na to, aby celou věc projednal.

Po té, co jsme se věnovali problematice zániku odpovědnosti u PO, nabízí se otázka, jako je tomu u podnikající FO. Dle ustanov. § 46 odst. 5 se na odpovědnost za jednání, k němuž došlo při podnikání fyzické osoby nebo v přímé souvislosti s ním, použijí ustanovení o odpovědnosti a postihu právnické osoby.

Jak je to se splatností pokuty? Pokuta je splatná do 30 kalendářních (nikoliv pracovních) dnů ode dne, kdy rozhodnutí o jejím uložení nabylo právní moci. Pokutu vybírá ÚOOÚ a následně vymáhá *celní úřad*³³⁾ *podle zákona č. 337/1992 Sb. o správě daní a poplatků*. Výtěžek z těchto pokut je *ex lege* příjmem státního rozpočtu.

Problémem některých odborných textů bývá, že leckdy končí „do ztracena“, proto bych si dovolil zakončit několika málo ráznějšími slovy: *Ochrana osobních údajů je věcí každého³⁴⁾ a každý na ni má nezadatelné ústavní právo!*

31) Což je mimo jiné plně v souladu se závěry tzv. *Bangkokské deklarace, přijaté na XI. kongresu Organizace spojených národů o prevenci kriminality a trestní justici, podle kterých je mimo jiné zapotřebí věnovat zvláštní pozornost ochraně svědků a obětí!*

32) *Confer: Důvodová zpráva k návrhu změny trestního řádu z. č. 52/2009 Sb.*

33) *Do 31. 12. 2005 toto činil místně příslušný územní finanční úřad.*

34) *Autor zde záměrně používá termín každý, nikoliv každý občan, jelikož právo na ochranu zde má i osoba bez státního občanství – tedy i apolitá (bezdomovec).*

ROZHODNUTIA ÚSTAVNÉHO SÚDU SR

Konanie o súlade ustanovenia Obchodného zákonníka s Ústavou SR a Dodatkovým protokolom k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením zo 7. júla 2005 č. k. PL. ÚS 23/05-7 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie návrh generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“ alebo „navrhovateľ“) podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) na vyslovenie nesúladu časti ustanovenia § 232 ods. 4 prvej vety slovného spojenia „*alebo vyhlásením konkurzu*“ zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj „napadnutá časť ustanovenia zákona“ alebo „napadnuté ustanovenie“) s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 12 ods. 1 a 2 a čl. 20 ods. 1 prvou a druhou vetou ústavy a čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dodatkový protokol“).

V úvode svojho návrhu generálny prokurátor citoval súvisiace ustanovenia Obchodného zákonníka (ďalej aj „Obch. zák.“), ústavy a dodatkového protokolu, pričom po citácii čl. 1 ods. 1 prvej vety, čl. 12 ods. 1 a 2, čl. 20 ods. 1 prvej a druhej vety a ods. 4 ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu konštatoval, že Národná rada Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“ alebo „zákonodarcu“) sa týmito ustanoveniami dôsledne neriadila, ak ponechala obsah napadnutej časti ustanovenia § 232 ods. 4 prvej vety Obchodného zákonníka v tomto znení: „Členstvo právnickej osoby v družstve zaniká jej vstupom do likvidácie alebo vyhlásením konkurzu, prípadne jej zánikom. Ak má právnická osoba právneho nástupcu, vstupuje nástupca do všetkých doterajších jej členských práv a povinností.“

Navrhovateľ sa svojím návrhom domáha v podstate toho, aby ústavný súd vyslovil napadnutú časť ustanovenia zákona za nesúladnú s označenými článkami ústavy a dodatkového protokolu, pretože podľa jeho názoru by sa týmto odstránila možnosť vzniku nežiadúcej situácie, keď právnická osoba stráca svoje členstvo v družstve napriek tomu, že konkurz vyhlásený na jej majetok bol zastavený odvolacím súdom z dôvodu jeho nezákonného vyhlásenia.

V odôvodnení svojho návrhu navrhovateľ ďalej poukázal na to, že právnické osoby – podnikatelia podnikajú či už vo vlastnom mene, alebo ako spoločníci iných právnických osôb – obchodných spoločností či družstiev. V prípade neúspechu v podnikaní môže byť voči nim zahájené konkurzné konanie. V takomto prípade prestávajú byť spoločníkmi (členmi) obchodných spoločností (družstiev) a patrí im vyrovnaní podiel. Cieľom tohto postupu je dosiahnutie uspokojenia veriteľov z majetku právnickej osoby – dlžníka. V prípade, ak dodatočne dôjde

právoplatným rozhodnutím súdu ku zrušeniu konkurzu z iných dôvodov, ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku, obnovuje sa účasť právnickej osoby v spoločnosti, a to tak vo verejnej obchodnej spoločnosti (§ 88 ods. 3 Obch. zák.), ako i v spoločnosti s ručením obmedzeným (§ 148 ods. 4 Obch. zák.).

Podľa názoru generálneho prokurátora oproti právnickým osobám, ktoré sú spoločníkmi vyššie uvedených obchodných spoločností, sú znevýhodnené tie právnické osoby, ktoré sú členmi družstiev. Aj ich členstvo v družstve zaniká, ak je na nich vyhlásený konkurz. Zákon im však neumožňuje obnovenie členstva v družstve ani vtedy, ak dodatočne dôjde právoplatným rozhodnutím súdu k zrušeniu konkurzu z iných dôvodov, ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku.

Navrhovateľ poukázal i na to, že dôsledky vyhlásenia konkurzu nastávajú podľa § 13 ods. 5 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZKV“) okamihom vyvesenia uznesenia na úradnej tabuli súdu. Proti tomuto uzneseniu je prípustný opravný prostriedok, z čoho vyplýva, že je tu daná vykonateľnosť neprávoplatného rozhodnutia súdu. [Pozn.: v čase rozhodovania o tejto veci už platí § 23 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZKR“), podľa ktorého sa konkurz začína vyhlásením v Obchodnom vestníku, avšak na argumente o vykonateľnosti neprávoplatného rozhodnutia súdu sa nič nemení.]

Ustanovenie čl. 1 ods. 1 ústavy ukladá všetkým štátnym orgánom, a teda aj zákonodarcovi, povinnosť chrániť princípy materiálneho právneho štátu, medzi ktoré patrí aj právna istota. Medzi prvky právnej istoty patrí aj predvídateľnosť rozhodnutí súdov a záruka, že k zásahom do práv a povinností subjektov práva bude dochádzať len na základe zákonných súdnych rozhodnutí. Pri zachovaní princípu právnej istoty môže byť rozhodnutie súdu, proti ktorému sú prípustné riadne opravné prostriedky, vykonateľné len dočasne a podmienenčne. Pod dočasnosťou sa myslí doba do rozhodnutia o opravnom prostriedku, pod podmienenčnosťou skutočnosť, že takéto rozhodnutie nadobudne právoplatnosť neskôr. Ak táto podmienka nebude splnená, a práve naopak, ak dôjde k zrušeniu súdneho rozhodnutia preto, že bolo nezákonne vydané, musia byť odstránené všetky jeho účinky, ktoré nastali pred jeho zrušením. Keďže ustanovenie § 232 ods. 4 prvej vety slovného spojenia „alebo vyhlásením konkurzu“ Obchodného zákonníka neobsahuje úpravu, ktorá by zakladala obnovenie členstva právnickej osoby v družstve v prípade, ak dodatočne dôjde právoplatným rozhodnutím súdu k zrušeniu konkurzu z iných dôvodov, ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku, a keďže sa takáto úprava nevyskytuje ani na inom mieste Obchodného zákonníka, podľa navrhovateľa nie je napadnutá časť ustanovenia zákona v súlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou ústavy.

Už popísaný právny stav znevýhodňuje právnické osoby – členov družstiev oproti právnickým osobám – spoločníkov obchodných spoločností, keďže po zrušení nezákonného vyhlásenia konkurzu im neumožňuje obnoviť predchádzajúci stav. Z tohto dôvodu podľa názoru generálneho prokurátora nie je napadnutá časť ustanovenia zákona v súlade ani s čl. 12 ods. 2 ústavy.

Navrhovateľ napokon uviedol, že ústavná ochrana majetku sa vzťahuje aj na právo pokojne majetok užívať a disponovať ním podľa vôle vlastníka. Napadnuté ustanovenie tým, že neumožňuje obnovenie členstva právnickej osoby v družstve po zániku skutočností tvoriacich

prekážku v trvaní členstva, zasahuje do pokojného užívania majetku, čím vlastníkovi – právnickej osobe – odníma právo na ochranu jeho vlastníctva, v dôsledku čoho vlastnícke právo právnickej osoby ako člena družstva nepožíva rovnakú mieru ochrany ako vlastnícke právo právnickej osoby – člena obchodnej spoločnosti. Z týchto dôvodov nie je napadnutá časť ustanovenia zákona ani v súlade s čl. 12 ods. 1 a čl. 20 ods. 1 prvou vetou a druhou vetou ústavy, ani s čl. 1 dodatkového protokolu.

Ústavný súd návrh generálneho prokurátora prerokoval na neverejnom zasadnutí pléna 11. marca 2009 pod sp. zn. PL. ÚS 23/05 a nálezom rozhodol takto:

Návrhu generálneho prokurátora Slovenskej republiky *n e v y h o v u j e*.

Svoje rozhodnutie odôvodnil ústavný súd takto:

Podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy ústavný súd rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas národná rada a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Na návrh generálneho prokurátora je predmetom posudzovania súlad časti ustanovenia § 232 ods. 4 prvej vety slovného spojenia „*alebo vyhlásením konkurzu*“ Obchodného zákonníka s označenými článkami ústavy a dodatkového protokolu.

Platné ustanovenie § 232 ods. 4 Obchodného zákonníka s vyznačením napadnutého ustanovenia kurzívou znie:

„Členstvo právnickej osoby v družstve zaniká jej vstupom do likvidácie *alebo vyhlásením konkurzu*, prípadne jej zánikom. Ak má právnická osoba právneho nástupcu, vstupuje nástupca do všetkých doterajších jej členských práv a povinností.“

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. (...)

Podľa čl. 12 ods. 1 ústavy ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. (...)

Podľa čl. 12 ods. 2 ústavy základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zväčšovať alebo znevýhodňovať.

Podľa čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. (...)

Podľa čl. 1 dodatkového protokolu každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.

Podstatou návrhu je námietka, že v Obchodnom zákonníku v nesúlade s čl. 1 ods. 1 prvou vetou, čl. 12 ods. 1 a 2 a čl. 20 ods. 1 prvou vetou a druhou vetou ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu chýba explicitná možnosť obnovy členstva právnickej osoby v družstve v prípade zrušenia vyhlásenia konkurzu zastavením konkurzného konania odvolacím súdom. Tým má dochádzať k nerovnosti voči právnickým osobám, spoločníkom v. o. s. a s. r. o., kde je takáto

možnosť explicitne upravená. Zároveň má dochádzať k zásahu do práva na pokojné užívanie majetku právnickej osoby – člena družstva, pretože sa neobnovuje do pôvodnej podoby pred vyhlásením konkurzu.

Ústavný súd sa v posudzovanej veci musel zaoberať predovšetkým povahou konkurzu, jeho účelom, štádiami a vzhľadom na danú problematiku najmä jeho zrušením. Vyhlásením konkurzu súdom sa začína konkurz v už plynúcom konkurznom konaní.

Podľa § 23 ods. 1 ZKR vyhlásením konkurzu sa začína konkurz. Konkurz sa považuje za vyhlásený zverejnením uznesenia o vyhlásení konkurzu v Obchodnom vestníku. Vyhlásením konkurzu sa dlžník stáva úpadcom.

Účelom konkurzu je relatívne spravodlivé, ale spravidla len pomerné uspokojenie úpadcových veriteľov. V prípade členstva právnickej osoby – dlžníka, úpadcu, v družstve je na naplnenie účelu konkurzného konania nevyhnutné, aby sa správca, a teda v konečnom dôsledku veritelia, taktiež mohli dostať k vyrovnanému podielu v družstve, ktorý je súčasťou majetku úpadcu. Zákonodarca zvolil koncepciu, ktorá uvoľňuje cestu k majetku zánikom členstva právnickej osoby v družstve (historicky porov. § 239 zák. článku XXIII z r. 1898 – Slovenský obchodný zákon). To je ústavne akceptovateľný a proporcionálny zásah do majetkovej sféry právnickej osoby – člena družstva. Hľadiac takto na izolované napadnuté ustanovenie „vyhlásením konkurzu“ ústavný súd konštatuje, že je súladné s označenými článkami ústavy. To znamená, že miesto spornej protiústavnosti („Sitz der Verfassungswidrigkeit“) leží mimo napadnutého textu, v eventuálnom legislatívnom opomenutí, aj keď je dané opomenutie s napadnutým textom nerozlučne previazané. Možno doplniť, že podľa nemeckej právnej úpravy zaniká účasť právnickej osoby v družstve až po právoplatnosti rozhodnutia o vyhlásení konkurzu. V Poľskej republike vyhlásenie konkurzu členstvo v družstve neovplyvňuje.

Podľa ustanovení § 102 a § 103 ZKR platí, že vyhlásený konkurz musí byť vždy zrušený. Inými slovami, konkurz sa vždy uzatvára zrušením.

Podľa § 102 ZKR ods. 1 súd rozhodne aj bez návrhu o zrušení konkurzu pre nedostatok majetku, ak zistí, že majetok úpadcu nepostačuje ani na úhradu pohľadávok proti podstate (...)

Súd rozhodne na návrh správcu o zrušení konkurzu po splnení konečného rozvrhu výťažku (ods. 2).

Právoplatnosť uznesenia o zrušení konkurzu súd oznámi v Obchodnom vestníku. Zverejnením oznámenia zanikajú účinky konkurzu podľa § 44 ods. 1, 3, 5 a 6, § 46 až 51, § 53 až 56 a funkcia veriteľského výboru, ak bol ustanovený. Platnosť a účinnosť úkonov vykonaných počas konkurzu tým nie je dotknutá (ods. 4).

Podľa § 103 ods. 1 ZKR konkurz sa zrušuje tiež uznesením, ktorým odvolací súd zmenil uznesenie súdu prvého stupňa o vyhlásení konkurzu tak, že zastavil konkurzné konanie. Uznesenie súd doručí úpadcovi a správcovi; uznesenie tiež bezodkladne zverejní v Obchodnom vestníku. Zverejnením uznesenia v Obchodnom vestníku zanikajú účinky konkurzu podľa § 44 ods. 1, 3, 5 a 6, § 46 až 51, § 53 až 56, obnovujú sa zabezpečovacie práva, ktoré zanikli podľa § 29 ods. 2, a zaniká funkcia správcu a funkcia veriteľského výboru, ak bol ustanovený.

Konkurz sa teda zrušuje v troch prípadoch, a to (1) rozhodnutím konkurzného súdu pre nedostatok majetku, (2) rozhodnutím konkurzného súdu po splnení konečného rozvrhu výťažku

a napokon (3) zastavením konkurzného konania odvolacím súdom (porov. Ďurica, M.: Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej únii. Poradca podnikateľa, Žilina 2006, s. 382 a nasl.), pričom prvý a druhý prípad tvoria odlišnú skupinu, ako prípad tretí. [Pri v. o. s. a s. r. o. sa podľa doslovného znenia Obchodného zákonníka spoločníctvo obnovuje, ak je konkurz zrušený z iných dôvodov ako v bodoch (1) a (2). Takýmto iným spôsobom zrušenia konkurzu je pri vzájomnom previazaní ustanovení Obchodného zákonníka a ZKR v platných zneniach len zrušenie, resp. zastavenie konkurzu podľa bodu (3).] V treťom uvedenom prípade odvolací súd na základe odvolania dlžníka zmenil rozhodnutie okresného súdu o vyhlásení konkurzu tak, že ho zastaví, pretože vyhlásenie konkurzu nebolo dôvodné. Z uvedeného vyplýva, že na základe nezákonného rozhodnutia okresného súdu dochádza, vychádzajúc z doslovného výkladu Obchodného zákonníka, k nenávratnému zániku členstva právnickej osoby v družstve.

V tomto kontexte, a nie izolovane, napáda navrhovateľ predmetné ustanovenie. Navrhovateľ teda napáda ustanovenie, na základe ktorého zaniká členstvo právnickej osoby v družstve, hoci odvolací konkurzný súd autoritatívne rozhodol, že konkurz bol vyhlásený nezákonne. V podstate však napáda len jednu z troch právnych noriem, ktoré majú spoločnú hypotézu v napadnutom ustanovení (K problému porov.: Křepelka, F.: Úvaha o postupu Ústavného soudu při rušení neústavního ustanovení zákona. In: ČpPVaP 1/2000, s. 52 a nasl.).

Predmetom skúmania ústavného súdu je teda (ne)súladnosť právnej normy, podľa ktorej vyhlásením konkurzu na právnickú osobu zaniká jej členstvo v družstve (§ 232 ods. 4 Obch. zák.) aj v tom prípade, ak odvolací konkurzný súd následne autoritatívne rozhodol, že konkurz bol vyhlásený nezákonne (§ 103 ZKR).

Z návrhu vyplýva, že navrhovateľ napáda tú skutočnosť, že istá časť právnej normy neústavne absentuje v Obchodnom zákonníku. Aby mohol procesne artikulovať neústavnosť legislatívneho opomenutia, sťažovateľ napadol pozitívne, resp. explicitné ustanovenie Obchodného zákonníka, ktoré síce izolovane nie je protiústavné, ale je nutnou podmienkou pre vznik eventuálnej situácie, keď po zrušení konkurzu pre jeho nezákonnosť nedôjde k obnove členstva právnickej osoby v družstve.

Ústavný súd musel predovšetkým ustáliť, či môže v rámci abstraktnej kontroly preskúmať na základe napadnutého ustanovenia aj ústavnosť legislatívneho opomenutia, a to absencie ustanovení o obnove členstva právnickej osoby v družstve po nezákonne vyhlásenom konkurze.

Ústavný súd vychádzajúc z modernej konštitucionalistiky rozlišuje medzi legislatívnym opomenutím a legislatívnou nečinnosťou (porov. The XIVth Congress of the Conference of European Constitutional Courts, Vilnius 2008. Dostupné na internete: <http://www.lrkt.lt/conference.html>). Legislatívna nečinnosť (legislative non-action, zaniechanie ustawodawce, nepravá medzera v práve) znamená, že daná oblasť spoločenských vzťahov je zákonodarcom vedome ponechaná úplne mimo právnu reguláciu. Tento druh medzery spravidla nebýva objektom skúmania ústavných súdov v rámci abstraktnej kontroly. Legislatívne opomenutie (legislative omission, pominięcie prawodawce) je naopak stavom, keď zákonodarcu pozitívne upravujú určitú oblasť spoločenských vzťahov opomenul niektoré významné prvky tejto právnej úpravy. Zákonodarcu teda pri legislatívnom opomenutí reguluje určitú oblasť nekompletne či fragmentárne, opomínajúc právny komponent, ktorý je želaný z hľadiska integrity daného inštitútu, resp. ústavnosti (čiastočná nečinnosť zákonodarcu, partielle Untätigkeit des Gesetzgebers). Ústav-

né súdy za určitých okolností riešia situáciu legislatívneho opomenutia buď derogáciou z pozície negatívneho zákonodarcu, alebo ústavne konformným výkladom. Všeobecný súd nesmie pri rozhodovaní odmietnuť spravodlivosť ani v prípade nepravnej medzery v práve. Ústavný súd však v rámci abstraktnej kontroly môže konštatovať, že ide o legislatívne opomenutie, a eventuálne ho riešiť derogačným apelom na zákonodarcu. Môže však taktiež, využíjúc aj perspektívu všeobecného súdu aplikujúceho dané ustanovenia, vykonať záväzný ústavne konformný výklad.

V predmetnej veci by sa prípadným zrušením napadnutého ustanovenia, ktoré je jednou z nutných podmienok vzniku namietanej právnej situácie, vylúčila možnosť vzniku takejto situácie, avšak za cenu znemožnenia uspokojenia veriteľov právnických osôb – členov družstiev pri riadne, zákonne vyhlásených konkurzoch. Vo všeobecnosti však ústavný súd vychádzajúc z čl. 124 ústavy pripúšťa aj takéto právne riešenie pri extrémnych prípadoch legislatívneho opomenutia (porov. nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. PL. ÚS 36/01).

Ústavný súd v okolnostiach danej veci musel preskúmať, či je doslovný výklad napadnutého ustanovenia protiústavný.

Na posúdenie veci je užitočný aj exkurz k vývoju súvisiacej právnej úpravy. Napadnuté ustanovenie je súčasťou Obchodného zákonníka už od jeho účinnosti 1. januára 1992, ešte v období bývalej ČSFR. Hoci aj vtedajší zákon o konkurze a vyrovnaní č. 328/1991 Zb. poznal i zrušenie konkurzu z dôvodu nesplnenia podmienok na jeho vyhlásenie (§ 44), pôvodné znenie Obchodného zákonníka upravovalo len zánik členstva právnickej osoby v družstve v dôsledku vyhlásenia konkurzu. Podobne zanikala aj účasť spoločníka v o. s. vo v. o. s. podľa § 88 ods. 1 písm. e) v spojení s § 88 ods. 2 Obchodného zákonníka, účasť komplementára v komanditnej spoločnosti podľa § 93 ods. 2 v spojení s § 88 ods. 1 písm. e) a § 88 ods. 2 Obchodného zákonníka, účasť komanditistu podľa § 102 ods. 2 Obchodného zákonníka, ako aj účasť spoločníka s. r. o. v s. r. o. podľa § 148 ods. 2 Obchodného zákonníka. Napokon je vhodné uviesť, že podľa pôvodného znenia Obchodného zákonníka sa zrušovala obchodná spoločnosť vyhlásením konkurzu alebo zamietnutím návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku, avšak obchodná spoločnosť sa nepovažovala za zrušenú, ak bol návrh na vyhlásenie konkurzu zamietnutý z iného dôvodu, než pre nedostatok majetku spoločnosti [§ 68 ods. 3 písm. f) a § 68 ods. 4 Obch. zák.]. Družstvo sa zrušovalo vyhlásením konkurzu alebo zamietnutím návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku [§ 254 ods. 2 písm. b) Obch. zák.]. Z uvedeného vyplýva, že už v pôvodnom znení Obchodného zákonníka bolo naznačené riešenie nezákonného konkurzu, ale len vo vzťahu k obchodným spoločnostiam, a nie vo vzťahu k spoločníkom či členom družstiev. Nedokonalú úpravu pôvodného znenia Obchodného zákonníka možno pripísať dobovému chvatu ekonomickej transformácie.

Zákonodarca v Českej republike novelou Občanského súdneho rádu a Obchodného zákonníka zákonom č. 30/2000 Sb. zaviedol možnosť obnovy členských práv v družstve, ak bol zrušený konkurz na majetok člena z iných dôvodov, než po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku. To platí obdobne pri zastavení výkonu rozhodnutia alebo exekúcie. Aktuálne znenie § 231 ods. 2 Obchodného zákonníka je nasledujúce: „Jestliže byl zrušen konkurs na majetek člena z jiných důvodů, než po splnění rozvrhového usnesení, nebo proto, že majetek dlužníka je zcela nepostačující, jeho členství se obnovuje; jestliže již družstvo vyplatilo jeho vypořádací podíl, musí jej do 2 měsíců od zrušení konkursu družstvu nahradit. To platí

obdobne i v prípade, že byl právomocne zastaven výkon rozhodnutí postižením členských práv a povinností člena v družstve nebo právomocne zastavena exekuce podle zvláštního právního předpisu.“ V podstate zhodné právne riešenie bolo zavedené pre spoločníka v. o. s. (§ 88 Obchodného zákonníka), komanditistu komanditnej spoločnosti (§ 102 Obchodného zákonníka) a spoločníka s. r. o. (§ 148 Obchodného zákonníka).

V Slovenskej republike sa obdobné právne riešenie zaviedlo novelou Obchodného zákonníka zákonom č. 500/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. januára 2002 (ďalej len „zákon č. 500/2001 Z. z.“). Zákonodarca však v Obchodnom zákonníku výslovne zaviedol obnovu len u spoločníkov v. o. s. (§ 88 Obch. zák.) a s. r. o. (§ 148 Obch. zák.) v tomto znení:

§ 88 Obchodného zákonníka – Zrušenie a likvidácia spoločnosti

1) Okrem prípadov uvedených v § 68 sa spoločnosť (pozn. verejná obchodná spoločnosť) zrušuje: (...)

e) vyhlásením konkurzu na majetok niektorého zo spoločníkov alebo zamietnutím návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok majetku (...)

(2) Pri dôvodoch zrušenia spoločnosti uvedených v odseku 1 písm. a), c), d), e), f) a g) sa môžu zostávajúci spoločníci zmenou spoločenskej zmluvy dohodnúť, že spoločnosť trvá aj naďalej bez spoločníka, ktorého sa dôvod zániku týka. (...)

(3) Ak bol konkurz na majetok spoločníka, ktorého účasť v spoločnosti zanikla podľa odseku 1 písm. e) právoplatným rozhodnutím súdu zrušený z iných dôvodov ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku, účasť spoločníka v spoločnosti sa obnovuje. Ak spoločnosť už vyplatila vyrovnací podiel, má nárok na jeho vrátenie. To platí primerane, aj ak bola právoplatným rozhodnutím súdu zastavená exekúcia podľa osobitných zákonov.

§ 148 Obchodného zákonníka – Zrušenie účasti spoločníka súdom (pozn. v spoločnosti s ručením obmedzeným)

(2) Vyhlásenie konkurzu na majetok spoločníka alebo zamietnutie návrhu na vyhlásenie konkurzu pre nedostatok jeho majetku má rovnaké účinky ako zrušenie jeho účasti v spoločnosti súdom. (...)

(4) Ak bol konkurz na majetok spoločníka, ktorého účasť v spoločnosti zanikla podľa odseku 2, právoplatným rozhodnutím súdu zrušený z iných dôvodov ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku a spoločnosť doposiaľ nepoužila jeho obchodný podiel podľa § 113 ods. 5 a 6, účasť spoločníka v spoločnosti sa obnovuje; ak spoločnosť už vyplatila vyrovnací podiel, má nárok na jeho vrátenie. To platí primerane aj vtedy, ak bola právoplatným rozhodnutím súdu zastavená exekúcia podľa osobitného zákona.

Dôvodová správa k zákonu č. 500/2001 Z. z. (tlač 989, 2. volebné obdobie národnej rady) o samotnom inštitúte obnovy účasti spoločníka vo v. o. s. a s. r. o. úplne mlčí. Nemožno sa teda ani nepriamo dozvedieť, prečo novelou nedošlo k úprave obnovy členstva právnickej osoby v družstve alebo komanditistu v komanditnej spoločnosti.

Navrhovateľ namieta, okrem iného, protiústavnosť spočívajúcu v nerovnosti medzi právnickými osobami členmi družstiev a právnickými osobami, spoločníkmi v. o. s. a s. r. o. Tým malo

byť porušené ustanovenie čl. 12 ods. 1 a 2 ústavy. Nerovnosť býva typickým dôvodom legislatívneho opomenutia, keď zákonodarca neposkytne podobným subjektom rovnaký právny režim (porov. *mutatis mutandis* PL. ÚS 10/04; tiež národné správy dostupné na internete <http://www.lrkt.lt/conference.html>).

Priamou diskrimináciou je právna úprava určujúca, že s rôznymi skupinami osôb, ktoré sa nachádzajú v rovnakej alebo porovnateľnej situácii, je zaobchádzané rozdielnym spôsobom, a to na základe kvalifikovaného kritéria (zakázaného dôvodu), pričom pre takéto rozdielne zaobchádzanie neexistuje objektívny alebo rozumný dôvod. K tomu je nutné pripomenúť, že zákaz diskriminácie je primárne nástrojom na odstránenie krívd narušajúcich ľudskú dôstojnosť, čo nie je typické pre právnické osoby, ba čo viac, pre obchodné spoločnosti a družstvá [Porov.: Bobek, M.: *Princíp rovnosti a zákaz diskriminácie (nejen) ve správním právu. Správní právo 2009, s. 456-474*]. Ústavný súd, majúci na vedomí uvedené, hodnotí danú vec menej striktnie s tým, že predmetná vec je tiež previazaná s ochranou pokojného užívania majetku.

V okolnostiach danej veci ústavný súd aplikoval na diskrimináciu 4 – bodový ústavnoprávny test (porov. PL. ÚS 10/04). Možno konštatovať, že napadnutou právnou normou skutočne došlo k vytvoreniu dvoch skupín právnických osôb (bod 1 testu). Na zistenie diskriminácie je v prvom rade nutné určiť cieľ porovnávaní – komparátor (spoločný menovateľ), pričom týmto cieľom je dôvod, prečo by mali byť dve skupiny osôb vôbec porovnateľné. V predmetnej veci je akceptovateľným komparátorom spoločnosť, resp. členstvo právnickej osoby v obchodných spoločnostiach v. o. s., s. r. o. a k. s., ktoré vykazujú mnohé podobnosti s družstvom. Obchodné spoločnosti aj družstvá sú združeniami s hospodárskym účelom. Významný, avšak podľa platnej úpravy potlačený solidárny prvok družstiev, oproti prvku ziskovému pri obchodných spoločnostiach, nenarušuje ich podobnosť spočívajúcu v hospodárskom účele a odlišujúcu ich od iných súkromných združení (Eliáš, K.: *Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé. Praha 1995. C. H. Beck, s. 253; Pelikánová, I.: Obchodní právo I. díl. Codex, Praha 1994, s. 289 a nasl.*). Družstvo je napokon blízke obchodným spoločnostiam, okrem akciovej spoločnosti, aj svojím osobným prvkom. Koncepcia obchodného, resp. členského podielu a uzatvorenosť, resp. otvorenosť nie je rozhodujúca pre spochybnenie komparátora. Ústavný súd teda nesúhlasí s argumentom národnej rady a družstevnej únie o relevantnej odlišnosti družstiev a v. o. s., resp. v tomto prípade s. r. o. Z hľadiska komparátora nie je významný samotný charakter právnických osôb, spoločníkov či členov družstiev.

Ústavný súd musel ďalej zisťovať, či právnická osoba – členka družstva je neústavne diskriminovaná voči právnickým osobám, spoločníkom v. o. s, s. r. o. a k. s.

K členskému podielu sa viaže majetková hodnota nielen v zmysle nominálnom (peňažná hodnota), ale hlavne v zmysle určitej kvality – majetková hodnota práve v podobe členského podielu. Po zrušení nezákonného konkurzu sa majetok spoločníkov v. o. s., s. r. o. a k. s. obnovuje v pôvodnej podobe obchodného podielu, avšak členský podiel právnickej osoby v družstve sa neobnovuje. Došlo teda k vytvoreniu dvoch skupín osôb v spojitosti s výkonom práva na pokojné užívanie majetku (bod 1 testu). Právnická osoba – člen družstva sa po nezákonnom konkurze dostáva z hľadiska obnovy jej členstva do evidentne horšieho postavenia, ako právnické osoby – spoločníci v. o. s. a s. r. o. v rovnakej situácii (bod 3 testu), pričom na takéto rozdielne zaobchádzanie nemožno nájsť rozumné ospravedlnenie (bod 4 testu). Možno teda konštatovať, že pri intenzívnejšom teste rovnosti (*rational basis test*), berúc do úvahy ši-

rokú diskreáciu zákonodarcu, je doslovný výklad platnej právnej úpravy v rozpore s princípom rovnosti.

Ústava používa v čl. 20 ods. 1 v súvislosti s ľudskoprávnou ochranou majetku pojem „vlastniť“. Slovesom „vlastniť“ ústava vyjadruje právny vzťah k majetku („vlastniť majetok“), ktorý je predmetom ústavnoprávnej ochrany. Sloveso „vlastniť“ nemá vyjadrovať, že popri veciach sú predmetom vlastníckeho práva aj práva a majetkové hodnoty (porov. § 118 Občianskeho zákonníka), a tým deformovať zmysluplnú civilistickú terminológiu. Zároveň však uvedené, samozrejme, neznamená, že by predmetom ústavnej ochrany boli len veci (ktoré sú jediné predmetom vlastníckeho práva). Spojenie „vlastniť majetok“ tak významovo možno stotožniť so slovným spojením „mať majetok“, pričom predmetom ochrany pred verejnou mocou podľa čl. 20 ústavy je majetok zahŕňajúci veci, majetkové práva a iné majetkové hodnoty. Členský podiel v družstve možno podľa komercionalistiky považovať za inú majetkovú hodnotu (v tejto perspektíve je nutné vnímať aj nález sp. zn. PL. ÚS 38/95; k členskému podielu porov. tiež: Eliáš, K.: pozri str. 14 cit. dielo, s. 116; Ovey, C., White, R. C. A.: Jacobs & White, the European Convention on Human Rights. 4th edition. Oxford 2005, s. 350). Nález z uvedených dôvodov používa vo vzťahu k členskému podielu ako komponentu majetku pojem právo na pokojné užívanie majetku.

Navrhovateľ ďalej argumentuje, že neobnovenie členského podielu v družstve je v nesúlade s právom na pokojné užívanie majetku. V rozhodnutí *Bramelid (BRAMELID and MALMSTRÖM v. SWEDEN, 8588/79; 8589/79, 10. december 1982, s. 81)* Európsky súd pre ľudské práva uviedol, že právo na pokojné užívanie majetku sa vzťahuje aj na akcie obchodných spoločností. Ako sa uvádza v rozhodnutí, akcia je komplexným (zložitým) inštitútom. Potvrďuje, že jej držiteľ má podiel na spoločnosti spolu so súvisiacimi právami, osobitne hlasovacím právom. Akcia taktiež znamená nepriamy nárok na majetok spoločnosti. To znamená, že akcie majú ekonomickú hodnotu, a preto akcie s takýmito vlastnosťami sú pod ochranou čl. 1 dodatkového protokolu (porov. tiež nález PL. ÚS 38/95). Podľa ústavného súdu aj členský podiel v družstve nesie v sebe rôzne zložky vrátane výraznej ekonomickej hodnoty. Z hľadiska existencie vkladovej povinnosti, a teda členského, resp. vyrovnacieho podielu vykazuje družstvo podobnosti s kapitálovými spoločnosťami (Eliáš, K.: pozri cit. dielo, s. 254). Na základe uvedeného ústavný súd konštatuje, že členský podiel v družstve spadá pod ochranu čl. 20 ústavy a čl. 1 dodatkového protokolu.

Ústavné právo na nezasahovanie do majetku je právom obmedziteľným (podmieneným) v limitoch proporcionality. V predmetnej veci je síce v záujme uspokojenia veriteľov v konkurznom konaní, aby právnická osoba stratila členstvo v družstve po vyhlásení konkurzu, ale neexistuje žiaden ústavne akceptovateľný dôvod, aby po súdnom rozhodnutí o nezákonnom vyhlásení konkurzu ostala takáto právnická osoba mimo družstva. Nemožno tu argumentovať tým, že takýto člen dostane vyrovnací podiel, teda že majetok ostane zachovaný, len zmení svoju podobu. V právnom štáte nemožno akceptovať, aby v dôsledku nedostatočnej právnej úpravy a nezákonného súdneho rozhodnutia musel majiteľ strpieť čo i len zmenu presnej podoby majetku. Nemožno preto akceptovať názor národnej rady o rovnocennosti členského a vyrovnacieho podielu z hľadiska zásahu do práva na pokojné užívanie majetku. Z uvedeného vyplýva, že pri doslovnom výklade je absencia neobnovenia členstva taktiež v rozpore s ústavným právom na pokojné užívanie majetku.

Neobnovenie členstva dotknutej právnickej osoby nie je priaznivo naklonené ani voči právu na združovanie, obzvlášť v kontexte účelu družstva, ktorým je aj solidarita a vzájomná pomoc. Narušením členstva v družstve sa naruša integrita samotného družstva. Podobne by mohlo byť zasiahnuté do práva podnikat' , ak by dotknutá právnická osoba bola podnikateľom. Napokon možno hodnotiť právnu úpravu ako rozpornú so zásadou právneho štátu, podľa ktorej pochybenia štátu nemôžu byť na úkor nositeľov ľudských práv a slobôd. Ak národná rada oponuje nenáhodným rozhodnutím konkurzného súdu, tak tento argument by bolo možné uplatniť vo vzťahu k zákonnému, ale nie voči nezákonnému rozhodnutiu prvostupňového konkurzného súdu.

Ústavný súd konštatuje, že doslovný výklad napadnutej právnej normy je v rozpore s označenými článkami ústavy a dodatkového protokolu. Povinnosťou ústavného súdu pri abstraktnej kontrole je však zohľadniť rôzne možnosti interpretácie, ak to napadnuté ustanovenie umožňuje.

Samozrejmom súčasťou metodologického inštrumentária ústavného súdnictva je pri abstraktnej kontrole ústavnosti metóda ústavne konformného výkladu zákona (porov. Holländer, P.: Ústavněprávní argumentace. Praha, Linde nakladatelství, s. r. o., 2003. s. 35 a s. 76). Všeobecný princíp, ktorý prikazuje vykladať právne predpisy v súlade s ústavou, nadobúda pri abstraktnej (prípadne konkrétnej – čl. 144 ods. 2 ústavy) kontrole ústavnosti špecifický význam. Tento špecifický význam vyplýva zo skutočnosti, že aj keď pri abstraktnej kontrole navrhovatelia požadujú zrušenie textu právneho predpisu, ústavný súd posudzuje súladnosť právnej normy, pričom na základe rôznych interpretácií môžu z rovnakého textu vyplývať rôzne právne normy. Ak napadnutý predpis umožňuje viac výkladov, pričom jeden je súladný s ústavou, tak ústavný súd v zásade uprednostňuje nezrušenie tohto predpisu. Ústavný súd teda nezrušuje predpis pod podmienkou, že bude vykladaný v súlade s ústavou (concept of constitutionality dependent on specified interpretation, double construction rule), a zároveň zo skutočnosti, že ide o meritórne rozhodnutie – nález prijatý požadovanou väčšinou (§ 4 ods. 3 prvá veta zákona o ústavnom súde), vyplýva všeobecná záväznosť vykonaného výkladu zákona. Z opačného uhla pohľadu ide o zrušenie tej interpretácie právneho predpisu, a teda takej právnej normy, ktorá nie je ústavne súladná (porov.: Zeidler, W.: The Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany: Decisions on the constitutionality of legal norms. 62 Notre Dame Law Review 504, 1987, s. 507). Napokon uvedená metóda vychádza nielen zo špecifik písaného práva a abstraktnej kontroly, ale aj z rešpektu k delbe moci voči parlamentu. V doterajšej rozhodovacej činnosti uplatnil ústavný súd túto podobu ústavne konformného výkladu v troch nálezoch, a to sp. zn. PL. ÚS 15/98, PL. ÚS 22/06 a sp. zn. PL. ÚS 21/08. V náleze sp. zn. PL. ÚS 15/98 ústavný súd konštatoval, že „keď právnu normu možno vysvetľovať dvoma spôsobmi, pričom jeden výklad je v súlade s ústavou a medzinárodnými dohovormi podľa čl. 11 ústavy a druhý výklad je s nimi v nesúlade, nejestvuje ústavný dôvod na zrušenie takej právnej normy. Všetky štátne orgány majú vtedy ústavou určenú povinnosť uplatňovať právnu normu v súlade s ústavou (čl. 152 ods. 4)“. Ústavný súd nevyhovel návrhu na zrušenie ustanovenia, ktoré podľa navrhovateľa mohlo byť vykladané ako zákaz volebnej kampane v tlači, pričom podal záväzný výklad, že tam použitý pojem „uverejňovanie“ sa v danom kontexte vzťahuje na rozhlasové a televízne vysielanie, a nie na tlač (porov.: Zbierka náleзов a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1999, s. 55 – posledný odsek). Podobne ústavný súd vykonal nálezom sp. zn. PL. ÚS 22/06 ústavne konformný výklad § 34

zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a nálezom sp. zn. PL. ÚS 21/08 ústavné konformný výklad § 22 ods. 1 písm. c) zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre.

Z uvedeného vyplýva, že ústavný súd musel zistiť, či napadnutý právny predpis unesie ústavné konformný výklad.

Otázku právneho osudu členstva právnickej osoby v družstve po zastavení konkurzu odvolacím súdom možno zodpovedať za pomoci výkladu účinkov zrušenia konkurzu a taktiež *analogie legis*. Podľa § 103 ods. 1 ZKR sa konkurz zrušuje tiež uznesením, ktorým odvolací súd zmenil uznesenie súdu prvého stupňa o vyhlásení konkurzu tak, že zastavil konkurzné konanie. Možno argumentovať, že uvedené zrušenie vyhlásenia konkurzu na základe rozhodnutia odvolacieho súdu má vo všeobecnosti úpadcu postaviť (späťne) do takej pozície, akoby konkurz nikdy vyhlásený nebol. Na rozdiel od zrušenia konkurzu po splnení konečného rozvrhu výťažku alebo v dôsledku nedostatku majetku dlžníka v prípade zrušenia konkurzu zákon neuvádza, že by platnosť a účinnosť právnych úkonov mala ostať nedotknutá (§ 102 ods. 4 posledná veta ZKR oproti § 103 ods. 1 ZKR). ZKR, ako už bolo uvedené, tak vlastne vytvára dve skupiny pri zrušení konkurzu. V prípade, ak bol konkurz zrušený po splnení konečného rozvrhu výťažku alebo v dôsledku nedostatku majetku dlžníka, predpokladá sa, že konkurz prebehol a zákon upravuje iba následky jeho skončenia, pričom platnosť a účinnosť právnych úkonov uskutočnených počas konkurzu ostáva nedotknutá. V prípade, ak bol konkurz zrušený z dôvodu odvolacieho (opravného) konania, žiada sa postaviť dlžníka do postavenia, akoby konkurz nikdy vyhlásený nebol. Ustanovuje sa, že vybrané právne úkony a následky explicitne uvedené v § 103 ods. 1 ZKR nastali, hoci bol konkurz zrušený a ich účinky so zrušením konkurzu pomínuli. Čo sa týka ostatných následkov vyhlásenia konkurzu, bude potrebné, aby sa tieto – v protiklade so zrušením konkurzu po splnení konečného rozvrhu výťažku alebo v dôsledku nedostatku majetku dlžníka – považovali za také, akoby nenastali.

Ani obchodná spoločnosť sa podľa § 68 ods. 3 písm. d) Obchodného zákonníka nezrušuje, teda ďalej právne plnohodnotne existuje, keď bol konkurz zrušený zastavením odvolacieho súdu. Nie je dôvod, aby rovnaká právna zásada neovládala aj otázku členstva právnickej osoby v družstve. Podľa § 260 Obchodného zákonníka – ak sa v tejto hlave (hlava II, druhá časť zákona – Družstvo) neustanovuje inak, použijú sa na družstvo primerane ustanovenia prvej hlavy prvého dielu tejto časti zákona (Všeobecné ustanovenia k obchodným spoločnostiam). Z hľadiska otázky obnovy členstva právnickej osoby v družstve možno považovať právnu normu v § 260 Obchodného zákonníka za konektor voči zásade zakotvenej v § 68 ods. 3 písm. d) Obchodného zákonníka, ale aj voči explicitným ustanoveniam o obnove účasti v § 88 a § 148 Obchodného zákonníka.

Ako už bolo pri teste rovnosti uvedené, niet žiadneho dôvodu, ktorý by ospravedlňoval neobnovenie členstva právnickej osoby v družstve vo vzťahu k obnoveniu účasti spoločníkov v. o. s. a s. r. o. Z toho vyplýva možnosť použitia *analogie legis* na základe § 1 ods. 2 druhej vety v spojení s § 853 Občianskeho zákonníka. Aj keď je družstvo tvorené otvoreným počtom členov, čo ho odlišuje od v. o. s. a s. r. o., na druhej strane solidárny prvok tvoriaci podstatu družstva umocňuje nutnosť právnej ochrany členstva. Zvláštnosťou tu aplikovanej analógie je skutočnosť, že sa ňou nerieši čisto horizontálny vzťah medzi súkromnými osobami, ale napráva sa nezákonný mocenský zásah prvostupňového konkurzného súdu. Táto skutočnosť do istej miery posúva vec z prostredia inak klasického súkromného práva.

Na základe uvedenej argumentácie možno konštatovať, že z právneho poriadku je odvoditeľná právna norma, podľa ktorej ak bol konkurz na majetok právnickej osoby – člena družstva, ktorej členstvo v družstve zaniklo vyhlásením konkurzu, právoplatným rozhodnutím súdu zrušený z iných dôvodov, ako po splnení rozvrhového uznesenia alebo pre nedostatok majetku, členstvo takejto právnickej osoby sa obnovuje.

Vychádzajúc z metódy ústavne konformného výkladu, podľa ktorej ak napadnutý predpis umožňuje viac výkladov, pričom jeden je súladný s ústavou, tak ústavný súd v zásade uprednostňuje nezrušenie tohto predpisu, uvedený výklad považuje za ústavne konformný, a tým vylučujúci potrebu zrušenia napadnutého ustanovenia, ktoré ak je doslovne vykladané, nie je v súlade s ústavou. Okrem toho by zrušenie napadnutého ustanovenia znamenalo zníženie ochrany veriteľov. Zrušenie súvisiaceho ustanovenia kvôli protiústavnosti legislatívneho opomenutia je právnym nástrojom aplikovateľným len voči extrémnej nesúladnosti s ústavou, čo nie je prípad predmetnej veci.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti ústavný súd konštatoval, že návrh na vyslovenie nesúladu časti ustanovenia § 232 ods. 4 prvej vety slovného spojenia „*alebo vyhlásením konkurzu*“ Obchodného zákonníka nie je dôvodný.

Nad rámec uvedeného ústavný súd poznamenáva, že podstatne optimálnejším riešením predmetného legislatívneho opomenutia, z hľadiska princípu právnej istoty, by bola explicitná úprava na základe novely Obchodného zákonníka.

Spracovala: **JUDr. Gabriela Feťková**

ROZHODNUTIA EURÓPSKEHO SÚDNEHO DVORA

Zásada špeciality v konaní o európskom zatýkacom rozkaze

Súdny dvor ES vo svojom rozhodnutí C - 388/08 z 1. decembra 2008 rozhodol o predbežných otázkach týkajúcich sa uplatnenia zásady špeciality v konaní o európskom zatýkacom rozkaze, upravenej v čl. 27 rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SVV o európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi Európskej únie (ďalej len „rámcové rozhodnutie“).¹⁾ V zmysle tohto ustanovenia nemožno vydanú osobu stíhať, odsúdiť alebo inak pozbaviť slobody pre iný trestný čin spáchaný pred jej odovzdaním, než pre ten, pre ktorý bola vydaná (ďalej len „iný trestný čin“). Ods. 1 a 3 čl. 27 rámcového rozhodnutia upravuje výnimky, kedy sa zásada špeciality neuplatňuje. Ods. 4 čl. 27 rámcového rozhodnutia upravuje postup pri podaní a rozhodovaní o žiadosti členského štátu o súhlas vykonávajúceho justičného orgánu so stíhaním alebo výkonom trestu pre „iný trestný čin“.

Súdny dvor ES v tomto rozhodnutí odpovedal na predbežné otázky Najvyššieho súdu Fínskej republiky, ktoré sa týkali uplatnenia zásady špeciality vo vzťahu k trestnému stíhaniu dvoch osôb, ktoré namietali, že boli fínskymi súdmi nezákonne stíhané a odsúdené z dôvodu nerešpektovania uplatnenia zásady špeciality v rámci vydávacieho konania na základe európskeho zatýkacieho rozkazu. Nezákonosť postupu fínskych súdov zakladali na tej skutočnosti, že európsky zatýkací rozkaz, na základe ktorého boli tieto osoby vydané na územie Fínska, sa vzťahoval na „iný trestný čin“ než ten, pre ktorý boli stíhané a odsúdené. Naplnenie pojmu „iný trestný čin“ opierali predovšetkým na podstatných rozdieloch v objektívnej stránke trestného činu.

Súdny dvor ES sa taktiež vyjadril k otázke týkajúcej sa uplatnenia výnimky upravenej v čl. 27 ods. 3 písm. c), v zmysle ktorej stíhanie pre „iný trestný čin“ je možné aj bez získania súhlasu justičného orgánu, ak trestné stíhanie daného trestného činu nevedie k uplatneniu opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu vydanej osoby. V súvislosti s uplatnením tejto výnimky Súdny dvor ES poskytol výklad týkajúci sa vplyvu uplatnenia tejto výnimky a skutočnosti, že osobná sloboda vydanej osoby bola zákonne obmedzená pre ďalšie trestné činy, ktoré boli predmetom európskeho zatýkacieho rozkazu, na ktoré sa zásada špeciality neuplatňuje.

Pre potreby aplikačnej praxe týkajúcej sa otázky zásady špeciality vo vydávacom konaní na základe európskeho zatýkacieho rozkazu sú významné predovšetkým nasledovné závery Súdneho dvora ES:

1) Ú.v. ES L 190, 18. 7. 2002, s. 1 – 18.

- pre určenie či ide o „iný trestný čin“, než pre ktorý bola osoba vydaná, je potrebné, aby príslušný súd overil, či znaky skutkovej podstaty stíhaného trestného činu sú podľa zákonného popisu tohto trestného činu v štáte pôvodu znakmi skutkovej podstaty, pre ktoré bola osoba vydaná, a či existuje dostatočná zhoda medzi údajmi uvedenými v zatýkacom rozkaze a údajmi obsiahnutými v neskoršom procesnom akte. V prípade, že súd zistí nesúlad v zmysle vyššie uvedeného, je potrebné pre účely trestného stíhania, odsúdenia alebo výkonu trestu žiadať vykonávajúci justičný orgán o súhlas
- zmeny okolností týkajúce sa času a miesta spáchania trestného činu nezakladajú nevyhnutne „iný trestný čin“; naopak, sú prípustné, pokiaľ vyplývajú z dôkazov získaných v priebehu trestného konania a pokiaľ tieto zmeny nemenia povahu trestného činu a nezakladajú dôvod pre odmietnutie vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu v zmysle čl. 3 a 4 rámcového rozhodnutia
- vydaná osoba môže, v prípade uplatnenia výnimky uvedenej v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia, v zmysle ktorej je stíhanie vydananej osoby pre „iný trestný čin“ možné, aj bez súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu byť stíhaná a odsúdená aj pred získaním tohto súhlasu, ak v priebehu konania, alebo po vynesení rozsudku nebude použité žiadne opatrenie obmedzujúce jej slobodu. Pre samotný výkon trestu, ktorý by mal za následok obmedzenie slobody tejto osoby, je však nevyhnutné žiadať o súhlas vykonávajúci justičný orgán
- výnimka uvedená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia nebráni použitiu opatrenia na obmedzenie osobnej slobody vydananej osoby aj pred získaním súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu, ak je takéto obmedzenie zákonné vo vzťahu k ostatným častiam obžaloby, na ktoré sa vzťahoval európsky zatýkací rozkaz, na základe ktorého bola táto osoba vydaná.

Samostatný hlbší rozbor by si zaslúžil predovšetkým posledne uvedený záver Súdneho dvora ES, v zmysle ktorého nepriamo vyplýva, že justičný orgán štátu pôvodu môže uplatniť výnimku z uplatnenia zásady špeciality v zmysle čl. 27 ods. 3 písm. c) („trestné stíhanie nevedie k uplatneniu opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu“) pre trestné stíhanie „iného trestného činu“, na ktorý sa inak uplatňuje zásada špeciality, aj na prípady, ak je osobná sloboda vydananej osoby zákonne obmedzená vo vzťahu k iným trestným činom, pre ktorý bola vydaná a na ktoré sa zásada špeciality neuplatňuje.

Rozhodnutie Súdneho dvora ES C - 388/08

Návrh na začatie konania o predbežnej otázke podľa článku 35 Zmluvy o EÚ, podaný Najvyšším súdom Fínskej republiky z 5. septembra 2008 v trestnom konaní proti Arturovi Leymannovi a Aleksejovi Pustovarovovi pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami.

Žiadosť o rozhodnutie o predbežnej otázke sa týka výkladu čl. 27 ods. 2 až 4 rámcového rozhodnutia, ktorý upravuje uplatnenie zásady špeciality v konaní o európskom zatýkacom rozkaze a výnimky z jej uplatňovania.

Skutkové okolnosti prípadu

Trestné konanie proti Arturovi Leymannovi:

Fínsky justičný orgán vydal európsky zatýkací rozkaz na osobu Artur Leymann za účelom vydania na trestné stíhanie pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami. Z opisu skutku obsiahnutého v európskom zatýkacom rozkaze vyplynulo, že menovaný bol podozrivý z dovozu veľkého množstva amfetamínov na územie Fínska, ktoré sa uskutočnilo v období od 1. januára 2005 do 21. marca 2006.

Leymann bol na základe tohto zatýkacieho rozkazu zadržaný na území Poľska a následne vydaný Fínsku. V októbri 2006 podala fínska prokuratúra obžalobu na A. Leymanna pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami na tom skutkovom základe, že menovaný v čase od 15. do 26. marca 2006 nelegálne doviezol v spolupáchatelstve s inými osobami na územie Fínska 26 kg hašiša za účelom jeho ďalšieho predaja. Prokuratúra pred začatím konania pred súdom oznámila, že získala informáciu od národného zástupcu Poľska v Eurojuste, že v danom prípade nie je potrebné žiadať súhlas Poľska so stíhaním „iného trestného činu“, v zmysle čl. 27 ods. 3 písm. g) a ods. 4 rámcového rozhodnutia pre trestné stíhanie daného trestného činu, hoci európsky zatýkací rozkaz, ktorý bol na menovaného vydaný, sa týkal skutku nelegálneho dovozu amfetamínov.

Fínsky súd 7. novembra 2006 rozhodol o vine menovaného a odsúdil ho trestom odňatia slobody. Leymann sa následne voči tomuto rozsudku odvolal s námietkou neprípustnosti jeho stíhania pre tento trestný čin, nakoľko, podľa jeho názoru, bol na územie Fínska vydaný pre „iný trestný čin“. Odvolací súd prijal záver, že prvostupňový súd dostal súhlas poľských justičných orgánov k trestnému stíhaniu tohto trestného činu, ktorý bol vyjadrený zástupcom Eurojustu. Odvolací súd rozhodol vo veci samej a odsúdil Leymanna trestom odňatia slobody v trvaní tri roky a štyri mesiace.

Trestné konanie proti A. Pustovarovi:

Fínska prokuratúra požiadala prostredníctvom európskeho zatýkacieho rozkazu španielske justičné orgány o zadržanie a vydanie Pustarovova pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami, spáchaný v období od 19. do 25. februára 2006. Podľa zatýkacieho rozkazu bol Pustovarov podozrivý z nelegálneho dovozu amfetamínov vo veľkom množstve. Európsky zatýkací rozkaz bol súčasne vydaný pre ďalšie dva trestné činy – dovoz hašiša, uskutočnený v priebehu septembra až októbra 2005 a druhý v priebehu novembra toho istého roka.

Španielske justičné orgány rozhodli o vykonaní predmetného európskeho zatýkacieho rozkazu. Fínska prokuratúra následne podala obžalobu pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými a psychotropnými látkami na tom skutkovom základe, že menovaný v čase od 15. do 26. marca 2006 nelegálne doviezol v spolupáchatelstve s inými osobami na územie Fínska 26 kg hašiša za účelom jeho ďalšieho predaja. Počas prebiehajúceho konania pred súdom požiadala fínska prokuratúra príslušný španielsky justičný orgán o udelenie súhlasu s trestným stíhaním Pustovarova pre trestný čin nedovoleného obchodovania s omamnými látkami, spáchaný v období od 19. do 25. februára 2006, týkajúci sa nelegálneho dovozu hašiša a nie amfetamínov, ako bolo uvedené v pôvodnom zatýkacom rozkaze, o vykonaní ktorého rozhodli španielske orgány.

Rozsudkom zo 7. novembra 2006, ktorý bol vydaný ešte pred udelením súhlasu zo strany španielskeho justičného orgánu k neskoršie vydanému zatýkaciemu rozkazu, bol Pustovarov

odsúdený trestom odňatia slobody v zmysle obžaloby. Pustovarov sa voči tomuto rozsudku odvolal s námietkou neprípustnosti jeho stíhania pre trestný čin týkajúci sa hašiša, ktorý bol spáchaný v období od 15. až 26. februára 2009, nakoľko, podľa jeho názoru, nebol vydaný na územie Fínska pre tento trestný čin. Súhlas španielskeho justičného orgánu s trestným stíhaním Pustovarova, na základe neskoršieho európskeho zatýkacieho rozkazu, bol udelený až následne, konkrétne 11. júla 2007.

Odvolací súd dospel k záveru, že napriek tomu, že súhlas španielskeho justičného orgánu bol udelený až po vynesení rozsudku prvostupňového súdu, nebránila táto skutočnosť prvostupňovému súdu o tejto veci rozhodnúť. Odvolací súd následne rozhodol vo veci samej a odsúdil Pustovarova za tento trestný čin a ďalšie trestné činy trestom odňatia slobody v trvaní päť rokov a osem mesiacov.

Pustovarov a Leymann následne podali opravný prostriedok na fínsky najvyšší súd, ktorý sa týkal otázky, či nebolo porušené ich právo vyplývajúce z uplatnenia zásady špeciality upravenej v príslušnom ustanovení zákona, ktorým sa transponoval čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia do fínskeho vnútroštátneho právneho poriadku.

Za týchto okolností sa fínsky najvyšší súd rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru predbežné otázky.

Otázky fínskeho najvyššieho súdu predložené Súdnemu dvoru ES

1. Ako je nutné vykladať slovné spojenie v čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia „... trestný čin, iný než ten, pre ktorý bola osoba vydaná...“; a presnejšie, ktoré kritéria sú určujúce pre prijatie záveru pri hodnotení, či opis skutku, na ktorom je založená obžaloba, je natoľko rozdielny od opisu skutku, pre ktorý bola osoba vydaná, že ide o „iný trestný čin“ v zmysle čl. 27 ods. 2, ktorý možno stíhať len so súhlasom vykonávajúceho justičného orgánu podľa čl. 27 ods. 3 písm. g) a čl. 27 ods. 4 rámcového rozhodnutia?

2. Musí byť čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia vykladaný v tom zmysle, že konanie o udelení súhlasu, uvedené v čl. 27 ods. 3 písm. g) a ods. 4, sa uplatní na situácie, v ktorých európsky zatýkací rozkaz, rovnako ako obžaloba boli vydané pre závažný drogový trestný čin, pričom opis skutku bol následne zmenený a stíhanie sa týkalo iného druhu omamných látok, než tých, ktoré sú uvedené v európskom zatýkacom rozkaze ?

3. Ako má byť vykladaný čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia, podľa ktorého vydanú osobu nemožno stíhať, odsúdiť alebo inak pozbaviť slobody pre „iný trestný čin“, predovšetkým vo vzťahu ku konaniu o udelenie súhlasu podľa čl. 27 ods. 4 a s ohľadom na čl. 27 ods. 3 písm. c), podľa ktorého sa zásada špeciality neuplatňuje, ak trestné stíhanie nevedie k uplatneniu opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu?

- a) Musia byť uvedené ustanovenia v prípadoch, na ktoré sa vzťahuje konanie o udelenie súhlasu, vykladané v tom zmysle, že nebránia podaniu obžaloby pre daný trestný čin, konaniu pred súdom alebo vydaniu rozsudku pred udelením súhlasu, pokiaľ osoba podozrivá z trestného činu nepodlieha na základe tohto podozrenia opatreniam odňatia alebo obmedzenia osobnej slobody?
- b) Nakoľko je relevantné, že trestné konanie týkajúce sa viacerých trestných činov je spojené s obmedzením slobody, pričom na jeden z týchto trestných činov je potrebný súhlas vyko-

návajúceho justičného orgánu? Musia byť v tomto prípade tieto ustanovenia vykladané v tom zmysle, že nebránia pred získaním súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu podaniu obžaloby, konaniu pred súdom alebo vydaniu rozsudku z dôvodu trestného činu, u ktorého je podmienkou udelenie súhlasu, napriek skutočnosti, že obvinený v súvislosti s trestným konaním podliehal obmedzeniu osobnej slobody, pričom toto obmedzenie bolo zákonné vo vzťahu s inými časťami obžaloby?

Právne pozadie

Rámcové rozhodnutie Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatýkacom rozkaze a vydávacom konaní medzi členskými štátmi:

Článok 27

Možnosť trestného stíhania za iné trestné činy

1. Každý členský štát môže oznámiť Generálnemu sekretariátu Rady, že vo svojich vzťahoch s inými členskými štátmi, ktoré urobili rovnaké oznámenie, predpokladá, že bol udelený súhlas k tomu, aby osoba bola trestne stíhaná, odsúdená alebo zadržaná za účelom výkonu trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia pre iný trestný čin, než ten, pre ktorý bola vydaná a ktorý spáchala pred jej vydaním, ak v osobitnom prípade vykonávajúci justičný orgán vo svojom rozhodnutí o vydaní neuviede inak.

2. S výnimkou prípadov uvedených v odsekoch 1 a 3 nemožno vydanú osobu stíhať, odsúdiť alebo inak pozbaviť slobody pre iný trestný čin spáchaný pred jej vydaním ako pre ten, pre ktorý bola vydaná.

3. Odsek 2 sa neuplatní v nasledujúcich prípadoch:

- a) ak osoba, ktorá mala možnosť opustiť územie členského štátu, do ktorého bola vydaná, tak neurobila počas 45 dní od jej konečného prepustenia, alebo sa vrátila na toto územie po tom, ako ho opustila;
- b) za trestný čin nemožno uložiť trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie;
- c) trestné stíhanie nevedie k uplatneniu opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu;
- d) ak by osobe mohol byť uložený trest alebo opatrenie, ktoré nezahŕňa odňatie slobody, najmä peňažný trest alebo opatrenie, ktoré ho nahrádza, aj keď trest alebo opatrenie môže mať za následok obmedzenie jej osobnej slobody;
- e) ak osoba súhlasila s vydaním, a prípadne sa v rovnakom čase podľa článku 13 vzdala uplatnenia zásady špeciality;
- f) ak sa osoba po jej vydaní výslovne vzdala uplatnenia zásady špeciality vo vzťahu k určeným trestným činom spáchaným pred jej vydaním. Vzdanie sa uplatnenia zásady špeciality sa vykoná pred príslušným justičným orgánom štátu pôvodu a zaznamená sa v súlade s vnútroštátnym poriadkom. Prehlásenie o vzdaní sa uplatnenia zásady špeciality musí byť vyjadrené spôsobom, z ktorého je zrejmé, že osoba tak urobila dobrovoľne a pri plnom vedomí si následkov. Za týmto účelom osoba má právo na právneho zástupcu;
- g) ak vykonávajúci justičný orgán, ktorý osobu vydal, udelí svoj súhlas v súlade s odsekom 4.

4. Žiadosť o súhlas sa predloží vykonávajúcemu justičnému orgánu spolu s informáciou uvedenou v článku 8 ods. 1 a prekladom podľa článku 8 ods. 2. Súhlas sa udelí, ak trestný čin, pre ktorý je požadovaný, podlieha vydaniu v súlade s ustanoveniami tohto rámcového rozhodnutia. Udelenie súhlasu sa odmieta z dôvodov uvedených v článku 3 a inak sa môže odmietnuť iba z dôvodov uvedených v článku 4. Rozhodnutie sa prijme najneskôr do 30 dní po prijatí žiadosti. Pre prípady uvedené v článku 5 vydávajúci členský štát musí poskytnúť záruky, ktoré sú tam uvedené.

K urgentnému konaniu pred Súdnym dvorom ES

Listom z 8. septembra 2008, adresovanom Kancelárií Súdneho dvora ES, požiadal fínsky Najvyšší súd, aby žiadosť o rozhodnutie v predbežnej otázke bola prerokovaná v rámci urgentného konania podľa čl. 104b Rokovacieho poriadku. Svoju žiadosť odôvodnil tou skutočnosťou, že A. Pustovarov je vo výkone trestu odňatia slobody za viacero trestných činov, vrátane sporného trestného činu, ohľadne ktorého bola predložená žiadosť o predbežnej otázke. V prípade, že by z dôvodu rozhodnutia Súdneho dvora ES bolo upustené od výkonu trestu v súvislosti s týmto trestným činom, došlo by k zmene podmienok na podmienené prepustenie z výkonu trestu. Súdny dvor ES tejto žiadosti vyhovel.

Z odôvodnenia rozsudku

K otázke č. 1:

Fínsky súd sa v prvej otázke pýta, ktoré kritéria sú určujúce pre posúdenie, či osoba je stíhaná za „iný trestný čin“, než ten, pre ktorý bola vydaná v zmysle čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia a ktorý vyžaduje udelenie súhlasu k trestnému stíhaniu vykonávajúceho justičného orgánu v zmysle čl. 27 ods. 3 písm. g) a ods. 4 rámcového rozhodnutia.

Článok 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia upravuje zásadu špeciality, v zmysle ktorej osobu, ktorá bola vydaná na základe európskeho zatýkacieho rozkazu, nemožno stíhať, odsúdiť alebo inak pozbaviť slobody pre iný trestný čin spáchaný pred jej odovzdaním, než pre ten, pre ktorý bola vydaná. Zásada špeciality súvisí s otázkou suverenity vykonávajúceho členského štátu, pričom priznáva právo vydanej osoby nebyť stíhaná, odsúdená alebo inak obmedzená na slobode v súvislosti s iným trestným činom než tým, pre ktorý bola vydaná.

Z uplatnenia tejto zásady existuje viacero výnimiek (ods. 3 čl. 27), resp. členské štáty sa samotné môžu prostredníctvom svojho vyhlásenia vzdať uplatnenia zásady špeciality (ods. 1 čl. 27).

Za účelom posúdenia čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia a konkrétne slovného spojenia „iný trestný čin“ je nevyhnutné brať ohľad na cieľ sledovaný prijatím rámcového rozhodnutia.

V zmysle úvodných ustanovení rámcového rozhodnutia by tradičné vzťahy spolupráce členských štátov mali byť nahradené systémom voľného pohybu súdnych rozhodnutí v trestných veciach. Európsky zatýkací rozkaz je prvým konkrétnym opatrením v oblasti trestného práva, ktoré implementuje zásadu vzájomného uznávania, ktorú Európska rada považuje za základný kameň justičnej spolupráce. V zmysle tejto zásady sú členské štáty v podstate povinné vyhovieť európskemu zatýkaciemu rozkazu, pričom jeho vykonanie možno odmietnuť len v špecifických prípadoch, uvedených v čl. 3 a 4 rámcového rozhodnutia.

Pri rozhodovaní o vydaní osoby žiadanej na trestné stíhanie pre trestný čin založený vnútroštátnym právnym poriadkom štátu pôvodu, preskúma vykonávajúci justičný orgán v zmysle čl. 2 rámcového rozhodnutia popis trestného činu, pre ktorý bol zatýkací rozkaz vydaný. Tento popis musí v zmysle vzorového formulára obsahovať informácie uvedené v čl. 8 rámcového rozhodnutia, ktorými sú, okrem iného, skutková podstata a právna kvalifikácia skutku, opis okolností za ktorých došlo k spáchaniu trestného činu, vrátane času, miesta, miery účasti vyžadanej osoby na trestnom čine a stanovené trestné sadzby za tento trestný čin.

Ako uviedla v svojom vyjadrení Komisia, žiadosť o vydanie je založená na informáciách, ktoré odrážajú stav vyšetrovania v čase vydania európskeho zatýkacieho rozkazu. Je preto možné, že v priebehu konania skutkové zistenia už nezodpovedajú vo všetkých ohľadoch zisteniam, ktoré boli uvedené v zatýkacom rozkaze. Neskôr získané dôkazy môžu viesť k spresneniu, alebo aj k zmene podstatných znakov trestného činu, pre ktorý bol vydaný európsky zatýkací rozkaz.

Pojmy „stíhať“, „odsúdiť“ alebo „obmedziť osobnú slobodu“, uvedené v čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia naznačujú, že koncept „iný trestný čin“, než ten, pre ktorý bola osoba vydaná, musí byť hodnotený s ohľadom na jednotlivé fázy konania a s prihliadnutím na všetky procesné úkony, ktoré by mohli zmeniť právnu kvalifikáciu trestného činu.

Za účelom posúdenia, či z procesného úkonu možno odvodiť, že ide o „iný trestný čin“ ako je uvedený v európskom zatýkacom rozkaze, čoho následkom je, že k ďalšiemu stíhaniu je nutné žiadať súhlas vykonávajúceho justičného orgánu, je potrebné porovnať popis trestného činu uvedený v európskom zatýkacom rozkaze s popisom uvedeným v neskoršom procesnom akte.

Požadovať súhlas vykonávajúceho členského štátu z dôvodu každej zmeny týkajúcej sa popisu trestného činu (pozn. skutkový dej) by viedlo k prekročeniu rámca dôsledkov zásady špeciality a ohrozilo by sledovaný cieľ urýchlenia a zjednodušenia justičnej spolupráce medzi členskými štátmi.

Za účelom určenia, či ide o „iný trestný čin“, než ten, pre ktorý bola osoba vydaná, je potrebné overiť, či znaky skutkovej podstaty trestného činu podľa zákonného popisu tohto trestného činu v štáte pôvodu sú znakmi skutkovej podstaty, pre ktoré bola osoba vydaná a či existuje dostatočná zhoda medzi údajmi uvedenými v zatýkacom rozkaze a údajmi obsiahnutými v neskoršom procesnom akte. Zmeny okolností týkajúce sa času a miesta sú prípustné, pokiaľ vyplývajú z dôkazov získaných v priebehu konania v štáte pôvodu v súvislosti so skutkom opísaným v zatýkacom rozkaze. Uvedené platí, pokiaľ tieto zmeny nemenia povahu trestného činu a pokiaľ nezakladajú dôvod pre odmietnutie vykonania zatýkacieho rozkazu v zmysle čl. 3 a 4 rámcového rozhodnutia.

Je úlohou vnútroštátneho súdu, aby v zmysle uvedených kritérií overil, či trestný čin opísaný v obžalobe predstavuje „iný trestný čin“, než trestný čin uvedený v európskom zatýkacom rozkaze.

K otázke č. 2:

Podstatou druhej otázky je, či zmena popisu trestného činu, týkajúca sa výhradne druhu omamných látok, bez zmeny právnej kvalifikácie trestného činu, môže predstavovať vyme-

dzenie „iného trestného činu“ v zmysle čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia a či je v tejto súvislosti potrebné žiadať vykonávajúci justičný orgán o udelenie súhlasu.

Napriek tomu, že zatýkací rozkaz bol vydaný vo vzťahu ku skutku, ktorý sa týkal nedovoleného dovozu amfetamínov a obžaloba sa týkala nedovoleného dovozu hašiša, ide v oboch prípadoch o trestný čin s hornou hranicou 3 roky, navyše, patrí do rovnakej kategórie protiprávneho konania „nedovolené obchodovanie s omamnými látkami“, uvedenej v čl. 2 ods. 2 rámcového rozhodnutia.

Za týchto okolností nemôže zmena popisu trestného činu, týkajúca sa druhu omamnej látky, sama osebe zakladať „iný trestný čin“ v zmysle čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia.

K otázke č. 3:

Treťou otázkou sa fínsky súd pýta, ako má byť vykladaná výnimka zo zásady špeciality, upravená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia, s ohľadom na konanie o udelenie súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu podľa ods. 4 toho istého článku. Predovšetkým sa pýta, či tieto ustanovenia umožňujú stíhanie a odsúdenie osoby za „iný trestný čin“ pred tým, ako bol udelený súhlas vykonávajúceho justičného orgánu, ak nedošlo k obmedzeniu slobody tejto osoby. Taktiež sa pýta, aký vplyv na možnosť stíhania tejto osoby za „iný trestný čin“ má tá skutočnosť, že osoba je vo väzbe vo vzťahu k iným častiam obžaloby, ktoré predstavujú zákonné dôvody na uvalenie väzby.

Súdny dvor ES v tejto veci uviedol, že výnimky zo zásady špeciality [čl. 27 ods. 1 a ods. 3 písm. a) až g)] sú výnimkami prevzatými zo skorších medzinárodných dohovorov o vydávaní. Dôvody týchto výnimiek sú rôzne. Výnimka v zmysle čl. 27 ods. 1 a ods. 3 písm. e) až g) rámcového rozhodnutia je založená na súhlase príslušného členského štátu, resp. justičného orgánu vykonávajúceho štátu, alebo osoby, ktorej sa európsky zatýkací rozkaz týka. Výnimky v čl. 27 ods. 3 písm. b) a d) sa týkajú použiteľných trestov a opatrení. Výnimka v čl. 27 ods. 3 písm. c) sa týka trestného konania.

Výnimky založené na súhlase sa použijú nezávisle od vedeného konania a povahy uloženého trestu.

Pokiaľ trestné konanie vedie k záveru, že ide o „iný trestný čin“, než ten, pre ktorý bola osoba vydaná, tento trestný čin nemôže byť stíhaný bez udeleného súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu, pokiaľ sa neuplatní jedna z výnimiek podľa čl. 27 ods. 3 písm. a) až f) rámcového rozhodnutia.

Výnimka upravená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia sa týka situácie, ak trestné stíhanie nevedie k uplatneniu opatrenia obmedzujúceho osobnú slobodu danej osoby. Z toho vyplýva, že v prípade uplatnenia tejto výnimky osoba môže byť trestne stíhaná a odsúdená pre „iný trestný čin“, než ten, pre ktorý bola vydaná aj bez potreby získania súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu, pokiaľ sa v priebehu trestného konania nepoužije žiadne opatrenie obmedzujúce jej slobodu. Pokiaľ však dôjde k odsúdeniu osoby a osoba je v zmysle rozsudku potrestaná trestom alebo opatrením obmedzujúcim slobodu, k výkonu takého trestu alebo opatrenia je nevyhnutné získať súhlas vykonávajúceho justičného orgánu, ktorý osobu vydal.

Tento výklad odráža ustanovenie čl. 10 ods. 1 písm. b) Dohovoru z roku 1996,²⁾ ktorého výkladová správa k tomuto ustanoveniu uvádza, že členský štát, do ktorého bola osoba vydaná, môže začať alebo pokračovať v trestnom stíhaní, alebo odsúdiť osobu pre iné trestné činy, než tie, pre ktoré bola vydaná, aj v prípade, ak za tento trestný čin možno udeliť trest obmedzujúci osobnú slobodu, pokiaľ v priebehu trestného konania alebo v dôsledku vedenia trestného konania nie je obmedzená jej osobná sloboda. Výkladová správa ďalej uvádza, že pokiaľ je dotknutá osoba odsúdená k trestu odňatia slobody, alebo inému opatreniu obmedzujúcemu slobodu, tento trest nemožno vykonať, pokiaľ členský štát, ktorý osobu odsúdil, nezíska súhlas tejto osoby, alebo štátu, ktorý túto osobu vydal.

Článok 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia napriek tomu nebráni obmedziť osobnú slobodu vydananej osoby pred získaním súhlasu vykonávajúceho justičného orgánu, ak je toto obmedzenie zákonné vo vzťahu k ostatným častiam obžaloby, na ktoré sa vzťahoval európsky zatýkací rozkaz.

Odpoveďou na tretiu otázku preto je, že výnimka uvedená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia má byť vykladaná v tom zmysle, že v prípade „iného trestného činu“, než toho, pre ktorý bola osoba vydaná, je potrebné žiadať a získať súhlas v zmysle čl. 27 ods. 4 rámcového rozhodnutia, ak má dôjsť k výkonu trestu alebo opatreniu obmedzujúcemu jej osobnú slobodu. Vydaná osoba môže byť stíhaná a odsúdená aj pred získaním tohto súhlasu, ak v priebehu konania, alebo po vynesení rozsudku nebude použité žiadne opatrenie obmedzujúce jej slobodu. Výnimka uvedená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia nebráni použitiu opatrenia na obmedzenie jej slobody aj pred získaním súhlasu, ak je takéto obmedzenie zákonné vo vzťahu k ostatným častiam obžaloby, na ktoré sa vzťahoval európsky zatýkací rozkaz, na základe ktorého bola táto osoba vydaná.

Výrok Súdneho dvora ES

1. Za účelom určenia či posudzovaný trestný čin je „iný trestný čin“ v zmysle čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia, než ten, pre ktorý bola osoba vydaná, a ktorý vyžaduje súhlas vykonávajúceho justičného orgánu v rámci konania podľa čl. 27 ods. 3 písm. g) a ods. 4 rámcového rozhodnutia, je potrebné overiť, či znaky skutkovej podstaty trestného činu podľa zákonného popisu tohto trestného činu v štáte pôvodu sú znakmi skutkovej podstaty, pre ktoré bola osoba vydaná, a či existuje dostatočná zhoda medzi údajmi uvedenými v zatýkacom rozkaze a údajmi obsiahnutými v neskoršom procesnom akte. Zmeny okolností týkajúce sa času a miesta sú prípustné, pokiaľ vyplývajú z dôkazov získaných v priebehu konania v štáte pôvodu v súvislosti so skutkom opísaným v zatýkacom rozkaze. Uvedené platí, pokiaľ tieto zmeny nemenia povahu trestného činu a pokiaľ nezakladajú dôvod pre odmietnutie vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu v zmysle čl. 3 a 4 rámcového rozhodnutia.

2. Za týchto okolností, ako sú okolnosti v pôvodnom konaní, nemôže zmena popisu trestného činu, týkajúca sa druhu omamnej látky, sama osebe zakladať „iný trestný čin“ v zmysle čl. 27 ods. 2 rámcového rozhodnutia.

2) Dohovor vypracovaný na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii o extradícii medzi členskými štátmi Európskej únie, Ú.v. ES C 313, 23. 10. 1996, s. 12 – 23.

3. Výnimka uvedená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia má byť vykladaná v tom zmysle, že v prípade „iného trestného činu“, než toho, pre ktorý bola osoba vydaná, je potrebné žiadať a získať súhlas v zmysle čl. 27 ods. 4 rámcového rozhodnutia, ak má dôjsť k výkonu trestu alebo opatreniu obmedzujúcemu jej osobnú slobodu. Vydaná osoba môže byť stíhaná a odsúdená aj pred získaním tohto súhlasu, ak v priebehu konania, alebo po vynesení rozsudku nebude použité žiadne opatrenie obmedzujúce jej slobodu. Výnimka uvedená v čl. 27 ods. 3 písm. c) rámcového rozhodnutia nebráni použitiu opatrenia na obmedzenie jej slobody aj pred získaním súhlasu, ak je takéto obmedzenie zákonné vo vzťahu k ostatným častiam obžaloby, na ktoré sa vzťahoval európsky zatýkací rozkaz, na základe ktorého bola táto osoba vydaná.

JUDr. Richard Sviežený
Ministerstvo spravodlivosti SR

K niektorým problémom nostrifikácie dokladov o vzdelaní

Michal ULIČNÝ

študent Bratislavskej vysokej školy práva

ULIČNÝ, M.: K niektorým problémom nostrifikácie dokladov o vzdelaní. Justičná revue, 61, 2009, č. 10, s. 1279 – 1281.

V príspevku sa zaoberám procesom nostrifikácie dokladov o vzdelaní získanom v zahraničí. V úvode príspevku sa venujem rozboru niektorých ustanovení zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej správe, pričom poukážujem na nie celkom presnú a jednoznačnú formuláciu niektorých jeho ustanovení. V ďalšej časti uvádzam poznatky, ktoré som sám získal pri nostrifikácii môjho stredoškolského vzdelania. V samotnom závere príspevku načrtávam možný spôsob právnej úpravy v budúcnosti.

Proces nostrifikácie dokladov o vzdelaní, t. j. uznanie platnosti zahraničného vysvedčenia v Slovenskej republike, upravuje zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (ďalej len zákon) v §§ 31 až 34.

Paragraf 31 zákona upravuje uznávanie rovnocennosti dokladov o vzdelaní, vydaných zahraničnými školami v štátoch, s ktorými bola uzavretá zmluva o vzájomnom uznávaní rovnocennosti dokladov o vzdelaní bez nostrifikácie. V takomto prípade krajský školský úrad vydáva len potvrdenie, v ktorom uvedie, s akým dokladom o vzdelaní je predložený doklad rovnocenný. Keďže pri tvorbe zákona nebolo uvažované o vydaní vykonávacieho predpisu, zákonodarcu ponechal na krajský školský úrad, ako sa s obsahom a formou takéhoto potvrdenia vysporiada.

Paragraf 32 zákona už upravuje samotnú nostrifikáciu. V ods. 1 spomínaného paragrafu definuje nostrifikáciu ako uznanie platnosti dokladu o maturitnej skúške, záverečnej skúške či inej odbornej skúške alebo uznanie platnosti záverečného vysvedčenia. Definícia končí slovami „vydaného zahraničnou školou v SR“. Pritom je bežné, že v mnohých prípadoch ide o nostrifikáciu dokladu vydaného zahraničnou školou v zahraničí, teda mimo územia SR.

V ods. 2 sa uvádza, že nostrifikovať možno iba doklady o ukončení vzdelania.

Ods. 3 § 32 obsahuje závažné ustanovenie, ktoré vlastne určuje podmienku nostrifikácie, keď stanovuje, že nostrifikuje sa doklad o vzdelaní vydaný zahraničnou školou, ktorá svojím zameraním a obsahom vyučovania je porovnateľná so základnou školou alebo zodpovedá štúdiu rovnakého alebo príbuzného študijného alebo učebného odboru na strednej škole.

Myslím si, že by bolo vhodnejšie, keby bolo v zákone uvedené, že konanie o nostrifikácii sa začína na návrh žiadateľa a krajský úrad by mal oprávnenie v prípade nesplnenia základnej podmienky (napr. porovnateľnosť štúdia) žiadosť o nostrifikáciu zamietnuť. V zákone sa príslušný krajský úrad nemôže nijakým spôsobom oprieť o takéto jednoznačné ustanovenia. Pri žiadosti o nostrifikáciu zahraničného vzdelania sa teda uchádzač hneď nedozvie, že jeho snaženie o nostrifikáciu môže byť i zbytočné.

Ods. 4 § 32 určuje, ktoré doklady je potrebné pripojiť k žiadosti.

Ods. 5 toho istého paragrafu požaduje overenie prekladu dokladu o vzdelaní vydaného zahraničnou školou do slovenského jazyka. Podľa odseku 6 sa vyžaduje overenie pravosti podpisov a pečiatok orgánov školy na origináloch dokladov, a to orgánmi štátu, príslušnými na jeho overenie, príp. notárstvom. Paragraf 32 sa výpočtom týchto povinností nostrifikácie končí.

Keďže som ukončil stredoškolské vzdelanie v zahraničí a pre svoje ďalšie štúdium na Slovensku som potreboval získať doklad o nostrifikácii môjho stredoškolského diplomu, presvedčil som sa ako zákon funguje v praxi. V mojom prípade krajský školský úrad požadoval aj stanovisko Strediska na uznanie dokladov o vzdelaní, ktoré je zriadené pri Ministerstve školstva SR. Až po zabezpečení stanoviska spomínaného strediska som mohol podať žiadosť o nostrifikáciu dokladu na príslušný krajský úrad. Takáto prax pravdepodobne existuje aj naďalej, pretože na web stránke KŠÚ Bratislava, ale i ďalších krajských školských úradoch, je medzi zoznamom požadovaných dokladov k nostrifikácii i požiadavka, že k žiadosti o uznanie rovnocennosti dokladu treba doložiť i stanovisko Strediska na uznanie dokladov o vzdelaní, s uvedením adresy strediska. O aký právny predpis sa pri tejto požiadavke opiera krajský školský úrad, je otázne. V zákone takáto požiadavka totiž zakotvená nie je. Samozrejme, keďže žiadateľ má záujem na čo najrýchlejšom vybavení veci, musí si toto stanovisko zabezpečiť. V opačnom prípade žiadateľ môže namietat neodôvodnenosť postupu orgánov štátnej správy a dať napr. podnet na prokuratúru, avšak musí počítať s tým, že tak rýchlo sa nostrifikácie nedočká.

Doplňovaciú skúšku upravuje § 33 zákona. Úprava celého § 33 zákona, ako aj celá úprava uznávania rovnocennosti dokladov je, podľa môjho názoru, dosť heslovitá. Potom je ťažšie pochopiteľná nielen pre žiadateľa, ale aj príslušný orgán štátnej správy, ktorý rozhoduje vo veci. Nebudem rozoberať celú stavbu § 33, zameriam svoju pozornosť na ods. 3 paragrafu, ktorý stanovuje, že krajský školský úrad určí (v mojom prípade) strednú školu, v ktorej absolvent vykoná doplňovaciú skúšku, obsah a termín skúšky. Zo znenia ods. 3 zákona vyplýva, že krajský školský úrad určí, okrem iného, aj obsah skúšky. Je teda zrejme, že ide o jednu skúšku. V mojom prípade, keďže išlo o posledný rok stredoškolského štúdia v zahraničí, a teda som mal na Slovensku neukončené stredoškolské štúdium s maturitou, predpokladám, že obsahom skúšky mala byť rozsahom i formou skúška podobná maturite. Maturita by to však byť nemala, pretože ju upravuje osobitný právny predpis s tam uvedenými náležitosťami.¹⁾ V mojom prípade však krajský školský úrad nariadil vykonať skúšky z jazyka slovenského dve. Prvá skúška zahŕňala učivo štvrtého ročníka zo slovenského jazyka a literatúry. Až po jej absolvovaní som dostal rozhodnutie krajského školského úradu o termíne a obsahu skúšky zo slovenského jazyka, v rozsahu učiva zahŕňajúce celé štyri roky gymnázia. Obidve skúšky som

1) Maturitnú skúšku upravuje vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 218/2008 Z. z.

absolvoval pred trojčlennou komisiou, teda v súlade s § 33, ods. 4/ zákona. Je však diskutabilné, na základe ktorého ustanovenia zákona príslušný orgán štátnej správy rozhodol o nariadení doplňovacej skúšky zo štvrtého ročníka gymnázia. Takéto ustanovenie som totiž v zákone nenašiel.

Zároveň by som rád poukázal aj na ďalšie nepresnosti pri výpočte predpisov spojených s nostrifikáciou, ktoré uvádzajú orgány štátnej správy.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky na svojej web stránke, v časti „Uznávanie dokladov o vzdelaní“ a ďalej „Uznávanie ukončeného vzdelania zo zahraničia v SR“ sa pod titulkom „zoznam právnych predpisov“ odvoláva nielen na spomínaný zákon 596/2003 Z. z., ale aj na vyhlášku Ministerstva školstva a vzdelania č. 207/1993 Z. z., ktorá bola vydaná na základe § 15 ods. 2. zákona Slovenskej národnej rady č. 542/1990 Zb. o štátnej správe a školskej samospráve. Tento zákon (č. 542/1990 Zb.) bol však zrušený § 40 „Zrušovacie ustanovenia“ zák. č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve. Na uvedenie vyhl. č. 207/1993 Z. z. v zrušovacom ustanovení asi zákonodarca pozabudol. Keďže však účinnosťou zák. č. 596/2003 Z. z. zanikol právny predpis, na základe ktorého bola spomínaná vyhláška vydaná, nemôžu sa príslušné orgány štátnej správy odvolávať na jej ustanovenia.

To isté platí napríklad aj pre Krajský školský úrad v Žiline. Ten sa na svojej web stránke www.ksuza.sk, v časti „Metodika“ a ďalej „Uznávanie rovnocennosti dokladov“, rovnako ako Krajský školský úrad v Košiciach na web stránke www.ksuke.sk, v časti „Nostrifikácia dokladov o vzdelaní“, odvolávajú nielen na spomínaný zákon 596/2003 Z. z., ale aj na vyhlášku Ministerstva školstva a vzdelania č. 207/1993 Z. z., ktorá bola vydaná na základe § 15 ods. 2. zákona Slovenskej národnej rady č. 542/1990 Zb. o štátnej správe a školskej samospráve.

Verím, že týchto pár postrehov pomôže nielen ďalším žiadateľom o nostrifikáciu dokladov v Slovenskej republike pri zorientovaní sa v danej problematike, ale aj podnieti tvorcov zákona pri prípadnej novele niektorých jej ustanovení. Mnohých potenciálnych žiadateľov o nostrifikáciu môže odradiť nejednoznačná právna úprava a jej rozdielny výklad zamestnancami štátnej správy. Môj názor je taký, že sprehľadnenie celej právnej úpravy by rozhodne nebolo na škodu. Jednou z možných ciest by mohlo byť upravenie základných ustanovení týkajúcich sa nostrifikácie zákonom, a podrobnejšiu právnu úpravu prenechať na vykonávací právny predpis.

Zmeny európskeho zatýkacieho rozkazu, týkajúce sa konania „*in absentia*“

Bc. Libor KLIMEK

Interný študent magisterského študijného programu
Fakulta práva Bratislavskej vysokej školy práva

KLIMEK, L.: Zmeny európskeho zatýkacieho rozkazu, týkajúce sa konania „*in absentia*“. *Justičná revue*, 61, 2009, č. 10, s. 1282 – 1288.

Na základe podnetu niektorých členských štátov Európskej únie Rada prijala rámcové rozhodnutie, ktorým sa upravuje problematika rozhodnutí v neprítomnosti osoby na konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila. Cieľom tohto rámcového rozhodnutia je spresniť vymedzenie spoločných dôvodov, ktoré orgánu vykonávajúcemu európsky zatýkací rozkaz umožnia vykonať rozhodnutie aj napriek neprítomnosti dotknutej osoby na konaní. Nová právna úprava sa premietne, okrem iného, aj v zákone o európskom zatýkacom rozkaze, ktorý predstavuje právny základ k aplikácii európskeho zatýkacieho rozkazu v Slovenskej republike. Článok v závere poukazuje taktiež na ďalšie vhodné zmeny tohto zákona.

Úvod

V počiatočných štádiách európskej integrácie, kedy sa jej ideály nestretávali s takým veľkým optimizmom ako je tomu dnes, len málokto by vyslovil takú pokrokovú myšlienku, akou je zjednocovanie či harmonizácia trestného práva v rámci zjednotenej Európy. Pri pozornom nazretí do pôvodných zakladajúcich zmlúv Európskych spoločenstiev, by sme len márne hľadali zmienku o policajnej či justičnej spolupráci, ba vôbec nie zmienku o trestnom práve, nakoľko pôvodné ciele hospodárskej integrácie nepredvídali spoluprácu v týchto oblastiach. „Ak by sme v päťdesiatych či šesťdesiatych rokoch minulého storočia vyslovili myšlienky integrovania čo i len právnych poriadkov štátov zakladajúcich európske spoločenstvá, ba dokonca úvahy konkretizovali na právo trestné, v tých časoch by sme mohli písať vedecko-fantastické príbehy na spôsob *Julesa Verneho*, no nie v oblasti techniky, ale práva.“¹⁾

Dnešný právny stav členských štátov Európskej únie (ďalej len „EÚ“) v oblasti trestného práva je však opakom. Jeden z cieľov vytýčených EÚ – stať sa zónou slobody, bezpečnosti a práva (čl. 2 Zmluvy o EÚ) – viedol k zrušeniu tradičného mechanizmu vydávania osôb (extradícia) medzi členskými štátmi EÚ a k jeho nahradeniu novátorským systémom odovzdávania osôb, a to prostredníctvom implementácie ustanovení rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SVV zo dňa 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi,²⁾ ktorým sa do právnych poriadkov členských štátov EÚ začlenil **európsky zatýkací rozkaz** (angl. *European Arrest Warrant*; ďalej len „EZR“). V zmysle čl. 1 ods. 1 tohto aktu sa európskym zatýkacím rozkazom rozumie justičné rozhodnutie vydané členským

1) KLIMEK, L.: *Európsky zatýkací rozkaz. Študentská vedecká odborná činnosť. Bratislava, Bratislavska vysoká škola práva, 2009, s. 8.*

2) *Úradný vestník EÚ, L 190, 18. 7. 2002, s. 1 – 20.*

štátom s cieľom zatknúť a vydať požadovanú osobu inému členskému štátu na účely vedenia trestného stíhania alebo výkonu trestu alebo ochranného opatrenia. EZR zavedený týmto rámcovým rozhodnutím je prvým konkrétnym opatrením v oblasti trestného práva, ktorým sa vykonáva zásada vzájomného uznávania konečných justičných rozhodnutí (*mutual recognition of judicial decisions*), označovaná Európskou radou ako „základný kameň“ spolupráce v oblasti III. piliera EÚ.

Je prirodzené, že aj napriek tomu, že mechanizmus EZR je sofistikovanou myšlienkou, a napriek jeho mimoriadnemu úspechu, s ktorým sa stretol, sa objavili trhliny pri jeho aplikácii. Po prekonaní počiatočných problémov členských štátov EÚ, kedy niektoré vnútroštátne ustanovenia k zavedeniu EZR kolidovali s ústavnou konformitou v súvislosti s vydávaním/odovzdávaním vlastných občanov, **činnosťou aplikačnej praxe sa objavili nedostatky právnej úpravy EZR v prípade, ak rozhodnutie, na základe ktorého štát vynucuje trestnú zodpovednosť, bolo vydané v neprítomnosti osoby na konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila** (*in absentia*) a následne si túto osobu justičný orgán vyžiada v inom členskom štáte EÚ prostredníctvom EZR. Rôzne rámcové rozhodnutia vykonávajúce zásadu vzájomného uznávania neupravujú otázku rozhodnutí vydaných v neprítomnosti jednotne. Táto rôznorodosť sťažuje prácu v praxi a predstavuje prekážku justičnej spolupráce v trestných veciach. Riešenia v rámcových rozhodnutiach nie sú postačujúce v prípadoch, keď dotknutá osoba nemohla byť informovaná o konaní. Rámcové rozhodnutie o EZR umožňuje vykonávajúcemu orgánu požiadať vydávajúci orgán o primeranú záruku na ubezpečenie osoby, na ktorú bol vydaný EZR, že bude môcť podať návrh na obnovu konania vo vydávajúcom členskom štáte a zúčastniť sa na vynesení rozsudku. V zmysle doterajšej právnej úpravy o primeranosti takejto záruky má rozhodnúť vykonávajúci orgán (orgán, ktorý má osobu zatknúť a následne odovzdať orgánu členskému štátu, ktorý o osobu požiadal), je preto ťažké odhadnúť, kedy sa výkon odmietne. Z tohto dôvodu **bolo potrebné ustanoviť jasné a spoločné riešenia, ktoré vymedzia dôvody odmietnutia výkonu a voľnú úvahu vykonávajúceho justičného orgánu.**

Rámcové rozhodnutie

Minulý rok uzrel svetlo sveta podnet Slovenskej republiky, Francúzskej republiky, Českej republiky, Švédskeho kráľovstva, Slovenskej republiky, Spojeného kráľovstva a Spolkovej republiky Nemecko, a to na účely prijatia rámcového rozhodnutia Rady o výkone rozhodnutí vydaných v neprítomnosti a o zmene a doplnení rámcového rozhodnutia o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi, ako aj iných súvisiacich právnych aktov.³⁾

Nakoľko právo obvinenej osoby byť prítomná na konaní je súčasťou práva na spravodlivé súdne konanie, ustanoveného v čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, právo obvinenej osoby byť prítomná na konaní nie je absolútne a obvinená osoba sa môže za určitých okolností z vlastnej slobodnej vôle výslovne alebo konkludentne vzdať tohto práva, avšak takéto vzdanie sa musí byť jednoznačné.⁴⁾ V rôznych rámcových rozhod-

3) Úradný vestník EÚ, C 52, 26. 2. 2008, s. 1 – 8.

4) Bližšie k čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd pozri napríklad MOLE, N. et HARBY, C.: *Právo na spravodlivý proces. Sprievodca na aplikáciu článku 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach. Rada Európy, 2001.*

nutiach, ktorými sa vykonáva zásada vzájomného uznávania, sa otázka rozhodnutí vydaných v konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila, neupravuje jednotne. Hlavne táto okolnosť determinovala žiaduce zmeny v právnej úprave EZR, ktorá predstavuje základ k jeho reálnej aplikácii v právnej praxi. Vznikla potreba ustanoviť jasné a spoločné dôvody odmietnutia uznania rozhodnutí vydaných v konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila, dôsledkom čoho bolo prijaté **rámcové rozhodnutie Rady 2009/299/SVV zo dňa 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpora uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní**⁵⁾ (ďalej len „rámcové rozhodnutie“), ktorým sa menia niektoré ustanovenia rámcových rozhodnutí týkajúcich sa rôznorodej úpravy rozhodnutí vydaných v konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila. **Toto rámcové rozhodnutie má za cieľ spresniť vymedzenie spoločných dôvodov, ktoré vykonávajúcemu orgánu umožnia vykonať rozhodnutie napriek neprítomnosti dotknutej osoby na konaní a posilniť procesné práva osôb, voči ktorým prebieha trestné konanie, uľahčiť justičnú spoluprácu v trestných veciach a najmä zlepšiť vzájomné uznávanie justičných rozhodnutí medzi členskými štátmi EÚ. Nové ustanovenia by mali byť taktiež základom pre budúce nástroje v tejto oblasti. Právo na spravodlivé súdne konanie obvinenej osoby zahŕňa právo dotknutej osoby byť osobne prítomná na konaní. Aby dotknutá osoba mohla toto právo uplatniť, musí o stanovenom termíne konania vedieť. Podľa tohto rámcového rozhodnutia by vedomosť dotknutej osoby o konaní mal každý členský štát zabezpečiť v súlade so svojím vnútroštátnym právom.**

Zmeny vyvolané rámcovým rozhodnutím sa dotýkajú, okrem iného, aj rámcového rozhodnutia rady o EZR a postupoch odovzdávania medzi členskými štátmi. Doterajšia právna úprava obsahuje obligatórne a fakultatívne dôvody pre nevykonanie EZR, konkrétne v čl. 3 pomenovanom *Dôvody pre povinné nevykonanie európskeho zatykača* sú obsiahnuté obligatórne dôvody a v čl. 4 pomenovanom *Dôvody pre nepovinné nevykonanie európskeho zatykača* sú obsiahnuté fakultatívne dôvody, pri prítomnosti ktorých je možná dispozícia nevykonania ERZ, nie ako pri obligatórných dôvodoch, ktorých následkom je príkaz EZR nevykonať. Tieto ustanovenia však neobsahujú právnu úpravu pre prípad rozhodnutí vydaných v konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila. Preto sa do tohto rámcového rozhodnutia vkladá úplne nový článok (čl. 4a), logicky pomenovaný *Rozhodnutia vydané v konaní, ktorého sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila*. Toto nové ustanovenie **taxatívnym spôsobom uvádza štyri alternatívne okolnosti, pri existencii ktorých nie je možné, aby bol odmietnutý výkon EZR v prípade rozhodnutia v neprítomnosti**. Na základe jeho ustanovení vykonávajúci justičný orgán (orgán, ktorý má osobu zatknúť a následne odovzdať orgánu členskému štátu, ktorý o osobu požiadal) môže odmietnuť vykonať EZR, ak sa dotknutá osoba osobne nezúčastnila konania, okrem prípadov, ak sa v EZR uvádza, že:

5) Úradný vestník EÚ, L 81, 27. 3. 2009, s. 24 – 36. Pozn.: Text rámcového rozhodnutia v slovenskom jazyku obsahuje chyby v terminológii vzniknuté nesprávnym prekladom. Napr. pojem „the executing **judicial** authority“ je nesprávne preložený ako „vykonávajúci **súdny** orgán“, kde má byť správne uvedené „vykonávajúci **justičný** orgán“, preto v nasledujúcom texte sa pridriavame znenia rámcového rozhodnutia v jeho pôvodnom anglickom znení: Council Framework Decision 2009/299/JHA of 26 February 2009 amending Framework Decisions 2002/584/JHA, 2005/214/JHA, 2006/783/JHA, 2008/909/JHA and 2008/947/JHA, thereby enhancing the procedural rights of persons and fostering the application of the principle of mutual recognition to decisions rendered in the absence of the person concerned at the trial.

1. Dotknutá osoba bola včas buď osobne predvolaná, a tým informovaná o stanovenom termíne a mieste konania, ktoré viedlo k vydaniu rozhodnutia, alebo sa jej inými prostriedkami skutočne doručili úradné informácie o stanovenom termíne a mieste konania takým spôsobom, že bolo jednoznačne preukázané, že táto osoba si bola vedomá plánovaného konania, a **zároveň** bola informovaná o tom, že možno vydať rozhodnutie, ak sa nezúčastní konania (t. j. osoba bola oboznámená s priebehom konania a uzrozumená s možnými následkami jej neprítomnosti na tomto konaní).
2. Dotknutá osoba vedomá si plánovaného konania splnomocnila právneho zástupcu, ktorý bol buď vymenovaný dotknutou osobou, alebo ustanovený štátom, aby ju obhajoval v konaní a tento právny zástupca ju v konaní skutočne obhajoval (t. j. osoba aj keď sa na konaní nezúčastnila, ale mala právneho zástupcu).
3. Dotknutá osoba potom, ako sa jej doručilo rozhodnutie a bola výslovne poučená o svojom práve na obnovu konania alebo odvolanie, na ktorých má dotknutá osoba právo zúčastniť sa a ktoré umožnia opätovné preskúmanie samotnej veci, vrátane nových dôkazov, ktoré môžu viesť k zrušeniu pôvodného rozhodnutia a vydaniu nového:
 - výslovne uviedla, že proti rozhodnutiu nepodáva opravný prostriedok, alebo
 - nepodala návrh na obnovu konania alebo odvolanie v rámci príslušnej lehoty; (t. j. osoba neuplatnila svoj nárok k možným opravným prostriedkom).
4. Rozhodnutie dotknutej osobe nebolo osobne doručené, ale rozhodnutie sa jej osobne doručí bezodkladne po odovzdaní a bude výslovne poučená o svojom práve na obnovu konania alebo odvolanie, na ktorých má dotknutá osoba právo zúčastniť sa a ktoré umožnia opätovné preskúmanie samotnej veci vrátane nových dôkazov a ktoré môžu viesť k zrušeniu pôvodného rozhodnutia a vydaniu nového, a **zároveň** bude poučená o lehote, v ktorej musí podať návrh na obnovu konania alebo odvolanie, ako sa uvádza v príslušnom EZR.

Ak sa EZR vydáva za podmienok uvedených v bode 4 a dotknutej osobe sa nedoručili úradné informácie o tom, že voči nej prebieha trestné konanie, táto osoba môže pri oboznámení sa s obsahom EZR žiadať kópiu rozsudku pred tým, ako bude odovzdaná. Vydávajúci orgán – bezodkladne potom ako bol informovaný o tejto žiadosti – poskytne osobe kópiu rozsudku prostredníctvom vykonávajúceho orgánu. Žiadosť dotknutej osoby nespôsobí prieťahy pri postupe odovzdávania alebo pri výkone EZR. Rozsudok sa dotknutej osobe poskytuje iba na účely informácie a nepovažuje sa za formálne doručenie rozsudku ani nespôsobuje začatie plynutia žiadnych lehôt na podanie odvolania alebo návrhu na obnovu konania.

Pre úplnosť je vhodné poznamenať, že v doterajšom čl. 5 rámcového rozhodnutia o EZR sa vypúšťa ods. 1, teda už neplatí jedna zo záruk, ktoré musí vydávajúci členský štát poskytnúť vo zvláštnych prípadoch. V tomto kontexte sa už naďalej nebude aplikovať záruka zo strany vydávajúceho štátu, ak EZR bol vydaný rozhodnutím vydaným v neprítomnosti a ak osoba nebola osobne predvolaná alebo inak informovaná o dátume a mieste konania, ktoré viedlo k tomuto rozhodnutiu, odovzdanie môže podliehať podmienke, že vydávajúci súdny orgán poskytne primeranú požadovanú záruku na zabezpečenie osoby, na ktorú bol vydaný EZR, že bude môcť podať návrh na obnovu konania prípadu vo vydávajúcom členskom štáte a zúčastniť sa na vynesení rozsudku.

Vyššie uvedené zmeny sa prejavujú taktiež v poli (rámčeku) „d“ EZR, v ktorom sa v zmysle novej právnej úpravy označí jedna z alternatív, či sa dotknutá osoba osobne zúčastnila alebo

nezúčastnila konania, ktoré viedlo k vydaniu rozhodnutia a následne, pre prípad jej neúčasti, sa uvedie jedna zo štyroch vyššie uvedených okolností. Doterajšia podoba tohto poľa je teda nahradená.

Účinnosť zmien

Zmeny ustanovení rámcových rozhodnutí sa neprejavujú s účinnosťou rámcového rozhodnutia, ale až pôsobením vnútroštátnej legislatívy, nakoľko rámcové rozhodnutia, ako právny akt medzivládnej spolupráce v oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach, nedisponujú priamym účinkom.⁶⁾ Pôvodný zámer o účinnosť zmien do konca roka 2010, ako to plánovala Rada v ňou vydannej príručke⁷⁾ k vypĺňaniu EZR, sa minul s úspechom. Definitíva ohľadne termínu účinnosti je zakotvená vo vykonávacích a prechodných ustanoveniach rámcového rozhodnutia, konkrétne v čl. 8 ods. 1. Na základe toho článku členské **štáty sú povinné prijať vnútroštátne opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu s ustanoveniami rámcového rozhodnutia do 28. marca 2011.**

Tento termín však ešte stále nie je absolútny, nakoľko ods. 2 tohto článku ponecháva členským štátom dispozíciu oddialiť prijatie potrebných úkonov na dosiahnutie požadovaných zmien, a to ak členský štát pri prijatí rámcového rozhodnutia vyhlásil, že má závažné dôvody domnievať sa, že nebude do dňa uvedeného v ods. 1 schopný dosiahnuť súlad s ustanoveniami rámcového rozhodnutia, začne sa rámcové rozhodnutie uplatňovať najneskôr od 1. januára 2014. Túto možnosť využilo Taliansko.⁸⁾ V dôsledku toho sa rámcové rozhodnutie začne najneskôr od 1. januára 2014 uplatňovať na uznávanie a výkon rozhodnutí, ktoré vydali v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní príslušné talianske orgány.

Záver a úvahy *de lege ferenda* k zmenám zákona o európskom zatýkacom rozkaze

Požadované zmeny, ktoré prináša rámcové rozhodnutie, sa prejavujú aj vo vnútroštátnom právnom poriadku Slovenskej republiky, a to konkrétne v **zákone NR SR z dňa 24. júna 2004 č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze**, ktorý predstavuje pre Slovenskú republiku právny základ EZR. To je spôsobené, ako už bolo zmienené vyššie, absenciou priameho účinku rámcových rozhodnutí. V jednoduchosti povedané – justičné orgány členských štátov EÚ pri aplikácii EZR neaplikujú ustanovenia prijaté Radou, ale ustanovenia prijaté vnútroštátnou legislatívou prevedené vo forme všeobecne záväzného právneho predpisu – napr. vo forme zákona, ako je tomu v Slovenskej republike.

Spolu s týmito zmenami by bolo vhodné rozlíšenie problémového ustanovenia slovenského zákona o EZR v § 14 ods. 1, čo sa týka dôvodov pre nevykonanie EZR. Tento zákon nekategorizuje obligatórne a fakultatívne dôvody pre nevykonanie EZR, ako to zavádza rámcové

6) *Bližšie pozri napríklad FENYK, J. et SVÁK, J.: Europeizace trestního práva. Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 62.*

7) *European handbook on how to issue a European Arrest Warrant. Brussels, Council of the European Union, 18 June 2008, s. 63.*

8) *Úradný vestník EÚ, L 97, 16. 4. 2009, s. 26.*

rozhodnutie o EZR,⁹⁾ nakoľko pri prijímaní pôvodného znenia tohto zákona došlo k splynutiu všetkých dôvodov do jedného celku a neprevzala sa ich rôznorodosť. Z terajšej formulácie „vykonanie európskeho zatýkacieho rozkazu justičného orgánu štátu pôvodu sa odmieta, ak: ...“ vyplýva povinnosť konania, nie jeho dispozícia, no pritom nie všetky dôvody uvedené v tomto ustanovení sú dôvodmi obligatónnymi. Z akých príčin došlo k takémuto pochybeniu v legislatívnom procese nie je známe, ba dokonca ani dôvodová správa k zákonu o EZR sa nezmiňuje o fakultatívnych dôvodoch v poňatí rámcového rozhodnutia o EZR. V jej osobitnej časti sa zmiňuje ohľadne ustanovenia § 14 ods. 1 skutočnosť, že „upravujú sa prípady, v ktorých nie je možné vykonať európsky zatýkací rozkaz. Zákon v tomto prípade stanovuje obligatónne dôvody, ktoré tvoria prekážku vykonania európskeho zatýkacieho rozkazu“. Ohľadne fakultatívnej možnosti nevykonania ERZ sa zmiňuje v nasledujúcej vete, a to: „pokiaľ by však vykonanie európskeho zatýkacieho rozkazu bolo v rozpore so záväzkami Slovenskej republiky z medzinárodných zmlúv v oblasti ľudských práv, ktoré majú podľa Ústavy prednosť pred zákonom, možno rozhodnúť o nevykonaní európskeho zatýkacieho rozkazu aj z dôvodu aplikácie takejto zmluvy“. Takéto ustanovenie sa však nenachádza ani v Radou prijatom výslednom texte rámcového rozhodnutia o EZR, ba ani v prijatom výslednom texte zákona Národnej rady SR o EZR, teda aj keď dôvodová správa k tomuto zákonu sa o tejto okolnosti zmiňuje, no nie je záväzným pravidlom so zákonným podkladom, ibaže slovenský orgán, ako vykonávajúci justičný orgán EZR, by mal mať neustále na pamäti ustanovenie čl. 7 ods. 5 Ústavy, o samozrejmosti čoho v dôsledku ľudského faktora možno vzniesť námietky.

Použité pramene:

- [1] Dôvodová správa k zákonu NR SR z 24. júna 2004 č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze
- [2] European handbook on how to issue a European Arrest Warrant. Brussels, Council of the European Union, 18 June 2008
- [3] KLIMEK, L.: Európsky zatýkací rozkaz. Študentská vedecká odborná činnosť. Bratislava, Bratislavská vysoká škola práva, 2009
- [4] Podnet Slovinskej republiky, Francúzskej republiky, Českej republiky, Švédskeho kráľovstva, Slovenskej republiky, Spojeného kráľovstva a Spolkovej republiky Nemecko, a to na účely prijatia rámcového rozhodnutia Rady o výkone rozhodnutí vydaných v neprítomnosti a o zmene a doplnení rámcového rozhodnutia o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi, ako aj iných súvisiacich právnych aktov. Úradný vestník EÚ, C 52, 26. 2. 2008, s. 1 – 8
- [5] Rámcové rozhodnutie Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní. Úradný vestník EÚ, L 81, 27. 3. 2009, s. 24 – 36

9) *Bližšie pozri čl. 3 a 4 rámcového rozhodnutia Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Úradný vestník EÚ, L 190, 18. 7. 2002, s. 1 – 20.*

- [6] Rámcového rozhodnutie Rady 2002/584/SVV z 13. júna 2002 o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi. Úradný vestník EÚ, L 190, 18. 7. 2002, s. 1 – 20
- [7] Stanovisko Výboru pre právne veci Európskeho parlamentu k podnetu Slovenskej republiky, Francúzskej republiky, Českej republiky, Švédskeho kráľovstva, Slovenskej republiky, Spojeného kráľovstva a Spolkovej republiky Nemecko, a to na účely prijatia rámcového rozhodnutia Rady o výkone rozhodnutí vydaných v neprítomnosti a o zmene a doplnení rámcového rozhodnutia o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi, ako aj iných súvisiacich právnych aktov
- [8] Vyhlásenie Talianska na účely čl. 8 ods. 3 rámcového rozhodnutia Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní. Úradný vestník EÚ, L 97, 16. 4. 2009, s. 26
- [9] Zákon NR SR z 24. júna 2004 č. 403/2004 Z. z. o európskom zatýkacom rozkaze v znení neskorších predpisov

M. Jánošíková

Komunitárne právo v judikatúre ústavných súdov SR a ČR

IURA EDITON. 2009

strán 135

Už pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie sme rozmýšľali nad tým, ako skúmať pôsobenie komunitárneho práva vo vnútroštátnom právnom prostredí, na čo sa sústredíť a ako vlastne začať pri vyhodnocovaní vplyvu tohto nového a razantného právneho systému, najmä v konaniach pred súdmi a inými orgánmi verejnej moci.

Po prečítaní publikácie, pripravenej vydavateľstvom IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava (z alonže vidno, že som čítal aj rukopis), som dospel k presvedčeniu, že najvhodnejším spôsobom takého skúmania je analýza konkrétnej rozhodovacej činnosti a vyvodzovanie príslušných poznatkov z tejto analýzy. Osobitne to platí pre ústavné súdnictvo, ktoré by, z povahy veci, malo určovať, resp. spoluurčovať vzťahy medzi komunitárnym právom a vnútroštátnym právnym poriadkom.

Autorka sa venuje analýze rozhodnutí (vo veci samej, aj niektorých nemeritórnych), ktoré boli vynesené v konaniach pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a pred Ústavným súdom Českej republiky. K tomuto rozboru pristupuje po skúmaní, síce stručnom, ale výstižnom, postavenia a aktivít Súdneho dvora Európskej spoločnosti. V tejto prvej časti zaujme najmä záver, v ktorom sa autorka pýta, či Súdny dvor a ústavné súdy sú partnermi, konkurentmi alebo kto koho vlastne potrebuje (s. 29 – 36). Treba súhlasiť s názorom, že tieto najvplyvnejšie súdne orgány členských štátov a EÚ, bez ohľadu na určité prirodzené napätia medzi nimi môžu, ak budú náležite spolupracovať, bez justičnej žiarlivosti, dosiahnuť novú kvalitu ochrany toho, čo napríklad v Českej republiky a u nás nazývame vo všeobecnosti ochrana ústavnosti.

V druhej časti práce sa autorka venuje dvom typom konaní pred Ústavným súdom Slovenskej republiky, v ktorých sa objavilo komunitárne právo, v konaniach o sťažnostiach podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a v konaniach o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ústavy. Takých vecí, napríklad v porovnaní s treťou časťou, kde sa rozoberajú rozhodnutia Ústavného súdu Českej republiky nebolo veľa, skôr by sa dal vyjadriť údiv na tým, že najmä v konaniach o sťažnostiach sa právni zástupcovia viac nezasadzovali o uplatnenie vplyvu komunitárneho práva v konaniach pred všeobecnými súdmi.

M. Jánošíková, po rozbere existujúcich rozhodnutí (ku dňu napísania práce), dochádza k hodnoteniu a aktuálnym výzvam (s. 79 – 85). Nuž, táto časť práce má značný význam pre právnu prax nielen ústavného súdu, ale aj vo všeobecnosti. Osobitne by som podčiarkol otáz-

ku prednosti komunitárneho práva a nevyhnutnosť definovať v rozhodovacej činnosti ústavného súdu vzťahy ku komunitárnemu právu so zreteľom na jeho právomoci.

Tretia časť práce sa venuje pomerne bohatej judikatúre Ústavného súdu Českej republiky. Aj preto autorka vybrala len niektoré ťažiskové nálezy a rozhodnutia tohto ústavného súdu. V jeho rozhodovacej činnosti sa objavilo komunitárne právo aj pred vstupom Českej republiky do Európskej únie a tento fenomén sa po vstupe prejavuje v rozmanitých podobách. Za povšimnutie stojí najmä poznatok (s. 127 – 128) o tom, že český ústavný súd je otvorený komunitárnemu právu a nielenže ho skúma v takýchto otvorených polohách (dôkazom je viacero jeho rozhodnutí analyzovaných v publikácii), ale ho aj aktívne vyhľadáva tam, kde je, hoci účastníci konania to neuviedli, resp. taký argument nepoužili.

V krátkej recenzii sa nemožno venovať konkrétnym rozoberaným rozhodnutiam. Treba však povedať, že autorkin prístup k týmto rozhodnutiam a k celej téme je dostatočne kazuistický, súčasne aj vecný, s dôrazom na to, ako ktoré rozhodnutie prispelo k vytváraniu doktrín vybraných ústavných súdov ku komunitárnemu právu. Autorka pretavila poznatky z empirického materiálu do viacerých, vedecky hodnotných záverov, ktoré sú síce čiastočne formulované ako otázky, ale ide najmä o otázniky burcujúce do ďalších analýz. Chcel by som oceniť to, že autorka nepreťažila svoje dielo, tak ako sa s tým dosť pravidelne stretávame, rozsiahlym a zložitým poznámkovým aparátom, ale spolažila sa predovšetkým na vlastné úsudky a závery.

Práca je napísaná tak, že sa dobre, napriek komplikovanej téme, číta a porozumie. Jej najväčšou hodnotou je to, že nielen popisuje, analyzuje, ale aj kladie niektoré výsostne dôležité otázky, ktoré, podľa mňa, signalizujú dve cesty. Prvou je nevyhnutná, permanentná diskusia o tejto téme a na to nadväzuje potreba pokračovať v takom výskume nielen na úrovni ústavného súdnictva, ale aj všeobecného súdnictva a ostatných orgánov verejnej moci. Takto, podobne ako recenzovanú prácu, si v skutočnosti predstavujem výskumnú úlohu v rámci tak preferovaných, populárnych a vysoko hodnotených grantov. Výskum v naznačenej podobe je síce náročný, ale, na rozdiel od rýdzo kompilačných alebo popisných výsledkov niektorých grantov (*ars pro artis*), ako vidno, prináša a môže v budúcnosti viesť k výsledkom užitočným v legislatíve, v exekutive aj v justícii, a v neposlednom rade aj vo výučbe novej, európskej generácie právnikov.

prof. JUDr. Ján Mazák, PhD.

Generálny advokát
Súdneho dvora Európskych spoločností
Luxemburg

Bándi, G. – Csapó, O. – Kovács-Végh, L. – Stágel, B. – Szilágyi, S.
The Environmental Jurisprudence of the European Court of Justice
Budapest 2008, strán 279

I keď v povedomí slovenskej právnickej obce a študentov právnických fakúlt problematika ochrany životného prostredia (napriek tomu, že ide o jednu z najrozsiahlejších oblastí komunitárneho práva) veľmi nerezonuje, nemožno to tvrdiť o súdnej praxi, ktorá sa musela pružne prispôbiť (a to aj po stránke organizačnej a personálnej) a začať sa venovať predmetnej oblasti. O tom, že ide o skutočne živú právnu oblasť, svedčí aj aktivita slovenského súdnictva pri kladení predbežných otázok Európskemu súdnemu dvoru podľa čl. 234 Zmluvy o založení Európskeho Spoločenstva.

O význame judikatúry Európskeho súdneho dvora pre právnu prax členských štátov Európskej únie nie je potrebné sa bližšie rozpisovať, pretože aj keď nie je prameňom práva, zohráva kľúčovú úlohu pri výklade komunitárnych predpisov, ako aj pri ich aplikácii (v rámci doktríny priameho účinku).

Z tohto pohľadu odporúčam právnej praxi do pozornosti recenzované dielo prof. Gyulu Bándiho a ďalších učiteľov Právnickej fakulty Katolíckej Univerzity P. Pázmana, ktorý sa dlhodobo venuje právnym aspektom ochrany životného prostredia. Publikácia vznikla v rámci programu Jeana Monneta, projektu finančne podporeného Komisiou.

Ako recenzentka sa stotožňujem s názorom dr. Györgu Kozmu, predsedu Správneho kolégia maďarského Najvyššieho súdu, podľa ktorého osobitný význam predmetného diela spočíva v tom, že analyzuje väčšinu z rozhodnutí Európskeho súdneho dvora, vydaných podľa čl. 226 a čl. 234 Zmluvy o založení Európskeho Spoločenstva.

Autori samozrejme museli najprv vyriešiť problém, ako spracovať tému. Prvý problém spočíval v tom, že bolo potrebné analyzovať nielen judikáty, ktoré sa týkajú konkrétnych oblastí environmentálneho práva (ochrany prírody, nakladania s odpadmi, chemickými látkami atď.), ale aj rozhodnutí Európskeho súdneho dvora, ktoré síce neriešia priamo otázky výkladu smerníc z oblasti ochrany životného prostredia, ale nepriamo sa ich týkajú, nakoľko riešia citlivé otázky spoločného trhu a voľného pohybu tovaru. Myslím si, že tvorcovia diela uvedený problém vyriešili veľmi elegantným a prínosným spôsobom pre čitateľa, nakoľko sa rozhodli ísť autorsky ťažšou cestou.

V publikácii nájdeme prehľad všetkých právnych nástrojov využívaných v sekundárnom práve Európskeho spoločenstva (všeobecné pravidlá, administratívne postupy a prostriedky, orgány, zodpovednosť atď.).

Jednotlivé kapitoly sa venujú analýze konkrétnych právnych inštitútov uplatňujúcich sa v rámci komunitárneho environmentálneho práva s tým, že autori ku každému z nich uvádzajú najdôležitejšie rozhodnutia Európskeho súdneho dvora s výňatkami textu (z výroku i z ich odôvodnenia) a s vlastnými komentármi, ktoré poukazujú na genézu názorov tohto súdneho orgánu, prípadne i na určitú rozpornosť medzi jednotlivými judikátmi (ktoré sú vždy vďačnou témou pre diskusiu právnikov z oblasti teórie i praxe).

Osobne sa mi najviac páčia kapitoly týkajúce sa princípov komunitárneho práva, plánov, programov a stratégií, všeobecných ustanovení smerníc zakladajúcich povinnosti členským štátom, administratívnoprávnych nástrojov, akými sú oznámenie, registrácia, klasifikácia, autorizácia, zákazy, riadenie a monitorovanie, vrátane dobrovoľných a ekonomických nástrojov na ochranu životného prostredia, pretože tejto problematike sa európska odborná právnická literatúra venovala vždy len okrajovo.

Výňatky zo súdnych rozhodnutí sú vhodne doplnené nielen komentármi autorov, ale i stručným uvedením do problematiky. Takéto uvedenie je potrebné pre čitateľov, ktorí sa problematikou ochrany životného prostredia špeciálne nezaobierajú, alebo len do nej prenikajú. Komentáre sú fundované a užitočné v tom smere, že pomáhajú zorientovať sa v spleti rozsiahlej judikatúry, ktorá často nerieši problém z vecného hľadiska (t. j. nejde o rozhodnutia, ktoré by sa priamo vzťahovali na oblasť ochrany životného prostredia a záujemca by ich zrejme ani nedokázal vyhľadať v databáze rozhodnutí Európskeho súdneho dvora bez čísla judikátu). Uvedené tvrdenie platí i v situácii, keď vyhľadávanie v elektronickej databáze na základe určitých kľúčových slov je síce technicky možné, ale po obsahovej stránke často zradné a nepresné.

V každom prípade môžem konštatovať, že autori si dali značnú námahu pri zostavovaní ponúkaného prehľadu súdnej judikatúry. Spolu s ich osobným autorským vkladom je recenzovaná knižná novinka veľmi zaujímavá, odborne fundovaná a čitateľsky atraktívna.

doc. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Skulová, S. a kol.:

Správní právo procesní

Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2008

strán 428,

ISBN 978-80-7380-110-6

Z pera zkušených a známých autorov – doc. JUDr. Sone Skulovej, Ph.D., doc. JUDr. Petra Průchu, CSc., doc. JUDr. Petra Havlana, CSc., JUDr. Jany Jurníkovéj, Ph.D., JUDr. Stanislava Kadečku, Ph.D., a pod vedením doc. JUDr. Sone Skulovej, Ph.D., vzniklo dielo s názvom „Správní právo procesní“. Ide o vysokoškolskú učebnicu učiteľov Katedry správnej vedy a správneho práva Právnickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne.

Podnetom k spracovaniu novej učebnice boli i poznatky a podnety od študentov a odborníkov z praxe, ako i prijatie novej úpravy správneho poriadku, zákona č. 500/2004 Sb. v znení neskorších predpisov, a najmä jeho účinnosť k 1. 1. 2006, ako i reflexia toho, čo táto právna úprava priniesla.

Učebnica nadväzuje na poznatky z diel klasikov správneho práva a snaží sa poskytnúť v potrebnej miere teoretický základ a inštrumentár správneho práva procesného, ktorý je nutný pre pochopenie pozitívne právnych úprav ako v jednotlivých častiach, tak i v širšom systémove nastavení.

Matéria správneho práva procesného je v učebnici v základnej rovine zasadená do kontextu ústavnoprávneho a európskeho (tu hlavne v oblasti všeobecných princípov správneho práva). Snahou autorov bolo tiež prezentovať matériu procesnú, a to v potrebných súvislostiach s ďalšími súčasťami správneho práva, hlavne správneho práva hmotného v jeho všeobecnej časti.

Výrazným impulzom pre spracovanie, osobitne niektorých otázok riešených v učebnici, bola tiež súdna judikatúra, hlavne novšia judikatúra súdov v správnom súdnictve, vzťahujúca sa už k ustanoveniam „nového“ správneho poriadku, ale tiež zaoberajúca sa všeobecnejšími alebo klasickými otázkami správneho procesu, vrátane opory v judikatúre prvorepublikového Najvyššieho správneho súdu.

Spracovanie učebnice je významným spôsobom ovplyvnené skutočnosťou, že v správnom poriadku je nutné vidieť, zásluhou rozsahu jeho pôsobnosti, v podstate kódex činnosti verejnej správy [s výnimkou postupu pri vydávaní normatívnych (abstraktných) správnych aktov správnymi orgánmi, na ktoré dopadá iba nastavením základných zásad činnosti, obdobne ako na prijímaní tzv. faktických úkonov, ktoré však, vzhľadom k svojej „neprocedurálnej“ povahe, do predmetu správneho práva procesného nespádajú]. Učebnica je do značnej miery pokusom o pokiaľ možno systematické a logické spracovanie tejto rozsiahlej, a nie vo všetkých ohľadoch jednoznačnej a prehľadnej matérie správneho poriadku.

Pri spracovaní bolo nutné tiež aspoň v nevyhnutnom rozsahu zohľadniť, že správny poriadok predstavuje „iba“ všeobecnú úpravu sledovaných procesných postupov, ku ktorým existuje rad

špeciálnych úprav s rôzne rozsiahlymi a v rôznej miere so všeobecnou úpravou kompatibilnými špeciálnymi ustanoveniami.

Štruktúra predkladanej učebnice poskytuje najprv všeobecnú teoretickú časť venovanú pojmu správneho práva procesného v jeho tradičných základoch i súčasných premenách, ďalej priblíženie základných zásad činnosti správnych orgánov, a to v širších ústavných a európskych súvislostiach, a tiež konkrétnych prejavoch v zákonnej úprave, vrátane súčasnej podoby klasických zásad správneho konania. Potom už nasleduje rozprava o jednotlivých procesných formách upravených v správnom poriadku.

Výzvou pre autorov bola v tomto ohľade systematika nového správneho poriadku, ktorý nepatrí k celkom jednoduchým, pričom, navyše, obsahuje mnoho vnútorných väzieb, odkazov a súvislostí, vrátane pomerne často použíwanej analógie formou „obdobného“ či „primeraného“ používania iných ustanovení zákona, alebo celých jeho častí. Dielo je členené do nasledujúcich kapitol:

1. kapitola – Pojem a podstata správneho práva procesného a správneho konania. Rozsah pôsobnosti správneho poriadku;
2. kapitola – Základné zásady činnosti správnych orgánov. Zásady správneho konania;
3. kapitola – Subjekty správneho konania;
4. kapitola – Procesné pojmy a inštitúty;
5. kapitola – Postup pred zahájením konania;
6. kapitola – Priebeh konania v prvom stupni a osobitné ustanovenia o niektorých konaniach;
7. kapitola – Správne rozhodnutia;
8. kapitola – Ochrana pred nečinnosťou;
9. kapitola – Preskúmanie správnych rozhodnutí;
10. kapitola – Správna exekúcia;
11. kapitola – Vyjadrenie, osvedčenie a oznámenie;
12. kapitola – Verejnoprávne zmluvy;
13. kapitola – Opatrenia všeobecnej povahy.

Výsledkom snahy o naplnenie tohto zámeru diela je štruktúra práce nie celkom kopírujúca sled jednotlivých ustanovení správneho poriadku, i keď základné rozčlenenie rešpektujúce všeobecne obsah jednotlivých častí zákona (I. – VIII.) bolo v podstate, i keď nie vo všetkých častiach, zachované.

Pokiaľ však má byť problematika upravovaná správnym poriadkom náležite pochopená, bolo nutné pokúsiť sa v takto rozsiahlom a zložitom „kódexe činnosti verejnej správy“ nájsť a zdôrazniť jeho vnútornú konštrukciu, hlavné obsahové súvislosti a väzby jednotlivých častí, hláv, dielov i konkrétnych ustanovení.

Z uvedeného dôvodu sú, pre lepšiu orientáciu a možnosť súbežného zoznamovania sa so znením jednotlivých ustanovení zákona v závere kapitol, a to nielen tých, v ktorých sa „reštrukturalizácia“ systematiky zákona uplatňuje, uvedené čísla paragrafov, na ktoré sa v kapitolách kladie dôraz.

Dôvodom spracovania bola tiež relatívna novosť preberanej zákonnej úpravy, a tiež náročnosť, zložitosť, alebo nejednoznačnosť niektorých otázok a problémov, ktorých rozbor alebo riešenie by si vyžadovalo väčší priestor, dôkladnejšie skúmanie a rozsiahlejšiu argumentáciu. Napriek tomu autori mali snahu na také otázky alebo problémy na mnohých miestach učebnice aspoň upozorniť, resp. naznačiť možný prístup k nim, alebo na zdroje ďalších poznatkov a informácií. K tomuto účelu, teda uľahčeniu ďalšej orientácie čitateľa sa rozhodli v poskytnutom prehľade na konci knihy uviesť použité pramene pre každú kapitolu jednotlivo. Dúfajú, že učebnica bude plniť svoje poslanie a môže poskytnúť podklad a základ pre pochopenie správneho práva procesného v jeho dimenzii teoretickej, pozitívno-právnej, a tiež čiastočne aplikáčno-právnej, a zároveň, že je schopná byť, aspoň v niektorých bodoch, podnetom k ďalším otázkam a úvahám.

Dielo je určené hlavne poslucháčom právnických fakúlt, ale i odborníkom z praxe, ktorí sa uvedenou problematikou stretávajú v rámci svojich pracovných povinností .

doc. JUDr. Alena Pauličková, PhD.
Fakulta práva Janka Jesenského
Vysoká škola v Sládkovičove

Pauknerová, M.:
Evropské mezinárodní právo soukromé
1. vyd. – Praha, C. H. Beck 2008, strán 409
ISBN 978-80-7400-034-8

Publikácia autorky Moniky Pauknerovej, ktorá vyšla v polovici roku 2008 vo vydavateľstve C. H. Beck, v edícii učebnice, je prvou ucelenou monografiou venovanou problematike Európskeho medzinárodného práva súkromného, v širokej slovenskej právnickej verejnosti dostupnom jazyku, ale i jednou z prvých, ktoré boli vydané v európskom priestore. Nie je prekvapivé, že publikáciu venovanú Európskemu medzinárodnému právu súkromnému vydala práve autorka, ktorá sa pravidelne vyjadruje k problémom medzinárodného práva súkromného a osobitne jeho európskej úprave, na stránkach českej právnickej tlače a v početných českých a slovenských zborníkoch.

Autorka prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., je profesorkou medzinárodného práva súkromného a dlhoročnou pracovníčkou Akadémie vied Českej republiky (predtým ČSAV). Pedagogicky pôsobí na Právnickej fakulte UK v Prahe a na Právnickej fakulte ZČU v Plzni. Je rozhodkyňou Rozhodcovského súdu pri Hospodárskej komore ČR a Agrárnej komore ČR. Pôsobí vo viacerých medzinárodných organizáciách a združeníach, medzi nimi najmä International Academy of Comparative Law, Groupe européenne de droit international privé, International Association of Legal Science a iných.

Publikácia nesie názov relatívne mladej právnej a pedagogickej disciplíny *Európske medzinárodné právo súkromné*, ktorá sa prudko rozvíja najmä po roku 1999, po vstupe do platnosti zmien, ktoré do práva Európskeho spoločenstva priniesla Amsterdamská zmluva. V našom prostredí bola však táto disciplína donedávna úplne neznáma a doteraz pretrvávajú medzi odbornou verejnosťou o jej obsahu nejasnosti. I autorka tejto recenzie si pamätá obdobie, keď sa pri príprave rovnomenného predmetu, v rámci výučby budúcich právnikov, stretla s výhradami buď k existencii, alebo minimálne k názvu tejto právnej disciplíny, spájajúcemu navonok nezlučiteľné prívlastky „európske“ a „medzinárodné“. Z vecného hľadiska možno vysloviť výhrady už k samotnému pojmu medzinárodného práva súkromného, ktoré zďaleka nie je „medzinárodným“, avšak autori odborných učebníc zvyknú len konštatovať, že tento pojem sa považuje za tak vžitý, že nemá zmysel zamýšľať sa nad jeho nahradením vecne správnejším. Prívlastok „európske“, pripájaný ku klasickému MPS, potom už len naznačuje, že ide o jeho osobitnú, európsku (resp. komunitárnu) úpravu.

Autorka predkladanej publikácie si je týchto problémov vedomá a svoj výklad začína všeobecnou charakteristikou medzinárodného práva súkromného a jeho základných predpokladov – existencia medzinárodného prvku v súkromnoprávnom vzťahu. Zároveň však od prvých výkladov poukazuje na špecifiká európskej úpravy, ktorá viaceré pojmy a inštitúty, tradične používané i v českom a slovenskom medzinárodnom práve súkromnom – vychádzajúcich z jednotných právnych a doktrínálnych tradícií – poníma v inom svetle.

Publikácia *Európske medzinárodné právo súkromné* sa skladá z dvoch základných tematických celkov. Časť prvá, nazvaná „Obecná časť“, sa zaoberá východiskovými problémami,

akými sú pojem a predmet EMPS, pramene, vzťah k medzinárodným zmluvám a k národnému právu členských štátov. Pre čitateľa z praxe bude iste veľmi zaujímavá kapitola venovaná výkladu a používania noriem európskeho práva súkromného, ktoré, hoci formulačne blízke národnému medzinárodnému právu súkromnému (i českému a slovenskému), je potrebné vykladať zo zreteľom na ich európsky pôvod, s prihliadnutím najmä na všeobecné princípy európskeho práva a judikatúru Súdneho dvora európskych spoločenstiev.

Zatiaľ čo prvú časť by sme mohli nazvať teoretickou, druhá časť je vyslovene praktická. Kapitoly, ktoré sú do druhej časti zaradené, rozoberajú, jedno po druhom, jednotlivé nariadenia, ktoré boli až doteraz prijaté orgánmi EÚ na úpravu cezhraničných právnych vzťahov. Celkove ide o desať nariadení a jeden dohovor, upravujúce právomoc súdov členských štátov vo veciach s cudzím prvkom, uznávanie a výkon rozhodnutí v priestore EÚ, kolízne právo, doručovanie písomností a vykonávanie dôkazov v inom členskom štáte, insolvenčné konania a osobitné procesné konania: vo veciach s nízkou hodnotou sporu a o európskom platobnom rozkaze. Ide o ucelený výber, v ktorom chýba iba jedno nariadenie, prijaté deväť mesiacov po finalizácii prác na publikácii, a to Nariadenie č. 4/2009 o vyživovacej povinnosti (s uplatňovaním predmetného Nariadenia sa však počíta až od júna 2011).

Rozdelenie kapitol podľa jednotlivých nariadení umožňuje rýchlu a bezproblémovú orientáciu v texte. Autorka v tejto časti neunavuje čitateľa dlhými doktrinálnymi úvahami, ale podáva veľmi konkrétny a pragmatický návod na uplatňovanie jednotlivých právnych aktov. Do textu je zapracovaná existujúca judikatúra, buď vo forme odkazu na rozsudok s uvedením jeho čísla alebo vo forme detailnejšieho rozboru, tam kde je to potrebné. Pre slovenskú právnu prax bude isto veľmi podnetné zaradenie vybraných judikátov českých súdov, ktorými autorka dokresľuje uplatňovanie európskych nariadení v právnych podmienkach ČR.

Autorke sa tak v jednej publikácii podarilo vytvoriť dielo, ktoré má potenciál jednak oboznámiť s problematikou právnej disciplíny Európske mezinárodné právo súkromné študenta – laika, no ktoré zároveň môže byť cennou príručkou pre právnik v praxi, hľadajúceho odpoveď na otázky spojené s uplatňovaním právnych predpisov EÚ v konkrétnom prípade.

JUDr. Elena Júdová, PhD.

Právnická fakulta Univerzity M. Bela
v Banskej Bystrici

Bronislava Pavelková

Maloletí v slovenskom rodinnom práve. 2. časť.

Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa

Bratislavská vysoká škola práva – Fakulta práva. EURO KÓDEX;

Poradca podnikateľa, spol. s r.o., 2009,

strán 120

Do rúk slovenskej právnickej obce sa dostáva publikácia, ktorá osloví čitateľa svojím tematickým zameraním a systematicko-didaktickou štruktúrou. Autorka neupustila od štýlu písania, ktorý sa teší veľkej obľube študentov právnických fakúlt, spracúvajúcich záverečné práce s témami rodinného práva. Svedčí o tom najmä veľké množstvo citácií jej publikácie „Manželské právo“ z roku 2004 a čitateľnosť vo výučbovom procese, čo ako vysokoškolský pedagóg môžem potvrdiť z vlastných skúseností. Autorka v podobe recenzovanej publikácie podáva podrobný výklad jednej z najdôležitejších oblastí rodinného práva, a to právnych vzťahov medzi rodičmi a deťmi.

Hneď v úvodnej časti publikácie sa vyrovnáva s problémom častého nerozlišovania medzi osobnou starostlivosťou a výchovou, poukazujúc na nerefektovanie daného dogmaticky dôležitého rozlišovania zákonodarcom (napr. v Občianskom súdnom poriadku).

V publikácii sa neobmedzuje len na zhrnutie aplikačných a interpretačných problémov vybraných ustanovení zákona o rodine, ale kriticky na ne poukazuje, analyzuje ich dôvody a následne ponúka riešenia *de lege ferenda*.

Nevyhýba sa ani medzinárodno-právnym aspektom postavenia maloletých, odvolávajúc sa na súvisiace medzinárodné predpisy a bohatú judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva. Tento – v Slovenskej republike málo známy – aspekt nazerania na „európske“ riešenie otázok výchovy maloletých detí, môže mať nezanedbateľný význam pre budúcu rozhodovaciu činnosť súdov. Publikácia tak môže napomôcť vydávaniu takých súdnych rozhodnutí o zverení maloletých detí, o styku s nimi alebo o zabezpečení ich riadnej výchovy, ktoré nebudú vopred „odsúdené“ na posudzovanie štrasburskými orgánmi ochrany práva.

Praktizujúceho právnika osloví najmä skutočnosť, že autorka prenáša do publikácie aj svoje poznatky a skúsenosti z advokátskej praxe, a to nielen v podobe citácií a odkazov na judikatúru súdov vyššieho stupňa, ale na niekoľkých miestach ponúka aj popis udalostí z rozhodovacej činnosti súdov prvého stupňa.

Autorka by mohla zvážiť, či pri ďalšom vydaní publikácie by túto nemohla doplniť o krátku právno-komparatistickú štúdiu postavenia maloletých v rodinnom práve s právom aj iných štátov, než len s právom Českej republiky. Výsledky takejto štúdie by mohli rozšíriť pohľad slovenskej právnickej obce na právne inštitúty analyzované v publikácii.

Záverom nezostáva nič iné, len autorke zablahoželať ku kvalitnej publikácii a vyjadriť radosť z toho, že do slovenského knižného fondu pribudla ďalšia špecializovaná literatúra pre oblasť rodinného práva.

Mgr. Róbert Dobrovodský, LL.M.

odborný asistent

Katedra občianskeho a obchodného práva

Právnickej fakulty Trnavskej Univerzity v Trnave

OZNAMY

Z obsahu časopisu Duševné vlastníctvo č. 3/2009

Editoriál

„Daj pokoj a nevymýšľaj!“ (Holakovský, Š.) 3

Systém PCT, aj z pohľadu minuloročnej štatistiky (Hladká, L.) 6

Patentovanie biotechnologických vynálezov v súčasnosti (Ševčenková, A.) 9

Transpozícia smernice o audiovizuálnych mediálnych službách (Laššáková, I.) 16

Aktuálne z autorského práva 19

Vedecká tvorivá činnosť v kontexte autorského práva (Adamová, Z.) 21

Pohnime rozumom! – 13. časť (Holakovský, P., Holakovský, Š.) 26

Bionika v útoku aj obrane 26

Z galérie tvorcov

Prispel k tomu, že sa Slovensko dostalo na mapu vedy.
Prof. RNDr. Vladimír Bužek, CSc. 30

Spektrum dobrých nápadov a riešení 40

Z rozhodnutí ÚPV SR 45

Právne vety rozhodnutí z GRUR Int. 47

Správy z ÚPV SR 49

Správy z WIPO 52

Správy z EPO 53

Správy z OHIM-u 55

Správy z EÚ 55

Správy zo sveta 56

Nové publikácie 57

LIBER XXIV, TITULUS I: DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET XOREM (reliqua pars)

24. kniha, 1. titul: O darovaniach medzi manželmi (posledná časť)

Z latinského originálu *Corpus iuris civilis*, vol. 1: *Iustiniani Digesta* pripravujú:

prof. JUDr. Dr.h.c. Peter BLAHO, CSc.

PhDr. Jarmila VAŇKOVÁ

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

33. ULPIANUS libro trigesimo sexto ad Sabinum Si stipulata fuerit mulier annum, id ex stipulatu petere constante matrimonio non potest. sed si manente matrimonio decessisse maritus proponatur, puto, quia in annuo quoque donatio vertitur, posse dici stipulationem confirmari ex senatus consulto. 1. Si uxor marito annum versa vice praestiterit, restituatur ei hoc et poterit vindicare id quod exstat: credo poterit et condicere, in quantum locupletior factus est, quia non tam sollemne est annum, quod maritus uxori pendit et quod uxor marito praestat, immo incongruens est et contra sexus naturam. 2. Et si forte maritus ab uxore stipulatus sit id annum decesseritque mulier constante matrimonio, dicendum erit ex oratione donationem convallescere.

33. ULPIANUS v 33.knihe K Sabinovi Ak si manželka dala stipulačne sľúbiť ročnú rentu, nemôže ju počas trvania manželstva vymáhať žalobou zo stipulácie. Ale ak sa predkladá, že manžel zomrel počas trvania manželstva, domnievam sa, keďže ročná renta sa zmení na darovanie, že stipulácia sa potvrdí na základe senátneho uznesenia. 1. Ak naopak, ročnú rentu vyplatila žena manželovi, renta sa jej vráti a môže vindikovať, čo ešte existuje. Domnievam sa, že bude môcť rentu, o ktorú sa manžel obohatil, aj kondikovať, pretože ročná renta, ktorú manžel platí žene, nie je taká neobvyklá a tá (renta), ktorú žena platí manželovi, je úplne nevhodná a proti ženskej prirodzenosti. 2. Ale ak by si dal manžel od ženy ročnú rentu stipulačne sľúbiť a žena by počas trvania manželstva zomrela, možno povedať, že na základe senátnej reči je darovanie účinné.

34. IDEM libro quadragesimo tertio ad Sabinum Sive uxor marito res donasset isque eas in dotem pro communi filia dedisset, sive post donationem, quam in maritum contulit, uxor passa est eum pro filia in dotem dare, benigne dici potest, etsi prima donatio nullius momenti est, attamen ex sequenti consensu valere dotis dationem.

35. IDEM libro trigesimo quarto ad edictum Si non secundum legitimam observationem divortium factum sit, donationes post tale divortium factae nullius momenti sunt, cum non videatur solutum matrimonium.

36. PAULUS libro trigesimo sexto ad edictum Si donatae res exstant, etiam vindicari poterunt: sed quia causam possidendi donatio praestitit, nisi reddatur res, aestimatio facienda est iusto pretio caverique possidenti debet de evictione simpli, quanti ea res sit: idque etiam Pedio videtur. 1. Sponsus alienum anulum sponsae muneris misit et post nuptias pro eo suum dedit: quidam et Nerva putant fieri eum mulieris, quia tunc factam donationem confirmare videtur, non novam inchoare: quam sententiam veram esse accepi.

37. IULIANUS libro septimo decimo digestorum Si mulier dolo fecerit, ne res exstaret sibi a marito donata, vel ad exhibendum vel damni iniuriae cum ea agi poterit, maxime si post divortium id commiserit.

34. TEN ISTÝ v 43. knihe K Sabinovi Ak žena manželovi darovala veci a on z nich zriadil veno pre ich spoločnú dcéru, alebo ak po darovaní vecí manželovi bola žena uzrozumená, že z nich zriadil veno pre dcéru, možno v prospech darovania povedať: Hoci prvotné darovanie je nulitné, predsa v dôsledku nasledujúceho súhlasu je darovanie s cieľom zriadenia vena účinné.

35. TEN ISTÝ v 34. knihe K ediktu Ak sa rozvod neuskutočnil podľa zákonných ustanovení, darovania po takomto rozvode sú nulitné, pretože manželstvo zjavne nezaniklo.

36. PAULUS v 36. knihe K ediktu Ak darované veci ešte existujú, možno ich tiež vindikovať. Ale keďže darovanie poskytlo držbe dôvod, ak sa vec nevráti späť, musí sa vykonať ocenenie jej skutočnej hodnoty a držiacemu sa musí vydať zábezpeka na evikciu vo výške jednoduchej hodnoty veci. A je to aj názor Pedia. 1. Snúbenec poslal snúbenici cudzí prsteň ako zásnubný dar a po uzavretí manželstva namiesto neho daroval svoj prsteň. Niektorí právnici, aj Nerva, sa domnievajú, že (prsteň) sa stane vlastníctvom ženy, keďže je zrejmé, že sa potvrdilo vtedy uskutočnené darovanie a nenastalo nové (darovanie). Tento názor som uznal za správny.

37. JULIANUS v 17. knihe svojich Digest Ak žena podvodom spôsobilá, že vec, ktorú jej manžel daroval, už neexistuje, môže manžel voči nej žalovať buď na predloženie veci (actio ad exhibendum), alebo na protiprávne spôsobenú škodu (actio damni iniuriae), najmä ak to urobila po rozvode.

38. ALFENUS *libro tertio digestorum a Paulo epitomatum* Servus communis viri et fratris eius puerum donavit uxori fratris: pro qua parte is servus qui donasset viri esset, pro ea parte munus non esse factum mulieris respondit. 1. Idem iuris erit, si ex tribus fratribus unus uxorem haberet et rem communem uxori donasset: nam ex tertia parte mulieris res facta non est, ex duabus autem partibus reliquis, si id scissent fratres aut posteaquam donata esset ratum habuissent, non debere mulierem reddere.

39. JULIANUS *libro quinto ex Minicio* Vir uxori pecuniam cum donare vellet, permisit ei, ut a debitore suo stipuletur: illa cum id fecisset, priusquam pecuniam auferret, divortium fecit: quaero, utrum vir eam summam petere debeat an ea promissione propter donationis causam actio nulla esset. respondi inanem fuisse eam stipulationem. sed si promissor mulieri ignorans solvisset, si quidem pecunia exstat, vindicare eam debitor potest: sed si actiones suas marito praestare paratus est, doli mali exceptione se tuebitur ideoque maritus hanc pecuniam debitoris nomine vindicando consequetur. sed si pecunia non exstat et mulier locupletior facta est, maritus eam petet: intellegitur enim ex re mariti locupletior facta esse mulier, quoniam debitor doli mali exceptione se tueri potest.

40. ULPIANUS *libro secundo responsorum* Quod apiscendae dignitatis gratia ab uxore in maritum collatum est, eatenus ratum est, quatenus dignitati splendae opus est:

38. ALFENUS v 3. *knihe svojich Digest vo výňatkoch vybraných Paulom* Otok v spoluvlastníctve manžela a jeho brata daroval bratovej manželke mladého otroka. Dal dobrozdanie, že v tom podiele, v ktorom bol otrok vlastníctvom manžela, v tom sa dar nestal vlastníctvom ženy. 1. To isté by bolo podľa práva, ak by z troch bratov jeden uzavrel manželstvo a ich (bratov) spoločnú vec by daroval manželke. Pretože tretina veci sa nestala vlastníctvom ženy; ostatné dva podiely, ak o darovaní bratia vedeli, alebo potom, ako sa vec darovala, darovanie schválili, nemusí žena vrátiť.

39. JULIANUS v 5. *knihe Z Minicia* Muž, ktorý chcel manželke darovať peniaze, jej dovolil, aby si ich dala stipulačne sľúbiť od jeho dlžníka. Keď to žena urobila, prv ako by nadobudla peniaze, rozviedla sa. Pýtam sa, či muž musí túto sumu vymáhať (od dlžníka) žalobou, alebo či na túto stipuláciu, uskutočnenú s cieľom darovať, nemá muž nijakú žalobu. Dal som dobrozdanie, že táto stipulácia bola neúčinná. Ale ak stipulačný dlžník z nevedomosti (o neúčinnosti stipulácie) žene zaplatil a ak peniaze ešte existujú, môže ich dlžník vindikovať. Ak je však pripravený odstúpiť svoje žaloby manželovi, ochráni sa voči nemu námietkou podvodu, a preto manžel namiesto dlžníka tieto peniaze vindikovaním nadobudne. Ale ak peniaze už neexistujú a žena sa obohatila, môže ich vymáhať manžel. Žena sa totiž zjavne obohatila z manželovho majetku, keďže dlžník sa môže ochrániť námietkou podvodu.¹⁾

40. ULPIANUS v 2. *knihe svojich Dobrozdání* Čo žena prispela mužovi na dosiahnutie (čestného) úradu je (ako darovanie) účinné do tej miery, pokiaľ je to potrebné na zastávanie úradu.

1) STURM, F.: Iulian D. 24, 1, 39 neu erklärt. ZSS 79 (1962). s. 108 – 142.

41. LICINIUS RUFINUS *libro sexto regularum* Nam et imperator Antoninus constituit, ut ad processus viri uxor ei donare possit.

42. GAIUS *libro undecimo ad edictum provinciale* Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa: ut ecce si uxor viro lati clavii petenti gratia donet vel ut equestris ordinis fiat vel ludorum gratia.

43. PAULUS *libro singulari regularum* Inter virum et uxorem ex illi causa donatio fieri potest.

44. NERATIUS *libro quinto membranarum* Si extraneus rem viri ignorans eius esse ignoranti uxori, ac ne viro quidem sciente eam suam esse, donaverit, mulier recte eam usucapiet. idemque iuris erit, si is, qui in potestate viri erat, credens se patrem familias esse uxori patris donaverit. sed si vir rescierit suam rem esse, priusquam usucapiatur, vindicareque eam poterit nec volet et hoc et mulier noverit, interrumpetur possessio, quia transit in causam ab eo factae donationis. ipsius mulieris scientia propius est, ut nullum acquisitioni dominii eius adferat impedimentum: non enim omnimodo uxores ex bonis virorum, sed ex causa donationis ab ipsis factae acquirere prohibita sunt.

41. LICINIUS RUFINUS v 6. knihe *Právných pravidiel* Pretože aj cisár Antoninus Pius ustanovil, že manželka môže svojmu mužovi darovať na jeho (stavovský) postup.

42. GAIUS v 11. knihe *K provinčnému ediktu* Nedávno bol z láskavosti cisára Antonina Pia uznaný ďalší dôvod darovania (medzi manželmi), ktorý nazývame čestný (kvôli stavovskej cti). Napríklad, ak manželka daruje mužovi, aby mohol získať (právo mať na toge) široký purpurový pruh (senátorský stav), alebo aby mohol dosiahnuť prijatie do jazdeckého stavu, alebo aby mohol vystrojiť verejné hry.

43. PAULUS v *Osobitnej knihe právnych pravidiel* Medzi manželmi sa môže uskutočniť darovanie kvôli vyhnanstvu.

44. NERATIUS v 5. knihe *Listov* Ak niekto tretí manželovu vec, o ktorej nevedel, že patrí, manželovi, daroval jeho (veci) neznašej manželke a ani manžel nevedel, že mu vec patrí, žena ju oprávnenne vydrží. Rovnako bude správne, ak ten, kto bol podrobený manželovej moci, bol presvedčený, že on je hlavou rodiny a daroval manželke jeho otca rodiny, ktorého otcovskej moci bol podrobený. Ale ak manžel predtým, ako sa vec vydržala, spoznal, že patrí jemu a mohol by ju preto vindikovať, ale nechce, a ak aj manželka sa o tom dozvedela, preruší sa držba, pretože (darovanie) tretím prechádza do darovania uskutočneného manželom. V prípade vedomosti samotnej ženy je bližšie k pravde, že by jej nijaká prekážka nemala brániť v nadobudnutí vlastníctva. Totiž nie v každom prípade sa manželkám zakazuje, aby niečo nadobudli z majetku manžela, ale (darovanie je zakázané) len v prípade darovania uskutočneného mužmi samými.²⁾

2) KASER, M.: Nerat. D. 24, 1, 44, Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis. Revue d'histoire du droit, Groningen – Bruxelles – La Haye 30 (1962), s. 336 – 354.

45. ULPIANUS *libro septimo decimo ad edictum* Marcellus libro septimo digestorum scribit etiam eum detrahere sine mulieris damno et citra metum senatus consulti, quod detrahentibus negotiationis causa occurrit.

46. IDEM *libro septuagesimo secundo ad edictum* Inter virum et uxorem nec possessionis ulla donatio est.

47. CELSUS *libro primo digestorum* Utrum negotium uxoris gerens an officio mariti ductus in rem eius impenderit vir, facti, non iuris est quaestio: coniectura eius rei ex modo et ex genere impensae non difficilis est.

48. IDEM *libro nono digestorum* Quae iam nuptae maritus donavit, viri manent et potest ea vindicare: nec quicquam refert, quod ampla legata ab uxore ei relicta sunt.

49. MARCELLUS *libro septimo digestorum* Sulpicius Marcello. Mulier, quae ad communem filium volebat, qui in potestate patris erat, post mortem patris fundum pervenire, eum patri tradidit, uti post mortem restituatur filio. quaero, an donatio tibi videatur, ut nihil agatur, an valeat quidem, sed mulieri potestas datur, si noluerit, eum repetere respondit: si color vel titulus, ut sic dixerim, donationi quaesitus est, nihil valebit traditio, idem si hoc exigit uxor, ut aliquid ex ea re interim commodi sentiret maritus: alioquin si solo eius ministerio usa est et id egit, ut vel revocare sibi liceret vel ut res cum omni emolumento per patrem postea ad filium transiret, cur non idem perinde sit ratum ac si cum extraneo tale negotium contraxisset, hoc est

45. ULPIANUS v 17. knihe K ediktu Marcellus píše v 7. knihe svojich Digest, že aj ak manžel na ženinom pozemku zriadil stavbu, môže z nej vziať (oddeliť) tie veci, z ktorých bude mať v budúcnosti ošoh, ak žene nespôsobí škodu a nemusí sa pritom obávať senátneho uznesenia, ktoré je namierené proti tým, ktorí odnímu predmety zo stavieb, aby s nimi obchodovali.

46. TEN ISTÝ v 72. knihe K ediktu Medzi manželmi nie je možné ani darovanie držby.

47. CELSUS v 1. knihe svojich Digest Otázka, či manžel vynaložil (výdavok) na vec, ktorá patrí jeho žene, ako správca jej záležitostí alebo na základe (svojej) povinnosti manžela, je skutkovou otázkou, nie právnou. Zistenie tejto veci na základe spôsobu (vynaloženia) a druhu výdavku nie je zložitá.

48. TEN ISTÝ v 9. knihe svojich Digest Čo manžel už vydatej žene daroval, to zostáva vlastníctvom muža a môže to vindikovať. A vôbec nezáleží na tom, že mu manželka zanechala značné odkazy.

49. MARCELLUS v 7. knihe svojich Digest Sulpicius Marcellovi: Žena, ktorá si želala, aby po otcovej smrti pripadol pozemok ich spoločnému synovi, ktorý bol podrobený otcovskej moci, odovzdala pozemok otcovi, aby sa po jeho smrti vydal synovi. Pýtam sa, či sa ti to javí ako darovanie (medzi manželmi), takže sa nič neudialo, alebo či je to účinné darovanie, ale žene sa ponecháva tá možnosť, aby, ak už nebude chcieť (darovať), žiadala pozemok späť. Dal dobrozdanie: ak sa našlo (iné) zafarbenie, alebo, aby som tak povedal, (iné) označenie pre darovanie, odovzdanie je neúčinné, to znamená, ak žena odovzdala pozemok preto, aby manžel mal v medzičase z neho prospech. V inom prípade, ak len použila jeho (manželovu) službu a urobila to, aby

extraneo in hanc causam tradidisset?

50. IAVOLENUS *libro tertio decimo epistularum* Si, cum mulier viginti servum emisset, in eam emptionem vir quinque venditori dedit, divortio facto omnimodo vir eam summam exigit neque ad rem pertinet, an is servus deterior factus sit: nam et si mortuus esset, quinque exactio ei competeret. quaeritur enim, an mulier ex viri patrimonio locupletior sit eo tempore, quo de dote agebatur: facta autem intellegitur, quae aere alieno suo interventu viri liberata est, quod potuisset adhuc debere, si vir pecuniam non solvisset: neque enim interest, ex qua causa mulier pecuniam debuit, utrum creditam an eam quam ex emptione praestare debeat. 1. Quod si mulier non emerat servum, sed ut emeret, a viro pecuniam accepit, tum vel mortuo vel deteriore facto servo damnum ad virum pertinebit: quia quod aliter emptura non fuit, nisi pecuniam a viro accepisset, hoc consumptum ei perit qui donavit, si modo in rerum natura esse desiit: nec videtur mulier locupletior esse, quae neque a creditore suo liberata est neque id possidet quod ex pecunia viri emerat.

51. POMPONIUS *libro quinto ad Quintum Mucium* Quintus Mucius ait, cum in controversiam venit, unde ad mulierem quid pervenerit, et verius et honestius est quod non demonstratur unde habeat existimari a viro aut qui in potestate eius esset ad eam pervenisse. evitandi autem turpis quaestus gratia circa

mala možnosť (pozemok) žiadať späť, alebo aby pozemok so všetkými výťažkami prostredníctvom otca neskôr pripadol synovi, prečo by to nebolo práve tak účinné, ako keby takúto (obchodnú) dohodu uzavrela s tretím, to znamená, ak by (pozemok) s týmto cieľom odovzdala tretiemu?

50. IAVOLENUS *v 13. knihe Listov* Ak manžel, keď žena kúpila otroka za dvadsať, dal na túto kúpu predávajúcemu päť, môže po rozvode túto sumu žiadať a nič na veci nemeiní, že otrok stratil na svojej hodnote. Pretože aj keby zomrel, manželovi platí pohľadávka na päť. Skúma sa totiž, či sa žena obohatila z mužovho majetku v čase, v ktorom sa žalovalo na vrátenie vena. Za obohatenú sa pokladá žena, ktorá sa prostredníctvom muža oslobodila od svojho dlhu, ktorý by mohol doteraz existovať, keby manžel nevyplatil peniaze. A nezáleží na tom, z akého právneho dôvodu žena dlhovala peniaze, či z pôžičky, alebo či peniaze musela zaplatiť za kúpu. 1. Ak by však žena ešte nekúpila otroka, ale prijala od muža peniaze na to, aby ho kúpila, vtedy, či by otrok zomrel alebo by sa (z hľadiska hodnoty) zhoršil, musel by škodu znášať muž. Pretože, čo inak nehodlala (žena) kúpiť, ak by nebola dostala (darované) peniaze od manžela, ide pri strate na náklady darcu za predpokladu, že vec prestala nenávratne existovať. A žena sa zrejme neobohatila, ak sa ani neoslobodila od svojho veriteľa, ani nedrží to, čo kúpila za manželove peniaze.

51. POMPONIUS *v 5. knihe Ku Quintovi Muciovi* Quintus Mucius hovorí: Ak je sporné, ako sa niečo dostalo do manželkinho majetku, je správnejšie a dôstojnejšie, aby sa nepreukazovalo, odkiaľ to má, a aby sa predpokladalo, že sa to dostalo do jej majetku od manžela, alebo od niekoho, kto je podrobený

uxorem hoc videtur Quintus Mucius probasse.

52. PAPINIANUS *libro decimo quaestionum* Si vir uxori donationis causa rem vilium locaverit, locatio nulla est: cum autem depositum inter eas personas minoris donationis causa aestimatur, depositum est. haec ideo tam varie, quia locatio quidem sine mercede certa contrahi non potest, depositum autem et citra aestimationem quoque dari potest.

1. Uxor viro fructum fundi ab herede suo dari, quod si datus non fuisset, certam pecuniam mortis causa promitti curavit: defuncto viro viva muliere stipulatio solvitur, ut traditio, quae mandante uxore mortis causa facta est: nam quo casu inter exteros conditio nascitur, inter maritos nihil agitur.

53. IDEM *libro quarto responsorum* Mortis suae causa genero vel nurui socerum frustra donare convenit, quia mortuo socero nuptiae non solvuntur: nec interest, an pater filium vel filiam exheredaverit. divortii species eadem ratione diversa est. 1. Res in dotem aestimatas consentiente viro mulier in usu habuit: usu deteriores si fiant, damni compensatio non admittitur. easdem res non potest mulier sibi quasi donatas defendere ex illis verbis, quibus donationes ei a viro legatae sunt, cum eiusmodi species neque donari neque auferri videntur.

jeho otcovskej moci. Quintus Mucius to však zrejme voči manželke schválil preto, aby sa dalo vyhnúť skúmaniu nemravného prospechu.³⁾

52. PAPINIANUS *v 10 knihe Právnych otázok* Ak muž manželke s cieľom darovať príliš lacno vec prenajal, nájomná zmluva je nulitná. Ak sa však medzi týmito osobami s cieľom darovať odovzdala vec do úschovy a ocenila na menej, prišlo k úschove. Rozdielne je to preto, že nájomná zmluva sa bez určitého nájomného uzavrieť nemôže, zatiaľ čo úschova sa môže poskytnúť aj bez ocenenia. 1. Manželka nariadila svojmu dedičovi ((poverila svojho dediča), aby jej manželovi vydal plody z (jej) pozemku, a pre prípad, že by neboli vydané, stipulačne (manželovi) slúbil dedič určitú sumu pre prípad smrti. Ak manžel zomrie za života manželky, stipulačný sľub sa zruší, rovnako ako odovzdanie, ktoré sa z poverenia manželky uskutočnilo pre prípad smrti. Pretože ak medzi cudzími vznikne kondikcia, medzi manželmi nemá (darovanie) nijaký účinok.

53. TEN ISTÝ *v 4. knihe svojich Dobrozdání* Je náležité, že svokor zaťovi alebo neveste daruje pre prípad smrti neúčinne, pretože smrťou svokra sa manželstvo nezruší. A nezáleží na tom, či otec svojho syna alebo svoju dcéru vydedil. Z toho istého dôvodu sa prípad (darovania z príčiny) rozvodu javí odlišne. 1. Žena so súhlasom manžela používala ocenené venné veci. Ak sa veci používaním zhoršili, náhrada škody (pri žalobe na vrátenie vena) nie je prípustná. Tieto veci si nemôže žena chrániť ako keby sa jej darovali na základe tých slov (testamentu), ktorými sa jej odkázali darovania od muža, pretože sa uznalo, že veci tohto druhu (ocenené venné veci) sa nesmú ani darovať, ani (namiesto ocenenia) vrátiť.

3) HAUSMANINGER, H. – BLAHO, P.: Praktické prípady z rímskeho práva. 3. dopl. a prepr. vyd., Bratislava (2008), s. 53 a tam uv. lit.

54. IDEM libro octavo responsorum Vir usuras promissae dotis in stipulatum deduxerat easque non petierat: cum per omne tempus matrimonii sumptibus suis uxorem et eius familiam vir exhiberet, dote praelegata, sed et donationibus verbis fideicommissi confirmatis legato quidem dotis usuras non contineri videbatur, sed titulo donationis remissas.

55. PAULUS libro sexto quaestionum Uxor marito suo pecuniam donavit: maritus ex pecunia sibi donata aut mobilem aut soli rem comparavit: solvendo non est et res extant: quaero, si mulier revocet donationem, an utiliter condicticia experiatur? videtur enim maritus, quamvis solvendo non sit, ex donatione locupletior effectus, cum pecunia mulieris comparata exstet. respondi: locupletior rem esse ex donatione negari non potest: non enim quaerimus, quid deducto aere alieno liberum habeat, sed quid ex re mulieris possideat. solo enim separatur hic ab eo, cui res donata est, quod ibi res mulieris permanet et vindicari directo potest: et erit deterior causa viri, si ei pecunia quatenus res valet, non ultra id tamen quod donatum est, condicatur, quam si dotis iudicio conveniatur. sed nihil prohibet etiam in rem utilem mulieri in ipsas res accommodare.

56. SCAEVOLA libro tertio quaestionum Si quod mihi mortis causa donare vellet, ego pure uxori donare vellem, non valet quod uxori iubeo dari, quia illo convalescente conditione teneor, mortuo autem nihilo minus pauperior sum: non enim habeo quod habiturus essem.

54. TEN ISTÝ v 8. knihe svojich Dobrozdání Muž si dal stipulačne sľúbiť úroky zo sľúbeného vena, ale nepožadoval ich. Po tom, ako po celý čas trvania manželstva vydržoval na svoje náklady manželku a jej otrokov, a po tom, ako neskôr jej (testamentom) odkázal veno, ale aj potvrdil slovami fideikomisu (všetky) darovania, sa uznalo, že odkaz vena neobsahuje úroky (z vena), ale že úroky sa odpustili ako darované (pre prípad smrti).

55. PAULUS v 6. knihe Právnych otázok Manželka svojmu mužovi darovala peniaze. Muž z darovaných peňazí kúpil buď hnutelnú vec alebo pozemok. Je teda insolventný a vec existuje. Pýtam sa, ak žena darovanie odvolá, či úspešne vznesie kondikačnú žalobu? Je totiž zrejmé, že hoci je manžel insolventný, darovaním sa obohatil, keďže vec kúpená za peniaze manželky ešte existuje. Dal som dobrozdanie: Nemožno poprieť, že sa darovaním obohatil. Neskúmaťme totiž, koľko má po odrátaní dlhu voľných peňazí, ale čo z manželkinho majetku drží. Odlišuje sa totiž od toho, komu bola (manželkou) darovaná samotná vec len v tom, že tam zostáva vec majetkom ženy a môže sa priamo vindikovať. A horšie bude postavenie manžela, ak sa mu peniaze vo výške hodnoty veci, predsa však nie viac, ako čo sa darovalo, budú kondikovať, ako keď sa bude žalovať na vrátenie vena. Ale nič nebráni, aby sa žene poskytla aj na samé veci obdobná vecná žaloba.

56. SCAEVOLA v 3. knihe Právnych otázok Ak mi niekto chce niečo darovať pre prípad smrti a ja to chcem hneď darovať manželke, nie je plnenie účinné, ak nariadim, aby (darca) daroval (priamo) manželke. Pretože, ak dotýčny vyzdravie, zodpovedám z kondiccie, avšak, ak zomrie, ochudobnil som sa, keďže nemám, čo som hodlal nadobudnúť.

57. PAULUS *libro septimo responsorum*
Ea, quae a marito suo pecuniam ex causa donationis acceperat, litteras ad eum misit huiusmodi: 'cum petenti mihi a te, domine carissime, adnerit indulgentia tua viginti ad expediendas quasdam res meas, quae summa mihi numerata est sub ea condicione, ut, si per me meosque mores quid steterit, quo minus in diem vitae nostrae matrimonium permaneat, sive invito te discessero de domo tua vel repudium tibi sine ulla querella misero divortiumque factum per me probabitur, tunc viginti, quae mihi hac die donationis causa dare voluisti, daturam restitutam me sine ulla dilacione: spondeo'. quaero, an, si eadem Titio marito suo repudium miserit, pecuniam restituere debeat. Paulus respondit pecuniam, quam vir uxori donavit, ex stipulatione proposita, si condicio eius exstitit, peti posse, quoniam ex donatione in pecuniam creditam conversa est: quod si stipulatio commissa non probetur, tunc tantum peti posse, quanto locupletior ex ea donatione facta probetur.

58. SCAEVOLA *libro secundo responsorum*
Si praedia et mancipia Seiae data effecta sint eius tempore concubinitus ac postea tempore matrimonii aliis acceptis reddita sunt, quid iuris est? respondit secundum ea quae proponerentur negotium potius gestum videri, quam donationem intervenisse. 1. Item cum quaereretur de cibariis mancipiorum, respondit: tempore quidem concubinitus data cibaria repeti non possunt, sed nec tempore matrimonii, si ea mancipia uxoris in communi usu fuerint. 2. Filius rebus matris intervenire solitus pecunia matris consentiente ipsa mancipia et res mercatus emptorum instrumenta suo nomine confecit: decessit in patris potestate. quaesitum est, an mater cum marito

57. PAULUS *v 7. knihe svojich Dobrozdaní*
Žena, ktorá prijala od svojho muža peniaze z dôvodu darovania, poslala mu takýto list: „Keďže si mi na moju prosbu, najdrahší pane, poskytol vo svojej láskavosti dvadsať na vybavenie niektorých mojich záležitostí a táto suma mi bola vyplatená pod podmienkou, ak bude odo mňa a mojich mravov závisieť, že naše manželstvo nepretrvá do posledného dňa nášho života, alebo proti tvojej vôli odídem z tvojho domu, alebo ti bez akejkoľvek sťažnosti pošlem list o zapudení a preukáže sa, že rozvod sa uskutočnil kvôli mne, vtedy ti dvadsať, ktoré si mi dnešného dňa chcel poskytnúť ako dar, bezodkladne vrátim a nahradím. Sľubujem.“ Pýtam sa, či, ak táto žena poslala Titiovi, svojmu manželovi, list o zapudení, musí mu peniaze vrátiť. Paulus dal dobrozdanie: Peniaze, ktoré muž daroval manželke, môže na základe predloženej stipulácie vymáhať, ak nastala jej podmienka, pretože darované peniaze sa premenili na peňažnú pôžičku. Ak sa však nedokáže, že nastala podmienka stipulácie, vtedy môže vymáhať len toľko, o koľko sa dokázateľne žena obohatila.

58. SCAEVOLA *v 2. knihe svojich Dobrozdaní*
Ak pozemky a otroci (bezodplatne), oboje prenechané a odovzdané Seii počas konkubinátu a neskôr, počas manželstva, potom, čo prijala iné (pozemky a otrokov), ich vráti, čo je podľa práva? Dal dobrozdanie: podľa toho, čo sa predkladá, zrejme išlo skôr o usporiadanie (bezodplatnej) záležitosti, než o darovanie. 1. Rovnaké dobrozdanie dal na otázku o potravinách pre otrokov: potraviny poskytnuté počas konkubinátu sa nemôžu vymáhať, ale ani potraviny poskytnuté počas manželstva, ak manželkini otroci spoločne slúžili obom manželom. 2. Syn, ktorý sa zvykol zaoberať záležitosťami matky, kúpil za peniaze matky a s jej súhlasom otrokov

suo experiri et qua actione uti possit. respondit, si mater obligatum filium in ea pecunia voluit esse, intra annum, quam filius decessit, de peculio cum patre, in cuius potestate fuisse proponatur, actionem habere: si donavit, repeti posse, quanto locupletior ex ea donatione pater factus est.

59. PAULUS *libro secundo sententiarum* Si quis uxori ea condicione donavit, ut quod donavit in dotem accipiat, defuncto eo donatio convalescit.

60. HERMOGENIANUS *libro secundo iuris epitomarum* Vitricus et privignus invicem sibi donare praetexto matrimonii non prohibentur. 1. Divortii causa donationes inter virum et uxorem concessae sunt: saepe enim evenit, uti propter sacerdotium vel etiam sterilitatem

61. GAIUS *libro undecimo ad edictum provinciale* vel senectutem aut valetudinem aut militiam satis commode retineri matrimonium non possit:

62. HERMOGENIANUS *libro secundo iuris epitomarum* et ideo bona gratia matrimonium dissolvitur. 1. Divortio facto nec instaurato matrimonio non confirmabitur inter virum et uxorem facta donatio: nec inter patronum et libertam, si ab eo invito divertere non licet, facta donatio separatur, cum inter hos divortium intercedat. perinde enim id quod donatum est habetur divortio intercedente ac si donatum non fuisset.

a (rozličné) veci a doklady o kúpe vystavil vo svojom mene. Zomrel, keď bol ešte podrobný otcovskej moci. Bolo otázne, či matka môže voči svojmu manželovi žalovať a akú žalobu má použiť. Dal dobrozdanie: Ak matka chcela, aby bol syn ohľadom týchto peňazí voči nej spovinnostnený, v priebehu roka po synovej smrti má žalobu na peculium voči otcovi, ktorého otcovskej moci bol, ako sa predkladá, syn podrobený. Ak peniaze darovala, môže vymáhať späť o koľko sa na základe tohto darovania otec obohatil.

59. PAULUS v 2. knihe *Sentencií* Ak niekto manželke daroval pod podmienkou, že čo daroval, prijíma (od nej) ako veno, potom jeho smrťou bude darovanie účinné.

60. HERMOGENIANUS v 2. knihe *Výňatkov z práva* Otčimovi a pastorkovi skutočnosť manželstva nebráni vo vzájomnom darovaní. 1. Darovania medzi manželmi pre prípad rozvodu sú prípustné. Často sa to totiž príhodi, buď kvôli (mužovmu) kňazstvu alebo aj (ženinej) neplodnosti,

61. GAIUS v 11. knihe *K provinčnému ediktu* alebo kvôli starobe alebo chorobe alebo vojenskej službe, že sa manželstvo nemôže v dostatočnej miere udržať,

62. HERMOGENIANUS v 2. knihe *Výňatkov z práva* a preto sa manželstvo v priateľstve a zhode zruší. 1. Ak došlo k rozvodu a manželstvo sa neobnovilo, nebude darovanie uskutočnené medzi manželmi účinné. Nebude účinné ani darovanie medzi patronom a prepustenkou, keď medzi nimi dôjde k rozvodu, keďže prepustenka sa proti vôli patrona rozviesť nesmie. Po rozvode sa totiž všetko, čo sa darovalo, pokladá za (nikdy) nedarované.

63. PAULUS libro tertio ad Neratium De eo, quod uxoris in aedificium viri ita coniunctum est, ut detractum alicuius usus esse possit, dicendum est agi posse, quia nulla actio est, ex lege duodecim tabularum, quamvis decemviros non sit credibile de his sensisse, quorum voluntate res eorum in alienum aedificium coniunctae essent. *PAULUS* notat: sed in hoc solum agi potest, ut sola vindicatio soluta re competat mulieri, non in duplum ex lege duodecim tabularum: neque enim furtivum est, quod sciente domino inclusum est.

64. IAVOLENUS libro sexto ex posterioribus Labeonis Vir mulieri divortio facto quaedam idcirco dederat, ut ad se reverteretur: mulier reversa erat, deinde divortium fecerat. *LABEO*: Trebatius inter Terentiam et Maecenatem respondit, si verum divortium fuisset, ratam esse donationem, si simulatum, contra. sed verum est, quod Proculus et Caecilius putant, tunc verum esse divortium et valere donationem divortii causa factam, si aliae nuptiae insecutae sunt aut tam longo tempore vidua fuisset, ut dubium non foret alterum esse matrimonium: alias nec donationem ullius esse momenti futuram.

65. LABEO libro sexto posteriorum a Iavoleno epitomatorum Quod vir ei, quae nondum viripotens nupserit, donaverit, ratum futurum existimo.

63. PAULUS v 3. knihe K Neratiuvi O tom, čo sa z manželkinho majetku pripojilo k mužovej stavbe tak, že po oddelení sa ešte môže nejako využiť, treba povedať, keďže žiadna žaloba neexistuje, že na to možno žalovať podľa Zákona dvanástich tabúl, hoci je ťažké uveriť, že by decemvirovia mysleli na tých, ktorí súhlasili, aby sa veci pripojili k cudzej stavbe. *PAULUS* poznamenáva: Avšak len na to možno žalovať, aby manželke náležala vindikácia len na samu odlúčenú vec, nie na dvojnásobok, ako je to podľa Zákona dvanástich tabúl. Nie je totiž odcudzené, čo sa vložilo (do stavby) s vedomím vlastníka.

64. IAVOLENUS v 6. knihe Zo zanechaných Labeonových spisov Muž žene po rozvode niečo poskytol preto, aby ju pohol k návratu. Žena sa vrátila, potom sa (znovu) rozviedla. *LABEO*: Trebatius k sporu medzi Terentiou a Maecenatom dal (takéto) dobrozdanie: ak (prvý) rozvod skutočne nastal, je darovanie účinné, ak sa predstieral, naopak. Ale pravdivé je, čo uznávajú Proculus a Caecilius (Africanus), že (len) vtedy došlo skutočne k rozvodu a darovanie pre prípad rozvodu je účinné, ak sa (medzi nimi) iné manželstvo neuzavrelo, alebo ak žena bola tak dlho nevydatá, že nepochybne pôjde (pri druhom manželstve) o iné manželstvo. V inom prípade nebude mať darovanie nijaký účinok.⁴⁾

65. LABEO v 6. knihe zo Zanechaných spisov vybratých Iavolenom Domnievam sa, že darovanie muža žene, ktorá s nim uzavrela manželstvo v ešte nie manželskom veku, bude účinné.

4) HAUSMANINGER, H. – BLAHO, J.: cit. op. v pozn. 3, s. 49 – 50 a tam uv. lit.

66. SCAEVOLA *libro nono digestorum* Seia Sempronio cum certa die nuptura esset, antequam domum deduceretur tabulaeque dotis signarentur, donavit tot aureos: quaero, an ea donatio rata sit. non attinuisse tempus, an antequam domum deduceretur, donatio facta esset, aut tabularum consignatarum, quae plerumque et post contractum matrimonium fierent, in quaerendo exprimi: itaque nisi ante matrimonium contractum, quod consensu intellegitur, donatio facta esset, non valere. 1. Virgini in hortos deductae ante diem tertium quam ibi nuptiae fierent, cum in separata diaeta ab eo esset, die nuptiarum, priusquam ad eum transiret et priusquam aqua et igni acciperetur, id est nuptiae celebrentur, optulit decem aureos dono: quaesitum est, post nuptias contractas divortio facto an summa donata repeti possit. respondit id, quod ante nuptias donatum proponeretur, non posse de dote deduci.

67. LABEO *libro secundo pithanon a Paulo epitomatorum* Si uxor nummis a viro aut ab eo qui in eius potestate esset sibi donatis servum emerit, deinde, cum eius factus fuerit, eum ipsum donationis causa viro tradiderit, rata erit traditio, quamvis ea mente facta fuerit qua ceterae donationes, neque ulla actio eius nomine dari potest.

66. SCAEVOLA v 9. knihe svojich *Digest* Seia Semproniovi, s ktorým v určený deň hodlala uzavrieť manželstvo, prv ako ju uviedol do svojho domu a podpísali sa venné listiny, darovala určitú sumu v zlate. Pýtam sa, či je toto darovanie účinné. (Dal dobrozdanie): Nebolo dôležité vyjadrovať v otázke čas, v ktorom sa darovanie uskutočnilo, či to bolo predtým, ako bola žena uvedená do domu, alebo ako sa podpísali venné listiny, čo sa často robí až po uzavretí manželstva. A preto, ak sa darovanie uskutočnilo pred uzavretím manželstva, čo sa spozná z konsenzu strán, je darovanie účinné. 1. Panne (snúbenici) uvedenej do záhrad (manželovho domu) tri dni predtým, ako sa malo konať uzavretie manželstva, keď ešte bývala oddelene od neho v záhradnom pavilóne a prv ako prešla k nemu a prijala oheň a vodu v jeho dome, to znamená, prv ako oslávili uzavretie manželstva, dal snúbenec v svadobný deň desať zlatých mincí ako dar. Bolo otázne, ak po uzavretí manželstva dôjde k rozvodu, či sa môže darovaná suma vymáhať. Dal dobrozdanie: čo sa predkladá ako darované pred uzavretím manželstva nemožno odrátať z vena.

67. LABEO v 2. knihe *Presvedčivých výňatkov vybraných z Paula* Ak žena za peniaze, ktoré jej daroval manžel alebo niekto, kto bol podrobený jeho otcovskej moci, kúpila otroka a potom, keď sa stal jej vlastníctvom, tohto (otroka) s cieľom darovať odovzdala manželovi, odovzdanie je účinné, hoci sa uskutočnilo s tým úmyslom ako ostatné darovania (medzi manželmi) a nemožno dať na toto darovanie nijakú žalobu.